

Віктор ІДЗЬО

**УКРАЇНСЬКА
ДІАСПОРА**

В

РОСІЇ

**Інститут Східної Європи
Кафедра українознавства
Університету «Львівський Ставропігон»**

Віктор Ідзьо

**Українська діаспора в Росії,
українсько-російські
взаємовідносини:
історія, наука, релігія.**

**Львів, Видавництво Університету «Львівський Ставропігон»,
2015р.**

**Друкується за рішенням
Кафедри Українознавства Інституту Східної Європи
Університету «Львівський Ставропігон»,
протокол № 1, від 4 січня 2015р.**

Рецензенти:

Грабовецький В. - доктор історичних наук, професор Кафедри українознавства Університету "Львівський Ставропігон".

Калакура Я. - доктор історичних наук, професор Кафедри українознавства Університету "Львівський Ставропігон".

Кміт Я. - доктор філософії, професор Кафедри українознавства Університету "Львівський Ставропігон".

Кононенко П. - доктор філологічних наук, професор Кафедри українознавства Університету "Львівський Ставропігон".

Кононенко Т. - доктор філософських наук, професор Кафедри українознавства Університету "Львівський Ставропігон".

Недюха М. - доктор філософських наук, професор Кафедри українознавства Університету "Львівський Ставропігон".

Огірко О. - доктор філософських наук, професор Кафедри українознавства Університету "Львівський Ставропігон".

Партико З. - доктор філологічних наук, професор Кафедри українознавства Університету "Львівський Ставропігон".

Віктор Ідзьо.

I-29. Українська діаспора в Росії, українсько-російські взаємовідносини: історія, наука, релігія. Наукове видання. - Львів, Видавництво Університету «Львівський Ставропігон», 2015р. - 240с.

ISBN 978-966-8067-43-11

Наукова праця академіка Академії Наук Вищої Школи України, доктора історичних наук, професора, директора Інституту Східної Європи та завідувача Кафедри українознавства Університету "Львівський Ставропігон" Віктора Ідзя «Українська діаспора в Росії, українсько-російські взаємовідносини: історія, наука, релігія» досліджують питання історичної ролі українців в Росії, українсько-російські взаємовідносини впродовж віків та на сучасному етапі.

Дослідник з'ясовує питання становлення та розвитку в Росії українських політичних, наукових, релігійних організацій, українських друкованих органів, аналізує становище українців в Росії та росіян в Україні впродовж віків та насучаному етапі. Науковав праця «Українська діаспора в Росії, українсько-російські взаємовідносини: історія, наука, релігія» приурочена 55-літтю з дня народження (1960-2015 рр.), 35-літтю науково-педагогічної діяльності автора.

ISBN 978-966-8067-43-11

© Ідзьо В.С., 2015р.

Зміст

Вступ.....	6
Українці в Російській державі.....	8
Формування українського народу та української мови за свідченнями філологічної та історичної науки. (“Древнерусская народность древнерусский язык” - до питання сучасного російського міфотворення).....	24
Фіно-Угри та Київська Русь в VI –X століттях. (До питання етнотворення російського народу).....	28
Україна-Русь IX-XIII століттях у вивченні російськими вченими XIX-XX століття. (сучасний методологічний підхід до вивчення проблеми).....	34
Походження українців по наукових працях російської історичної науки.....	39
Русь-Україна та Володиморо-Суздальська Русь в середині XIII століття(1249-1252).....	43
Украинский литературный сборник. Харьков-Петербург, 1843-1844.....	46
Українське питання в Росії в минулому і сучасному науковому просторі Російської академії наук (XIX- XX століття).....	48
Українські періодичні газети та журнали в Росії в XIX-XX століттях.....	54
Український історик М.С.Грушевський про українське питання в Росії в період I російської буржуазно-демократичної революції 1905-1907 років.....	62
Іван Франко і Російська Академія Наук.....	69
Украинский Вестник - журнал української суспільно-політичної та економічної думки першої революції в Росії. (Травень-вересень 1906 р.).....	73
13.В.С. Ідзьо. «Украинский Вестник» (Санкт-Петербург 1906) - як рупор для з'ясування українського питання в Росії на поч. XX століття.....	79
Російський цар Микола II в Галичині весною 1915 року. Політичні амбіції царської Росії щодо слов'янських народів у час I світової війни.....	83
“Украинская жизнь” - культурний, науково-просвітницький, політичний орган українців Москви та Росії 1912-1917 років.....	86
“Украинская Жизнь” про українське питання в перших десятиліттях XX століття через призму європейської преси, та громадської думки.....	122
Українська Греко-Католицька Церква на шпальтах громадсько-	

політичного часопису українців Росії "Украинская Жизнь".....	131
Митрополит Андрій Шептицький у Росії: Курське ув'язнення митрополита.....	139
Украинская діаспора в Росии. Русская в Украине - етапи розвитку.....	144
Творча зустріч Українського Історичного Клубу, Українського Інституту з Романом Шпорлюком - директором Українського Інституту при Гарвардському університеті.....	155
Вшанування 90-ї річниці академіка-історика Б.О.Рибаківа громадянською Росії, України, Світу.....	160
Український Історичний Клуб на шпальтах світової преси.....	164
Українська вища освіта в Росії. Українському державному університету міста Москви (1991-2015рр.) – 25 років.....	190
Українська діаспора та її преса в Росії 1989-2011.....	209
"Українофільство" - з точки зору сучасного російського вченого.....	213
Українофоб Б.М.Смолін та "Український сепаратизм в Росії". (до питання сучасного стану українофобства в Росії).....	217
Аналіз сучасного стану та перспективи розвитку Української Греко-Католицької Церкви в Москві та регіонах Російської Федерації (2001-2011 роки).....	222
В.С.Идзьо. Украинская діаспора в Росии - етапи розвитку и современное состояние.....	237
Висновок.....	238

Вступ

Наукова праця академіка Академії Наук Вищої Школи України, доктора історичних наук, професора, директора Інституту Східної Європи та завідувача Кафедри українознавства Університету "Львівський Ставропігійон" Віктора Ідзя «Українська діаспора в Росії, українсько-російські взаємовідносини: історія, наука, релігія» - буде показаний історичний розвиток української діаспори в Росії та українсько-російських взаємовідносин на сучасному етапі.

Наукова праці «Українська діаспора в Росії українсько-російські взаємовідносини: історія, наука, релігія» вперше на великому фактологічному матеріалі досліджуватимуть історичний розвиток української діаспори в Росії, з часу коли на фіно-угорських землях появились племінні об'єднання слов'ян, які нині складають основу українського народу.

У праці академіка Академії Наук Вищої Школи України, доктора історичних наук, професора, директора Інституту Східної Європи та завідувача Кафедри українознавства Університету "Львівський Ставропігійон" Віктора Ідзя «Українська діаспора в Росії українсько-російські взаємовідносини: історія, наука, релігія» буде досліджена роль українців в формуванні політичних, та релігійних організацій на території майбутньої Росії, в епоху Української держави IX-XIV століть(Київської Русі), а також становлення в фіно-угорському етносі слов'янської культури, християнської релігії принесеної з міжріччя Дніпра та Дністра.

В праці «Українська діаспора в Росії, українсько-російські взаємовідносини: історія, наука, релігія» - буде яскраво засвідчено значення українців в формуванні Ростово-Суздальської Русі, великого Московського князівства, подальшої ролі українців в кристалізації і розвитку Московської та Російської держави.

Особливо буде наголошено про домінуючий український політичний та культурно-християнський вплив на Московське царство в час функціонування Запорізької Січі та Української Гетьманської держави.

У праці будуть також з'ясовані всі питання у взаємовідносинах України з Росією в XVII-XVIII століттях. Буде показано велику роль українців в XVIII-XIX століттях, в час коли українська козацька державність була підступно ліквідована Російською монархією, а українська феодальна державність, культура, мова, фактично припинила своє існування і була заборонена. У праці буде досліджена пагубна роль російського царату, зокрема Петра I і Катерини II в долі українського народу, діяльність яких однак не зупинила волелюбних українців до боротьби за відновлення своєї державності, збереження своїх національних, культурних, релігійних надбань.

У праці «Українська діаспора в Росії українсько-російські взаємовідносини: історія, наука, релігія» буде досліджено боротьбу за відродження української мови, культури включилися кращі представники українського народу в XIX на початку XX століття. Особливо буде наголошено на XX-му столітті, в якому українці в Росії накінець усвідомили, що вони здатні відновити свою державу. Будуть також досліджуватися всі аспекти, як політичні, наукові, культурно-християнські, які охарактеризують українську еліту в час відновлення Української держави на початку XX століття.

Особливо цікаво будуть охарактеризовані в працях події, які пов'язані з діяльністю наукових, релігійних та громадських українських організацій після розпаду Радянського Союзу і відновлення в 1991 року повної незалежності України.

В науковій праці «Українська діаспора в Росії українсько-російські взаємовідносини: історія, наука, релігія» буде розглянуто українство в Росії скрізь віки, буде показано, що українці в Росії зуміли зробити все, щоби зберегти свою ідентичність, історично вплинути на відновлення Української держави. Навіть в тяжких умовах українці в Росії зуміли зберегти свою національну ідентичність, створити наукові, освітні, культурні та релігійні організації, оформитись в російському суспільстві у вигляді потужної

української діаспори, яка функціонувала в рамках закону про «Культурно-національну автономію».

Як буде показано в праці на початку XXI століття роль української діаспори в Росії виходить за рамки культурно-національного буття. Українці в Росії формують «Об'єднання українців в Росії», регіональні українські організації, які діючи в рамках російських законів мають можливість функціонувати на легальній основі і задовільняти свої національні та культурні потреби не тільки в столиці, але й в тих регіонах де вони компактно проживають.

Дуже показано, що після розпаду СРСР в українців Росії, є певний підйом національної свідомості, що дає українській діаспорі в Росії зберегти свої національні традиції. Все це стало можливим при наявності Української держави, вплив якої на українську діаспору в Росії стає відчутним.

Безсумнівно, що добре організована українська діаспора в Росії відіграє велике значення для росту могутності Української держави – без могутньої східної діаспори не може бути могутньої незалежної України. Тому у праці будуть розглянуті і українсько-російські взаємовідносини: історія, наука, релігія» - які повинні вказати шлях і напрямок українським державним, громадським, науковим та релігійним організаціям до співпраці з українською діаспорою в Росії, що є важливо особливо на сьогоднішньому етапі для національного і культурного розвитку української діаспори в Росії у XXI столітті.

Українці в Російській державі

Розгляд складного питання про переселення українців в Росію і розвитку українського етносу на фіно-угорських територіях є проблемою досить складною і ще до кінця не вивченою. Однак, російські історики кінця XVIII- поч. XIX століття, здається, правильно вказали на початки переселення і розселення слов'яно-українських племен на територію Росії у IX-X століттях, про що повідомляють і літописні свідчення/1.

Приблизно такої точки зору притримувався і інший визначний російський історик В. Пресняков, який вважав, що слов'яни з берегів Дніпра, Дністра, Буга принесли у VIII-X століттях у фіно-угорське середовище рибалок і мисливців феодальну державність/2.

Розглядаючи питання динамічного розвитку стародавнього населення на фіно-угорських землях, М.С.Грушевський підкреслював: "Грандіозність стародавнього українського народу дає право нам наголошувати, що стародавні українські племена слов'ян, розвинувши могутні державні форми, торгово-економічні і суспільні форми життя, рушили колонізувати нові, придатні для довготривалого проживання, багатющі природними і життєдатними ресурсами землі рибалок і мисливців фіно-угрів. Свій розвиток це переселення у майбутню Росію-Московію розпочинає у VI-VII століттях і безперервно зростає до IX-X століття. Внаслідок наявності у слов'ян-українців державності, прийшли слов'яни-українці починають асимілювати фіно-угорські племена, збільшувати за рахунок цієї асиміляції населення, розвиваючи таким чином на нових землях нову парость україно-фіно-угорського народу, з явною менталітетом, культурою, релігією, державним укладом українців-слов'ян. Внаслідок першої хвилі слов'яно-українського переселення на угро-фінських Північно-Східних землях сформувалась Володимиро-Суздальська держава, яка у своїй основі носила усі наявні ознаки стародавньої Південно-Західної Дніпро-Дністровської державності раннього середньовіччя. Перед нами велика етнічна маса, як мовна так і культурна, яка проживала на одній древній географічній території, яка опирається об море і гірські кряжі Карпатських і Кавказьких гір, великих рік. Власне, у цій котловині ми бачимо населення, якому стає тісно. Як свідчать історичні джерела, слов'яни своїй стародавній Дністро-Дніпровській батьківщині у VII-IX століття подвоїли, а то й потроїли своє населення, розвинули племінну державність до такого рівня, що для прожиткового балансу їм уже потрібно було вирубати ліси, чагарники, осушувати болота. Власне, така ситуація застала їх колонізувати слабо заселені землі, на яких проживали фіно-угорські племена/3 .

Сучасний український історик В.С. Сергійчук вважає, що наші предки, тобто українці, розпочали заселяти регіони історичної Московщини у час могутності Київської Русі. В X-XII століттях дружинники київських князів здійснювали завойовницькі походи на землі угро-фінських племен залишалися там проживати для утвердження влади київського престолу. Згодом православні місіонери з Києва поселялися на тих фіно-угорських теренах з метою християнізації краю. Саме вони, використовуючи стародавню мову закладають початки майбутнього на нових землях свого витвору, який впродовж століть модернізується і переростає у XVIII столітті в великоросійську мову/4.

Питанням заселення земель майбутнього Володимиро-Суздальського князівства новою хвилею українців у X-XIII столітті складне. Історичній науці відоме тільки переселення сюди у часи великої княгині Київської Ольги кривичів (майбутніх білорусів), уличів (українців), а також радимичів і вятичів, як наголошує літописець ляхських племен, поселення яких на річці Сожі і Волзі вчені пов'язують з більш ранішим періодом слов'янської історії, а тобто VI-VII століттями. Самі ж кривичькі старожитності фіксуються на території фіно-угорських земель IX-X століттям, поселення уличів тільки X століттям, про що нам підтверджують свідчення Несторового літопису/5.

Таким чином, згідно археологічних і писемних фактів, розвиток майбутнього Володимиро-Суздальського князівства започаткували у VII столітті внаслідок

переселення на фіно-угорські землі, могутні племенні об'єднання вятичів і радимичів, а також кривечів і уличів. Оскільки, як відомо з літопису, що радимичі і вятичі це племена польських, тобто західних слов'ян, а племінне об'єднання кривичів- це майбутні предки білорусів і тільки уличі це Дніпро-Дністровські українці, то раніша колонізація українців на фіно-угорські землі і прийняття останнього у формуванні російського етносу на цих землях досить незначна. Українська колонізація засвідчена тільки відчасти племінним об'єднанням уличів, які частково переселились на фіно-угорські землі у час великої княгині Ольги, що засвідчено свідченням Несторового літопису/6.

Таким чином, можна наголошувати, що біля витоків майбутнього російського народу і державності стоять предки поляків (радимичі, вятичі) білорусів (кривичів) і українців (уличів), а також асимільовані племена литовських і фіно-угорських народів/7.

Епоха Київської Русі піднесла цю слов'янську етнокультуру на новий вищий рівень державності і культурності і дала можливість утворити могутню Володимиро-Суздальську державу на давніх державних староукраїнських традиціях. Вплив України-Русі більше політичний і культурний ніж етнічний у X-XII ст. очевидний, що надає нам право говорити, як вірно наголошував М.С.Грушевський, що на угро-фінських землях в епоху Київської Русі внаслідок колонізації слов'янами цих земель виникла нова парость народу, яка перебрала українську мову, культуру, писемність і державність. Питання подальшої колонізації українцями фіно-угорських земель у X-XIII століттях складне, однак можна припускати, що переселення українського населення продовжувалось і у цих століттях/8. Українці в Російській державі, по даних джерел, починають появлятися з XIV століття, тобто з часу, коли Волинський удільний князь Боброк, нащадок удільних дрібних волинських князів, володіння якого знаходились у прикордонних з татарами південно-волинських регіонах, по завоюванню Польським королем і Литовськими князями Волині, перейшов у підданство у другій половині XIV століття до великих Московських князів. Його участь з волинською дружиною на полі Куликовському у 1380 році говорить про те, що у цей час українці були чисельними у регіоні Москви, заснування якої учені пов'язують з переселившимся на береги Москви ріки київським боярином Кучкою. Стародавні назви на території Москви Кучково, Волинське, Полянське, дають право нам припускати заснування Москви вихідцями з Дніпровського регіону. Не виключено, що власне переселенці з України були тією рушійною економічною, політичною і культурною силою, яка сприяла становленню Москви, як столичного центра в Володимиро-Суздальській Русі. Подальші джерела про наявність українців на території колишньої Московської держави фіксують у середині XVI століття, коли загін українських козаків на чолі з легендарним українським князем Дмитром Вишнівецьким (Байдою) перейшов на службу до московського царя Івана Грозного. Від початку свого існування українське козацтво, взявши на себе надзвичайно важливу роль у боротьбі з римською ордою, слугувало перепорою для татарського проникнення на землі Московської держави. Але конкретну службу московському престолу запорізьке козацтво починає нести з приходом на Дніпровські острови князя Дмитра Івановича Вишнівецького, який у 1557 році переходить зі своїм загоном на службу до Московського царя. Поряд із безпосередньою службою Івану Грозному на Дону, запорізькі козаки активно співдіяли з московськими стрільцями. Так у 1559 році запорізький старшина "Негригал с козаки Киевскими и Черкасскими тысячу пятьсот, з многими людьми Московскими зодиночився, подъехавши под Крымское ханство великой шкоды починавши". Тогочасний документ з приводу переселення українців у Московську державу наголошує: "За Вишнівецьким Дмитром много их, тобто українських козаків, трактує документ В.С.Сергійчук, вийшло до Москвы... и оттоль на Днепр приходячи шкодят, и до наших городов наворачиваются"-писав польський король до кримського хана. Подібні походи відбувалися і в наступні роки, зокрема в 1568 році. Маємо свідчення, що в 70-х роках XVI століття запорожців заохочував нападати на Кримське ханство сам Іван Грозний. У 1575 році у Бахчисараї стало відомо, російський цар "грамоты днепровским казакам писал не однажды, ходите де и вы на улусы

крымские". Тоді ж татарські розвідники повідомляли, що в майбутньому поході запорожців на Іслам-Кирман "с московскими людьми будет четыре тысячи Днепровых казаков". Взимку 1576 року Іван Грозний прислав "ко князю Богдану к Ружинскому да и к казакам ко всем днепровским свое посольство. Крымскому хану донесли, что посланник от имени царя обещал прислать на помощь запорожцам своих казаков, а также селитру и запас всякий, чтоб де вам приходити однолично на весну на крымские улусы." У відповідь, як зазначав у своєму звіті посланець Мясоєдов: "запорожцы взялись государю крепко служить"/9.

Відбувались усі ці події звичайно на Україні, однак вони цікаві тим, що дають свідчення за якими видно, що українські козаки проживали уже у межах Московського царства. Окрім декількох сотен запорізьких козаків князя Дмитра Вишневецького, які постійно проживали у Московській державі, у останню почала переселятися нова хвиля українських козаків, яка у джерелах називається "черкасами". В документах того часу можна зустріти цілі реєстри путивльських чи курських черкас, які несли у Московській державі сторожову службу. Однак, масового переселення українців в Московську державу документи цього часу не фіксують. Московське царство, наголошував В. Антонович, намагалося у цей час тільки використати українців і Запорізьку Січ, використовуючи православну ідею, і козацтво, як свідчать джерела, підтримувало у зв'язку з цим московських володарів, розширюючи своєю кров'ю межі Московської держави, стримуючи на неї напади Кримського хана і турецького султана. Джерела свідчать, що у 1595-1596 роках Наливайко з Запорізькими козаками збирався "выехать на имя Его Царского Величества", тобто переселитися до Московської держави. У цей час зв'язки російських можновладців з українськими козаками настільки зміцнилися, що у 1604 році, Борис Годунов міг давати австрійському імператору Рудольфу обіцянку залучити запорожців до походу на Порту, яка оголосила війну Австрійській імперії. Та пізніше стосунки похолоднішали, що спричинилося участю козаків у походах Речі Посполитої на Москву, рейдами українських загонів у глиб Московської держави аж до Тихвіна, Холмогор, Архангельська та походом 20-тисячного війська Петра Сагайдачного на Москву у 1618 році. Як свідчать джерела, повертаючись із цього походу, частина козаків залишилася на території Московської держави. Документи засвідчують, що за наказом царя було розселено: "по гордам на жытие выходцев черкас, которые остались от Сагайдачного в Калуге 349 человек, в Нижней- 100 человек, в Арзамасе- 21 человек, Вологде- 44 человека, в Пронске -20 человек, в Шатцком- 50 человек, в Переяславль-Залесаком 20 человек, в Ярославле 44 челове ка, Коломне-20 человек, в Переяслав-Резанском-30 человек"/10.

На початку 1619 року ще 700 українських козаків на чолі з полковником Коншею перейшли на службу до Московського царя. Щоб роз'єднати грізну силу їх було розподілено на проживання до 18 російських міст: Коломни, Рязані, Арзамаса, Нижнього-Новгорода, Казані, Астрахані, Костроми, Вологди, Білозерська та інших. З 1626 року царський уряд починає зараховувати українських переселенців на дійсну військову службу. Зокрема, на постійну службу в "государев полк" було переведено 70 черкас, що проживали у Михайлові. Українських козаків брали на службу здебільшого після того, як вони побували на Дону. З таких досвідчених воїнів московський уряд прагнув формувати стрілецькі частини. З документів відомо, що в листопаді 1640 року до Валуйок на службу прибули Григорій Семенов та Мар'яно з чотирма козаками, які раніше "служили четыре года в Озоре". В 1647-му році до стрілецького загону в Москві зараховано 34 валуйських черкас на чолі з отаманом Лук'яном Степановим, які теж отримали гарт на Дону. Джерела свідчать, що багато українських козаків охороняли рубежі Московської держави. За даними 1641 року на прикордонні несло службу близько 1116 українських козаків: в Усерді-196, в Яблонові і Корчові-459, Курську-166, решту по других прикордонних пунктах Московської держави. Характерно, що в обороні меж Московської держави у боротьбі з татарами, українські козаки мали великі успіхи, які намагалися приписати собі московські воєводи. Джерела свідчать, що у 1641 році,

300 курських черкес мали великий бій з татарами, воєвода А.Образцов відібрав був у них перед боєм "государево оружие, що зумовило при нападі татар великі втрати у козаків: "много из них в этом бою погибло насмерть, многих из них поймали и кони и седлы и совьюки у них отбили". Незважаючи на втрати, курські козаки з честю провели цей бій: "знаменщика у тех татар убили и знамя и лук и саблю взяли". А.Образцов забрав собі усі трофеї і не пустив українців до Москви. Замість них ці трофеї повіз цареві "голова стрілецький Букін". Незадоволення українського населення умовами Зборівського договору 1649 року спричинилося до нової хвилі еміграції до Московської держави. Тут до цього були готові. Проте, закликаючи українське козацтво заселяти Дике Поле, московський уряд докладав зусиль, щоб його розпорошувати, аби компактне військо не стало небезпечною силою. Скажімо, у 1649 році прикордонним воєводам рекомендувалося жонатих і сімейних козаків відсилати невеликими партіями на службу в різні міста, на Дін-подалі від України. Аналогічну інструкцію місцева адміністрація одержала й після Берестейської битви. Емігрантів слід було розселяти групами подалі від прикордонної смуги, а при значній чисельності висилати на Волгу, до Симбірська і других російських міст. Гостинний російський цар готовий був прийняти й саме Військо Запорізьке, якому запропонував поселитися у Московській державі на Дону поряд з Військом Донським/11.

Отже як бачимо, задовго до Переяславського договору багаточисельні джерела вказують на проживання українців в межах Московської держави. Московські царі запрошували українських ремісників, будівельників, а особливо військових людей козаків для захисту своїх південних володінь від нападу кримських татар. Власне, на XVI століття припадає налагодження зв'язків між Україною і Росією на державному, культурному і духовному рівні, яке спонукає українське населення до масового переселення у Московську державу. Особливого розмаху процес переселення набув після Переяславської Ради. Запрошуючи з України "лучших людей", тобто кваліфікованих спеціалістів, російська адміністрація вимагала, аби вони переходили на нове місце "со всеми что у них есть, с лошадьми и с коровы". У часи гетьманування Юрія Хмельницького чимало українців потрапляють до Московської держави вже не з власної волі. Серед перших політичних в'язнів були родичі колишнього гетьмана Виговського та полковник Іван Нечай, зять Богдана Хмельницького. Згодом долю братів Виговських та Івана Нечая розділили ще багато козацьких старшин. До Москви відправлені були Петро Дорошенко, гетьман Правобережної України, гетьман Лівобережної України Дем'ян Многогрішний та його наступник Іван Самойлович з сином Яковом. Особливо багато невільно переселених до Московської держави споглядаємо після спроби Івана Мазепи вибороти незалежність для України. Трагедія була вражаюча у зв'язку з такою роковою помилкою, нам здається, що найкраще Україні було би, якщо б гетьман Іван Мазепа прийняв був би участь у Полтавській битві на стороні Петра 1. Таким чином, була би збережена і укріплена українська державна автономія, українська культура, тощо, а сам князь священної Римської імперії, кавалер першого ордена Андрія Первозванного, став би засновником династії Українських князів і, таким чином, розвинув би українську націю як національно-державно, так і культурно. Не було б трагедії, масових розправ, Україна не була б залита кров'ю, не були б зруйновані осередки культури, науки, міста: Глухів, Ромни, Лебедин, Охтирка, Батурин і інші. Не розпочалось би заслання соратників Івана Мазепи до Сибіру, зокрема старшин: Василія Чуйкевича, Дмитра Максимовича, полковників Дмитра Зеленського, Юрія Кожуховського, Якова Покотила, канцеляриста Григорича і багато других. Не відправляли б на заслання в Москву українську знать, зокрема Дмитра Горленка, братів Ломиковських, Максима Самойловича, Антона Антоновича і самого племінника і наслідника українського князівства А.Войнаровського та полтавського полковника Григорія Герцика. Жахливим прикладом терору по Полтавській політичній трагедії може бути доля пізнішого в'язня Соловків Петра Калнишевського, останнього отамана Запорізької Січі. Звичайно, що не всі українці, потрапили до Московської

держави по Полтавській трагедії, сиділи під вартою. Така доля спіткала передусім тих, хто відкрито виступив зі зброєю в руках проти, як зазначав декабрист Рилєєв, жорстокої тиранії московських правителів, а решта змушені були з нею миритися і працювати на становлення Російської імперії/12.

Жорстокий розгром України Петром 1 заставляє нас ще раз зробити аналіз взаємин, що передували цьому погрому, адже не могла таке собі дозволити б культурна європейська нація. Сам погром нам нагадує монголо-татарське нашествя. Якщо зважити на факт, що Московська держава являється спадкоємницею Золотої Орди у політичному і культурному аспекті, то можна проаналізувати і визначити ці взаємини. Характерною рисою цих всеоб'ємлюючих взаємин є культурна перевага тодішньої України над своїм східним сусідом. Ситуація відсталості Московської держави сталася внаслідок декілька сот річної монголо-татарської неволи, і ізоляції Володимиро-Суздальського князівства від країн Центрально-Східної Європи. Майбутня Росія, до кінця XV століття була східним улусом монголо-татарської імперії і всеціло своєю зовнішньо-політичною діяльністю орієнтувалась на монголо-татарських ханів, не маючи права без дозволу останніх, встановлювати політичні відносини з країнами Центральної та Західної Європи. Звільнившись з під влади монголо-татар і зробивши революцію в татаро-монгольській імперії шляхом підчинення Казанського і Астраханського ханств, московські князі перенесли столицю ранішого татаро-монгольського царства в Москву і титулували себе царями на зразок татаро-монгольських, зокрема казанських царів, царський титул яких визнавався в усій Європі і Азії. Внаслідок переняття політичної, економічної та культурної традиції татаро-монгол, Московське царство на початку XVI століття було темною неосвіченою деспотичною державою у Східній Європі, де просвітництво, що йшло з Європи заборонялось. В урядових колах Московського царства з цього приводу побутувало навіть прислів'я: "Кто латыни научился, тот с правого пути совратился". Людині з освітою важко було жити в Москві. Тому не дивно, що захожий візантійський науковець, бажаючи Московському царству просвітлення, людина високої європейської освіти хутко попав під переслідування властей, а у 1531 році до в'язниці, де й мучився понад 20 років. Самому славетному першодрукареві Івану Федорову внаслідок переслідування владою прийшлося кинути усе і тікати з Москви на Україну, де він зумів відновити друкарню й педагогічну діяльність в Острозькій Академії. Джерела наголошують, що до середини XVII століття освіти в Росії практично ніякої не було. У 1640 році митрополит київський Петро Могила писав цареві Михайлу Федоровичу, що і в Московії потрібно завести науку, а коли б цареві було завгодно, то він обіцяв тому прислати вчителів. Однак, фактично до реформ Петра 1 Московська держава фактично не мала і не знала впливу ніякої освіти окрім української. В основному усе московське суспільство залишалось поголовно неосвічене. Щоб зрозуміти усю домінуючу впливу українського суспільства на подальшу європеїзацію російського суспільства у XVII столітті, слід розглянути бігло стан культури і зокрема освіти в Московській державі в XIV-XVII століттях до реформ Петра 1. Щоб зрозуміти, як формувалась культура і освіта Московської держави після упадку Золотої Орди, на формування якої остання мала домінуючий вплив, слід звернутися до досліджень професора Петербурзького університету О.І.Соболевського, який намагався у кінці XIX століття об'єктивно підійти до з'ясування цього складного питання, дослідник наголошував: "Сьогодні ми не звикли вважати, що Росія у XV-XVII століттях була дуже відсталою некультурною країною, і знаходилась по культурності на останньому місці серед усіх слов'янських народів, що духовенство було частково малоосвічене, частково неосвічене, що у вищому світському стані освіта була слабо поширена, що середній і нищий стан являв собою неосвічену масу. Ми звикли при цьому посилатись на грамоту новгородського архієпископа Генадія (кінець XV століття), забуваючи однак, що ще в той час Новгородська культура була зовсім окремою від Московського царства культурою. Ми звикли говорити про рішення Стоглавого Собору (1551 р.), про твори Посошкова і

особливо про твори іноземців. Однак, більш ближче знайомство з цими творами і документами цього часу не дає право наголошувати про могутній культурний і науковий розвиток Московської держави, розвиток її освіти і культурності треба сприймати з великими обмеженнями/13.

Вивчивши наявні документи розвитку Московської держави XV-XVII століття, Соболевський досить критично поставився до російського православного духовенства, до монастирської братії, які у більшій мірі являються неосвіченими. Привівши документ Новгородського митрополита Афонія (середина XVII ст.), як який ознайомився з станом церковної освіченості в Московській державі: "Во всех монастырях добрые старцы перевелись, а которые есть и те бражничают, а грамоты не умеют " Соболевський наголосив, що таке саме становище було і в Московському уряді, який майже зовсім був неосвічений і тільки послухно виконував усі повеління царя. Підводячи підсумок аналізу документів XV-XVII століття О.І.Соболевський відзначає, кризове становище у помонгольський період у Московській державі у XV-XVII століттях дійсно реальний факт і це треба признати, це побачив світлий розум Росії Петро 1, який у 1698 році дорікав патріарху: "Священники ставятя грамоты не умея, для учёности необходимо хотя бы 10 человек пошлать в Киев в школы"/14.

Похмурими фарбами малює нам картини російської культури і освіти у XV-XVII століття російський академік А. Пипін: "В Московском государстве не было никакого централизованного просвещения, здесь бытовал церковный фанатизм, вражда к науке, упрямый застой, нравственное одичание и ожесточение, яркое подтверждение которому является "феномен" опричнина. В цей час, наголошував дослідник, у Московській державі темнота й неосвіченість спонукала всесторонню підозру до новаторства в областях культури, негативне ставлення до освіченості, яка приходила з України і з Західної Європи/15.

Попробуємо зробити порівняльний аналіз розвитку культури на початку XVII століття в Україні і Московській державі за станом освіти. В цей час в Україні сформувалась розвинена мережа середніх учбових закладів і навіть функціонував вищий учбовий заклад- Києво-Могилянська Академія. У Московській державі на початку другої половини XVII століття взагалі не було регулярних учбових закладів, а рівень освіти населення був набагато нижчий ніж в Україні. В той час Україна на відміну від Московської держави була типово європейською державою й рівень освіти її населення не відрізнявся від рівня освіти населення найбільш розвинених країн Європи. Якщо в Московській державі на пальцях, наголошує московський україніст А.Мануйленко, можна було перерахувати більш менш освічених людей, то в Україні тільки вищу освіту мали сотні, а може й тисячі людей, які уособлювали своєю освіченістю гордість української нації, в той час як у Московській державі мізерна кількість освічених людей переслідувалася Московською державою/16.

Щоб уявити собі усю відмінність розвитку освіти в Україні від розвитку в Московській державі, попробуємо з'ясувати це питання за допомогою дослідження, яке провів московський український історик А.Мануйленко, який з цього приводу зауважує: "Спочатку розглянемо як розвивалась освіта в Московській державі в XIV- першій половині XVII ст. Саме цей час можна розглядати як перший етап розвитку російської освіти. Звернімося знову до творів О.І.Соболевського, Є.М.Мединського та П.М.Мілюкова. Так О.І.Соболевський був змушений визнати, що в XV-XVII ст. до появи в Московській державі великої кількості освічених вихідців з України, "Москва (малась на увазі Московська держава) не мала жодних ні урядових, ні громадських шкіл ". Але на думку цього автора, було багато дрібних приватних "училищ", навіть в деяких селах. В цих "училищах" вивчали грамоту на протязі двох літ. Учні повинні були навчитись читати, писати й вчитися церковному співу. Але це в найкращому випадку. Справа в тому, що більшість цих "училищ" нічого спільного з нормальними школами не мали, бо являли собою невеликі громадки учнів на чолі з малоосвіченим вчителем, який в найкращому випадку міг навчити читати і писати. Як вважав Соболевський, з другої

половини XVI ст., завдяки М.Греку та його учням, в деяких "училищах" почали користуватися "книгой философской", або загальною граматику (нібито) Іоана Дамаскіна, а з середини XVII ст. до вжитку ввійшла слов'янська граMATика українського автора Мелетія Смотрицького, яку передрукували в Москві в 1648 році/17.

Отже, робить висновок Соболевський: "інших шкіл, які були б вищими, Московська Русь до другої половини XVII ст. не знала". Більш того, на думку Соболевського, навіть священників вчили не краще ніж звичайних людей. Бо це ж архієпископ Генадій скаржився на незнання вчителями "сили в божественном писании", на відсутність в учнів знайомства з "церковним порядком"/18.

На підтвердження своєї думки про те, що в Московській державі до другої половини XVII ст. не було учбових закладів, Соболевський вказує на царську грамоту 1616 року, в якій говорилося, що: "по русски философских учений много лет небыло". Крім того, він приводить слова певного письменника спочатку XVII ст., який стверджував, що до Петра 1 російський народ "криме единого чтения книг неких" невідав "ни единого словесного учения"/19.

До цього нічого не може додати й Є.М.Мединський. Так що, бажаючи підвищити свій освітній рівень мусили вдаватися до самоосвіти /20.

Й ще на одну особливість вказував О.І.Соболевський. Він писав, що "в Московской Руси XV-XVII веках, образованность для всех сословий во всех отношениях была одна же книгам, часто у одних и тех же учителей, и достигали в школьном образовании приблизительно одного и того же- умения читать и писать ". Що це не вигадка, а щира правда говорить той факт, що наприклад, навіть Петро 1 не мав доброї базової освіти. Незважаючи на те, що він був безсумнівно непересічною особою, за рівнем освіти його, звичайно, не можна порівнювати, наприклад, з гетьманами України Богданом Хмельницьким або Іваном Мазепою, які, між іншим, володіли декількома іноземними мовами, в тому числі й латинською. Нічого дивного в цьому не має, бо вже з другої половини XVI ст. в Україні діяло декілька шкіл, кількість яких значно зросла в XVII ст. Так що можливість одержати хорошу освіту мали діти представників різних станів в тому числі й селян /21.

Українська дослідниця З.І. Хижняк в своїй книзі "Киево- Могиланкая академия "говорить між іншим, що: " здвиги, які відбувались в духовному житті Українського народу були складовою частиною загального підйому, який переживала Європа в XV-XVI ст. й який відомий як Відродження". Вона вказує, що: "культурний підйом в Україні, коріння якого беруть початок в духовному житті Київської Русі, був наслідком подальшого соціально-економічного розвитку пробудження національної самосвідомості, поширення ідей гуманізму доби Відродження" /22.

Що стосується поширення цих ідей, то великі заслуги в цьому належать українцям, які вчились не тільки в Краківському і Празькому університетах, але й в університетах Західної Європи. В списки студентів цих учбових закладів українців звичайно записували як "рутенус, роксоланус, або руссікус" тощо (Рутенія й Роксоланія-це назви України поширені в той час в Західній Європі. Особливо велику роль в підготовці інтелектуалів для Речі Посполитої, в тому числі й для України, грав Краківський (Ягелонський) університет, заснований в 1364 році. До його відкриття, в 1350 в Польщі було лише 50 осіб з вищою освітою. Але вже в першій половині XV ст. через Краківський університет пройшло 7 тисяч студентів /23.

В період з 1470 до 1520 року кількість студентів становила 14326 осіб, щорічно на навчання приймали від 200 до 400 осіб, а деколи набір досягав 500 осіб. Це були дуже високі показники, якщо врахувати, що в Польщі в той час мешкало 3-4 млн. осіб, а в Кракові біля 20000 тис. /24. Тільки в XV-XVII ст. в цьому університеті одержали освіту 800 українців. До речі, при Краківському та Празькому університетах спочатку XIV ст. існували гуртожитки для українських та білоруських студентів "рутенів", та "литвинів". Але українці навчались в Паризькій Сорбонні, а також університетах Німеччини-Гейдельберзькому, Віттенберзькому, Лейпцігському та інших, Італії- Болонському й

Падуанському. В знаменитому Падуанському університеті в XVII ст. навчалося 2000 українців /25. Зрозуміло, що дехто з них, після закінчення навчання в будь-якому європейському університеті, часто-густо навіть потім викладав у ньому. Так Юрій Дрогобич був доктором філософії та медицини в університеті Болонії й викладав математику в 1478-1482 роках, а в 1481 році був навіть обраний ректором цього університету. Якийсь Лукаш з Новограду був магістром й викладачем Краківського університету. В цьому ж університеті викладав римську літературу Павло Русин з Кросна тощо /26. Саме таких українців мав на увазі російський вчений І.М.Голенищев-Кутузов коли писав, що в VI ст. "з кафедр Кракова та Болоньї, Падуї та Відня вихідці з українських степів коментували античних авторів. Гуманісти українського походження, які вважали себе русинами, розвивали свою діяльність в самій Польщі й на Заході" /27. Переважаючи ж більшість українців після закінчення навчання в закордонних університетах поверталася на батьківщину. Так, наприклад, за кордоном навчалися такі визначні діячі української культури як Мелетій Смотрицький, Касіян Сакович, Петро Могила, Сильвестр Косов, Ісайя Трофимович, Гнат Старушич, Тарас Земка, Інокентій Гізель, Феофан Прокопович та багато інших /28.

Маючи достатню кількість високоосвічених людей, Україна не могла не створити розвинену й сучасну мережу учбових закладів, цьому сприяло ряд обставин в суспільно-політичному та релігійному житті Речі Посполитої. Справа в тому, що поява в Польщі в 1565 році ордена єзуїтів дала початок наступу католицизму на православ'я в Білорусії та Україні. Заручившись підтримкою Польсько-Литовської держави, єзуїти зразу ж почали організовувати свої колонії та школи в багатьох містах Литви, Білорусії та України: у Вільно (1570), Ярославі (1571), Полоцьку (1579), Замості, Орші, Любліні, Несвіжю, Львові, Кам'янці, Луцьку, Перемишлі, Вінниці, Фастові та Острозі. Їх школи, маючи добру матеріальну базу, давали своїм вихованцям солідну підготовку. А тому не тільки польська та литовська, але й українська шляхта з охотою віддавала своїх дітей до єзуїтських шкіл /29.

Звичайно ж головним завданням цих шкіл було виховувати у своїх учнях почуття ненависті та презирства до не католиків. Характерно, що до єзуїтських шкіл приймали не тільки католиків, але й православних. І хоч ці школи давали хорошу освіту й не всі вихованці- православні відступались від віри батьків, але загроза окатоличення та колонізації українського та білоруського населення стимулювала процес утворення братських шкіл. Про братства, які існували в Україні та Білорусії, вже багато написано й, мабуть, немає потреби детально зупинятись на цій проблематиці. Але про найважливіші досягнення в справі формування національної системи освіти в Україні та участь у цьому братств, таки слід згадати. Як справедливо вказує З.І.Хижняк: "розвиток шкільної освіти в Україні засновувався на накопиченому досвіді ще за часів Київської Русі"/30. Збереглися дані про те, що школи в Україні існували у другій половині XIII ст. на Волині, в XIV ст. в Києві, в XV ст. у Львові, в XVI ст. в Крем'янці, Нехворощі на Житомирщині, в Ужгороді та інших містах і містечках. В другій половині XVI ст. в Києві існувала навіть школа підвищеного типу, яку заснували генуезці- мешканці зруйнованої турками Феодосії. Були школи навіть на Запоріжжі, де козаків навчали монахи київських монастирів /31.

В багатьох містах України існували монастирські школи. Так, наприклад, в XVI ст. такі школи існували в Києві, Львові, Острозі, Володимирі-Волинському, Холмі, та інших містах. Вони готували церковнослужителів та переписувачів книжок /32.

Однак, такі школи вже не задовільняли зростаючі потреби суспільства в освічених людях. Необхідні були якісно нові школи. Новий етап в розвитку шкільної освіти почався разом з діяльністю Острозької школи, а потім і братських шкіл, які виникли в кінці XVI-на поч. XVII ст. в багатьох містах України. Оскільки Острозька школа за своїм рівнем освіти наближалась до середніх з елементами вищих, то спочатку слід хоча б коротко зупинитися на діяльності інших братських шкіл. Отже, в кінці XVI-на поч. XVII ст. братські школи виникли в Перемишлі, Городку, Комарному, Більську, Луцьку, Кременці,

Кам'янці-Подільському, Києві та інших містах. Всього в цей період на українських теренах діяло біля 30 братських шкіл /33. Братські школи були справді загальною народною справою. Вони створювались на кошти членів братств й тому у них могли вчитись діти міщан, духовенства, козацтва, шляхти; бідні та сироти вчилися безкоштовно. При цьому братства намагались обмежити вплив духовенства, запрошуючи на посади вчителів освічених світських людей. Наприклад, заснована в 1585-1586 роках Львівська братська школа повинна була відповідно статуту спиратися на стародавні "греко-слов'янські" традиції, свідоцтвом чого було вивчення в ній грецької та слов'янської мов, разом з тим впровадження до учбової програми "наук иноязических"- латинської та польської мов, діалектики, риторики, поетики. До учбової програми цієї школи входило вивчення так званих "семи вільних наук", до яких належали предмети "тривіума"- граматики, риторика, діалектика та "квадривіума"- арифметика. Геометрія, астрономія, музика. До речі, такий курс навчання був характерний для середніх учбових закладів всієї Речі Посполитої /34.

На початку XVII ст. ведучою стає Київська братська школа, заснована за деякими свідченнями в 1589 році. Разом з Львівською та Київською вирізнялась також Луцька братська школа, яку називали "Греко-Латинско-Славенской"/35.

Як свідчить Є.М.Дзюба, зміст предметів, які вивчались в братських школах, навчальні та виховний процес були пронизані в значній мірі гуманістичними ідеями. Вони проявлялись у зацікавленні античною літературою, філософією, і у педагогічних засадах, на яких базувались братські школи. Головним змістом педагогічної думки братських шкіл було усвідомлення людської особистості, суспільного значення освіти та виховання, що й знайшло відображення в статутах Львівської та Луцької братських шкіл /36. Підручники, які були необхідні для навчання, видавались як за рахунок братств так і окремими авторами. Наприклад, "Буквар язика словенського" 1612 року і дешеві "часовнички шкільні" були видані львівським братством, а першу грецьку граматику- "Адельфотес", складену єпископом Арсенієм, греком за походженням, й написану за допомогою своїх учнів, видав сам автор. Щоправда, були й інші джерела, з яких надходили кошти на видання учбової літератури й утримання вчителів (дидаскалів). Так, у 1622 році гетьман Петро Конашевич Сагайдачний утворив окрему фундацію на утримання вчителів грецької мови /37.

Як свідчить М.Грушевський, навчання багатьох незаможних учнів затягувалось на довгі роки, бо вони змушені були часто переривати своє навчання, щоб підхарчуватись біля батьків після напівголодного перебування в школі, або , щоб заробити трохи грошей для подальшого навчання. Дехто з учнів так і не закінчував навчання /38. І все таки, на думку І.Крип'якевича, братські школи хоч і не всі "показалися життєздатні й довговічні, все таки підняли високо рівень нашого культурного життя: з них вийшла перша українська інтелігенція, яка у пошуках роботи звернула свій погляд на Московську державу" /39. Згодом середні школи почали називати колегіями. Кількісне зростання початкового та середнього шкільництва неодмінно повинно було перетворитись в нову якість, тобто були створені умови для появи вищих учбових закладів. Першу спробу створити вищий учбовий заклад зробив князь Константин Острозький. До праці в Острозькій школі князь запросив не тільки вітчизняних науковців, але й науковців з Греції та Риму. Наприклад, в школі працювали греки Лукаріс, Никифор, Мосхопул, Палеолог, краківський математик і астроном Іван Лятос. Серед викладачів-українців вирізнялись Герасим Смотрицький, Дем'ян Наливайко, а також якийсь Влась та Клірик Острозький та інші. Викладачі школи не тільки навчали, але й писали церковно-полемічні трактати, перекладали необхідну літературу тощо /40. На думку І.П.Крип'якевича, "На заяву Академії" школа мала право, оскільки вона виходила поза програму "свобідних наук" і брала під увагу вищі студії, особливо богословіє" /41.

Досвід Острозької Академії та інших братських шкіл став підмурівком для створення першого вищого учбового закладу в Україні. А початком цього визначного звершення

було створення в 1632 році Київської колегії шляхом з'єднання Київської братської та Лаврської шкіл. А все почалось з того, що у 1615 році при церкві Богоявлення виникла братська школа "наук елліно- словенського і латино- польського письма". Для розвитку братської школи багато зробила заможна киянка Галшка-Гулевичівна-Лозчина, яка подарувала київському братству землю і будинок для школи. Серед тих, що робили щедрі внески на розвиток братської школи, був і гетьман Сагайдачний. Київська братська школа своєю діяльністю і структурою не даремно нагадувала Львівську школу. Справа в тому, що першими ректорами були галичани Борецький та Сакович. Діяльність Київської братської школи не викликала спочатку застереження з боку православного духовенства. Але коли в 1627 році архімандритом (керівником) Києво-Печерського монастиря, а в 1632 році - митрополитом Київським і Галицьким став Петро Симеонович Могила, становище братської школи різко змінилося. Петро Могила, який початкову освіту отримав у Львівській братській школі, а потім навчався в кількох університетах Західної Європи, мав свою концепцію розвитку освіти в Україні. Спочатку він заснував при Києво-Печерській лаврі школу під назвою Колегія, яка могла перетворитися в конкурента Київської братської школи. Впливові громадяни Києва не дозволили розгорітись конфліктові й доправили ці два осередки шкільництва до компромісу. За домовленістю між Богоявленським братством та Петром Могилою, останній зрікся своєї колегії й після злиття її з Київською братською школою став керівником новоствореної Київської колегії, яку саме з цього приводу стали згодом називати Києво-Могилянською академією. Митрополит Петро Могила своєю метою вважав перетворення Київської колегії в осередок ідейної боротьби проти католицизму та уніатства, а також намагався всіляко обмежити участь світських кіл у поширенні освіти і книгодрукування, щоб монополізувати їх в своїх руках, але об'єктивно цей учбовий заклад відіграв визначну роль як освітній і науковий центр всього східного слов'янства. В 1633 -1634 роках Петро Могила реформував Києво-Могилянську колегію, взявши за зразок єзуїтські колегії, які в той час мали славу найкращих учбових закладів/42.

Перш за все Петро Могила мовою навчання зробив латинську. Варто звернути увагу на те, як він пояснює причину цього нововведення: "Латинська мова нам на те потрібна, щоб бідну Русь не називали глупою Руссю. Обманець говорить: вчіться по -грецьки, не по латині. Це добра рада, але корисна в Греції, не у Польщі, де латинська мова має найбільший успіх. Поїде бідака русин на трибунал, на сейм, на сеймик, у городський або земський суд, без латини платить вини (судові кари). Без неї нема ні судді ні возного, ні ума ні посла, тільки дивиться то на цього, то на того вилупивши очі, як каня. Не треба нас підганяти до науки греки, стараємося за неї при латині так, що, дасть Бог, грека буде свята, латина для життя" /43.

Навчання в Києво-Могилянській колегії здійснювалось в семи класах: 1)інфіма, 2)граматика, 3)синтаксима, 4) піїтика, 5) риторика, 6 і 7) філософія. У першому, другому і третьому класі студенти вивчали латинську мову, в четвертому і п'ятому продовжували вдосконалювати свої знання латинської мови й вчилися укладати цією мовою промови та вірші. В шостому і сьомому класах студенти вивчали логіку, фізику метафізику, етику, математику та географію. Найвищі класи (6-7) філософії мали вже університетський характер. Спочатку богословське навчання відбувалось принагідно і тільки у дев'яностих роках XVII ст. богословське навчання стало обов'язковим й, таким чином, академія набула рис типового європейського університету /44. Це дозволило користуватись підручниками й взагалі учбовими матеріалами, які видавались в країнах Європи. Вже з самого початку діяльності київської колегії, вона сприймалася сучасниками як вищий учбовий заклад /45.

В стінах цього учбового закладу зросли відомі письменники і поети Іоанікій Галятовський, Лазар Баранович, Семеон. До речі, саме Київська колегія стала центром формування нового художнього стилю-барокко, й саме його викладачі- філософи вийшли далеко за рамки середньовічної схоластичної філософії /46. Київська колегія

відіграла важливу роль в поширенні освіти. Вона не тільки готувала педагогічні кадри (й не тільки для України, а й для Білорусії, Московської держави, Молдавії, Валахії), але й організувала школи, які працювали за її учбовою програмою. Права вищого учбового закладу Київська колегія могла одержати тільки від московського уряду в 1694 році, бо доки Лівобережна Україна була у складі Речі Посполитої, польський уряд зволікав їх надавати (щоправда, Гадяцький договір 1658 року, який підписав гетьман Іван Виговський з поляками, передбачав надання Київській колегії статус академії, але договір незабаром був ліквідований). Московська держава не мала вищих учбових закладів, а Київська академія здобула великий авторитет не тільки в Україні, але й в сусідніх країнах, що, звичайно, було дуже вигідно Москві, яка за будь-яких обставин і в першу чергу за матеріальних, запрошувала до себе для улаштування наук українських вчених. Маючи густу мережу учбових закладів, Україна набагато перевищувала Московську державу кількістю освічених людей. Більш того, саме українці або представники інших народів, що вчилися в учбових закладах України, створили систему освіти в московській державі. В Росії ніколи не любили згадувати про цей факт, а більшість навіть добре освічених росіян про це навіть ніколи не чули й можуть сприйняти це твердження як наклеп або особисту образу. І все таки, це історичний факт. Приват-доцент Київського університету Іван Огієнко не перебільшував, коли висловив думку про те, що саме українці протягом XVII ст. "підготували родючий ґрунт до реформ Петра 1, і вони ж такі були його найближчими помічниками, коли прийшлося ці реформи проводити до життя" /47.

В 1698 році цар Петро 1 скаржився патріархові: "Священники у нас грамоте мало умеют... Еже ли бы их в обучение послать в Киевские школы..." Україна за часів Середньовіччя служила своєрідним "донором" для зростання російської науки і культури. Цей процес посилюється після Переяславської угоди 1654 року. З Києва переїжджають до Москви вихованці Київської Академії- Єпіфаній Славинецький, Арсеній Сатановський, Дамаксин Птицький, а також найвидатніші діячі Академії: Інокентій Гізель, Іоанн Галятовський, Лазар Баранович, та інші. Приїхавши у Московську державу, українські вчені зразу ж розпочали бурхливу діяльність по налагодженню освітніх закладів в Московській державі, так в Чудовому монастирі Є.Славинецький заснував першу у Москві греко-латинську школу й був її ректором. До речі, таких інтелектуалів, якими були власне ці українські вчені, що заклали початок у розвитку шкільної освіти, як Є.Славинецький, Московська держава в той час не мала, а це значить, що початки російської науки та культури, як європейської, закладали суто українські вчені, такі як Семеон Полоцький, Мелентій Смотрицький. Наприклад Є.Славинецький, синтезовану структурну культуру московсько-монголо-татарську, яка укоренилася в Московській державі, зумів вивести на європейський шлях розвитку. Отримавши блискучу освіту в Київській Академії й потім продовживши навчання за кордоном, написав 150 оригінальних творів теологічного й світського змісту, вивівши тим самим Московську державу з темряви науково-релігійного мракобісся на український, або східноєвропейський шлях розвитку. В 1664 році у Москву прибувають вчителі з географії, історії, педагогіки, медицини та мовознавства. Яскравою особистістю являється випускник Києво-Могилянської Академії Семеон Полоцький, майбутній визначний, науковий, освітній діяч, вчений, поет - Московської держави. З його прибуттям пов'язується заснування російської силабічної поезії й красномовства, це його твори увійшли у золоту скарбницю української культури XVII століття. Власне, він приймає від царя запрошення і починає вчити царських дітей царевичів Олексія, Федора, царівну Софію, пізніше і царевича Петра. Семеон Полоцький приймав участь в заснуванні придворного театру й написав для нього популярну комедію "Притча о блудном сыне". Джерела відмічають, був він людиною високої освіти, мав великий вплив на російські державні структури, це він заснував в московському Спаському монастирі школу, а в 1680 році приймав участь у написанні проекту Слов'яно-Греко-Латинської Академії, займався вдосконаленням державної писемності, російської мови і

відіграв ключову роль у становленні майбутньої Слов'яно-Греко-Латинської Академії /48. Власне, прибувши з України високоосвічені вчені: Є.Славинецький, А.Сатановський, а також І.Гізель, І.Галятівський, Л.Баранович стали біля витоків майбутньої російської літератури, російської поетики, як і основоположниками молоді російської культури взагалі. Перелічити всіх українців, які стояли біля витоків нової російської культури дуже важко, це питання, на жаль, ще слабо розроблене у російській історичній науці і до сьогоднішнього дня майже зовсім не ставилось і не вивчалось, однак ясно, що чільними реформаторами Московської держави були українці. Серед них видне місце також займає професор Києво-Могилянської академії Стефан Яворський, який був не лише визначний науковець, педагог, а й поет. Внаслідок широкомаштабної діяльності його призначають у 1700 році "местоблюстителем"-заступником патріаршого престолу в Москві. Стефан Яворський бере участь у реформуванні Слов'яно-Греко-Латинської Академії, яка відкрита вченими-українцями у 1687 році, продовжувала активно функціонувати і потребувала в реформуванні на зразок Києво-Могилянської Академії. Слід зауважити, що улаштування і робота Слов'яно-Греко-Латинської Академії була настільки потужна, що московське суспільство зразу відчуло її перевагу над російськими школами. Усе це дає право нам наголосити, що у 1687 році українська культурність була набагато вища. Не буде перебільшенням твердження, що саме українські вчені, використовуючи багатий досвід розбудови і діяльності української науки, були першими вчителями в Московській державі, які заклали державні школи, вони брали участь у становленні вищих учбових закладів, були виразниками становлення російської новітньої культури. З 1700 року Стефан Яворський бере участь у реформуванні навчальних закладів в Московській державі, зокрема Слов'яно-Греко-Латинської академії. Рівень освіти в академії був настільки високий, що у ній вчилися представники не тільки середнього прошарку московської держави, а й представники знаті: Ромадановські, Шереметьєви, Гордони і багато інших. Про високий авторитет, очолюваної Стефаном Яворським, академії, говорить і той факт, що такий визначний діяч російської науки і культури як Г.В.Лейбніц, розробляючи план організації Російської Академії Наук, звертається з листом за допомогою не до кого-небудь, а саме до Стефана Яворського. Зауважимо, що з двадцяти членів фундаторів Російської академії наук, двадцяттеро були вчені з України /49.

Визначним українським релігійним, культурним, громадським діячем, піітом був ректор Києво-Могилянської Академії Феофан Прокопович. Скоро Феофана Прокоповича покликали до Москви і призначили віце-президентом Синоду. Він стає радником Петра 1 з питань освіти, науки і культури. Феофан Прокопович, побачивши відсутність будь-якої навчальної системи у Росії, поставив перед Петром 1 питання про відкриття мережі духовних шкіл для простолюдинів. Окрім цього він заснував у своєму домі школу для сиріт "усякого звання", котрих потім влаштував навчатися до академічної гімназії. Його буквар "Первое учение отрокам" витримав 12 видань. За п'ять років свого перебування в Росії Феофан Прокопович протегував багатьом талановитим людям. Збереглися свідчення, що власне він протегував юному М.Ломоносову, говорячи останньому: "не бійся нічого, я твій захисник". Скоро по цьому ми уже бачимо М.Ломоносова студентом Києво-Могилянської Академії /50.

З 1701 року по вимозі Петра 1 до Москви направляють шістьох викладачів Києво-Могилянської Академії, а пізніше за указом Синоду, цей ритуал став щорічним. За цей же період з 1701 по 1762 рік на посади професорів у Московську Академію було направлено близько 100 українців. За період з 1701 до 1762 року Слов'яно-Греко-Латинська Академія в Москві мала 21 ректора, з них 18 були українцями-вихованці Києво-Могилянської Академії. Перші праці з граматики слов'янської мови, словники, історичні твори та інші зразки наукової літератури прийшли в Москву, власне, з України, або були написані професорами українцями, які перенесли сюди з берегів Дніпра на береги ріки Москви свої наукові напрацювання /51.

Аналіз джерел дозволяє нам говорити, що переселення українських інтелектуалів до

Москви проходило не з їх власної волі. Факти свідчать, що у 1709 році Петро 1 добився скорочення набору учнів і навчального процесу з 2000 до 161, змушуючи насильно переселятися під конвоєм кращі просвітницькі сили України до Москви. Хоча вони, як наголошувалось вище, і починають відігравати чи не головну роль у культурному і духовному розвитку Російської держави, однак усі свої напрацювання у них пов'язані уже в Москві, за які вони отримують обдарування від російських можновладців і інколи діють не в інтересах свого власного українського народу. Так, Стефан Яворський став митрополитом Рязанським, "місцєблжстителем" патріаршого престолу, президентом Святійшого Синоду; ректор Київської академії Феофан Прокопович-заступником президента Святійшого Синоду і автором "Духовного Регламенту", трактату, узаконив владу царя над церквою. Він став ідеологом абсолютистських тенденцій російського самодержавства, що видно із його твору "Правда воли монаршей". В цей же час, як свідчать джерела, багато керівних посад у Синоді утримують власне українці, у 1721 році з 11 його членів 5- були українцями, в тому числі президент і віце-президент. В 1746- з 8 членів Синоду-6 українців, у 1751-р 10 членів Синоду- 9 українців. Був час коли усі єпископські кафедри займали тільки вихідці з України, водночас сприяючи поширенню освіти, засновуючи по різних регіонах Російської держави семінарії та коли, продовжували очолювати Московську Слов'яно-греко-латинську академію.

Як наголошують джерела, що ректорами і префектами академії до 1757 року були майже всі українці, які направлялися розбудовувати освітні заклади по усій Російській державі. Так Сильвестр Головацький очолив Казанську колегію, Варлаам Ієницький заснував семінарію в Суздалі, Пскові, Коломні, Астрахані. Вельямін Пуцек-Григорович та Іларіон Рогалавський заклали підвалини Казанської духовної академії. Амвросій Юшкевич, майбутній президент Синоду, заснував Новгородську семінарію, Гедіон Вишневський-Слов'яно-латинську школу в Смоленську і школи в Дорогобужі, Рильську, Білій, В'язьмі. Лаврентій Горка-семінарію у Вятці, Герман Концевич-Слов'яно-латинську школу в Холмогорах. Арсеній Моцієвич-семінарію в Ярославлі, Серапіон Лукашевич у Владимирі, Кирило Флоринський у Троїцько-Сергієвому посаді, єпископ Іркутський Інокентій(Кульчицький)- три школи для монголів. Інший єпископ Іркутський Інокентій (Нарунович) навертав на православ'я тунгузів, Філофей Лещинський-камчадалів. За даними російського дослідника К.В.Харламовича серед 127 архиєреїв, які в 1700-1762 роках обіймали російські кафедри - 70 - українці, 43- росіяни, 3- греки, 3- румуни, 2- серби, 2- грузини. П'ять українців були митрополитами, причому Дмитрія Ростовського, Ісафа Білгородського, Інокентія Іркутського канонізовано як святих. У цей же час до 1758 року на десять незайнятих кафедр призначено 9 українців і лише 1 росіянин. За словами О.Брюкнера-український вплив європеїзував Москву, однак слід наголосити, що українці, дбаючи в першу чергу про розквіт Російської імперії, нічого практично у цей час не зробили для закладення початку діяльності української діаспори в Росії, вони не зуміли згуртувати хоча б один могутній та діяльний культурний чи науковий, чи навіть український осередок. Вони, на жаль, не зберегли свою мову і скоро позабули свою культуру. Відірвані від основного народного дерева вони не тільки самі асимілювалися, а й сприяли асиміляції новим хвилям українських переселенців у Росії. Розсіявшись по величезних просторах Російської імперії, вони дуже швидко стали "русскими", не залишаючи за собою свого самобутнього українського сліду. Однак, їхня клопітка праця на широких просторах Російської імперії не може бути залишена поза увагою, вона була домінуючою і оприділювала розвиток Росії як європейської держави, на нашу думку, тільки завдяки їм і тільки з кінця XVI-поч. XVII століття /52.

Таким чином, вплив України на організацію вищої, як світської богословської школи в Москві, не може бути предметом дискусії, у зв'язку з цим більшість вчених з України переселялось у Московське царство, на нашу думку, просвітницьким шляхом. З таким переселенням освічених українців в цілому були згодні, бо освічені люди були конче потрібні Московській державі. З'ясовуючи причини бурхливого культурно- освітнього розвитку з XVI по XVIII століття у Московському царстві М.П.Драгоманов наголошував,

що Україна у XVI-XVIII століттях науково швидше розвивалась тому, що її стремління простягались до Західної Європи, і збагачувалась вона, власне, науково, літературно і культурно через свій південно-західний регіон, а не через Москву і у подальшому Петербург. Власне, у цей час українська наука, література, культура стояла вище російської. Аналізуючи факти культурної історії з другої половини XVII століття і особливо з початку XVIII століття М.П.Драгоманов наголошував: "Великоросія ще у XVII-XVIII століттях була у культурному розумінні набагато біднішою і культурно слабкішою країною ніж Україна, по відношенню до масової культури. Залишалась вона такою і на протязі усього XVIII століття, і тільки внаслідок "Петровських реформ" у Великоросії стались суттєві науково-культурні зміни. Великоросія зробила скачок вперед, який дав їй можливість на початку XIX століття перетягнути і зацікавити як матеріально, так і духовно передові культурні і інтелектуальні сили українського народу, які знаходячи в Москві високооплачувану роботу, займали високе наукове й державне становище і переселялись у Москву"/53.

У подальшому український вплив на Російську державу був досить сильний, він певною мірою європеїзував Москву. Кращі просвітницькі сили України були переведені до Москви і відігравали там чи не головну роль у культурному і духовному житті Російської держави. Сам Петро I був змушений у одному своєму листі до українського гетьмана І.Мазепи визнати, що народ український: "умён, но мы можем быть от этого не в авантаже" /54.

Окрім освітньо-культурного переселення історична наука знає і масове переселення українців у межі Московського царства, особливо сильна хвиля якого засвідчується джерелами на початку XVII століття. У цей час українське населення поширювався головним чином у прикордонні російські області, зокрема Курщину і Воронежчину. У часи Козацької держави XVII-XVIII століття, ця територія Слободжанщини вважалась внутрішньою територією Української держави з виключно українським населенням і типовою для усіх решти територій структурою влади, поділяючись на такі полки: Сумський, Ахтирський, Харківський, Ізюмський, Острогозький. Характерно, зауважував з цього приводу М.С.Грушевський, населення Слобідської України зберегло свою українську самобутність і у XX столітті, що дає нам право сказати, що і у наш час Курщина і Воронежчина теж являються українськими етнічними регіонами/55. Розглядаючи документи по українсько-російських контактах, починаючи з часу перших взаємообмінів делегацій, ми бачимо, власне, уже в цей час порушувалися питання про населення прикордонних російських земель українськими селянам і козаками. Однак, коли у цей час Московська держава давала згоду на таке поселення, то тільки з одною умовою, захисту своїх внутрішніх територій від нападу кримських татар/56.

Однак, слід зауважити, що переселення українців до Росії після злополучного 1709 року проходило і насильницьким шляхом. Джерела розказують, що усі полонені козаки після Полтавської битви були заслані як каторжани на будівництво Петербурга, туди ж були виселені жителі українських міст, які підтримували гетьмана І.Мазепу. Київська дослідниця Н.Дзюбенко наголошує, що на кістках запорізьких козаків, українських міщан і селян зводилась на Неві нова столиця Російської імперії/57. Подальші джерела розповідають про великі переселення українців до Росії наприкінці XVIII століття, які були спричинені зруйнуванням у 1775 році Запорізької Січі. Відтоді ця територія подарована козакам Катериною II, стала новим неприступним бастионом Російської імперії у передгір'ях Кавказу і об'єктом вивчення питання розселення українців в Російській державі у XIX ст., що є предметом нашого подальшого дослідження...

Література:

1. В.О.Ключевский. Курс Русской Истории.М.1991, с.22-27.
2. Пресняков. Лекции по Русской истории. М.1993, с.21-24.
3. М.С.Грушевский. Украина и Украинство. Украинская жизнь. М.1912, N1, с. 20.
4. В.С.Сергійчук. Східна діаспора. Московщина. Наука і суспільство. К.19957. N1/2, с. 24.
5. Руський літопис. К.1989, с.8-9.
6. Руський літопис. К.1989, с.8-9.
7. Фино-Угры и Киевская Русь. М.1987,с.122-125.
8. М.С.Грушевский. Украина и Украинство. Украинская жизнь. М.1912, N1, с. 20.
9. В.С.Сергійчук. Східна діаспора. Московщина. Наука і суспільство. К.19957. N1/2, с. 24.
10. В.С.Сергійчук. Східна діаспора. Московщина. Наука і суспільство. К.19957. N1/2, с. 25-26.
11. В.С.Сергійчук. Східна діаспора. Московщина. Наука і суспільство. К.19957. N1/2, с. 25.
- 12 В.С.Сергійчук. Східна діаспора. Московщина. Наука і суспільство. К.19957. N1/2, с. 26.
13. И.Соболевский Образованность Московской Руси XV-XVII века. Спб.1984, с. 3-4.
14. И.Соболевский Образованность Московской Руси XV-XVII века. Спб.1984, с. 61.
15. А.Мануйленко. Освіта в Росії і Україні в XIV-XIX ст. Історико-Філологічний Увісник Українського Інституту.М.1997,т.1,с.69-80.
16. А.И.Соболевский Образованность Московской Руси XV-XVII века. Спб.1984, с. 20-22.
17. А.И.Соболевский Образованность Московской Руси XV-XVII века. Спб.1984, с. 61-63.
18. А.И.Соболевский Образованность Московской Руси XV-XVII века. Спб.1984, с. 23.
19. А.И.Соболевский. Вказана праця, с. 24.
20. Е.Н.Мединский. Школа и педагогическая мысль в Русском государстве на Украине и в Белоруссии в XVII веке.- "Советская педагогика". М.1953, N9 , с.70-88.
21. А.Мануйленко. Освіта в Росії і Україні в XIV-XIX ст. Історико-Філологічний Увісник Українського Інституту.М.1997,т.1,с.69-80.
22. З.И.Хижняк. Киево-Могилянская академия. К.1988, с.15.
23. З.И.Хижняк. Киево-Могилянская академия. К.1988, ст.41.
24. З.И.Хижняк. Киево-Могилянская академия. К.1988, ст.46.
25. З.И.Хижняк. Киево-Могилянская академия. К.1988, ст.15.
26. З.И.Хижняк. Киево-Могилянская академия. К.1988, ст.16.
27. З.И.Хижняк. Киево-Могилянская академия. К.1988, ст.6-7.
28. З.И.Хижняк. Киево-Могилянская академия. К.1988, ст..35.
29. З.И.Хижняк. Киево-Могилянская академия. К.1988, ст.76.
30. З.И.Хижняк. Киево-Могилянская академия. К.1988, ст.30.
31. З.И.Хижняк. Киево-Могилянская академия. К.1988, ст.28.
32. З.И.Хижняк. Киево-Могилянская академия. К.1988, ст.28-29.
33. З.И.Хижняк. Киево-Могилянская академия. К.1988, ст.28-29.
34. З.И.Хижняк. Киево-Могилянская академия. К.1988, ст. 29.
35. З.И.Хижняк. Киево-Могилянская академия. К.1988, ст. 31-34.
36. Е.Н.Дзюба. Просвещение на Украине: Вторая половина XVI-первая половина XVIII века. К.1987, с.35.
37. Е.Н.Дзюба. Просвещение на Украине: Вторая половина XVI-первая половина XVIII века. К.1987, с.123.
38. М.Грушевський. Історія української літератури. К.1995, с.176.
39. І.Крип'якевич. Побут. В книзі: Історія української культури. К.1994, с.123.

40. М.Грушевський. Історія української літератури. К.1995, с.176.
41. І.Крип'якевич. Побут. В книзі: Історія української культури. К.1994, с.128.
42. І.Крип'якевич. Побут. В книзі: Історія української культури. К.1994, с.152.
43. І.Крип'якевич. Побут. В книзі: Історія української культури. К.1994, с.124-125.
44. І.Крип'якевич. Побут. В книзі: Історія української культури. К.1994, с.125.
45. Е.Н.Дзюба. Просвещение на Украине: Вторая половина XVI-первая половина XVIII века. К.1987, с.70-71.
46. З.И.Хижняк. Киево-Могилянская академия. К.1988, ст. 31-34.
47. І.Огієнко. Українська культура: коротка історія культурного життя українського народу. К.1918, с.91.
48. І.Огієнко. Українська культура: коротка історія культурного життя українського народу. К.1918, с.197-198.
49. П.Мазур. Отчі світильники. Голос України. К.1992, N165 (415), с. 12-13.
50. П.Мазур. Отчі світильники. Голос України. К.1992, N165 (415), с. 12-13.
51. П.Мазур. Отчі світильники. Голос України. К.1992, N165 (415), с. 12-13.
52. В.С.Сергійчук. Східна діаспора. Московщина. Наука і суспільство. К.19957. N1/2, с. 25-26.
53. М.Драгоманов. Чудацькі думки про українську національну справу. Друге видання накладом І.Франко. Львів.1892, с.117-238; М.П.Драгоманов. К вопросу о самостоятельности украинской культуры. Украинская жизнь. М.1912, N6, с.21, с.28.
54. Н. Дзюбенко. Українці в Росії. Голос України. К.1992. N166 (416), с.12.
55. М.С. Грушевський. Украина и Украинство. Украинская жизнь. М.1912, N1, с.20.
56. Полное Собрание Законов. М.1764, ст.122277.
57. Н.Дзюбенко. Українці в Росії. Голос України. К.1992, N166 (416), с.12-13.

Формування українського народу та української мови за свідченнями філологічної та історичної науки. (“Древнерусская народность древнерусский язык” - до питання сучасного російського міфотворення)

Дане дослідження ставить за мету з'ясувати історію та процеси становлення українського народу, як носія етнокультурних процесів і засобу спілкування.

До комплексу досліджуваних проблем включається питання еволюції українського народу по матеріалах археології, що досить перспективно при вивченні зв'язків архаїчних і середньовічних культур, які можна пов'язувати з староукраїнськими/1.

Дане дослідження ставить за мету спростувати висунуту концепцію російського вченого В.В.Сєдова про неіснуючу “древнерусскую народность”, та “древнерусский язык” яких в силу історичних обставин ніколи не було і які були кристалізовані правлячою політичною та науковою елітою Російської імперії в XVIII- XX століттях/2.

Зібраний на сучасну пору багаточисельний археологічний матеріал на території України складає великий історичний архів, який використовується вченими при вивченні питання становлення українського народу. На основі свідчень археології уже отримані важливі результати по питаннях генезису та етнотворення українців. Тому в даному дослідженні ми спростуємо сучасні російські перекопчення та фальсифікації історичного розвитку українського народу, який російські вчені на сьогоднішньому етапі намагаються втягнути в “древнерусскую народность”.

Характерно, що питання формування українського народу вже уважно почалось вивчатися російською історичною та археологічною наукою, яка зразу оприділила, своєю політичною термінологією. Однак ця сучасна спроба має давню історію. Так А.Х.Востоков, який ще в XIX столітті вивчав українську мову назвав її “древнерусским языком”/3.

Дослідник І.І.Срезневський вважав, що українська мова, як “древнерусская” спочатку була розділена на західну, південну та східну частини в сформувався в IX-X століття, що співпадає з часом утворення Київської держави. На думку дослідника державі потрібна була мова і вона взяла за основу мову південно-західних племен, тобто українську. З регіональних складових в IX-XI століттях виникала українська мова, яка активно функціонувала по XIV. В цей же час так само на своїх землях функціонували великоруська та білоруська мови. В XV столітті вони розпочали роз'єднуватися від “древнерусского языка” і розвиватися більш самостійно/4.

Розділ “древнерусского языка” на великоруську і українську П.А.Лавровський пояснював розділом однієї держави на дві. Тобто на Україну-Русь і Північно-Східну Русь в XII-XIII століттях. Дослідник зауважував, що кристалізація держави з центром в Києві а потім в Галичі (Україна-Русь) протиставляється державі з центром в Суздалі в потім в Володимирі (Північно-Східна Русь), що пояснюється відмінністю мови/5.

З цим не погоджувався російський історик М.П.Погодін, який вважав, що Київська земля була “исконно великорусской”, а Галицька та Волинська- українська. Київська земля, на думку дослідника, обукраїнилась внаслідок переселення вихідців з Галичини після монголо-татарського нашествия/6.

Найвірнішою, на нашу думку, точкою зору є дослідження українського вченого М.А.Максимовича, який вважав, що “население Киевской Руси было украинским”. Український етнос, на його думку проживав на території України з праслов'янських часів до епохи Київської Русі і в подальші часи аж до сучасності. Ніякого запусіння території сучасної України ні в татаро-монгольський період ні в який інший не було/7.

У підтвердження висновків М.А.Максимовича є історико-лінгвістичні дослідження О.О.Шахматова, який вважав, що слов'янська мова, яку він датував V-VI стліттям зародилась в міжріччі Прута і Дністра – простягалась до Дніпра. Її державну форму розвинули Анти. В VI столітті н.е. анти принести українську державність, культуру та мову з Галичини та Волині в Подніпров'я. Власне увесь цей період від Прута, Дністра і Дніпра складає одне етнографічне ціле, наголошує О.О.Шахматов, ця народність анти

своєю державністю кристалізувало одну мову, яку сьогодні називають українською. Лінгвістичною основою для мови антів є сьогонішня українська мова. До ореолу української мови О.О.Шахматов відносив такі племена: волиняни, дуліби, поляни, древляни, тиверці, уличі, хорвати. Концепція О.О.Шахматова була великим досягненням російської науки, оскільки оприділювала українську мову, як мову слов'ян/8.

Таке філологічне підґрунтя дало можливість в перших десятиліттях ХХ століття зробити висновок, що не було ніякої “древнерусской народности” та “дрекнерусского языка”, який ніби то потім став основою для: російської, української та білоруської мови, про що наголошував російський вчений Н.П.Дурново/9.

Український дослідник М.С.Грушевський, опираючись на письмові та археологічні свідчення вірно у слід за філологом О.О.Шахматовим вважав, що зародження українського етносу слід пов'язувати з Дністро-Дніпровським союзом антів, які відмі візантійським джерелам в VI столітті н.е./10.

Концепцію М.С.Грушевського підтримав український лінгвіст С.Смаль-Стоцький. Він вважав, що українська мова є відмінною від російської і походить на сербську, хорватську, польську, словацьку/11.

Австрійський славист Т. Гайтер вважав, що українська мова споріднена з слов'янськими мовами Європи і що між українцями та слов'янами Європи було білоше спорідненості в минулому ніж з росіянами фіно-уграми, які перейняли слов'янську мову та культуру, що може говорити, що з давніх давен була одна українська мова і що ніякого “древнерусского языка”, як це вважали російські вчені його часу, не було. Фіно-угорське населення Росії, як носій Суздальської держави перейняло слов'янську мову і видозмінило її відносно свого фіно-угорського середовища/12. Безсумнівно, наголоував Є.К.Тимченко – українська мова є прямим продовженням праслов'янської, тому росіяни перейнявши її безсумнівно мають якусь мовну подібність з українцями, але, як бачимо по ретельних дослідженнях- не значну/13.

Характерно, що в цей же час кристалізується історична коцепція етнотворення білорусів і їх взаємовідносини з фіно-уграми майбутньої Росії. Так в 20-х роках В.Ю.Ластвський і А.Шлюбський створили кривичську теорію походження білорусів. Вчені, на наш погляд, доказали що білоруси є потомками кривичів/14. В цей же час цікаву точку зору, опираючись на філологічні висновки О.О.Шахматов, зробив польський археолог Т.Лер-Сплавінський, якого підтримав радянський вчений Б.М.Ляпунов. Т.Лер-Сплавінський вважав, що мова: полян, древлян, волинян, бужан, хорватів, як і мова кривичів відмінна від мови Ростово-Суздальської землі. Б.М.Ляпунов вважав, що в XII столітті перші склали українську мовну групу, другі – білоруську, а треті - російську. В час становлення держав: української, білоруської, російської в XII столітті появляються і окремі мови/15.

В 50-х роках ХХ століття вчені приступили до вивчення проблем формування українського народу беручи за основу археологічні джерела, згідно свідчень яких український народ в цей час почав формуватися в Середньому Подніпров'ї у сучасній: Київській, Чернігівській і переяславській землях. Ореол багатий речами прикрасами притаманними виключно українському народу, який генетично прослідковується з V-VI- по XIV століття/16. В.І.Довженок з цього приводу наголошував, що антська мова мало чим відрізнялася від мови епохи Київської Русі і в подальшому привела до кристалізації української мови/17. Ореол і етно-культура Середнього Подністров'я з центром в Києві, на думку А.Н.Насонова, в VIII-IX століттях консолідувала масив “південний”, який розвиваючись з VI- по IX століття сформував українську народність/18.

Щодо нинішньої концепції “древнерусской народности”, яку намагається реінкарнувати російський вчений В.В.Сєдов, то вона була вже засуджена в 80-90 роках ХХ століття. Так лінгвіст Г.А.Хабургаєв з цього приводу наголошував: “древнерусского языка” чи “древнерусской народности” ніколи не було і не могло бути. З племен південного регіону сформувався український народ, з кривичів та інших сусідніх племен-

білоруський, фіно-угрів під впливом слов'ян - російський. Археологічні пам'ятки X-XII століття на території України засвідчують як мовний так і культурний український етно-масив, єдину українську народність/19.

Дуже цікаву точку зору висунув в 1996 році на VI Міжнародному конгресі слов'янської археології Г.В.Штихов. Опіраючись на історико-археологічний матеріал він вважає, що ніякої "древнерусской народности" в епоху Київської Русі не було, вона на його думку просто не сформувалась. Мовний матеріал говорить, що в цей час формувались окремі народи : білоруський та український і аж в XIII-XV російський. В дискусії Г.В.Штихова підтримали І.А.Марзалюк, А.І.Філюшкін, та О.М.Трубачов/20.

Таку саму позицію займає і визначний український історик та археолог В.Д.Баран, який по наявному археологічному матеріалі не прослідковує "ніякої древнеруської народності" і "древньоруської мови". На його думку все це сьогоденні фальсифікації російської історичної науки і зокрема В.В.Сєдова. В.Д.Баран вважає, що українська, білоруська та російська народність сформувались ще в часи " великого переселення народів". Київська державна вже була чисто українська, вона не фомувала ніяких народностей.

Київська держава, на думку В.Д.Барана, яка відома по літописах IX-XII століть складається з східнослов'янських племен носіїв пражсько-корчакської культури з якими інтегрувалися племена пеньківської культури. Розвиток Київської держави згрупував основні культурно-економічні центри Дністро-Подніпров'я і відповідно зблизив Київ з Галичем. Влесне ці регіони і стали основою для етнотворення українського народу. Що засвідчується археологічною наукою/21.

Таким чином у висновок нашого дослідження можемо наголосити, що етапи формування українського народу прослідковуються вже вчас "великого переселення народів", а це значить, що в V-VI ст. н.е. за свідченнями філологічної та археологічної науки ми можемо в Дністро-Дніпровському міжріччі вивчати Антський союз племен, як етномасив українського народу/22.

Література:

1. В.Д. Баран. Велике розселення слов'ян. Археологія. К. 1998, №2, с.30-37;
2. В.В. Седов. Древнерусская народность. М. 1999, с.7-9, с.91-158.
3. А.Х. Востоков. Рассуждение о славянском языке//Труды общества любителей российской словестности. Вып. XVII. М. 1820, с.5-61.
4. И.И. Срезневский. Мысли об истории русского языка. Спб. 1850.
5. П.А. Лавровский. О языке северных русских летописей. Спб. 1852.
6. М.П. Погодин. Записки о древнем языке русском//Известия академии Наук. Спб. 1856, т. XIII.
7. М.А. Максимович. Собрание сочинений. Киев. 1877, т. II.
8. А.А. Шахматов. К вопросу об образовании русских наречий и русских народностей. ЖМНП. Спб. 1899, №IV.
- А.А. Шахматов. Очерк древнерусского периода истории русского языка. (Энциклопедия славянской филологии). Вып. II. Пг. 1915.
- А.А. Шахматов. Введение в курс истории русского языка. Ч.1. исторический процесс образования русских племён и русских народностей. Пг. 1916.
9. Н.П. Дурново. Очерк истории русского языка. М. 1924.
10. М. Грушевський. Історія України-Русі. К. 1904, с.1-211.
11. Ст. Смаль-Стоцький. Розвиток поглядів про сім'ю слов'янських мов і їх взаємне оприділення. Прага. 1927.
12. Т. Gartner. Grammatik der ruthenischen (ukrainischen) Sprache. Wien. 1913.
13. Є.К. Тимченко. Слов'янська єдність і становище української мови в українській родині.//Україна. Книга. III. К. 1924.
- Є.К. Тимченко. Курс історії української мови. К. 1927.
14. В. Ластоускі. Кароткая гісторыя Беларусі. Вільна. 1910.
- В. Ластоускі. Крывіч. Журнал. 1923-1927. Каунас.
15. Б.М. Ляпунов. Древнейшие взаимные связи языков русского, украинского и некоторые выводы о времени их возникновения как отдельных лингвистических групп//Русская историческая лексикография. М. 1968, с.163-202.
16. Б.А. Рыбаков. К вопросу об образовании древнерусской народности// Тезисы докладов и выступлений сотрудников Института истории материальной культуры АН СССР, подготовленных к совещанию по методологии этногенетических исследований. М. 1951, с.15-22.
17. В.И. Довженко. К вопросу о сложении древнерусской народности// Доклады VI научной конференции Института Археологии. Киев. 1953, с.40-59.
18. А.Н. Насонов. К вопросу об образовании древнерусской народности// Вестник АН СССР. 1951, №1, с.69-70.
19. Г.А. Хабургаев. Становление русского языка. М. 1980.
20. В.Г. Штыхов. Древнерусская народность: реалии и миф//Этногенез и этнокультурные контакты славян. Труды VI международного Конгресса славянской археологии. М. 1997, т. III, с.376-388; с.386-388.
21. В.Д. Баран. Давні слов'ян. К. 1998, с.211-218.
22. М. Грушевський. Анти("Avrai", "Antes") - Уривок з історії України-Русі. Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. Львів. XXI, I.

Фіно-Угри та Київська Русь в VI –X століттях (До питання етнотворення російського народу)

Обширні простори, які займають землі фіно-угрів, від Балтійського моря до Уральських гір, на жаль довгий час залишалися історичною наукою поза межами наукового вивчення. Російській історичній науці тенденційно пропагуючій слов'янську концепцію походження російського народу, з'ясувати питання фіно-угорського етносу на етнічних землях в Росії не поспішали.

Однак велика кількість письмових та археологічних джерел на землях Росії, які вчені відносять до фіно-угорського масиву заставляють сьогодні російських вчених взятися за з'ясування питання етнотворення російського народу за участю фіно-угорського етнічного масиву.

Як зауважують дослідники, фіно-угорські племена і народності складають уральську мовну групу, яка була поширена на усьому просторі Центральної Росії. Розгляд середньовічних старожитностей фіно-угорських племен на території Росії тільки починається. Відомо, що територія фіно-угрів розташовувалася як в європейській так і в азіатській частині Росії. Місцевості, де в основному виявлене проживання фіно-угрів характеризуються рівнинністю. Фіно-угорський ареал охоплює значну частину Волжського басейну, майже всю Центральну Росію, де фіно-угри межували з балтами і на півдні з слов'янами. На початку середньовіччя фіно-угри у мовному та культурному відношенні були розділені на велику кількість племен. Дослідники вважають, що основний племінний масив фіно-угрів говорив на єдиній фіно-угорській мові.

Питаннями історичного розвитку фіно-угорських племен на території сучасної Росії у XIX столітті займалися такі вчені як М.А.Кастрен/1, Ф.П.Кеппен/2.

В XX столітті: Є.Н.Сетела/3, І.А.Тойвонен/4, Є. Ітконен/5, В.Гойду/6, Д.Є.Казанцев/7, а також археологи: І.Р.Аспелін/8, І.Аїліо/9, А.М.Таллдрен/10, П.Н.Третьяков/11, А.Х.Халиков/12, О.Н.Бадер/13, Д.Ласло/14.

Більшість дослідників, і це ми наголосимо вище, вважали, що формування фіно-угорських народів і їх мов проходило у Волго-Камському міжріччі і в прилягаючих областях середнього Приуралля. Звідтіля фіно-угри могутньою хвилею в стародавні часи мігрували на територію сучасної Росії де були зупинені балтами і слов'янами. Характерно, що всі фіно-угорські народи, втому числі на території Центральної Росії, зберегли до часу середньовіччя свою єдину мову. Однак розселення по великій території і взаємовідносини з чисельними народами привело їх до диференціації. В умовах регіонів у них виникло декілька груп мов: пермська, якою користуються, якою користувалися пракомсько-фінські племена; прибалтійсько- фінська мова; поволжсько-фінська. Особливою мовою користувалися фіно-угри в Центральній Росії, якою розмовляв народ Меря/15.Слід звернути увагу, що кожна парость фіно-угрів: прибалтійсько-фінська, камсько-фінська, пермсько-фінська домінувала над обсько-фінською, яка порівняно слабше і пізніше розвинула свою державність. Що стосується народу Меря, тобто суто російського регіону, то тут вчені прослідкували дві мовні групи: прибалтійсько-фінську і пермсько-фінську. Прибалтійсько-фінську складали народи : Меря, Єрзя. Пермсько-фінську:Мордва, Мурома. Тут же зафіксований великий топонімічний пласт фінів : Москва, Яуза, і багато других, що притаманно фінському етно-масиву. Можна з впевненістю наголосити, що власне територію сучасної Росії до межі з балтами і слов'янами населяли суто фіни – Suomi, літописні народи сум і єм. Суто угорські народи розміщувалися поблизу степового простору, що прослідковується вченими по залишених ними старожитностях руху угорських племен з їх стародавньої батьківщини в Паннонію.

Початок науковій систематизації археологічних матеріалів по питанні проживання фінів на території сучасної Росії покладено прекрасним виданням "Атласу фіно-угорських старожитностей" фінським вченим І.П.Аспеліном/16. Ця праця не втратила

свого наукового значення до сьогоднішнього дня. Нею можна користуватися і сьогодні при з'ясуванні питання етногенезу фінів регіонів сучасної Росії. Згідно висновків Атласу, сьогоднішні росіяни це на 90% а той 95% - Suomi (фіни), європейська парость фінів, як її називає І.П.Аспелін, яка до X століття зберегла фінські племінні, етнокультурні та соціально-побутові цінності і ніякого відношення до балтів чи слов'ян в антропологічному аспекті взаємовпливу не мала, не дивлячись на могутній балто-слов'янський в X-XII століттях вплив/17.

В останні десятиліття XIX ст. і на початку XX ст. напрацювання І.П.Аспеліна були підтверджені археологічними джерелами з регіонів Центральної Росії. Особливо матеріал по фінських племінних об'єднаннях: Меря, Єрзя Центральної Росії, виявлено в 60-90 роках XX століття/18. Фінські старожитності, що були знайдені в Росії по місцях розселення фінських племен: Меря, Єрзя, Ем, Сум – стали поповнювати колекції російських музеїв і потребують систематизації. Однак офіційна російська наука, традиційно стоячи на позиції панславизма, довгий час мовчала, вважаючи землі фіно-угрів традиційно слов'янськими, а ослов'янені в XI-XIII столітті фінів русичами-росіянами. Однак по мірі збору археологічних матеріалів і наукової літератури по вивчених фінських старожитностях, появилися концепції, які почали корелювати фінські старожитності з літописними свідченнями. Згідно висновків науковців, фінські старожитності Центральної Росії належать фінському племінному об'єднанню (народу) Меря. Дослідження привели вчених до висновків, що росіяни це етно-масив фінського народу. Сьогодні відомі вже більш серйозніші праці по історії фінів-росіян, які прослідковують історію росіян (фінів) з раннього середньовіччя. До таких висновків прийшли такі вчені, як А.А.Спіцин/19, А.М.Тальгрєн/20, Х.А.Моора/21, А.П.Смірнов/22. Цікава, на нашу думку є робота Л.А.Голубєва, вона дає нам можливість зрозуміти духовний світ середньовічних фіно-угрів, їх духовну культуру/23. Пізню духовну культуру фіно-угрів Росії нам прекрасно показав Б.О.Рібаков, особливо перехід від язичництва до християнства і племінного князівства фінів до політичної організації Київської Русі/24.

Однією з проблем, яку піднімали такі вчені, як В.В.Сєдов/25, Є.А.Рябінін/26, контакти фіно-угрів з етно-масивом слов'ян. Однак дані вчені так і не з'ясували питання, яку роль відіграли слов'яни в формуванні на фінських землях в фінському етно-масиві нового народу росіян. Однак слід наголосити, що Ростово-Суздальська Русь, по свідченнях археологічних джерел, побудована при політичному сприянні слов'ян виключно на фінському етно-масиві. Слов'янські (кривичські) старожитності тут засвідчуються поодинокі тільки в кінці X століття. Атлас фінського вченого І.П.Аспеліна чітко показує розвиток фінського населення на території сучасної Росії. Сумуючи його напрацювання з археологічними джерелами можна наголошувати, що фінське населення безперервно розвивалося на російських землях з VI - по XIV століття/27. Із документально датованих свідчень прослідковується розвиток фінів-росіян до епохи впливу Київської Русі. Вплив закінчується формуванням в фінів-росіян Суз - (фінське слово)- дальського (слов'янське слово) князівства з слов'янською незначною, щодо етно-масиву фінів, військово-політичною системою. Ряд дослідників вважає, що Суз-дальське князівство по устрою було ще суто фінським, і тільки Володимирське на (Клязьмі) мало значні елементи державної структури Київської Русі. Московське князівство - це вже вища форма фінської державності, яке консолідувало фінів з новою етно-назвою московитів (росіян).

При усій політичній, релігійній, військовій домінімі Київської Русі, яка фактично нав'язала фінам свій військово-політичний лад, фіни за висновками етнологів, залишили незмінними свої звичаї, культуру, побут, пісенний фольклор, який при ретельному дослідженні є відмінним від слов'ян стародавньої держави.

Безсумнівний вплив слов'ян на фінів, майбутніх росіян, був настільки глибоким, що відбився не тільки в державному, релігійному та культурному відношенні, а й в мовному. За таких обставин з X по XIII століття фіни пройшли процес культурно підйому за рахунок впливу етнокультури та політичної організації Київської Русі. Однак фіни-

росіяни і українці-слов'яни при всій поступальній культурній еволюції, це різні народи, що зауважено ще в XII столітті Нестором літописцем. Безсумнівно, що кристалізація московитів (росіян) з фінського етно-масиву і подальший політичний розвиток під впливом Київської династії Рюриковичів змінили літописні племена: меря, ерзя, сум, вепси, ем , мордва, мурома, черемси та інші еволюція яких потребує подальшого дослідження. Однак з переконливою вірогідністю можна наголошувати, що етнотворення росіян слід прослідковувати через еволюцію фінських племен, як корінних мешканців Росії. Не слід виключати, що на етнотворення росіян, мав домінуючий вплив прибалтійсько-фінський конгломерат, зокрема племена ести, сум. Однак не треба применшувати в поступальному розвитку місцевих фінських племен Меря, що власне і є корінним населенням центральної Росії/28.

Джерела, а у слід за ними і археологічний матеріал засвідчує, що літописні племена фінів : чудь, ем, сум, корела, меря, були більш політично розвинуті внаслідок сусідства з Новгородським, Псковським та Смоленським князівствами і очевидно в X столітті мали свої племінні князівства. Прибалтійські фіни були сусідами Псковського князівства. Сум межувало з Смоленським князівством, сюди ж примикало племінне об'єднання фінів Меря. Внутрішні межі фінських князівств ще чекають свого дослідження, однак очевидно вони відповідають землям, що в подальшому входили до Московського князівства. Внаслідок вивчення етно-політичних процесів, які проходили в фінських племенах в X-XIII століттях, можна з впевненістю наголосити, що етнотворення росіян проходило на основі фінського етнічного масиву, яке було домінантою в Росії у X-XIII століттях. Експансія Київської Русі (староукраїнські держави) в X-XI століттях змінила статус фінів. В них під впливом Київської Русі формується феодалізм відносини, феодалізм державність.

Що стосується співіснування політичних та економічних організацій фінів та слов'ян до часу експансії Київської держави в глибину фінського етномасиву, то це питання ще зовсім не вивчене. Однак вже сьогодні вчені намагаються прослідкувати вплив українського та білоруського етносів на фіно-угрів з VI- по XII століття.

Як відомо з джерел на території Східної Європи слов'яни через Тверську, Смоленську, Псковську і Новгородську землі входили в етно-контакт з фіно-угорськими племенами. До X століття джерела слабо засвідчують контакти слов'ян з фіно-уграми. Однак вони були, оскільки Нестор знає всі значні фіно-угорські племінні об'єднання і їх розміщення. Згідно його свідчень ми знаємо, що фіно-угри займають велику територію від Фінляндії, Естонії і Балтійського моря до Уральських гір. Основними племінними об'єднаннями, які контактувало з фінами були кривичі і новгородські словени, їх старожитності, що віднайдені в землях фінів датуються найраніше X століттям. В.В.Сєдов наголошує, що на окраїнах Новгородської землі археологічно зафіксовано проникнення слов'ян в фінський етно-масив/29. В свій час чеський історик Л.Нідерле, який цікавився цією проблемою, вважав що взаємопроникнення фінів і слов'ян почалося в XI столітті. Власне в це час слов'яни суміжних територій вбирають в себе фінські звичаї, обряди, зокрема обряд похоронення. Власне в цей час слов'яни почали класти свої тіла по напрямку північ-південь, що зафіксовано по всій Росії і цей обряд Л.Нідерле вважав фіно-угорським/30. Дійсно, наголошує сучасний російський вчений В.В.Сєдов, в контактних зонах фіни мали вплив на слов'ян внаслідок міцного культового обряду, який був поширений у них від Уралу до Прибалтики. Цей обряд зафіксований в : естів, суми, лівів, корели, весі, мордві, мері, ерзя, та інших фінських племен Центральної Росії. Цей обряд, на думку дослідника, зберігся в Росії до XVIII століття і побутовував в майбутніх росіян. Все це говорить про спадкоємні традиції , які передалися від фіно-угрів до росіян/31.

Картографія показує, що поступово картина в контактних районах слов'ян з фіно-уграми змінюється. Фіно-угри в подальшому починають перебирати політичні і культурні надбання слов'ян. Джерела фіксують, що в VI-X століття фіни функціонують на своїй території як чистий етно-масив. З X по XIII століття пройшов могутній вплив слов'ян на

фіно-угрів, який привів в XIII столітті до ослов'янення фіно-угрів не в етнічному а в культурному розумінні/32. Російська дослідниця Л.А.Голубева вважає, що ослов'янення фіно-угрів не закінчився навіть в XIV столітті. Фінська культура з усіма наявними її компонентами функціонувала на території Росії і в XIV столітті. Вона стала основою культури російського народу, що кристалізувався на початку XV століття/33.

Таким чином, вважає В.В.Сєдов, фінський етнос в XIV столітті на території Росії був домінуючий. В цей же час слов'янські старожитності мало чисельні, що може говорити про поступальний розвиток фінського народу і що фіни без особливих етнічних впливів кристалізувались в росіян/34.

Видозміна в етноназві фінського етносу розпочалась з централізацією Московської держави на початку XV століття. Власне в цей час по монголо-татарським нашестю відчутний великий приплив слов'янського населення, наукових, релігійних та політичних діячів. Власне в цей час зникають старі фіно-угорські племінні назви у політичній етноструктурі Московського князівства/35.

У висновок нашого дослідження зауважимо, що розгляд складного питання етнотворення росіян і взаємовідносин його з Київською державою в X-XIII ст.. продовжується. Однак можна сміливо наголосити, що поступальна кристалізація феодалної державності в фінів Росії, з безсумнівним політичним та культурним впливом Київської Русі є доказаним фактом кристалізації Російської централізованої держави в кінці XIV- на початку XV століття на фінському етнічному масиві.

Літэратура:

1. M.A. Castren. Ethnologiska fureldsningar afver altaiska folkem. – Nordiska resor och forskningar af M.A. Castren, IV. Helsingfors.
2. П.Ф.Кёнен. материалы к вопросу о первоначальной родине и первобытном родстве индо-европейского и финно-угорского племени. Спб. 1886.
3. P.F. Köppen. Erlärender Textst zu der eth nographischen Karte des St.- Peterburg Gouvernement. St.- Peterburg, 1867.
3. E.N. Setälä. Suomensukuisten kansojen esihistoria.- Suomen suku, 1. Helsinki. 1926, s. 120-189.
4. E.N. Setälä. Suome sugu rahvaste celjalugu. Tartu. 1932.
4. J.N. Toivonen. Zur Frage der finnisch-ugrischen Ureimat.- Journal de la Societ Finno-Ougrien, 56-1. Helsinki. 1953, s. 3-41.
5. I. Itkonen. Die Vorgeschichte des Finnen aus der Perspective eines Linguisten.- Ural-Altäische Jahrbücher, XXXII. Wiesbaden. 1950, s. 2-24.
6. I. Itkonen. Zur geographischen Ausdehnung der finnischen Urheimat.- Ural-Altäische Jahrbücher, 41. Wiesbaden. 1969, s. 303-306.
6. P. Hajdu. Finno-Ugrian Languages and Peoples. London. 1967, s. 24-65.
7. Д.Е. Казанцев. Истоки финно-угорского родства. Йошкар-Ала. 1979, с. 23-45.
8. J.R. Aspelin. Suomalais-Ugrilaisen muinaistutkimon alkeita kirjottanut. Helsingissä. 1875.
9. J. Ailio. Fragen der russischen Steinzeit.- SMYA, XXIX, 1.
10. A.M. Talgren. L'Orient et L'Occident dans l'age du fer finna-ungarich. SMYA, XXXV, 3.
11. П.Н. Третьяков. Финно-угры, былыты и славяне на Днепре и Волге. М.-Л. 1966, с. 23-56.
12. А.Х. Халиков. У истоков финно-угорских народов. В кн.: Происхождение Марийского народа. Йошкар-Ала. 1967, с. 12-37.
13. О.Н. Бадер. О древнейших финно-уграх на Урале и древних финнах между Уралом и Балтикой. В кн.: Проблемы археологии и древней истории угров. М. 1972, с. 10-31.
14. Д. Ласло. К вопросу о формировании финно-угров. В кн.: Проблемы археологии и древней истории угров. М. 1972, с. 7-9.
15. Основы финно-угорского языкознания. М. 1974, с. 18-54.
16. J.R. Aspelin. Suomalais-Ugrilaisen muinaistutkimon alkeita kirjottanut. Helsingissä. 1875.
17. J.R. Aspelin. Suomalais-Ugrilaisen muinaistutkimon alkeita kirjottanut. Helsingissä. 1875.
18. J.R. Aspelin. Suomalais-Ugrilaisen muinaistutkimon alkeita kirjottanut. Helsingissä. 1875.
19. А. А. Спицын. К истории заселения Верхнего Повожья русскими.- Тр. II. Тверского областного археологического съезда. Тверь. 1906.
20. A.M. Talgren. L'Orient et L'Occident dans l'age du fer finna-ungarich. SMYA, XXXV, 3.
21. Х.А. Моора. Некоторые вопросы этногенеза Эстонского народа в свете археологических данных.- СА, XXI.
22. А.П. Смирнов. Финно-угорские племена первой половины I тысячелетия I-XV вв. н. э. В кн.: Этногенез Мордовского народа. Саранск. 1958.
23. Л.А. Голубева. Белоозерская Весь и славяне на Белом озере в X-XI века. В кн.: Скандинавский сборник, VIII. Таллин. 1971.
24. Б.А. Рыбаков. Киевская Русь и древнерусские княжества в X-XIII вв. М. 1984, с. 21-34.
25. В.В. Сёдов. Финно-угорская археология в 1970-1981 г. (эпоха средневековья).- КСИА, вып. 175, 1982.
26. Е.А. Рябинин. Славяно-финно-угорские взаимосвязи в Воотской земле. (По материалам работ Воотской экспедиции). КСИА, вып. 166.
27. J.R. Aspelin. Suomalais-Ugrilaisen muinaistutkimon alkeita kirjottanut. Helsingissä. 1875.
28. П.А. Арсте. Формирование прибалтийско-финских языков и древнейший период их развития. В кн.: Вопросы этнической истории эстонского народа. Таллин. 1956.
29. В.В. Сёдов. Финно-угорская археология в 1970-1981 г. (эпоха средневековья).- КСИА, вып. 175, 1982.

- 30.Л.Нидерле. Славянские древности. Л.1956, с.220.
- 31.В.В.Седов.Финно-угорские элементы в древнерусских курганах.-В кн.: Культура Древней Руси.М.1968,с.246-248.
32. В.В.Седов.Финно-угорские элементы в древнерусских курганах.-В кн.: Культура Древней Руси.М.1968,с.179.
- 33.Л.А.Голубева. Зооморфные украшения финно-угров.САИ.,вып.Е-1,-59.
34. В.В.Седов.Финно-угорские элементы в древнерусских курганах.-В кн.: Культура Древней Руси.М.1968,с.192.
- 35.В.В.Седов.Восточные славяне в VI-XIII вв.М.1982,с.196.

Україна-Русь IX-XIII століттях у вивченні російськими вченими XIX-XX століття. (сучасний методологічний підхід до вивчення проблеми)

На сьогоднішньому етапі історичного розвитку, коли Україна відновила свою державність, проходить переосмислення історичних цінностей, які розвивались на території України під впливом російської, а в подальшому радянської історичної науки.

Безсумнівно, що більшість “наукових висновків” російської та радянської історичної науки щодо історії України IX-XIII ст. є невірними, однак це не може означати, сучасна українська історіографія сьогодні повинна відкинути всі напрацювання російської науки майже як за 200-літній період. Тому дане дослідження пропонує аналіз наукових праць та археологічних досліджень російської та радянської історичної науки по питанні розвитку України-Русі в IX-XIII століттях.

Майже 1000 років тому на території сучасної держави Україна склалась окріпла староукраїнська держава з центром в Києві. Її поява на міжнародній арені супроводжувалась з аналогічними процесами в Європі. Так в цей же час централізувались сусідні Польща, Угорщина, Чехія, Німеччина. На сході уже процвітав Хозарський каганат, фіно-угорські князівства, Псковська та Новгородська землі.

Про могутність України-Русі в X столітті ми дізнаємось із свідчень візантійських і західноєвропейських хронік, праць арабських та персидських географів-мандрівників, вітчизняних літописців: кіївських, волинських, галицьких. Власне ці джерела сьогодні нам українцям розповідають про Україну-Русь в IX-XIII століттях. Власне з досягнень археологічної науки ми дізнаємось: про трудолюбивих землеробів, майстрів- ремісників, багатих купців, богатирів-воїнів, знатних бояр та славних князів.

Староукраїнська держава оспівана в піснях, легендах, белинах в усній українській народній творчості. Блискучим прикладом високої української культури X-XIII століття є досягнення в області монументального та прикладного мистецтва. Речові свідчення, віднайдені археологами засвідчують могутність та єдність староукраїнської держави в X-XIII століттях. Сьогодні археологами відкриті житла стародавніх українців, залишки фортепікаційних укріплень, господарських будівель і виробничих комплексів, знаряддя праці і зброя, яку староукраїнські майстри виготовляли для захисту України - Русі від ворогів. Дякуючи археологам перед європейською цивілізацією відкрились прикраси і речі повсякденного вжитку українців X-XIII століття. Внаслідок проведення археологічних робіт ми по новому осмислили староукраїнські та європейські джерела доповнивши картину розвитку староукраїнського етносу, що дає нам з сьогоднішніх позицій проаналізувати процес складання Української держави.

Однак без попередніх наукових свідчень, які оприділила російська наука, ми не будемо знати всіх процесів, які проходили в староукраїнському суспільстві. І хоча російські вчені з'ясовували всі історичні процеси в “контексті загальноруських інтересів”, однак їх археологічні дослідження і сьогодні потребують ретельного вивчення.

Власне в запропонованій статті ми поспробуємо з'ясувати етногенез староукраїнської держави, народу за участю російської археологічної науки, яка за 200 років вивчення староукраїнських старожитностей накопичела досвід такого рода досліджень. Такий напрямок однією з причин тому, що проблема утворення і розвитку української держави з центром в Києві сьогодні вважається однією з ключових в процесі вивчення становлення України-Русі в IX столітті.

Значні успіхи ми можемо досягнути коли усвідомимо, що нам необхідно примінити нову методологію у послідовному вивченні українських історичних процесів. Опираючись на класичні підвалини української історичної науки, археології, беручи все краще від російської історичної науки та археології ми зможемо зрозуміти, що кристалізація української держави з центром в Києві в IX столітті це довгий соціально-економічний процес розвитку українського народу.

Держава з центром в Києві появилася в українців в результаті розпаду племінного ладу і формування феодального суспільства. Безсумнівно, що староукраїнська держава в IX столітті це вже держава феодальна. Принципово наголосимо, що українське державне утворення в Середньому Подніпров'ї стало ядром для консолідації українського народу від Карпат до Дніпра та Дону. Цим ми засвідчуємо, що носієм державності з центром в Києві був український народ, що нам константує окрім письмових джерел і археологічна наука.

Особливу увагу в цьому дослідженні поспробуємо показати початки її формування на конкретнім археологічним матеріалі, який взятий з надр розвитку соціально-економічних відносин українського суспільства в IX столітті.

Історичними напрацюваннями XIX-XX століть доказано, українські племінні об'єднання які згадуються в літописах, в IX столітті являються регіональними об'єднаннями українського народу. Власне сьогодні археологічна наука дозволила утотожити межі розселення українських племен та їх тяготіння до єдиного державного устрою з етнокультурою Середнього Подніпров'я. Не менше значення археологічна наука зробила для вивчення розвитку українських економічних стосунків в IX-XIII століттях. Співставлення джерел, в тому числі археологічних з аналогічними європейськими аналогами дає підставу наголосувати, що українське ремесло не уступало в IX-XIII століттях з аналогами передових країн того часу. Далеко пішла археологічна наука у вивченні торгових взаємовідносин, як внутрішніх так і зовнішніх, що може говорити про високий рівень господарювання в IX столітті України-Русі.

Отриманий внаслідок археологічних досліджень матеріали проливають світло на різнобарвність життя староукраїнських міст. Вивчення також і сільського життя включаючи і традиційні свята українців є головним сьогоднішнім завданням. З цього матеріалу перед нами постало мистецтво, культура, освіта староукраїнського суспільства. Знахідки берестяних грамот доповнюють нам свідчення письмових джерел.

Велика кількість археологічних джерел по історії Української держави X-XIII століть заставили історичну науку реконструювати на базі наукових досліджень XIX-XX століття етапи поступально розвитку основних галузей української держави: землеробства, ремесла, промислів, торгівлі. Комплексно з розвитком європейських країн, вивчити військову справу, а також побут та культуру. Спеціально розглянути типи староукраїнських поселень: міста, малі військово-адміністративні центри, укріплені феодальні оселі-замки, сільські поселення. Особливий інтерес викликає дослідження міст, дворів українських міщан, як однієї складової ланки стародавнього українського суспільства. За таких обставин нас цікавить розвиток української державності по століттях.

Перші українські літописці були першими істориками староукраїнської держави. Вони не тільки фіксували факти розвитку суспільства, але й по своєму намагалися оцінити сучасні події, а також відповісти на важкі питання: як постала староукраїнська держава і хто в ній першим почав князувати. Власне першим українським літописцям і належать перші концепції розвитку української держави, вивчення якої в майбутньому стало предметом гострої дискусії. З того часу серед загальної проблеми історії української держави питання її становлення через призму політичних нашарувань концепцій російських вчених, завжди займало одне з центральних місць в російській дворянській, буржуазній та комуністичній історіографії. Цьому питанню присвячена велика література. Опираючись в першу чергу на свідчення письмових джерел, а вірніше різне їх трактування дослідники розходяться в поглядах по питанню походження державності навколо Києва.

Питання соціально-економічного розвитку України-Русі вивчалось до XX століття в російському контексті історичного процесу. Міжнародний аспект осмислювався в такому ж контексті. Тому особливу увагу привертає увага міжнародної політичної історії української держави. Однак і вона не давала повної картини., оскільки будувалась виключно на джерелах, випадкових знахідках. В цілому російська історична наука з

XVIII по XX століття концентрувала зусилля на вивченні політичної історії “Русі”, окремих інститутів державної та релігійної влади, основних аспектів суспільного ладу. Її фактологічною основою були письмові джерела: літописи, актовий матеріал, історико-філологічна література, історичні балади, легенди епос. Власне усі ці надбання опрацьовувались в першу чергу. Тому староукраїнська культура, мова, релігія, економіка були поза сферою дослідження, якщо досліджувалась то тільки в “древнерусском контексте”. В XIX столітті в Росії виріс інтерес до пам’яток старовини, однак всі вони російською історичною наукою не вивчалися як пам’ятки українського народу, а як російського “древнерусского”, тому сьогодні при переосмисленні послуговують українцям як джерелом по українській історії та культурі.

В кінці XIX століття В.Б.Антонович, Л.В.Падалка, В.Г.Лянскоронський почали систематизувати старожитності X-XIII століття Київської держави. Власне Б.А.Антонович вперше оприділив їх як українські, а державне формування від Карпат до Дніпра з центром в Києві з IX- по XIII століття, як українську державу/1.

У слід за В.Б.Антоновичем класифікувати письмові та археологічні старожитності території України розпочав його учень М.С.Грушевський/2., археолог В.В.Хвойдо/3.

Завдяки М.С.Грушевському до середини XX століття була створена концепція розвитку Української держави з перших століть н.е. до IX століття. Особливу увагу М.С.Грушевський сконцентровував на формуванні концепції історії України-Русі IX-XIII століть/4.

Без сумніву, що концепція М.С.Грушевського була в першій чверті XX століття домінуючою в становленні української науки по питанню становлення Української держави. Однак короткочасність відновлення Української державності в 1917-1920 роках і концентрація українських ідей в українській комуністичній державі 1920-1930 роках, смерть М.С.Грушевського в 1936 році і після цього репресії над українською історичною наукою, не дало можливість українським вченим в середині XX століття всесторонньо вивчити розвиток української держави і IX-XIII століттях.

Після знищення української науки в Україні, частина вчених переїхала за її межі і до 1990 року в еміграції намагалася з’ясувати невирішені до цього часу питання української історії. Слід зауважити, що в загальному їй вдалося створити ряд центрів і наукових видань, актуальність яких не залишає сумніву в вчених до сьогоднішнього дня. Однак всі вони напрацьовані без врахування археологічних джерел і в більшій мірі є політологічними дослідженнями. Слід також зупинитися на історико-археологічних концепціях радянської історичної науки придумала концепцію “древнерусской народности”, яку і сьогодні розвиває російський вчений В.В.Сєдов/5.

Таку лінію проводив в ті часи і Український Історичний Журнал і журнал “Археологія”. Майже всі радянські вчені виходили з концепцією “колиски трьох братніх народів”. В Україні і на сьогоднішній день намагається заколисувати українців П.П.Толочко/6.

Однак сьогодні в Україні вже є всі підстави відкинути ці пережитки комуністичної доби і взятися за дослідження етногенезу українського народу, української державності IX-XIII століть. Культурні цінності чи культурний шар українського народу, “заколисати не вдалось” і він фіксується археологічною наукою з IX століття по сьогоднішній час. Таким чином українська археологія сьогодні має всі наявні можливості розвіяти “древньоруський міф” і його сьогоднішніх міфотворців. Без сумніву, що одним із фактів функціонування Української держави в IX-XIII століттях є стосунки з сусідніми країнами, які і тисячу років тому функціонують сьогодні поряд з Україною.

З’ясування цього питання дає нам з однієї сторони говорити про відносини України з Польщею, Угорщиною, які функціонують і сього годні і з другою стороною Візантією держави якої немає. Українська держава IX-XIII століть ізольованою не була і від країн Близького Сходу. Археологічний матеріал наголошує про широкі контакти України-Русі як з католицькими країнами так із православними та мусульманами. Безсумнівно, і це зазначають джерела, пріоритетним був візантійський вектор української держави.

Розглянуті нами точки розу радянських і сьогодні російських вчених по питаннях Української державності IX-XIII століттях дають право робити висновок, що змін в російській історичній науці по цьому питанню немає, воно як і 200 років тому в рамках російської імперії залишається незмінною. Реінкарнація сьогодні “древнеруської народності”, “древнерусской государтвенности” це крок до відродження імперських амбіцій в Росії/7.

Поряд з цим українська історична наука повинна робити з цього висновки на базі глобальної науковості.

Наявні уже сьогодні старожитності знайдені в останні десятиліття на території України дають всі підстави робити висновок, що в IX-XIII століттях українці консолідувавшись навколо Києва кристалізували українську державу, цементуючою домінантою якої був український народ, культура, мова, а згодом християнська релігія. Усі ці сукупності українського ренесансу потребують подальшого дослідження.

Література:

1. В.Б.Антонович.Археологические находки и раскопки в Киеве и Киевской губернии в течении 1876 го-ЧИОНЛ, I.1878.
В.Б.Антонович.Археологическая карта Волынской губернии. Труды VIIIАС.М.1901.VI.
2. М.С.Грушевський. Історія України-Русі. Львів 1904, т. I.
М.С.Грушевський. Історія України-Русі. К.1993, т. I.
3. В.В.Хвойдо.Поля погребений в Бреднем Приднепровье.-ЗРАО, XI.1-2.К.1901.
В.В.Хвойко. Городища Среднего Поднпровья их значение, древность народность.Труды. XII. АС. М.1905, I.
4. М.С.Грушевський. Історія України-Русі. Львів 1904, т. I.
М.С.Грушевський. Історія України-Русі. К.1993, т. I.
5. В.В.Сєдов. Древнерусская народность. М.1999.
6. П.П.Толочко. Киевская Русь. К.1997.
7. В.В.Сєдов. Древнерусская народность. М.1999.

Походження українців по наукових працях російської історичної науки

Вивчення питання походження українського народу являє собою одну із найскладніших проблем сучасного українознавства. На з'ясування проблеми етногенезу українського народу сьогодні направлені зусилля різних фахівців в Україні та українознавців поза її межами. Попробуємо запропонувати наукове світобачення по цьому питанню українських істориків з Росії, які проаналізували основні концептуальні положення російської історичної науки і прийшли до наступних висновків. Передусім слід сказати, що сьогоднішня російська історична наука, це історики, археологи, лінгвісти, антропологи, які всі разом теж намагаються сумувати факти джерел та співставляти їх з свідченнями археологічних джерел, як вітчизняних так і іноземних/1.

Слід зауважити, що за останніх 10 років з часу відновлення незалежності Української держави їх збільшилось. Попробуємо узагальнивши їх у тому порядку в якому проходили історичні процеси в українському суспільстві слов'янського часу. Розглянувши в поступальному руслі археологічні джерела ми можемо приступити до аналізу етногенезу українського народу. Слід зауважити, що по цьому питанню на сьогоднішній момент висунуто багато гіпотез в сучасній українській та російській науці, по сьогодні серед науковців точиться жвава дискусія/2. Найбільші суперечки ведуться по питанню опре ділення території, як виразився М.С.Грушевський, по питанню формування українських племен, хронологічних рамках утворення українського народу/3, а також співставлення археологічних джерел, які повинні відповідати поступальному розвитку українського народу/4. І тут передусім dokonано передує археологічна концепція походження українського народу українського археолога В.Д.Барана/5. Безсумнівно, що дедалі більший вклад дає для вивчення питання походження українців археологія, яка сьогодні вже конкретно датує українські старожитності, які збільшуються з кожним роком і які в Україні сьогодні дуже добре вивчають такі дослідники-археологи, як М.Ю.Брайчевський, які навіть в радянський час намагалися з'ясувати походження українців/6. До найбільших досягнень археологів в Україні є дослідження староукраїнських пам'яток, які датуються вченими V століттями нашої ери і які співпадають з часом перших згадок античних джерел про слов'ян-українців/7.

Окрім письмових джерел ми опираємося на український фольклор, декоративно-прикладне мистецтво і співставляємо з аналогічними залишками стародавніх аналогів, які синхронно показують етно-політичний розвиток українського народу/8.

Характерно, починаючи з II століття нашої ери I тисячоліття територія розселення українського народу добре вивчена. Археологами з'ясовані питання поступового розселення українського етносу по всій території України та за її межами, взаємовідносини з сусідами, рівень господарського розвитку, суспільні відносини, звичаї та віра українців до прийняття християнства/9. Найбільш важким є на сьогодні питання походження українців, а тобто історична доля українського народу в більш раніші часи європейської історії, який ще не просліджений археологічною наукою. Одже нас цікавить час, коли джерела про український народ залишаються туманними і цей час " великого переселення народів" починається з I ст. до н.е. Тому з'ясування цього питання і є завданням нашої праці. Сьогодні важко сказати про українські племена та їх історію на межі ер, оскільки наукової літератури по цьому питанню мало. В цей же час Радянська історична наука на базі старожитностей українського народу вирішила глобальні проблеми "древнерусской народности", "происхождения славян", на базі українського етнічного масиву, української етнічної території.

Однак висновки радянських вчених можуть і сьогодні в деяких проблематичних питаннях послугувати в з'ясуванні питання походження українців. Так П.М.Третьяков/10, та В.В.Сєдов/11 - пов'язують найстародавнішу історію слов'ян з територією України, де

сьогодні проживають українці. А найвизначніший радянський історик Б.О.Рибаков розміщує слов'ян в Подніпров'ї, Побужжі, Подністров'ї. /12. Чеський славіст Л.Нідерле розміщує слов'ян від Вісли до Дніпра/13. З усім цим згідний і Б.О.Рибаков. На його думку прабатьківщина слов'ян знаходилась від Дніпра до Прута, що проглядається через свідчення Геродота та досягнення археологічної науки/14. Доповнює концепцію Б.О.Рибакова О.М.Трубачев, який вважає, що вся гідронімія України-слов'янська/15. Характерно, що разом з праукраїнською цивілізацією в сусідстві існує ірансько-скіфська, що немовби ділить світ на європейський та азіатський/16. Падіння скіфської цивілізації включило слов'ян в політичні торгово-економічні стосунки з Римом. Падіння Риму в регіоні розселення українських племен теж проглядається в археологічному матеріалі території України. Практично можна сказати, наголошує Б.О.Рибаков спостерігається розвиток в рамках української етнічної території одного і того самого етносу. В подальшому за вивчення старожитностей регіонів України береться П.М.Третьяков, який приходить до висновку, що біля витоків слов'янського етносу стоять землеробсько-скатарські племена які проживали в I ст. н.е. між Дністром і Дніпром/17. На межі ер вони просунулись на ріки Сож, Десну. В II-III століттях нашої ери вони добре опанували територію сучасної Київщини і розселились по всьому басейні Дніпра. В подальшому, вони розвиваючись на основі пізньозарубницьких пам'яток утворюється колочинська культура, яка належить до однієї парості українського народу. При розселенні пізньозабубницької культури на південь на бувшу черняхівську територію складаються ранньосередньовічні пам'ятки українського народу, які під назвою пеньківської культури просуваються на Верхньо-Дніпровськ у територію. Західне походження, на думку П.М.Третьякова мають тільки пам'ятки типу корчак/18. В цей же час зарубинецька лінія старожитностей, яка кристалізує походження українців, знаходить широку підтримку в українській і російській археологічній науці. Так Є.А.Горюнов у слід за П.М.Третьяковим вважав, що пам'ятки київського типу близькі до зарубинецьких і тому колочинська культура з ними пов'язується генетично, що дає підстави говорити, що обидві культури є праукраїнськими/20. Український археолог Р.В.Терпиловський, який безпосередньо займався київською культурою наголошує про її переростання в колочинську. Він вбачає її генетичний зв'язок з київською та пражською культурами і датує її V століттям н.е і відносить до староукраїнських племен/21.

Цей же етнос М.С.Грушевський назвав одним із племен Антів і відніс до українського народу/22. Таким чином київська культура являється вихідною, яка кристалізує українську націю і по суті з'ясовує походження українського народу на його етнічній території у Дніпро-Бужському басейні/23.

Однак сьогодні існує гіпотеза походження українського народу згідно якої частина українського етносу зароджувалась в Дністро-Прутському міжріччі. Концепцію цю розвинув російський вчений В.В.Сєдов, який вважає, що області Дністра та Прута були тим концентруючим епіцентром, рівень культури якої в V-VII століттях був вищий ніж в аналогічній Подніпровській культурі/24. Український археолог В.Д.Баран вважає, що як і в Подніпров'ї, так і в Подністров'ї та Побужжі, що самостійно розвивалися склалися українські локальні варіанти культури. Кожний регіон мав свої особливості розвитку/25.

В загальному, наголошує М.Ю.Махно, староукраїнський етнос, що в I половині I тисячоліття н.е. займав територію між Середнім Дніпром, Дністром і Бугом зв'язаний археологічно з зарубинецькою, київською, пшеворською та черняхівською культурою інтенсивно розвивався кожний навколо свого концентруючого ядра/26.

Зараз уже археологи вирішують походження українського народу більш успішніше. Перед вивчення сумуючи факти археологічної науки веде В.Д.Баран, який прослідковує генетичні корені українського народу уже починаючи з перших століть н.е./27.

На нашу думку це правильний напрямок роботи, оскільки час "великих переселень народів" охоплює початок цілої епохи. Власне в цей час проходить змішування племен

та народів, проходить торгово-економічний та політичний вплив Римської рабовласницької держави на слов'ян території України. Із свідчень готського історика Йордана ми знаємо про два етноси на території України Склавинів та Антів, яких розмежовував Дністер/28. З археологічної точки зору це пражська та пеньківська культури, які як вважають більшість дослідників мало чим відрізняються/29. В фізико-географічному відношенні рівнинні області України пересікаються великими ріками Прутом, Дністром, Бугом та Дніпром на яких античні автори в співставленні з археологічними джерелами фіксують слов'ян, що дає підстави наголошувати, що це ймовірна етно-культура українського народу, а одже наголосити, що з'ясування питання походження українського народу йде по науково правильному шляху...

Література:

- 1.И.П.Русанова.Э.А.Сымонович. Славяне и их соседи в конце I тыс. до н.э. – первой половине I тыс. н.э.М.1993,с.5-18.
- 2.В.В.Седов. Древнерусская народность. М.1999, с.5-21.
- 3.М.С.Грушевський. Історія України-Русі. К.1993,т.1,с.34-36.
- 4.Б.А.Тимошук. Восточные славяне- от общины к городам. М.1995, с.5-15.
5. В.Д.Баран. Давні слов'яни.К.1988, с.211-218.
- В.Д.Баран. Славяне в середине I тысячелетия н.э.// Проблемы этногенеза славян. К.1978.
- В.Д.Баран.Сложение славянской раннесредневековой культуры и проблема расселения славян //Славяне на Днестре и Дунае.К.1983.
- 6.М.Ю.Брайчевський. Біля джерел слов'янської державності. К.1964.
М.Ю.Брайчевський. Походження Русі. К.1968.
- 7.В.Д.Баран.Походження слов'ян. К.1997.
8. .М.Ю.Брайчевський. Біля джерел слов'янської державності. К.1964.
9. В.Д.Баран. Походження слов'ян.К.1997.
- 10.П.Н.Третьяков. Восточнославянские племена. М.1953.
- 11В.В.Сєдов.Восточные славяне в VI-XIII вв. М.1982.
В.В.Сєдов.Древнерусская народность. М.1999.
- 12.Б.А.Рыбаков. Славяне в Европе в эпоху крещения рабовладельческого строя//Очерки истории СССР: Кризис рабовладельческой системы и зароджение феодализма на территории СССР. III-IX вв.М.1958.
- 13.Л.Нидерле. Славянские древности.Л.1950.
- 14.Б.А.Рыбаков. Новая концепция предистории Киевской Руси//История СССР, №1.
- 15.О.Н.Трубачев.Название рек Правобережной Украины.М.1968.
- 16.Б.А.Рыбаков. Геродотова Скифия.М.1979.
- 17.Ю.В.Кухаренко. К вопросу о славяно-скифских и славяно-сарматских отношениях:По данным погребального обряда//СА.М1955,т.22.
- 18.Б.А.Рыбаков. Исторические судьбы праславян// История, культура, этнография и фольклор славянских народов.М.1978.
- 19.П.Н.Третьяков. По следах древних славян.Л.1982,с.21-31.
- 20.П.Н.Третьяков. О древнейших русах и их земле.- В кн: Славяне и Русь.М.1968.
21. Р.В.Терпиловский.Киевская культура//Этнокультурная карта территории Украинской ССР в I тысячелетии н.э. Киев.1985.
- 22.М.С.Грушевський.Історія України-Русі. К.1993,т.І,с.21-23.
23. Р.В.Терпиловский. Киевская культура//Этнокультурная карта территории Украинской ССР в I тысячелетии н.э. Киев.1985.
24. В.В.Сєдов. Древнерусская народность. М.1999.
- 25.В.Д.Баран. Велике розселення слов'ян//Археологія.К.1998, №2, с.30-37.
- 26.Р.В.Терпиловский. О характере контактов киевской и черняховской культур//КСИА.Вып.178.
- 27.В.Д.Баран. Давні слов'яни.К.1988, с.211-218.
- 28.Йордан. Опроисхождении и деянии гетов.М.1960,с.72.

Русь-Україна та Володимиро-Суздальська Русь в середині XIII століття. (1249-1252)

В 40-50 роках Русь-Україна проводила широкомаштабні переговори з католицьким Заходом і римським папою зокрема. Проведені переговори з папою римським та сусідніми західно-європейськими країнами, дали можливість великому князю Данилу зрозуміти, що ні західні сусіди ні папа не зможуть надати реальну військову допомогу Україні-Русі у можливій війні з Золотою Ордою/1.

В цей же час він займається зміцненням обороноздатності власної держави, будує нові міста, фортеці, замки, він готується, оскільки розуміє, що його чекає майбутня війна, адже він бажає за будь-яку ціну визволитися з під татаро-монгольського ярма. Така діяльність стає провідною ідеєю його життя, якій великий князь Данило залишається вірним до останнього свого подиху/2.

Готуючись до боротьби, великий князь Данило прекрасно розумів, що подолати добре озброєне й дисципліноване ординське військо можна буде лише тоді, коли стане можливе об'єднання усіх руських сил. У зв'язку з цим великий князь України-Русі звернув увагу на північний -схід, де у 1249 році за рішенням імператора Монголії великим Володимиро-Суздальським князем став Андрій Ярославович, який одразу ж почав проводити незалежну політику щодо Золотої Орди і самого хана Батия/3. У перший же рік свого князювання він не послав дарунків Батю, що обов'язково робили його попередники. Прагнення Андрія Ярославовича визволитися від монголо-татарської неволі не могло не привернути уваги великого князя України-Русі Данила Романовича. Скоро між Україною-Руссю і Володимиро-Суздальською Руссю встановлюються дружні відносини, які переростають в союз, ініціатором якого стає володар української держави великий князь Данило. У 1250 році він закріплюється шлюбом великого князя Володимиро-Суздальської держави Андрія Ярославовича з дочкою володаря України-Русі. Вінчає їх у Володимирі на Клязьмі найблищий сподвижник володаря України-Русі митрополит Кирило. Суздальський літопис сповіщає, що у 1251 році: «одружився князь Андрій Ярославович з дочкою Данила Романовича і вінчав їх митрополит у Володимирі»/4. Цей союз України-Русі з Володимиро-Суздальською Руссю міг мати лише одну мету- збройну відсіч Золотій Орді, наслідок якої повинен був бути тілки один-повне визволення від монголо-татар. Суздальський літопис наголошував: «що Андрій Ярославович разом з своїми боярами волів краще бігати від татар ніж царям їх служити»/5. Проте планам наймогутніших володарів України-Русі і Володимиро-Суздальської Русі не судилося збутися. Монголо-татарські хани сторожко спостерігали за створенням союзу, шлюб Андрія Ярославовича на дочці Данила Романовича дав їм зрозуміти, що зволікати більше не можна, адже вони ризикують втратити контроль над Володимиро-Суздальською Руссю. У 1252 році на Володимирсько-Суздальську Русь раптово рушило велечезне військо під керівництвом одного з царевичів-чінгізидів Неврюя. Його військо форсованим маршем вступило в Володимиро-Суздальську державу. Андрій Ярославович не скорився і вийшов з усіма наявними у нього силами проти монголо-татар. Коли татари форсували річку Клязьму і підійшли до міста Переяслава-Заліського тут зустрів їх великий Володимиро-Суздальський князь з усіма своїми полками. Як сповіщає новгородський літописець: «була січа велика», Андрія Ярославовича підтримала лише прислана тверським князем Ярославом невелика дружина. Напад монголо-татарів був настільки несподіваний для Андрія Володимиро-Суздальського, що він не успів вчасно сповістити про нього володаря України-Русі Данила, тому допомога української держави запізнилась. У зв'язку з поразкою Андрія Ярославович утік в «Свейську землю», тобто в Швецію і на жаль більше не зумів у своєму житті організувати супротиву монголо-татарам. Так володар України-Русі втратив єдиного реального союзника, а Володимиро-Суздальська держава в наслідок Андрієвої поразки знову попала в залежність від Золотої Орди/6.

Після втрати єдиного союзника на північному-сході, для боротьби з монголо-татарами, Данило Романович зрозумів, що для відсічі монголо-татарського нашествия йому потрібно знову шукати союзників серед західно-європейських держав, на чолі яких стояв папа римський. Шість років тому володар України-Русі відгукнувся на пропозицію папи римського Інокентія IV відносно вступу України-Русі в союз католицьких держав, однак протидія монголо-татар не дала можливості у той час завершити об'єднавчий процес України-Русі з західно-європейським світом. Ситуація склалась так, що володар України-Русі не сказав папі ні так ні ні. Однак у ту пору 1246-1248 роках шляхи їхні розійшлися, оскільки папа бажав швидкої релігійної унії православної церкви з католицькою, а володар України-Русі реальної військової допомоги проти монголо-татар. Однак володар України-Русі не поспішав робити висновки, адже папа обіцяв Данилу Романовичу очолити хрестовий похід католицького воїнства усєї Європи проти монголо-татар. Однак переконавшись у неспроможності папи організувати і очолити боротьбу проти монголо-татар, володар України-Русі, щоб уникнути нападу Золотої Орди, припинив процес входження України-Русі у союз католицьких держав і процес унії православної церкви з католицькою зокрема. Розгніваний папа Інокентій IV направив проти України-Русі ворожих їй литовських князів, та Данило Романович навіть не направляв проти них військо, прикордонна сторожа легко відбила напад литовців і прогнала їх у гліб зарослої диким лісом Литви. Здавалось після цього стосунки з папою розірвались назавжди. Однак папа був досить досвідченим дипломатом, зірко споглядав за ходом політичних подій на сході Європи, через деякий час у нових умовах він знову зав'язує у 1252 році політичні стосунки з великим князем Данилом і зрозуміло чому. В цей час головний союзник України-Русі, Володимиро-Суздальська держава, зазнала поразки від царевича Неврюя. В цей же час Золота Орда вирішила покарати і союзника Володимиро-Суздальської держави, великого князя України-Русі Данила. У зв'язку з цим до кордонів України-Русі, було підтягнуто військо на чолі з монголо-татарським полководцем Куремсою. Сласне така політична ситуація примусила володаря України-Русі відновити переговори з папою. Ініціатива відновлення переговорів повністю належала папі, який діяв через посередництво угорського короля Бели IV, останній писав папі, що не пожалів праці, щоби склонити великого князя Данила до переговорів: «Manifestum est de sollicitudine nostra ae diligentia in revocatione Ruthenorum ad obedientiam sedis apostolicae, guorum nuncii vel idim accesserunt vel sunt ad vos proxime reuerenter accessuri. 5 idus majia. 1252»/7.

У висновок нашого дослідження наголосимо, що це останній рівноправний союз двох сусідніх держав та народів в XIII столітті. І Україна-Русь і Володимиро-Суздальська Русь щиро прагнули до союзу оскільки в одох була спільна мета-визволення з під монголо-татарського іга/8.

Література:

1. В. Ідзьо. Українська держава в XIII столітті. Івано-Франківськ. 1999, с. 257-265.
2. Руський літопис. К. 1989, с. 314, 332.
3. В. Т. Пашуто. Очерки по истории Галицко-Волынской Руси. М. 1950, с. 251-256.
4. Суздальская летопись по Лаврентьевскому списку. Л. 1927. Стб. 460-485.
5. Суздальская летопись по Лаврентьевскому списку. Л. 1927. Стб. 460-485.
М. Ф. Котляр. Данило Галицький. К. 1979, с. 160-162.
6. Codex Diplomaticus Hungariae ecelesiaticus as civilis/ Ed. G. Fejer. Budaе, 1829, t. 2, 4, p. 66. , t. 4, 2, p. 144 (від 9 травня 1252) (Дальше CDH)
7. Theiner . Monumenta Poloniae. Lwow 1878, . t.I, s. 107; t.III, s. 23-35.
8. В. Ідзьо. Українська держава в XIII столітті. Івано-Франківськ. 1999, с. 257-265.

«Украинский литературный сборник» Харьков-Петербург 1843-1844.

Український літературний збірник, що видавався в Харкові в 1843 році та Санкт – Петербурзі в 1844 році, це пеше історико-філологічне видання під назвою “Український” в Російській імперії, яке розпочало друкувати матеріали з української культури. В першому томі, який бу виданий в в Харкові в 1843 році сконцентровані праці Основ’яненка по Українській історії, зокрема праця “Основание Харькова”. Стародавні легенди, вірші. Привертає увагу вірш І. Бороздка, написаний в 1834 році в Москві:

Она пленительна,
Украинка младая,
Благоуханно расцветая,
Чарует роза красотой!
Она чиста, как голубая
Кристалльной речки полоса,
Когда в ней светятся родные небеса,
Живую зыбь её лаская!.../1.

Частина друга Українського літературного збірника уже була розділена на першу російську і другу українську частину, де «малоросійський рлозділ» розпочинався прекрасним портретом Івана Котляревського і повістю основяненка Перекоти поле, яку він присвятив Є.П. Гребінці. Розділ української поезії вміщував три вірші Т.Г.Шевченка:Думка, Н.Маркевичу, Утоплена. Вірші І.Бодяньського.Кимрило Розум, вірш О.Чужбинського.Писання, вірш І.Левченко. Народня пісня, вірш Я.Щеголева . На згадку Климовському з помещенням портрета Климовського, двома казками М.Костомарова:Горб і Лови та низкою весільних пісень Чернігівської губернії/2.

Частина третя Українського літературного збірника вміщує два наукових доробка В.Казіна: «Основание Харьковского коледиума» і «Взгляд на украинскую старину» і К.Вементовського «Первая война малороссийских казаков» /3. Таким чином ми бачимо, що видаваємий в Харкові в 1843 році «Український літературний збірник» концентрував навколо себе усях прогресивних українських літераторів та істориків, зокрема К.Основяненка, Т.Шевченка. І.Котляревського, М.Костомарова і других.

На початку 1844 року видавець І. Безкий переїзджає із Харкова до Петербургу і там у столиці Російської імперії продовжує видавати Український літературний збірник. Відкриває Український літературний збірник за 1844 рік прекрасний прижиттєвий портрет М.Гоголя з його підписом. В цьому збірнику із української тематики друкується вірші Є.Гребінки: К рисунку К.С.А і Рай, вірші Я.Щеголева:Явір, Чумацька, Могила. Також в цьому збірнику були вміщені історичні та літературні праці А.Кузьміча. «Набеги в степи», події якої проходять в 1628 році у час коли Україна була під Польщею, істоичний нарис М.Берлінського «Историческое обозрение Малороссии и г.Киева, другие материалы для Малороссийской истории», зокрема «Старый список российских послов к Малороссийскому гетману Игнатовичу в 1671 году» та інші/4 На жаль в 1844 році на другому році видання Украинский литературный сборник» припиняє своє функціонування. Його історична роль полягає в тому, що він один із перших появився під назвою «Український” і друкував на своїх шпальтах будителів української ідеї, таких як І.Котляревського, Т.Шевченка, М.Костомарова, К.Основяненка, Є.Гребінку, і других.

Література:

1. Украинский литературный сборник. Харьков. 1843, Ч. 1, с. 193--194.
2. Украинский литературный сборник. Харьков. 1843, Ч. 2, с. 50-152.
3. Украинский литературный сборник. Харьков. 1843, Ч. 3, с. 7--235.
4. Украинский литературный сборник. Снкт-Петербург. 1844.

Українське питання в Росії в минулому і сучасному науковому просторі Російської академії наук. (XIX- XX століття)

Українське питання в Росії має свою довготривалу історію вивчення. Особливо бурхливо воно мочало ставитися українською громадською і політичною думкою в XIX столітті. В XVIII столітті українське питання являлось прерогативою української феодальної знаті, аристократів, які вважали за необхідність боротися за відновлення гетьманської української держави. Однак доля цього руху, який хоч опирався на європейські політичні сили, була трагічна. В військовому розумінні українські державники отримали поразку і політична структура гетьманської України припинила своє існування. За таких умов політичного упадку в XVIII столітті українці були виведені із європейської державної нації. Не дивлячись на упадок державності вони в XIX столітті на хвилі західно-європейського романтичного народництва яке прийшло з елементами демократизму, інколи з федеративною, автономістською програмою згідно якої Україна повинна була мати широку автономію, відновили постановку українського питання в Росії. В.Н. Корабльєв в своїй статті "Украинский вопрос в прошлом и русская академия" яку він опублікував в "Вестнику Академии Наук СССР, 1933, №5, с.19-26", намагався з'ясувати це питання в зв'язку з проводимою радянським урядом "українізацією в Україні, однак його початок був припинений і більше радянська академія до цього питання не поверталася. Тому з'ясування цього питання приходиться починати майже з початку.

Царський уряд на території Російської імперії вів жорстоку боротьбу з "українським сепаратизмом", аж до абсолютної заборони української мови в 1876 році, заставило найбільш енергійних представників української громадськості перенести свою діяльність за межі Росії в Австро-Угорщину, головним чином в Галичину і зокрема у Львів, який з цього часу став політичним, науковим та культурним центром усієї України. В такому стані українське питання в російській імперії перебувало до 1905 року, тобто до часу коли російський уряд під тиском наростаючої революції змушений був ввести "пом'якшення" для українців в рамках конституційно- демократичних реформаций в Росії.

В січні 1905 року міністр народної освіти звернувся в Академію наук з пропозицією висловитися по цьому питанню. Характерні були при цьому мотиви уряду, якими він керувався, готуючи "обмежені свободи" для українського слова на території Росії. В постанові наголошувалось: "Постановления в своё время не опубликованные и в Свод законов не вошедшие, имели ввиду воспрепятствовать развитию украинофильского движения, направленного к литературному, а быть может и к политическому обособлению Малороссии от остальной России. Указанное движение, бывшее всегда явлением наносным, ныне не представляет, по видимому, сколь-нибудь серьезной опасности. Между тем применение запрета значительно затрудняет распространение среди малорусского населения полезных сведений путём издания на понятном для крестьян наречии книг, препятствует повышению нынешнего низкого культурного его развития».

Над українським питанням в 1905 році працювала особлива комісія Академії Наук, яка опублікувала на правах рукопису спеціальну записку "Об отмене стеснения малорусского печатного слова". В цій записці в якій як і академічна комісія так і Академія Наук в цілому прийшла до висновку в необхідності "ныне же отменить" всі попередні заборони і закони щодо української мови і признала, що "малорусское население должно говорить публично и печататься на родном своём языке". Записка ця стала доступною лише в 1910 році, коли Академія Наук видруквала її і пустила в обіг в значній кількості екземплярів.

В записці в гобидвох її виданнях ніде не фігурує термін Україна чи український усюди він замінений терміном “Молоросія”, малоруський.. Небагаточисельна академічна комісія, яка обговорювала за дорученням уряду, українське питання, очолювалась академіком Ф.Є.Коршем. Без сумніву, що і другі члени бувшого II відділу Академії, окрім академіка О.О.Шахматова і Ф.ФюФортунова офіційно входили в її склад і приймали в цій справі найактивнішу участь. Дуже з цього приводу є вивчекні нами архівні матеріали переписки академіка Ф.Є.Корша, О.О.Шахматова з І.В.Ягичем, а також думки з цього питання академіка А.І.Соболевського, члена-кореспондента Академії С. Будиловича і Т.Д.Флорінського. Усі ці документи зберігаються нині в архіві Російської Академії Наук. Ще до появи академічної записки академік І.В.Ягич в листі до О.О.Шахматова від 8. 11.1905 рокухастерігав його від великого захоплення українським питанням: ”При обсуждении вопроса о малорусском языке будьте благоразумно либеральныю Простой народ пусть учится своему народному языку, литература пусть свободно оразвивается, точно также искусно, но не забывайте интересов государственных. Имеется ввиду Германию, Францию, Англию. Я сочувствую нагшему М.Грушевскому и И.Франко и т.д. пока они остаются на почве науки и просвещения. Но создавать независимую Украину – в этом я не желаю поддерживать их. Мы славяне и без того через чур дробимся, оттого так мало и значим. У нас в Вене был осенью молодец человек «белорус» который даже мечтал о самостоятельной Белоруссии...»

Записка Академії Наук, отримана І.В. Ягичем на початку березня 1905 року викликає з його сторони слідуочу репліку в листі до О.Шахматова. В листі від 5.III.1905 року він писав: ”З великим інтересом я прочитаув записку про українську мову. Для мене вона повчальна..., в аргументації всюди відчутний гумор Ф.Є.Корша. Здається все те, що ві вважаєте за необхідне дати малоросам треба дати і полякам”.До цього питання він повертається в наступному листі від 9.III.1905 року.”Особливо цікавить мене питання про “малоруську мову”.Я звичайно стою за поівну волю її розвитку і вживання, та мене турбує вороже відношення модерних малорусів до російської мови.. Чи закінчиться воно коли малоросійська мова досягне своєї йілі..Як пояснити собі те сумне явище, що російська мова так слабобь завойовує собі симпатію між фінським, польським і другими народами Росії. Чому ці народи не вивчють російську мову..., особливо не бажають її вчити малоросіяни...”.

Аналогічна записка скоро потрпапила в Галичину, покрайній мірі це нам стало ясно із листа Ф.Є.Корша до О.О.Шахматова від 7.V.1905 року: “Хванька Кримський поспішив відправити екземпляр записки нашої комісії у Львів, де чекали її появи з великим нетерпінням, щоб перевести на українську мову і поширити у такому вигляді серед українського народу в галичині. Я ваважаю, що хоч таким способом поширимо працю комісії, хоча важко повірити, що уряд візьме до уваги результати нашої клопіткої роботи”.

В цей же час готовилась до видання Академією Наук “Інциклопедія Слов’янознавства”, у якій передбачалось помістити нарис про розвиток української літературної мови.З приводу редакції енциклопедії І.В.Ягич писав О.О.Шахматову 2.IV.1905 року:” Я ніяк не бажав би залучати до цієї справи наших галицьких мегаломанів. Ними усіми без виключення заволоділо самолюбство, яке доходить до смішного. Я звичайно співчуваю їх діяльності, та відношуся до результатів критично.Вони же всі все своє розхвалюють до неможливості. Дуже шкодую і це звичайно, погано, що центр усього малоросійського духовного життя перейшов у Львів, де навіть говорити і писати по українськи не вміють”.

Коли в 1907 ороці в середовищі членів Російської Академії Наук виникла думка утвердити вченого із Галичини Івана Франка членом-кореспондентом РАН, вона зустріла зі сторони І.В.Ягича рішуче небажання по нібито політичних мотивах:” Я боюсь, що наше відділення піде по слизькому шляху бистро в низ, якщо Ви і ваші однокумці не

будете дуже обережними, писав І.В.Ягич до О.О.Шахматова 2.III.1907 року. Бажав би я помилятися, але Ваш новий обранець буде дуже близький не Вам, а другим. Признаюсь Вам, що мені здається, що обрання І.Франко член-кореспондентом РАН передчасне... Я бажаю вільного розвитку малоруській мові, та не згідний з загальноросійської літературної мови. Настільки я знаю мрії малоросійського юнацтва, то воно думає що самостійна незалежна Українська держава у них уже в кишені. З цим я не згоден допоки вірю в переулаштування сьгоднішньої Російської держави. На нових ліберальних початках”.

Не задоволений був І.В.Ягич і тою позицією, яку зайняв по відношенню до української мови чеський академік Любор Нідерле в своєму нарисі “Утворення сучасного слов'янства”, який був присвячений для “Енциклопедії Слов'янознавства”. Чеський академік Любор Нідерле дивився на сучасний український національний рух і зокрема на галицьких українців, як на поборників майбутньої незалежної єдиної України, стародавньої слов'янської держави. Якщот вони галичани-українці коли небудь за допомогою кого небудь зуміють відібрати від росіян південь і створити українську державу, незалежну від Росії, то це буде їх велика перемога в боротьбі яку вони ведуть.” Так писав І.В.Ягич О.О.Шахматову 11.IV.1909 року. Приводячи цитату з листа до нього Л.Нідерле, І.В.Ягич наголошує: “Я не вірю, щоби їм це коли небудь вдалося, та мрія є, до здійснення якої вони ідуть різними шляхами... Вільний внутрішній розвиток Росії, на мою думку. Буде кращою противагою для українських сепаратистів.”

З другої сторони І.В.Ягич засуджує проведення в академічне крісло київського професора Г.Д.Флорінського, тоді уже зарекомендувавшогося, як російського націоналіста-шовініста, як жорстокого ворога у з'ясуванні українського питання в Росії.” Читав я, наголошує в листі І.В.Ягич до О.О.Шахматова від 1.I.1910 року, що Г.Д.Флорінський призначений головним цензором і очолив гоніння на малоросійські видання. Недавно він мені в архіві пригрозив за те, що я написав доброзичливу статтю про Т.Г.Шевченка, і за те що я схваль віднісся до роботи Львівського Товариства ім. Шевченка. На його думку мені не потрібно було цього робити будуми російським академіком. На мою думку, поліцейська натура Г.Д.Флорінського не можна вибиратив відділ слов'янознавства Російської Академії”.

Оживлення російської громадської думки навколо українського питання починається з новою силою в 1912 році. Поштовхом послужила стаття виразника ліберальної буржуазії Петра Струве під назвою “Общерусская культура и украинский партекуляризм”. П.Струве об'явив в цій статті український національний рух” войовничим партикуляризмом, бажаним місцеві малоросійські почастки підмінити загальнонаціональними – російськими і тим самим роз'єднати культурну єдність Росії”. П.Струве призвав Росію “вступити в ідейну війну з українством, як з тенденцією, яка бажає розладнати єдину історію та культуру” Ця стаття дала можливість академіку Ф.Є.Коршу так оприділити політику російських ліберальних кіл: “наші кадети і прогресисти чи зовсім байдужі до українців, чи у своїх поглядах по українському питанню не далеко відійшли від правих націоналістів. Тому дивує, як вони сьгодні можуть так думати. Ф.Є.Корш дає відповідь пану П.Струве у щойно вийшовшому шостому номері журналі московських українців “Украинская Жизнь” у статті “К спору об украинской культуре” в якій він розвінчав російський ярлик “український сепаратизм”. Розглянувши дві наукові статті паана П.Струве і академіка Ф.Корша, І.В.Ягич повністю розділив точку зору П.Струве. В листі до О.О.Шахматова від 24.I.1912 він писав: “Мені дуже сподобався голос П.Струве. Дивно, що ваша україна, ваш південь міг заразитися нашими галицькимит авторитетами М.Грушевсьм і І.Франко”. У листі від 4.11.1912 року І.В.Ягич писав О.О.Шахматову: “Бачу, що Ф.Є.Коршу вони сподобались і він разом з ними розпочав в Росії роз'єднування нації на українців та росіян. Якщо він і дальше буде з ними це робити, то українців в Росії почнуть діяти більш відкрито без приховування своїх сепаратистських стремлінь. Стаття Ф.Є.Корша І.В.Ягичу показала

легковажною. На думку І.В.Ягича, підтримка Ф.Є.Коршем українських сепаратистів у їх становленні в Росії буде дорого коштувати Росії. Уже сьогоднішні українські сепаратисти загрожують державному устроєві росіці. Ф.Є.Корш не може зрозуміти, що український рух, що направляється х Львівського центру в Росію у ліберально-культурному обрамленні у подальшому появиться у політичному і накінець в державному. Цей рух за сприятливих обставин розвитку в Росії, роз'єднає малоросів і росіян і в подальшому посіє між ними ненависть. Росзмежування по національних ознаках малоросіян і великоросіян породить в подальшому два народи, дві держави, де малоруська народність продуктивно ролзвиваючись на півдні в більш сприятливих кліматичних умовах виільниться від півночі і стане окремою державою, тобто раз і на завжди в майбутньому розвалить Росію. Нова південня державність посіє ненависть до північної за довговіковий дектат і через призмпу певного часу зовсім відмежується від великоросіян і повернеться до багатокультурної та демократичної Європи. Тоді вже повернути Малорія до слов'янської єдності буде не можливо, оскільки загальноєвропейський процес демократії дасть їй нові антиросійські напрямки та наукові антиросійські цінності, які ми сьогодні бачимо в науковому витворі М.Грушевського і І.Франко”...

В цей же час російський академік І.В.Ягич, будучи підданим Авсрійської імперії протидія становленню українського руху і в самій Австрійській імперії. В 1915 році група галицьких депутатів австрійського рейхсрату подала уряду прохання, що галицькі русини, бажають в подальшому в межах Австрійської імперії називатися українською народністю, українцями. За таких обставин міністр внутрішніх справ Австрійської імперії князь Гогенлоє зробив запит в Австрійську Академію Наук і побажав знати думку члена верхньої палати Академії і гофрата І.В.Ягича. Академік І.В.Ягич написав князю Гогенлоє велику відповідь на німецькій мові, яка датується 18.X.1915 року і яка підписана “Hofrat von Jagic”. Відповідь ця була опублікована в 1927 році в Записках філологічного відділу УАН, кн.Х,стр.268-274. На думку І.В.Ягича термін народу “український” слід і далі називанти русинами.

Як стояло українське питання в самій Росії в роки імперіалістичної війни, можна бачити із листа академіка Ф.Є.Корша написаного ним аскадеміку О.О.Шахматову 6.XI.1914 року еприблизно за три місяці до смерті (Ф.Є.Корш помер 16.11.1915 року. “...Останнє зауваження звичайно приводить мене до питання українського, яке тепер підмінюється в новому вигляді, яле зовсім в нетерпимих умовах...Засідання української сеуції Товариства слов'янської культури призначене на 4 листопада було заборонене ранком того ж дня.Наші могутні політичні діячі втішалилися тим. Що заборонили лекцію українців, які вирішили подискутувати по питаннях католицизму в галичині і уніатської церкви зокрема. Все це заборонили на основі статті 1632 воєнного часу. Жаль, що не змогли обговорити українське питання в галичині, де наша влада подавляє місцеве українством дуже жорстоко...”

Характерно, що в цей же самий час “авторитетні великодержавні шовіністи і націоналісти”, такі як А.І.Соболевський не надавали серйозного значення українському національному руху на території Росії, до того часу, допоки відомий донощик, а з 1914 року член Київського цензурного комітету С.Щеголев, який мав зв'язки з жандарським управлінням випустив книжку “Современное украинство его происхождение рост и задачи”. Академік А.І.Соболевський так писав про цю книжку:” Головним недоліком цієї праці ми рахуємо перебільшення побоювання сучасного українства. Малороси Росії в своїй масі вороги українства і інколи вороги надто жорстокі. Підтримується українство х однієї сторони великоросами, а з другої –такими малоросами, які народності не потребують. Деякі з них кричать”Пролетарі всіх краінт єднайтеся”. Для цих українство не маєніякого значення. Воно сьогодні тільки один із засобів боротьби з російською державністю. (А.И.Соболевский. Словянские известия. 1913, №46, с.643.

Зовсім непримириму позицію по відношенню до української мови і українського національного руху займав в Російській академії наук, член-кореспондент, славіст С.Буділович. В архівних матеріалах академії є спеціальна записка з приводу з'їзду слов'янських філологів в 1903 році. З'їзд мав допустити всіх представників слов'янських народів з правом виступити на своїй мові. Однак С.Буділович повважав, що :”штучний російсько-український жаргон, який сьогодні створений в Львові і Чернівцях на основі говорів червоноруських під сильним впливом мови польської, ніяк не може утотожнюватися з нашими малоруськими говорами ні з діалектом Квітки і Шевченка. Ставити цей руський жаргон, який не має ні граматики ні словника на одному рівні з мовою Ломоносова, Пушкіна, Гоголя не тільки не потрібно, але й образливо для шанувальників ідеї літературної єдності Русі.”

В другій своїй записці Академії Наук С.Буділович по українському питанню так висловлює свої погляди:” цей нікчемний штучний продукт, українська мова, братоненкависницького сепаратизму став претенбувати на роль другої великої слов'янської мови, яка пизвана відвойовувати від Москви всю Україну. При створенні нової ери українства, українського національного руху, української культури та літератури австрійський граф Бадені та його польські однодумці, разом з віденськими гофратами, тут він натякає на академіка І.В.Ягича, вкладали плани не тільки модернізації Галичини і Буковини. Але більш ширшими далеко стратегічними планами. Вони вважають, що україпивши положення українців в Австрії та Галичині зможуть перенести цей рух на нашу україну. Плани були у них просто оригінальні. Поступово внаслідок заміни малоруського нарiччя українською мовою, вони вирішили взагалі в культурному відношенні відірвати Україну від Москви...”

Ось така по наявних документах історія українського питання в російських академічних колах за період з 1903 по 1916 роки.

Історику сьогодні при наявності української держави після виходу цієї статті, очевидно, з новою силою захочеться вивчати поставлені нами питання, оскільки як стає очевидним інтелектуальна, освітня, академічна росія завжди розробляла стратегію на русифікацію, фізичне знищення українського народу., що зафіксовано правктичним надбанням Росії, голодомором в Україні 1933-1937 років. Практично жці тяжкі наслідки були розроблені російською академічною елітою у продов ж XIX –першої чверті XX століття. Тому нехай сучасного історика не дивують точки зору :Ф.Є.Корша, О.О.Шахматова, А.І.Соболевського, Г.Д.Флорінського, І.В.Ягича і других російських вчених.

Перевидані уже в наш час праці М.І.Ульянова “Походження українського сепаратизму”М.1996 і “Український сепаратизм в росії”М.1998, очевидно будуть продовжувати імперську лінію сучасної Росії проти незалежної України. Як відомо з сьогоднішніх академічних російських кіл, АН дуже жалкує за розвалом СРСР, що може стати імпульсом для нових академічних розробок приборкання незалежної України.

Література:

1. Віктор Ідзьо. Українська діаспора в Росії. Історія, наука, релігія. - Львів "БАК", 2002. - 304с.
2. Віктор Ідзьо. Історія України. - Львів "ПП Бодлак", 2003. - 735с.
- Віктор Ідзьо. Українська держава в IX - XIII століттях. - Львів "Сполом", 2004. - 416 с.
3. Віктор Ідзьо. Ранньослов'янське суспільство і ранньослов'янська державність. Зародження і становлення християнства на території України. Видання II доповне і перероблене. - Львів "Сполом", 2004. - 288с.
4. Віктор Ідзьо. Іван Франко - на шпальтах часописів українців Росії та Польщі у XX ст. - Львів "Сполом", 2006. - 55с.
5. Віктор Ідзьо. Михайло Грушевський на шпальтах часописів українців Росії "Украинский Вестник" та "Украинская Жизнь" у першій чверті XX століття. - Львів "Сполом", 2007. - 62с.
6. Віктор Ідзьо. Митрополит Андрій Шептицький на шпальтах російської преси та часопису українців Росії "Украинская Жизнь" в 1914 - 1917 роках XX століття. - Львів "Сполом", 2007.- 52с
7. Віктор Ідзьо. Леся Українка на шпальтах часопису московських українців "Украинская Жизнь". - Москва "Видавництво Українського Університету в Москві", 2007.- 18с.
8. Віктор Ідзьо. Міжнародні наукові конференції "Українська діаспора в Росії", "Українсько - російські взаємовідносини" в Москві у 1997 - 2007 роках. - Львів "Сполом", 2008. - 80с.
9. Віктор Ідзьо. "Українізація. Голодомор. Сибірські Концтабори". - Львів "Сполом", 2008. - 44с.
10. Віктор Ідзьо. Український Університет м. Москви в 1992 - 2007 роках. - Львів "Сполом", 2008. - 92с.
11. Віктор Ідзьо. "Українські Греко - Католики в Росії". - Львів "Сполом", 2009. - 80с.
12. Віктор Ідзьо. "Украинская жизнь" - культурний, науково-просвітницький, політичний орган українців Москви та Росії у 1912-1917 роках. До 100-річчя з часу заснування(1912-2012рр.). - Москва, Видавництво технічного відділу Українського державного університету в Москві", 2012р.
13. Віктор Ідзьо. Тарас Шевченко в Москві та Санкт-Петербурзі(1814-2014рр.). - Москва, Видавництво технічного відділу Українського державного університету в Москві, 2014р. - 54с.

Українські періодичні газети та журнали в Росії в XIX-XX століттях

Початок видавництву газет та журналів в Російській імперії почав вийшовший у 1816 році в Харкові «Український Вісник» під редакцією високоосвічених українських вчених: «професора Харківського університету Філамафітського, учителя Гонорського і письменника Квітки». Пробудження Харківським університетом українського наукового та культурного середовища після ліквідації російським самодержавством української державності, було позитивним процесом. Хоча «Український Вісник» не виходив ніколи більшим накладом ніж 350 екземплярів, однак йому вдалося проіснувати до 1826 року. Як бачимо із його номерів, Український Вісник у продовж десятиліття намагався з'ясувати для кола своїх читачів історію України, прищеплював любов до української культури/1.

Власне Український Вісник своєю енергійною діяльністю заставив російський уряд піти на видання у 1825 році Українського журналу. В свою чергу Український журнал, який в 1824 році ще зовсім не носив ознак українського часопису у 1825 році уже вважався «южнорусским журналом». Однак Український журнал був виключно історико-літературним журналом і під такою назвою він проіснував до 1826 року/2.

У подальшому майже на протязі усього 1831 року з видавництва Харківського університету виходив Український альманах/3.

У 1864 році в Києві під редакцією М.Максимовича вийшов єдиний випуск журналу Українець, який намагався з'ясувати питання української історії, культури та літератури. Однак, як бачимо у подальшому, журнал більше не вийшов, оскільки сама назва журналу лякала царський уряд і він не дозволив подальше функціонування Українця/4.

Аналіз усіх журналів з 1816 по 1864 роки дає право наголошувати, що російський уряд не давав можливості розвиватися українським друкованим органам в українських землях, в цей же час у 1862 році припиняє свою діяльність журнал «Основа», який за ознайомлення російської інтелігенції з українською історією, культурою, був закритий царською владою в Петербурзі. Після закриття Основи, майже 20 років в Росії не було жодного журналу і української газети, які будили б свідомість українців. Отже як бачимо, що початки української преси в царській Росії склалися важко. Українська преса та періодичні журнали у XIX столітті випускалися у вигляді періодичних альманахів, які були малодоступними для широкого кола української інтелігенції і недовготривале існування цих журналів може говорити, що вони не зуміли якось впливати на пробудження свідомості українського суспільства. В цей же час значну роль на пробудження українського культурного життя в Росії зіграв петербургський щомісячник Основа, який і слід вважати першим друкованим органом української національно-культурної еліти. Однак Основа проіснувала всього два роки з 1861 по 1862 роки. Дякуючи тому, що у випусках номерів Основи приймали участь такі видатні літератори на науковці, як М.Костомаров, П.Куліш, В.Антонович, Марко-Вовчок та інші, журнал Основа зумів забезпечити собі почесне місце в історії українського національного руху в Росії. Вся білетристика Основи і частина публіцистичних та наукових статей були видруковані українською мовою. Дальше добрий почин Петербурзького журналу Основа продовжив журнал Київська старовина, який виходив з 1882 по 1905 рік. Однак будучи профільним історико-етнографічним журналом Київська старовина не з'ясувала поточного українського життя, однак розміщувала на своїх шпальтах білетристику на українській мові і то тільки в останні роки свого існування/5.

Таким чином з 1882 по 17 жовтня 1905 в Росії не було журналу, окрім Київської Старовини, який би спеціально посвячував себе питанням вивчення української історії, літератури, побуту українського народу. Однак і це видання тільки частково розміщувало українську білетристику і майже не розміщувало українську історичну проблематику, що не давало можливості цьому часопису розповсюджуватися в широких колах української інтелігенції. В останній чверті XIX ст. українська інтелігенція

в Росії так і не змогла створити значний друкований орган, який би міг задовільняти національні та культурні запити українців. Це не вдалося зробити внаслідок жорстокого тиску російського самодержавства на українську інтелігенцію. Постійні заборони українського друкованого слова вилились на кінець в 1876 році в указ внаслідок якого українська мова назавжди виводилась з культурного, наукового обігу Російської держави. Внаслідок таких жорстоких репресивних дій Російської держави усі навіть російськомовні, незалежно від характеру журнали, які носили назву «український» - були закриті/6.

Таким чином до революційних подій 1905 року, приніс українцям певну свободу, українці в Росії не мали права на задоволення своїх національних та культурних запитів через живе друковане слово. Внаслідок революції українці в Росії почали ставити перед урядом питання про дозвіл друку рідною українською мовою. Перша газета, яка видрукувала статтю українською мовою була Київські Відомості. Статтю подав до газети 24 жовтня Сергій Єфремов. Це перше вільне слово українського публіциста було присвячене не почуттю прийшовшої волі, а почуттю образи української інтелігенції за терор, зневагу, зухвальство великоросійської адміністрації, друкованих засобів масової інформації до усього українського. Дана стаття показує усю нікчемну суть російської влади її небажання вирішувати українське питання в Росії. 12 листопада 1905 року в Лубнах вийшов перший номер української газети «Хлібороб» під редакцією місцевого українського інтелігента І.Шеремета. Друкований орган ставив перед суспільством завдання консолідацію українського селянства. Його дивіз :« Селяни усієї України єднайтеся» - підтримали широкі верстви українського трудового народу. Газета стала дуже швидко шанованою в українських землях Російської імперії, широких колах української інтелігенції Москви, Петербурга. Тому після п'яти випусків газета була закрита, а її тираж, особливо п'ятий номер був конфіскований. В цей же час-24 листопада 1905 року в Полтаві виходить українська газета «Рідний Край», яка зобов'язалася задовільняти потреби демократичних слоїв української інтелігенції. У подальшому газета стала рупором української демократичної партії. Редакція газети вважала за необхідне реформування Росії і перетворення в подальшому останньої в демократичну державу з закріплення за пресою статусу вільної. На початку 1906 року в Києві почала виходити газета «Громадське слово». На жаль вона вийшла тільки один раз і зразу ж була закрита російською владою. Газету закрили тому, що вона вимагала від російської влади політичної автономії для України. Газета енергійно відстоювала право української мови в школах, вузах, судах українських губерній, в громадських і державних установах в губерніях України. На місце закритої газети «Громадське Слово» появилася з аналогічною програмою газета «Громадська Думка». У слід за «Громадською Думкою» виникли українські газети які бажали автономії України і в других містах України. Так в Одесі почала виходити газета «Вісті», в Катеринославі-«Добра порада», в Харкові-«Слобожанщина», сатиричний журнал в Києві-«Шершень». В Москві вийшло декілька ілюстрованих українських журналів «Зоря». Однак через різку критику російського самодержавства журнал був закритий. Привертає увагу українська газета, яка виходила в Петербурзі «Вільна Україна». Як зазначала тогочасна українська громадська думка- «Вільна Україна» являється друкованим органом молодшої генерації української інтелігенції, вихідним пунктом якої була соціал-демократична концепція, а основною ідеєю «інтереси українського пролетаріату». «Вільна Україна» намагалася мислити по європейськи. Основні статті видруковані на її шпальтах, такі як: «Національні організації пролетаріату», «Із політичного життя України» - розвивали у громадськості думку необхідності становлення української соціал-демократії в українських губерніях Росії, що дасть можливість боротися за автономію України. Така боротьба, на думку «Вільної України» неодмінно дала б автономію населенню України в етнографічних кордонах і задовільнила б культурно- економічні потреби українського народу/7.

Звичайно така позиція «Вільної України» не могла бути не зауваженою

російською владою, тому в серпні 1906 року «Вільна Україна» була закрита владою «до кращих часів»/8.

В цей же час, щоб підтримати бажання українських стремлінь в столиці Росії почав виходити з травня 1906 року щонедільний часопис «Украинский Вестник» під редакцією М.А. Славінського і при участі професора М.С.Грушевського, професора Д.Н. Овсяник-Куликовського і А.А. Русова. Уперше своїм оглядовим номером українських подій часопис «Украинский Вестник» вийшов на російській мові 21 травня 1906 року і так для читачів з'ясував свою появу: « В революційному русі, українці, серед інших народів Росії повинні боротися за демократію і національну автономію». «Украинский Вестник» вважав за необхідність піднімати українське питання перед офіційним російським урядом в різних аспектах. Редакція вважала за необхідне показати російському суспільству історію України, культуру, зароджуюся буржуазну економіку. Тижневик вважав показувати місце і значення України серед других народів в майбутній демократичній Росії. Редакція наголошувала, що демократія і автономія це головне для відновлення самобутності українського народу. Ось в чому полягає завдання Украинского Вестника/9.

Отже тижневик Украинский Вестник своїм бурхливим життям породив нову живу українську національну думку, якої до цього часу не було і яку вже відмежувати від передової української громадськості російським урядом було неможливо. Однак скоро «Украинский Вестник» припинив своє існування проіснувавши до 7 вересня 1906 року. Власне останній номер цього часопису датується цією датою/10.

Аналізуючи у 1912 році діяльність петербургського журналу «Украинский Вестник» московський оглядач української преси в Росії П.Смуток на шпальтах українського московських українців «Украинская жизнь» зауважував: « Виникнення нових українських стало можливим в Росії тільки з розвитком революційного руху в 1905-1906 роках. Послаблення самодержавної влади та виникнення нових законодавчих закладів породжених революційним рухом поставили перед українською інтелігенцією завдання-вирішення українського питання в Росії для задоволення національних та культурних потреб українців. Власне це завдання взяв на себе російськомовний щонедільний журнал «Украинский Вестник», який виходив в Петербурзі за підтримкою та участю українських депутатів першої Державної Думи. Коротке, але бурхливе життя першої Державної Думи дало українській громадськості Росії через друкований орган «Украинский Вестник», українських депутатів в Думі поставити перед російським, європейським суспільством проблему - з'ясування українського питання в Росії. Хоча після розпуску першої Думи перестав існувати і рупор української фракції «Украинский Вестник», однак тижневик за час свого короткого функціонування зумів помістити багато статей, які характеризували стан українського національного руху в Росії. Друга державна Дума теж дала можливість українським депутатам створити живу українську фракцію, яка мала уже економічну і культурно-національну програму. Власне вона, програма і дала можливість створити орган української фракції другої державної Думи-газету «Рідна справа», зуміла завоювати в українській інтелігенції народну повагу. На жаль розпуск другої державної Думи автоматично припинив вихід «Рідної справи», а разом із нею і бюлетня української фракції «Думські Вісті». Третя державна Дума не визвала до життя українську культурну і політичну пресу Росії. Вона була просякнута елементами великодержавного націоналізму і шорвінізму. Власне вона створила загрозу українському національному руху в Росії. За таких умов українці Петрограда змогли створити тільки одну газету «Українське бджільництво». У подальшому з 1907 по 1912 і до 1917 року випуск часописів на українській мові в Росії заборонявся. Виходу не було і приходилось організовувати російськомовний журнал для задоволення національних та культурних запитів українців Росії. Як зауважує П.Смуток: «українці в цей час бажали на російській мові вирішувати через пресу, журнали свої культурно-просвітницькі завдання. Практика показувала, що цілі поставлені для пояснення серед російського суспільства, не можуть бути виконані, якщо українські газети та журнали

будуть з'ясовувати українське питання в Росії виключно українською мовою, що обмежить число бажаючих познайомитися з бажаннями українців. Було признано, що українській громадськості слід доводити українські вимоги до російської влади та суспільства використовуючи російську мову, як засіб офіціозу в російському суспільстві. Це ж завдання, а тобто продовження роботи Українського Вісника, що виходив у Петербурзі в 1906 році взяла на себе редакція московського журналу українців «Украинская жизнь», який активно функціонував у Москві до 1917 року/11.

У передовій статті редакція зауважувала, що її завдання будити свідомість 30-ти мільйонного українського народу. В Росії в цей час немає видання яку відповідало би на національні та культурні запити українців. «Украинская жизнь», наголошувала редакція, буде намагатися заповнити вакуум і ознайомити російське суспільство з інтересами і бажаннями українського народу. Російське суспільство повинно знати, що український народ, не не «южноруська народність», а окремий слов'янський народ з своєю історією, культурою, мовою та традиціями. Російський народ повинен знати запити українського народу, його сучасні вимоги, цьому буде помагати «Украинская жизнь», яка буде також знайомити суспільство з станом українського національного руху в Росії. «Украинская жизнь» однак не буде яким небудь партійним органом. Часопис буде акумулювати усі передові думки, які зформувалися в інтелектуалів з українського національного руху, а тако ж тієї частини російського суспільства, яка є сторонниками необхідності задоволення українських стремлінь в Росії/12.

Журнал «Украинская жизнь» проіснував до 1917 року і залишив своєю діяльністю, яка ще на сьогоднішній день недостатньо вивчена, великий вклад в формування української національної свідомості. Власне він, своєю бурхливою діяльністю, привів до відновлення української державності в 1917-1918 роках/13.

Підсумовуючи перехід українських часописів, які жевріючи продовжували традиції друкованого слова, зауважимо, що не дивлячись, що за таких тяжких культурно-історичних умов, які переслідували українське друковане слово в XIX столітті, на початку XX століття українці в Росії спромоглися видавати, хоча короточасно «Украинский Вестник» в Петербурзі, «Украинскую жизнь в Москві», «Зорю» і Москві, «Промінь» в Москві - останні два українською мовою. Усі ці часописи продовжували традиції петербурзьких українських видань XIX століття- Альманаху «Ластовка», журналу «Основа»/14.

Активізація українського національного руху в період революційних подій 1917 року привела до того, що уже зразу після Лютневої революції не тільки в обидвох столицях, але й в регіонах Росії виникають українські видання: «Наше життя»-Петроград, «Сонце України»-Москва, «Праця і воля»-Вороніж, «Чорноморська Рада»-Новоросійськ, «Голос України»-Омськ, «Українське Слово»-Томськ, «Українська амурська справа»-Благовіщенськ та інші. На Кубані в Краснодарі видавався машинописний журнал «Зоря», який функціонував на протязі усього 1921 року.

3 жовтня 1923 року по серпень 1924 року в Москві функціонувала філія українських пролетарських письменників Гарт, яка згодом сформувала Спілку українських письменників РРФСР, в яку об'єдналися українські письменники, що проживали в Москві, Сибірі, Кубані. Спілка називалася СІМ- Село і Місто. В цей же часа в Москві створюється в 1925 році українське книжкове видавництво «СІМ», яке в перші ж півроку спромоглося видати 15 книг українських письменників Росії. В цьому ж році починає виходити літературно-художній журнал «Нео-Ліф», який друкував українських письменників з Москви, Петрограду, Сибіру, Казахстану, Кубані. Слід зауважити, що український часопис «Нео-Ліф» активно функціонував до 1931 року. В 1933-1937 роках українські організації в Росії, а згодом і українські часописи були ліквідовані, українські письменники були позбавлені не тільки власних видань українською мовою, але й власного життя. Усі вони були практично репресовані і закатовані в сталінських гулагах. «Розстріляне відродження українства Росії» - так можна назвати повний розгром комуністичною владою Росії українського літературного, видавничого процесу в

Російській Федерації в 1920-1939 роках/15.

Практично в Російській Федерації з 1930 по 1989 роки, окрім самостійного протесту режиму О.П.Довженка - не було жодного українського культурно-національного осередку, жодного друкованого українського слова. Українство в Росії було повністю знищене, чи загнане в підпілля. Про щось українське можна було говорити пошепки в трицятих роках на квартирі М.С.Грушевського в Москві, сорокових-п'ятдесятих на квартирі та дачі О.П.Довженка. Усе українське жорстоко переслідувалося. Історія не зафіксувала за цей період жодного українського друкованого слова, навіть комуністичного, жодної української організації комуністичного напрямку... Українських друкованих органів в Росії в ці часи просто не було. Першою ластівкою українського відродження в Росії був часопис «Украинский Вопрос», якого вийшло всього три номери в 1989 році. Часопис видавався Московським філіалом «Украинского хельсинского общества». У першому ж номері «Украинский Вопрос» ставить питання відновлення української державності та української незалежної церкви. Своїм завданням «Украинский Вопрос» вважає донесення до радянської влади необхідності політичних змін в СРСР - відновлення багатопартійності в Україні та СРСР, відновлення діяльності Греко-Католицької Церкви, функціонування української мови, літератури, культури. Редакція часопису друкує раніше заборонені праці І.Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація», праці по українському питанню В.Чорновола, В.Косика, М.Руденка, В.Марочкіна та інших. Часопис насичений інформацією про зловживання радянською владою, зокрема порушення прав людини, совісті, слова. У останньому своєму третьому номері московський журнал, який став політичним рупором українського відродження в Росії, ставить перед російським суспільством питання про необхідність виходу України з складу СРСР. Очевидно за таку постановку питання журнал було заборонено. «Украинский Вопрос», особливо його третій номер наповнений статтями по питаннях відновлення української державності. Журнал розвивав питання відновлення Української державності в контексті становлення незалежності в країнах Центральної Європи. Припинення виходу журналу «Украинский Вопрос» в 1989 році закрило можливість українській громадськості в Росії задовільняти свої політичні потреби через цей друкований орган. Не дивлячись на короткочаність «Украинского Вопроса», він зумів пробудити національну свідомість українського населення Росії. Влада звернула на нього увагу і внаслідок цього пішла на певні поступки українській громаді в Росії/16. В Москві у 1989 році, а згодом у Ленінграді та інших містах було дано дозвіл на функціонування та реєстрацію «Товариств української культури». Звичайно, що на їх чолі «вибирались» перевірені, лояльні до влади люди... За таких обставин було утворено в Москві «Товариство української культури Славутич», а в 1991 році вишла перша українська газета українців в Росії під егідою Товариства - «Український Кур'єр». Друкований орган з самого початку і до кінця входу (1991-1996) - був цікавим джерелом інформації про життя Товариства московських українців «Славутич».

Однак непорозуміння в середовищі редакції вихід із редакції фахового видавця і журналіста О. Руденка-Десняка і очолення редакції некомпетентним редактором, амбіції якого були і залишаються надмірні, привели до припинення видавнич

ого процесу і виходу «Українського Кур'єра», діяльність якого так і не відновлено /17. За таких обставин в Москві, новими прогресивними українськими зусиллями було утворене Об'єднання українців Росії (ОУР), яке організував і очолив О. Руденко-Десняк. Першим завданням, яке було поставлене перед ОУР, це налагодження виходу друкованого органу для задоволення національних та культурних запитів українців в Росії. Такий орган був утворений Радою українських організацій Росії і з 1994-5 року, його назвали «Український Вибір», він почав активно функціонувати для задоволення національних та культурних потреб українців в Росії. Треба зауважити, що даний український друкований орган видавався професійними видавцями, на чолі яких стояв О.Руденко-Десняк. За роки виходу газети, а через брак грошей газета виходить в останній час не частіше ніж чотири рази на рік, часопис розповсюджується по усіх

українських організаціях Росії і намагається бути цікавим інформативним джерелом по налагодженню співпраці між ОУР і різноманітними російськими структурами влади/18. Нова доба породила в Москві та Росії нові громадські організації. Зокрема науковцями-істориками був уперше в українському житті Москви, Росії - зареєстрований, як регіональна громадська організація «Український історичний Клуб (УІК)». Слід зауважити, що організатор і перший Голова УІК і раніше активно приймав участь в засіданнях Історичної Секції Товариства «Славутич», однак, хобув професійним істориком до керівництва не входив.../19.

Діяльність Українського Історичного Клубу поставила перед його членами завдання налагодити видання свого друкованого органу. В 1995-1997 роках Український Історичний Клуб видає «Український Історичний Альманах Росії» у якому зосереджуються праці по «Історії України», російсько-українських відносинах. Навіть за умов наукової центрискості російська влада і відповідні наукові підрозділи спецслужб не дозволила своєчасному виходу Альманаху. Така ситуація застала науковців Українського Історичного Клубу до менш ємного органу, листка-газети «Українська Історична Газета Росії», яка за період 1996 по 1997 роки вдалося видати 10 номерів. Українська Історична Газета Росії критикувала російську зневагу до усього українського. Дописували матеріали високопрофесійні фахівці: історики, філософи інші діячі української культури в Москві. Така позиція газети і редактора не сподобалася « російській демократичній владі» і вона припинила своє існування/20.

Репресивні дії російської влади до українських істориків знування і травля уже в так званий «демократичний період сучасної Росії» заставили зареєструвати Український Історичний Клуб з Статутом у якому було вказано на право функціонування друкованих органів. За 1997 і 1998 роки УІК були напрацьовані томи Наукового Вісника УІК, які по одному екземпляру були подаровані в Державну Російську Бібліотеку де з їх напрацюваннями можна ознайомитися. Водночас УІК організував типографне видання своїх напрацювань за 1997 та 1998 роки, які оприлюднив на II Конгресі ОУР/21.

Усі вийшовші номери були розповсюджені на Конгресі серед української діаспори. На Вісники була організована підписка. Вісник УІК передплатили сім регіональних об'єднань ОУР, а саме: українське згромадження Башкортостану, Татарстану, Республіки Комі, Республіки Калмикія Тюмені, Петербургу, Самари. З Вісниками була ознайомлена частково наукова громадськість США, Канади. Науковий Вісник УІК за 1997 рік являє собою напрацювання українських істориків Росії, України, США по питаннях української історії, російсько-українських взаєминах, українській діаспорі Росії. Вісник подає також інформацію про науково-культурну роботу УІК за 1995-1997 роки. В 1998 році редакція виходить на більш професійний рівень і видає шість номерів Вісника УІК за підтримкою Львівського видавництва «Логос». У Вісниках видані матеріали міжнародних наукових конференцій, матеріали поточних засідань УІК за участю відомих істориків Росії, України, Світу. Часопис «Науковий Вісник Українського Історичного Клубу» друкує на своїх шпальтах історичні розробки з життя української діаспори в Росії, українських діаспор в інших країнах світу/22.

В цей же час по розбудові Українського Історичного клубу(УІК), Українського Університету міста Москви(УУМ), вченими істориками та філологами УІК та УУМ було видано перший Історико-Філологічний Вісник та Науковий Вісник Українського Університету міста Москви під вивіскою Міністерства освіти РФ. Однак російська влада неспромоглася фінансово підтримати вихід даного видання, як і вихід Наукових Вісників УІК та УУМ/23.

Через втручання російських спецслужб Вісники, як УІК УУМ і зокрема слід наголосити Історико-Філологічний Вісник Інституту виходили дещо не такими..., якими їх бажали бачити видавці. Складається враження, що офіційна влада сповнена ненависті до усього українського просто не бажала виходу під дахом наукових та освітніх офіційних російських закладів українських наукових видать, для задоволення наукових потреб українців в Росії. Видавці «були не ті» зауважувала влада «націоналісти». Тому

офіційна влада вдалася до дискридітації і виїмки Українського Історико-Філологічного Вісника Інституту.М.1997,т.1., незважаючи на центристість та науковість цього єдиного за уся історію Росії українського наукового видання. Однак сам вихід в Росії, зауважимо не за гроші російської ні української держави, Українського Історико-Філологічного Вісника, Наукового Вісника УУМ під державним російським грифом, і Наукових Вісників Українського Історичного Клубу, як відмічено, аналітиками в Україні і в світовій українській науковій діаспорі, без сумніву склав велике враження на міжнародну українську громадськість. Як зауважувала львівська газета «Високий Замок»: Праці науковців відрізняє глибина розробки історичних проблем, вони розширюють наші пізнання про минуле нашої держави. Актуальним видається дослідження Віктора Ідзьо «Про роль боярства в Українській державі у XIII ст.». Дослідник відмічає, що хвороба Української держави була всередині самої держави, можновладці то консолідувались на основі загальноукраїнської держави, то через властолюбство губили українську державу. Загалом «Наукові Вісники Українського Історичного Клубу» дають нам чимало історичної інформації для роздумів про минуле, сучасне та майбутнє України/24.

Після виходу «Української Історичної Газети Росії» в 1997-1998 роках членкиня УІК пані Олена Строкань вирішила продовжити українське газетярство в Москві. У 1998 році українство Москви збагатилося виходом «Приватної газети Українська Мозаїка», яка нещодавно відмітила рік свого існування і презентацію усіх номкрів за рік провів Український Історичний Клуб м. Москви. Газета є лояльним друкованим органом до українського питання в Росії, однак обходить всі гострі кути російсько-українських відносин, (зневаги російським урядом усього українського на її шпальтах не знайдеш), однак інформація її виважено-достовірна. Видається газета російською мовою, цим редакція в майбутньому претендує на фінансування російською владою/25. В цей же час з 1991 по 1999 роки в Росії почали появлятися регіональні українські газети. Вихід таких газет слід відмітити в Санкт-Петербурзі, Самарі, Уфі, Челябінську, Нижньо-Камську(Республіка Татарстан), Тюмені, Краснодарі. Однак огляд цих друкованих органів, це завдання нашого подальшого дослідження. Завершуючи огляд української періодичної преси в Росії, яка виходила в XIX-XX століттях, зауважимо, що офіційна російська влада ніколи не підтримувала видання ні одного з українських періодичних часописів, усі вони як і раніше, так і у сучасну пору видаються на ентузіазмі українських громадських, наукових та культурних згромаджень Росії. Росія за описаний нами період, тільки боролася з українським друкованим органом, як показує практика сьогодні, само що не є най жорстокішими засобами. Російська влада і сьогодні є душителькою українського слова, науки та культури. При підтримці найреакційніших сил сконцентрованих в Україні... - російське чиновництво, спецслужби, та інші «демократичні чинники» роблять все, щоб на сьогоднішньому етапі «жевріння» українського друкованого слова в Росії припинити будь-яке його звучання, включаючи найулюбленіше до владних структур Російської держави. Останні наукові висновки дають право робити про скоріше припинення періодичних друкованих органів в Росії, без фінансової, видавничої підтримки України, оскільки очолювати видання української періодичної преси незалежні українські науковці, журналісти не зв'язані з російськими спецслужбами, просто не зможуть.../26.

Література:

1. Украинский Вестник. Спб. 1906, №1, с. 46.
2. Украинский журнал. Харьков, 1824, №1-24, 1825, №25-72.
3. Украинский альманах. Харьков, 1831, с. 1-136.
4. Українець. Киев, 1864, с. 1-40.
5. П. Смуток. Украинская пресса. Украинская жизнь. М. 1912, с. 48-49.
6. Украинский Вестник. Спб. 1906, №1, с. 48.
7. Украинский Вестник. Спб. 1906, №1, с. 52-53.
8. Украинский Вестник. Спб. 1906, №1, с. 839.
9. Украинский Вестник. Спб. 1906, №1, с. 69.
10. Украинский Вестник. Спб. 1906, №1, с. 865.
12. В. С. Ідзьо. «Украинская жизнь» - культурний, науково-просвітницький, політичний орган українців Москви та Росії (1912-1917). Историко- Филологический Вестник Украинского Института. М. 1999, т. 1, с. 46-67.
13. Украинская жизнь. М. 1912, №1, т. 1, с. 9-10.
14. В. С. Ідзьо. «Украинская жизнь» - культурний, науково-просвітницький, політичний орган українців Москви та Росії (1912-1917). Историко- Филологический Вестник Украинского Института. М. 1999, т. 1, с. 46-67.
- В. Г. Крикуненко. Наша дума, наша пісня. До історії побутування української літератури в РФ. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. М. 1997, №2, с. 36.
15. «Нео-Ліф». Москва, 1925, №1.
16. «Украинский Вопрос». Московский филиал украинского хельсинского общества. М. 1989, №1-3.
17. «Український Кур'єр» - Засновник: Товариство Української культури «Славутич» М. 1991-1996.
18. «Український Вибір». Незалежна газета українців в Росії. М. 1996-1999 роки.
19. «Український Кур'єр» - Засновник: Товариство Української культури «Славутич» М. 1991, №1, с. 2.
20. «Український Історичний Альманах Росії». М. 1995.
«Українська Історична газета Росії». М. 1996 №1-5,
М. 1997 №1-5.
21. «Науковий Вісник Українського Історичного Клубу». М. 1997. №1-6.
22. «Науковий Вісник Українського Історичного Клубу». М. 1998. Вид. Логос, №1-6.
23. Историко- Филологический Вестник Украинского Института. М. 1997, т. 1. 265.
24. «Великі чвіри почалися у Руській землі». Високий Замок., вівторок, 25 травня 1999 року, с. 5.
25. «Украинская Мозаика». Частная газета из жизни украинцев Москві. М. 1998-1999.
26. В. С. Ідзьо. «Украинская жизнь» - культурний, науково-просвітницький, політичний орган українців Москви та Росії (1912-1917). Историко- Филологический Вестник Украинского Института. М. 1999, т. 1, с. 59-67.

Український історик М.С.Грушевський про українське питання в Росії в періоді російської буржуазно-демократичної революції 1905-1907 років

Революційна пора І російської буржуазної революції була часом найактивнішої політико-наукової діяльності М.С.Грушевського в Росії. В період 1906-1907 років він написав понад 25 праць, які безпосередньо стосувалися українського руху в Росії. У своїй першій праці "Украинство в России его запросы и нужды" М.С.Грушевський наголошує, що одна із головних завдань звільнючоїся від рабства Росії є з'ясування українського питання, наданням 30-ти мільйонному населенню Росії національно-культурної автономії. Система пригнічення в Росії і денаціоналізація народів стає системою політичної і громадської деморалізації. В числі лишених умов правильного розвитку і самооприділення є і українці Росії. В нинішній тривожний час в Росії подавляються усілякі форми культурно-національного життя : українська вища освіта, школи, книги, журнали, газети. Ніхто не має конкретної уваги про історичний розвиток українства в Росії, оскільки не має української історичної концепції про становлення українства в Росії. В цей же час не дають розвиватися українству російський уряд, якийц проводить щодо українців жорстоку політику асиміляції. Таке жорстоке відношення українці в Росії не можуть ніде оскаржити, за такимх умов вони не мають в Росії перспективи національного розвитку. Український національний рух в Росії приречений на загибель. Сьогоднішнє звільнення Росії не може відбутися без з'ясування українського питання, яке повинно вирішуватися на найвищому державному рівні. Задоволення національно-культурних потреб українців в Росії це першорядне завдання російського уряду, передової російської інтелігенції/1.

Проблема яка сьогодні стоїть перед Росією, це покращення соціально-економічно та політичного ладу. Росія імперія народів повинна – повинна перетворитися в багатокультурну країну, де українці повинні в певній мірі задовільняти свої національно-культурні потреби. Сама держава повинна давати можливості за своєю підтримкою покращувати становище українства в Росії. Однак ми бачимо, що сьогодні представники Росії прогресивної не далеко відійшли в поглядах щодо українського питання, від представників офіційної Росії. Українська інтелігенція в Росії не може самовиражатися в Державній Думі, широкому науковому середовищі, пресі. Російська державність не дає їм такої можливості. Отримавши певні демократичні свободи Росія однак не розвиває самобутність українців їх наукові, культурні, освітні організації, вона не бере на себе зобов'язання хоча би симпатією підтримувати прояви української національної свідомості. Нерозуміння українських національних запитів , зневага українства, веде до відновлення великодержавних, шовінастичних настроїв в російському суспільстві. На сьогоднішньому етапі, коли Росія демократизується це просто злочин. Якщо Росія прогресивна не підтримає українську інтелігенцію, не потягне за собою на буксирі, то самобутність українського мислення зникне в Росії, що може згубити саму Росія, адже українська культура в усі віки підтримувала російську культуру своє архаїчною слов'янською самобутністю. Росія створена, як велика держава енергією українського таланту, науки та культури. Повага росіян до усього українського відновить довіру українців до росіян/2.

Зауважимо, що російської революції 1905 року українці в Росії не мали права висловлювати свої думки по потребах українського народу і тільки перша Дума дала можливість українцям поставити перед російським урядом українське питання. Українська інтелігенція була однією з перших що включилася в політичне визволення Росії. Українці своєю участю в російському революційному русі принесли російському суспільству велику користь наомість не отримали ніякої доброзичливості для задоволення своїх національно-культурних потреб. Український рух в силу вільнолюбивих традицій, опинився в тяжкому стані в Росії і сьогодні стає опозиційним до розгулу російської бюрократії. Основи старого режиму в Росії залишаються, вони

запущені і гниють. Українство бачить неспроможність Росії вирішити українське питання. Вона повторює заборони і гоніння на українську думку, закликає консервативні кола до боротьби з ним, що не робить новій Росії, яка тягнеться до демократії честі/3.

Та нехтувати усім цим не можна. Серед народностей Росії українці по чисельності після росія займають друге місце.. Таким чином українці займають перше місце серед недержавних націй, а українському питанню належить перше місце серед національностей серед усіх національностей Росії. Замість того, щоб з'ясувати його російський уряд проводить асиміляцію українців. Діяльність українських організацій в Росії стає просто неможливою. Починається відновлення по забороні української мови, культури, друкованого слова. Жорстоке знищення українського національного життя в Росії доходить до того, що стародавня українська мова в Росії вважається "наречіем" російської мови. Доля національного розвитку українців в Росії поставлена в ситуацію просто безвихідну. В результаті упадку української культури в Росії убогою стала сама Росія, вона лишає себе права бути багатокультурною слов'янською державою. В настоящий час Росія в усьому українському вбачає сепаратизм і тому за таких умов українська культура в Росії була лишена національно-культурних ознак/4.

Однак не дивлячись на такі заборони український національний рух в Росії існував. Особливо він почав проявлятися і консолідуватися в XIX столітті по забороні російською владою української мови та культури. В цей час в іншій формі він переміщується в столичне місто Росії Петербург і Московку, де існує і групується навколо журналу Основа(1861-1862). Однак активний період функціонування українського національного руху в Росії продовжується недовго, після заборони української культури в 70-80 роках XIX століття українська національна справа в Росії була заборонена до 1905 року. У цей прошарок часу вона звучала в російському суспільстві як "сепаратизм", "українофільство", "мазепинство" і звичано не мало розвитку/5.

Збереження такої традиції нічого не давало Росії, однак вона вирішила залишатися і в демократичному порядку душительною національних менши і в першу чергу українців. При такій ситуації розвивати українське національне життя в Росії стало просто неможливим. Однак українська справа жевріла, а інколи яскраво проявлялася і тому створити шляхом репресії й монолітну російську культуру затискуючи українську стало неможливо. Тому вищі кола суспільства обговорювали цю проблему. Більш демократично настроєні урядовці вважали, що шлях у Росії є один-широко розпочати впровадження національно-культурно-територіальної автономії зі збереження національних прав народностей на їх етнічних територіях і територіях компактного проживання/6.

Таким чином ідея національно-культурної автономії появилася в проектах з 1900-1905 років була легалізована з трибуни першого парламенту Росії. Національне питання стало з новою силою актуальним. Перша Дума вперше звернула увагу на необхідності розробки національної програми в Росії, тому нові закони, які бажала видати Дума, повинні були задовільняти національні території, яким Дума бажала надати ширші повноваження. За українським народом Дума теж наміривалась закріпити статус культурно-національної автономії в якій можна було розвивати традиційні українські національні освітні, наукові та культурні традиції. Закон зобов'язувався не попірати національні права, мову, літературу, культуру, самобутність економічного розвитку. Однак закон, як вимоги українців залишились на папері/7.

Однак питання було підняте, хоча російський уряд не бажав брати його до уваги. За таких обставин навіть виник "Союз автономістів-федералістів", який поставив за мету фактично надати рівні права всім національностям Росії. Союз автономістів-федералістів наголосив, що реально здійснить і впровадить в життя закон про культурно-національні автономії і урівняє права всіх народів, що проживають на широких просторах Росії/8.

В з'ясуванні національно-територіального питання прийняли участь і українці, які поважали, що у вирішенні українського питання в Росії слід наголошувати на історичному праві, яке вони мали до політичної унії з Росією. Українські вольності були знищені насильницьким шляхом і усі державні норми, які мала Україна за Богдана Хмельницького повинні Росією бути встановленими. На територіях самої ж Росії, де компактно проживали українці, слід створити культурно-національні автономії. У своїх вимогах до російського уряду українці настоювали на федеративному улаштуванні Росії. В першу чергу в Україні і російських регіонах, де компактно проживали українці, необхідно поставити навічання на національній мові. Випускати на національній мові підручники, книги, журнали, газети/9.

Однак в цей же час, коли в російському суспільстві бродили прогресивні ідеї, які виголошувалися із законно обраної народом Думи, російський журнал "Сын отечества" об'явив війну думкам українофілів. В передовій статті він наголошував, що дати українофілам вільно впроваджувати свої ідеї на українській мові на всій території Російської імперії, надання їм повноцінного отримання освіти в тому числі і вищо, задовільнити їх культурні потреби, означало б організувати український сепаратизм в Росії за російські гроші. А якщо врахувати, що українофілам будуть помагати "польсько-австрійські інтриганти", то від великої слов'янської ідеї, як і держави Росії не залишеться нічого/10.

Історик М.Грушевський зауважуючи нарис звернув увагу, що редакція часопису наголосила: "українофілам, якщо навіть дати культурно-національну автономію навіть в далекій російській губернії, вони і там організують сепаратизм. Бажано, щоб українофіли в Росії завжди жевріли і ніколи не просочувалися в широкі народні маси, особливо в стлодичні центри/11.

Однак ці прогнівші постулати, які пролунали найреакціонішими колами російського суспільства не змогли заспокоїти російське суспільство в революційній порі. В Литві і Польщі в школах почали вводити свої національні мови. В цей же час українці Росії висунули до уряду вимогу відмінити заборону на функціонування української мови/12.

В Росії наукові кола розуміли, що в Україні є потреба не тільки впровадження української мови в школах, алей в широким колам українського суспільства. У записці "Нужды украинской школы", яка була прийнята на честь вшанування Т.Г.Шевченка в Києві університетом було направлене звернення до міністрів відносно правильності рішення про зняття заборони по відношенню до української мови. Харківський університет відповідаючи на запитання комітету міністрів, звернув увагу на необхідності введення навчання, українського читання і письма в початкових школах українських губерній в зв'язку нерозумінням українських дітей російської мови. І цілком зрозуміло, що викуладання української мови в школах вищих типів, являється логічним розвитком цієї необхідності/13.

Таким чином дискусія по українському питанню в Росії розпочалась. В цей же час, якщо вірити сідченням прогресивної верстви російського суспільства пройшло пом'ягшення умов функціонування українців в Росії. Однак реакціонери поіважали, що українці, які отримали право на функціонування української мови повинні ще доказати свою життєздантність до свідомого культурно-національного життя/14.

При усіх перепетіях комітет міністрів, як бачимо з доповідної міністра народної освіти, приступив до обговорення способів виконання "Указу від 12 грудня 1905 року" Про відміну постанови про переслідування української мови, українських друкованих органів, які були введені в 1876 і в 1881 роках, згідно яких заборонялось друкування і видання творів українською мовою. Ці раніші заборони, на думку комітету міністрів, були прийняті внаслідок розвитку українофільства, яке як політичний рух, так і в літературному вигляді ставило завдання політичного відокремлення України від Росії. Комітет, однак, прийшов до висновку, що українофільський рух, як і інші українофільські установи, які раніше лякали російський уряд, не являє собою ніякою небезпеки. Разом з тим, заборона української мови, культури серед українського

населення, утруднює поширення серед українського населення корисних повідомлень шляхом невидань книжок українською мовою, що не дає швидкого росту культурного рівня українського населення. Можна надіятися, що комітет міністрів, не бачучи ніякої безпеки від українського слова, розуміючи скоїне зло, яке зробила російська влада внаслідок заборони української мови, вирішив відмінити постанови про заборону української мови. Однак комітет міністрів не впевнився у достовірності свого рішення і тому вирішив попередньо до остаточного рішення зібрати інформацію по цьому питанню. На цей раз комітет міністрів звернувся за інформацією не до спеціаліста вроді Коткових і Юзефовичів, які ініціювали заборону української мови в 1863-1881 роках, а до науковців з Російської імператорської академії наук. Дослідження академії наук в обштрному зві показали: що існуюча російська літературна мова є виключно мова великоруська. В цей же час українці мають свою літературну мову, яка задовільняє національні потреби української народності. Особливу увагу комітет міністрів звернув на той факт, що заборона української мови і літератури повністю розірвали стосунки українців з росіянами і з російською літературною мовою зокрема, оскільки українці побачили в російській мові, літературі та кутурі гнобительку української культури, мови та літератури. Вся тяжість заборони української культури привело до того, що інтелектуальна діяльність українського народу була перенесена за кордон в Австрійську імперію в Відень і її складову частину, Галичину, де український рух зайняв проти Росії, російської культури антагоністичну позицію. Вчені Харківського університету, які були задіяні в “мовному проєкті” комітету міністрів, вказали на необхідність відмінити заборону української мови. Одже усі рекомендації були переконливими і українці думали, що уже 31 трауwnя 1905 рпоку комітет міністрів об’явить про відміну постанов про заборону української мови. Однак комітет міністрів не зробив цього і через три місяці. Міністерство тільки заявило, що питання про відміну заборони української мови та культурни відкладено до кращих часів...Таким чином російська влада залишилась глухою до широких багатомільйонних мас українського суспільства та її інтелігнції/15.

Одже після обговорення питання про відмову відміни заборони на українську мову, комітет міністрів, не наважився відмінити постанову ввеедену міністром Валуєвим в 1863 році і закон 1876 рокі “про заборону української мови”. Таким чином в 1905 році Росія, навіть внаслідок революйного піднесення і певної демократизації, ще не була готовою признати право українського народу на задоволення свої мовних та ультурних потреб, що заставило українців включитися в боротьбу за свої права і за умови неможливості розвивати в Росії свої наукові культурні освітні та політичні інститути перенести своє національне життя в Галичину. Дикість офіційної Росії по відношенню до української культури, наголошує М.Грушевський, зворує українців, заставляє їх вишукувати методи в боротьбі за свої права проти російського самодержавства. Домагання українців повернути їм свою мову, культуру закінчилось тим, що новий російський уряд відніс українців до “інородців”, а українську мову до “інородних мов”/16.

Така ситуація в Росії заставила український народ енергію національного, культурного та політичного життя перенести за межі Росії в український Львів. Який в 1900-1905 роках стає укераїнським П’ємонтом. Уже після заборони української літератури в Росії в 1863 році багато українських письменників входять втісні стосунки з представниками українського відродження в Галичині. Приймаючи участь в галицькому культурному, літературному та науковому житті. Така знасна інтеграція українських письменників росії у галицько-українське культурне життя після 1876 року, може говорити про те, що Галичина стала для них єдиним осередком задоволення національних та культурних потреб. Без сумніву, Австрійська імперія була набагато прогресивнішою Ценьтрально-Європейською монархією, ніж тюрма народів Росіська імперія. За таких умов українські видання галичини, в яких друкувала свої твори українська еліта Росії, були “надзвичайнм указом заборонені в Росії”. Все, що носило на на обкладинці назву “ український” аж до етнографічних та археографічних матеріалів,

навчальні посібники для дітей, були заборонені. Виявлена література вилучалась поліцією, а винуватці каралися штрафами. Таким чином Росія намагалась за будь-яку ціну паралізувати вплив галицького українства на розвиток національно-культурних інститутів українців в Росії. Факти ж джерел, яскраво доказують, що в цей час з'єднуються зусилля українців австрійськи та російських, для пробудження свідомості українського народу і відродження України. Зусилля покладається на те, щоби зняти заборону на культурне життя українців в самій Росії, щоб з'єднати в одну інфраструктуру національно-культурне життя українського народу, розділеного свавіллям імперій/17.

В цей же час в самій Росії уряд дозволив задовільняти свої національно-культурні потреби фінам та полякам. В цей же час 30-ти мільйонному українському народу російський уряд не дав права на задоволення своїх національно-культурних потреб. М.Грушевський вважав, що російський уряд все робив для знищення українського народу, однак отримував від свого завзяття та надхнення поразку за поразкою/18.

Така поразка російським урядом була отримана тому, що український народ належить до категорій народів, який головним чином складався із селянства, яке веде землеробський спосіб життя із багатовіковим сталим місцепроживанням. Український народ за багатовікову історію свого проживання виробив етнітет до чужородних культур: скіфської, хозарської, половецької і в останні століття до російської. За тисячоліття український народ притерпів всякі недолі чужого гноблення, однак такого, як російське, що бажало відібрати саму мову, та культуру не було. Тому своїм сасивним буттям українським народ вперто боровся за своє національне існування про російського віроломства/19.

Раннє припинення державного життя в XIV столітті і відновлення його в XVII столітті навчило український народ жити самотнім українським життям під польським, російським чужоземним ігом, не втрачаючи свого національного обличчя. Чужлродний політичний елемент польський, опанувавши політично над Україною, зовсім не звертав увагу на побут і землеробську культуру українців, що дало можливість зберегти економічний, політичний потенціал українського народу. І тільки російська великодержавна машина звернула увагу на необхідність заборонити українську національну культуру, мову, що було найбільшим злочином Росії, який продовжується до сьогоднішнього дня і якому немає кінці і краю як і моралі.../20.

При усіх відчайдушних стараннях на початку XX століття зробити це було неможливо. Ноіва генерація українців відчайдушо боролася за свої національні, культурні, а згодом державні права. Стародавня українська державність, яка жила самостійним політичним життям з X по XIV століття, зуміла витворити такі високо-моральні, духовні, та культурні, економічні та політичні цінності, наголошував М.Грушевський. що послідуєча політична ситуація українського народу, політичної гоніння, не дозволило українському народу розчинитися в великі масі окультуреного же ним фіно-угорсько-литовського масиву. Сьогодні, коли приходить в Росії "Кінець Гетто", українці отримують певні загально-європейські свободи. Українська національна еліта з новою силою піднімає в Росії українське питання/21.

Характерно, що однією із перших вимог української еліти, було введення в школах української мови та літератури, а в університетах українських кафедр. Однак це питання вдалося українцям вирішити тільки в Австрійській Галичині, де у Львівському університеті в 90-ті роки були відкриті українські кафедри. В цей же час в Росії, вчена рада Одеського університету висказалась за введення в університеті курсів предметів: української мови, літератури, історії та географії України. Харківський університет в 1906–1907 роках поставив питання про відкриття українського історико-філологічного факультету. Однак, дальше постановки питання, проблема з місця не зрушилась. Українська наука, як висловився М.Грушевський, не запанувала в наукових установах Росії/22.

В цей же час в Австрії, в Галичині уже в 1848 році Львівський університет мав для українських національно-культурних потреб богословсько-філософський факультет, де

українські професори читали лекції українською мовою. У 1849 році у Львівському університеті було створено кафедру української мови. В 1860 році кафедру української мови було створено в Краківському університеті. В 1871 році австрійської імперії видав указ. Щоб Львівський університет повинен готувати фахівців з української мови та літератури. В 1880 році юридичний факультет Львівського університету мав уже кафедру української мови. Таке підґрунтя дало можливість українцям в 1871-1874 роках українці Австрії сформували свій український національний університет, що неспромоглися українці в Росії внаслідок терору над українськими науковцями російської державно-поліцейської машини, і до сьогоднішнього дня.../23.

В цей же час М.Грушевський появився в Петербурзі і взяв участь в дебатах з урядом української парламентської фракції і участь у роботі українського політичного клубу. Поява і виступи М.Грушевського в Петербурзі занепокоїли царський уряд. В своїх доповідях М.Грушевський наголошував, що суспільний і культурний український рух в Росії повинен підтримувати зв'язки з австрійською Україною і поклавшись на власні сили підтримати ріст свідомості українців в Росії. У галицьких українців і російських українців- одне завдання, боротьба за єдність України і сьогодні ці дві гілки українського народу повинні об'єднати зусилля для спільної мети.../24.

Література:

1. М.Грушевский. Украинство в России его запросы и нужды. Спб.1906,с.3-5.
2. М.Грушевский. Против течения.Спб.1907,с.1-5.
3. УкраинскийВестник.Спб.1906, №11, 2 августа.
4. Russen uber Rusland. Ein Sammelwerk, herausgegeben von. Josef Melnik. Frankfurt.1906,s.616-639.
М.Грушевский. Освобождение России и украинский вопрос. Спб.1907,с.12-41.
5. М.Грушевский. Политической общественной украинской мысли в XIX столетии".Украинский Вестник.Спб.1906.№9.16 июля.
М.Грушевский. Освобождение России и украинский вопрос.Спб.1907,с.42-54.
6. Украинский Вестник.Спб.1906.№3. 4 июня.
М.Грушевский. Единство или распадение.Спб.1907,с.55-67.
7. М.Грушевский.Наши требования.Спб.1907,с.68-80.
М.Грушевский. Национальный вопрос и автономия.Украинский Вестник. Спб.1906,№1. 21 мая.
8. М.Грушевский.О зрелости и незрелости.Спб.1907,с.81-86.
М.Грушевский. О зрелости и незрелости.Украинский Вестник.Спб.1906, №4 .11 мая.
9. М.Грушевский. Наши требования. М.Грушевский.Наши требования.Спб.1907,с.86-92.
М.Грушевский. Наши требования.Украинский Вестник.Спб.1906,№5. 18 июня.
- 10.Сын Отечества.Спб.1905,№50.14 апреля.
11. М.Грушевский. Формы и факты.Спб.1907,с.93-100.
12. Императорская академия Наук об отмене стеснений малорусского печатного слова.Спб.1905.
13. М.Грушевский.Равною мерою.Спб.1907, с.101-103.
14. М.Грушевский. К злобе дня. Спб.1907, с.104-106.
15. М.Грушевский. Освобождение России и Украинский вопрос.Спб.1907,с.107-111.
16. М.Грушевський. Позорной памяти.Спб.1907,с.112-114.
Украинский Вестник.Спб.1906,№1.21 мая.
17. М.Грушевский. Украинский Пьемонт. Спб.1097,с.115-120.
Украинский Вестник.Спб.1906,№2.28 мая.
18. М.Грушевський.Конституційне питання українства в Росії.
Літературно-Науковий Вісник.1905.
М.Грушевский. На конституционные темы.Спб.1097,с.121-131.
19. М.Грушевский.Вопрос дня. Аграрные перспективы. Спб.1907, с. 132-140.
20. Национальные моменты в аграрном вопросе.Спб.1907,с.141-145.
21. М.Грушевский. Конец Гетто.Спб.1907, с.146-148.Украинский Вестник. Спб. 1906,№7.2 июля.
22. М.Грушевский. Вопрос об украинских кафедрах и нужды украинской науки. Спб.1907, с.147-194.
23. М.Грушевський. Из польско-украинских отношений Галиции. Спб.195-264.
24. М.Грушевский. Встревоженный муравейник.Спб.1907,с.265-277.

Іван Франко і Російська Академія Наук

Взаємовідносини Івана Франка, українського вченого з Австрійської імперії з Російською Академією Наук (РАН) розпочалися разом з відродженням українського літературного процесу в Галичині.

Поштовхом до таких процесів стали попередні критичні часи, коли визначна плеяда українських діячів переселилася з Росії внаслідок заборони в 1876 році на території Росії української мови, українського друкованого слова.

Все це заставило найбільш енергійних представників української громадськості з Росії перенести свою літературну діяльність в Галичину і зокрема у Львів, який з цього часу став політичним, науковим, літературним та культурним центром всесвітньої української думки.

Власне в цей час Івано Франко знайомиться з українським літературним процесом в Росії бере активну участь в "пом'якшенні" умов для наукової та літературної діяльності українців в Росії, друкується в українських часописах в Росії зокрема в часописі "Украинский Вопрос" Спб.1906, "Украинская Жизнь" М.1912-1916.

Активність Івана Франка в цьому питанні, як науковця і літератора, який розпочинає друкуватися в наукових та літературних журналах, зауважує Російська Академія Наук, його наукова та літературна творчість стає відома серед широких літературних і не тільки українських кіл в Росії. З 1905 року, діяльністю Івана Франка активно розпочинає цікавитися слов'янський відділ Російської Академії Наук.

Процес буржуазно-демократичної революції заставляє російський уряд, міністерство освіти звернутися в Академію наук для з'ясування питання про "припинення гоніння на українке друковане слово". По цьому питанню утворюється спеціальна комісія, яка очолюється академіком Ф.Є.Коршем і який пропонує для плідної праці ввести в склад цієї комісії окрім дійсного члена Російської Академії Наук з Австрії І.В.Ягича, а також українського вченого з Австрії (Львова) доктора Івана Франка.

Дуже цікавими з цієї проблеми є вивчені нами архіви, зокрема переписка академіків Ф.Є.Корша, О.О.Шахматова з академіком І.В.Ягичем. Усі ці документи зберігаються сьогодні в архіві Російської Академії Наук.

Ще до запрошення в комісію І.Я.Франка академік І.В.Ягич в листі до О.О.Шахматова від 8.11.1905 року застерігив його від великого захоплення українським питанням: "При обговоренні ворпоса о малорусском языке будьте благорассудно либеральны. Простой народ пусть учится своему народному языку, литература пусть свободно развивается, точно так же искусно, но не забывайте интересов государственных... Я сочувствую нашему М.Грушевскому и И. Франко пока они остаются на почве просвещения и науки. Но создавать независимую Украину – в этом я не желаю поддерживать их. Мы славяне и без того через чур дробимся, оттого так мало и значим. У нас в Вене был осенью молодой человек "белорусс", который даже мечтал о самостоятельной Белоруссии."

Внаслідок протесту І.В.Ягича доктора І.Я.Франка не було включено до складу комісії, яка обговорювала статус українства в Росії. Однак до цієї комісії був включений закордонний член РАН, академік І.В.Ягич.

Час був невизначений, наростала революція, тому російський уряд намагається вилучити з революційного процесу українців дав завдання РАН швидко випрацювати "пом'якшення для українців", і скоро, на початку березня 1905 року "Записка по українському питанню в Росії" була отримана академіком І.В.Ягичем для ознайомлення. Своїми висновками по ній він поділився з академіком О.О.Шахматовим.

В листі від 5.III.1905 року він писав: "З великим інтересом я прочитав записку "про українську мову". Для мене вона повчальна... в аргументації всюди відчутний гумор Ф.Є.Корша. Здається все те, що ви бажаєте дати малоросам треба дати і полякам.

Це питання І.В.Ягич піднімає і в наступному листі від 9.III.1905 року. "Особливо цікавить мене питання про "малоруську мову". Сьогодні у нас Іван Франко з'ясувавши

питання мови ставить питання створення незалежної України. Я звичайно стою за повну волю розвитку української мови, її вживання, та мене турбує вороже відношення “модерних малоросів” до російської мови. Чи закінчиться воно, коли українська мова досягне своєї цілі. Як пояснити собі те сумне явище, що російська мова так слабо завойовує собі симпатію у фінського, польського і особливо в українського народу. Чому ці народи не вивчають російську мову, особливо не бажають її вивчати українці...”

Напрацьована комісією “записка по українській мові” скоро потрапила в Галичину і була винесена Іваном Франком на суд українського суспільства. Це нам відомо із листа Ф.Є.Корша до О.О.Шахматова. від 7.V.1905 року :” Хванька Кримський” поспішим відправити екземпляр нашої записки до Львова Івану Франку, де чекали її з великим нетерпінням. Записку нашу, по питаннях української мови перевели на українську мову і поширили у такому вигляді серед українського народу в Галичині. Я вважаю, наголошував О.О.Шахматов, що хоч таким способом пошириться праця комісії. Важко повірити, що російський уряд візьме до уваги результати нашої роботи”.

В цей же час слов'янський відділ РАН готував до друку “Енциклопедію Слов'янознавства” у якій передбачалось помістити нарис “Про розвиток української літературної мови”. По цьому питанню редакція енциклопедії думала залучити до співпраці І.Я.Франка. Однак взнавши про ці наміри редакції І.В.Ягич різко запротестував проти включення І.В.Франка. По цьому питанню І.В.Ягич писав О.О.Шахматову 2.IV.1905 року: “Я ніяк не бажав би залучення до цієї справи наших галицьких мегаломанів М.Грушевського і І.Франка. Ними усіми без винятку заволоділо самолюбство, яке доходить до смішного. Я звичайно співчуваю їх діяльності, та відношуся до результатів критично. Вони все своє розхвалюють до неможливості. Дуже звичайно погано, що вони очолюють весь літературний та науковий процес і що центр “малоросійського духовного життя” перейшов у Львів. Що стосується української мови то вони навіть писати на українській мові не вміють, то як вони напишуть історичний нарис “Про розвиток української літературної мови”.

Не дивлячись на протести І.В.Ягича в Петербурзі розуміли, що у Львові усі літературно-наукові процеси інтелектуального життя очолює І.Я.Франко, тому в 1907 році в середовищі членів РАН кристалізувалась думка утвердити вченого із Галичини, доктора Івана Франка, членом-кореспондентом РАН. Однак це рішення було рішуче опротестоване І.В.Ягичем, який 2.III.1907 року в доповідній записці в Академію писав О.О.Шахматову:” Я боюсь, що наше відділення піде по слизькому шляху швидко вниз, якщо Ви і ваші однодумці не будете дуже обережними. Бажав би я помилятися, але Ваш новий обранець буде дуже близький не Вам, а другим”. Признаюсь Вам, що мені здається, що обрання Івана Франка членом-кореспондентом РАН передчасне... Я бажаю вільного розвитку “малоросійській мові”, та не згідний з відступом з Малоросії загальноросійської літературної мови. Настільки я знаю мрії малоросійського юнацтва, то воно думає, що самостійна незалежна Українська держава у них уже в кишені. Я з цим не згоден допоки вірю в переулаштування сьгоднішньої Російської держави, на нових ліберальних початках. Іван Франко у своїй творчості явно стоїть на цих позиціях і тому його обрання в РАН треба як слід виважити...”

Оживлення дискусії Івана Франка з літературними, науковими та громадськими колами Росії розпочинається з новою силою в 1912 році. Поштовою послугувала стаття виразника ліберальної буржуазії Петра Струве під назвою “Общерусская культура и украинский партекуляризм” в якій пан П.Струве об'явив українській літературі, культурі, мові бій. За висновками П.Струве українська література, мова, культура прагне роз'єднати культурну і національну єдність Росії. Ця стаття дала можливість академіку Ф.Є.Коршу в статті “К вопросу об украинской культуре” оприділити політику російських лібералів так: “ наші кадети і прогресисти зовсім байдужі до українців, і в своїх поглядах по українському питанню недалеко відійшли від правих

націоналістів. Тому дивує, як вони сьогодні можуть думати про якийсь “український сепаратизм”.

Розглянувши дві статті Ф.Є. Корша і П.Струкве І.В.Ягич повністю розділив точку зору російського ліберала П.Струве. В листі до О.О.Шахматова від 24.І.1912 року він писав:” Мені дуже сподобався голос П.Струве. Дивно, що ваша Україна, ваш південь та й обидві столиці Москва і Петербург могли заразитися творчістю наших галицьких авторитетів М.Грушевського і І.Франка.

У листі від 4.ХІ.1912 року І.В.Ягич писав О.О.Шахматову:” Бачу, що Ф.Є.Коршу Іван Франко і М.Грушевський сподобались і він як академік РАН разом із ними розпочав в Росії роз’єднання нації на українців і росіян. Уявіть собі, що було б як би ми ще тобі прийняли І.Франка в РАН. Якщо він і далі буде з Іваном Франко і М.Грушевським це робити, то українці в Росії будуть діяти більш активно, відкрито без приховування своїх сепаратистських стремлінь. Стаття російського академіка в захист українства “К вопросу об украинской культуре” буде дорого коштувати Росії. Уже сьогодні українські сепаратисти загрожують державному устрою Росії. Ф.Є.Корш не може зрозуміти, що український літературний рух направлений Іваном Франком з Львівського центру в Росію у ліберально-культурному обрамленні у подальшому появиться в політичному, як його викладає М.Грушевський, і за сприятливих обставин цей рух роз’єднає українців і росіян і в подальшому посіє між ними ненависть. Розмежування по національних ознаках українців і росіян породить дві культури, які з часом розмежуються раз і назавжди. Поява двох народів і двох держав, Україна, яка буде продуктивно розвиватися на півдні в більш сприятливих кліматичних умовах, ставши окремою державою, забуде Росію. Нова Українська держава посіє ненависть до Росії за довговіковий диктат і через призму певного часу зовсім відмежується від Росії і повернеться до багатокультурної та демократичної Європи. Тоді зламати Україну, на чолі якої будуть такі досвідчені галичани з віденським світоглядом, як І.Франко буде неможливо. Наголошую, зауважував І.В.Ягич, повернення українців до слов’янської єдності буде неможливе, оскільки загальноєвропейський процес демократії дасть їй нові антиросійські цінності, які ми сьогодні бачимо у науковому та літературному витворі М.Грушевського та І.Франка”.

В 1914 році спалахнула І світова війна, яка продовжила дискусію австрійських і російських вчених іншими засобами. У вирії цієї війни помирають такі будителі української національної ідеї в Австрійській імперії, як І.Я.Франко і в Російській, як Ф.Є.Корш, однак їх взаємовідносини на академічному рівні кристалізували такі могутні інтелектуальні цінності, які були підтримані і піддані критиці їх сучасниками приятелями і опонентами, яких ми означили вище.

При всій новизні і невивченості, питання взаємовідносин І.Я.Франка з вченими РАН, воно залишається актуальним до сьогоднішнього дня і потребує подальшого дослідження.

Література:

- 1.В.Н.Кораблєв. "Украинский вопрос в прошлом и русская академия". Вестник АН СССР.1933, с.13-26.
- 2.Украинский Вопрос.Спб.1906.
- 3.Украинская Жизнь.М.1912-1916.
- 4.Записки Філологічного відділу УАН.К.1927,кн.Х,с.268-274.
- 5.В.С.Ідзьо.Українське питання в Росії в минулому і сучасному науковому просторі Російської Академії Наук (XIX-XX ст.). Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. М.2000, т.IV, с.5-7.

Український Вестник - журнал української суспільно-політичної та економічної думки першої революції в Росії. (Травень-вересень 1906 р.)

«Український Вестник», що виходив у столиці Росії Петербурзі в революційну добу з травня по вересень 1906 року, був єдиним прогресивним українським журналом у тогочасній Росії. Його редакція, головний редактор М.А.Славінський, редактори: професор М.С.Грушевський, професор Д.Н. Овсянко-Куликовський, А.А.Русов, випустили 27 травня 1906 року перший номер «Українського Вестника», так означивши його завдання: «В революційному русі, який переживають усі народи Росії, самий поверховий аналіз можна зробити совокупивши фактори: політичний, соціально-економічний та національний». Розглянути їх можна тільки при введенні конституційних свобод та демократичних інститутів. Тому утворення першої Державної Думи - найкращий прояв стремлень Росії до демократії. Власне демократія в Росії може вирішити українське питання, показати економічне, соціальне місце України серед народів демократичної Росії, сприяти справедливому вирішенню національного взагалі і українського зокрема питання в Росії, в чому редакція бачила своє найголовніше завдання: «Ми виступаємо під гаслом національної ідеї і нам дорогі чисті принципи демократії, які повинні бути в багатонаціональній Росії. Демократія і автономія України - наш головний стяг, під яким повинні об'єднатися, як рівний з рівним, усі вільні народи Росії»/1.

У першому ж номері «Український Вестник» розгортає свою програму блискучою статтею М.С.Грушевського «Національний вопрос и автономия». На думку М.С. Грушевського - в Росії існують недержавні народи, серед них українці, які коли вступали в імперію, мали свою державність і відповідно автономію. Російська держава обманула українців і знищила українську автономію. Сьогоднішнє завдання українців - відновлення своєї автономії/2. Дальше у цьому ж номері «Українського Вестника» професор Д.Овсянко-Куликовський наголосує, що українська національність поряд із іншими має право розвивати і задовільняти свої культурні та національні запити і в цьому він бачить одне із завдань діяльності «Українського Вестника»/3.

М.С.Грушевський доповнює його - Росія не перестане бути імперією, яка душить народи, допоки не відмінить усі заборони щодо українства в Росії, зокрема указ 1876 року спрямований проти української мови, духовної сили українського народу. Допоки Росія буде заважати розвиватися українській культурі, літературі, мистецтву, мові, самобутній історії - допоки вона не буде цивілізованою та демократичною державою. Редакція підсумовує перший номер «Українського Вестника» статтею «На пути освобождения» - у якій формулює суспільно-політичні настрої революційної доби. Могутній подих волі стрімко пройшовший по усіх краях Росії, прийшов і в Україну. Цей подих був своєчасним, оскільки Україна котилась до свого етнічного упадку. Цей подих волі відродив український політичний рух, організував його і положив перед українським народом завдання боротися за національну автономію. У революційній боротьбі, яка розпочалась в Росії, українці теж не повинні бути пасивними, вони починають усвідомлювати, що теж мають право на відродження сплящої української національної ідеї, впершу чергу на відродження своєї історії, мови, екультури, національної освіти, духовності, цілісності національної території. Вибори в першу Державну Думу яскраво показали, що українці зуміли обрати в Думу достойних депутатів, найкращі національні сили, які швидко зрозуміли свої священні завдання, служити народу. Для цього вони одностайно вирішили створити єдину українську фракцію, яка поставила перед собою завдання відродження автономії України. Скоро внаслідок злагоди українських депутатів, фракція переросла в союз українських автономістів/4.

В рамках української депутатської фракції був створений Український парламентський клуб, який функціонує в стінах Державної Думи підтримував видання «Українського Вестника»/5.

Така підтримка породила вихід другого номера «Українського Вестника», який вийшов

28 травня 1906 року. У ньому вже розглядалися економічні питання роботи Думи. Привертає увагу стаття М. Соколова «Украинцы и Украина в государственном бюджете России», у якій автор гостро критикує російський уряд :« через невміння господарювати в Україні російського чиновництва українські губернії тратять великі прибутки. Яка користь українцям від такого російського хазяйнування? Україна віддає в центральну казну 80% своїх прибутків, а забирає з казни тільки 20%. Центральна влада а Петербурзі попросту грабує українські губернії, отже негайно треба ввести закон про самостійне розпорядження прибутками в українських губерніях/6.

Як зауважують оглядачі преси, українські депутати з самого початку засідання Думи в основному правильно ставили свої питання до влади. Однак вони виступали розрізнено, їх боротьба була поодинокую. Скоро вони поабачили, що необхідно злучено виходити до уряду з комплексом питань, що заставило їх створити в Думі українську парламентську фракцію. Ціль утворення фракції українські депутати пояснили так, що отримали таке завдання від усього українського народу:« український народ, як нація має право, безспорно, свої особливості, які які породжують суто українські потреби- національні, політичні, соціально-економічні. Проблеми ці виражаються в слідуючих конкретних вимогах до російського уряду:

1. Політична автономія України в етнографічних кордонах.

2. Ведення української мови в школах усіх ступенів, в судах, в місцевих адміністративних органах.

3. Народ український бажає повної волі для усіх друкованих органів.

4. Бажає вирішення земельного питання. Земля повинна стати власністю українського народу.

Ставлячи такі вимоги українські депутати наголошували- що для вирішення таких складних питань, поставлених перед українським народом, вони утворили свою організацію- Українську парламентську фракцію, яка повинна вирішити поставлені перед нею вимоги до центральної влади/7.

Черговий номер « Украинского Вестника», що вийшов 4 червня 21906 року, розповів про діяльність Української парламентської фракції. Як зауважує «Украинский Вестник», утвореній фракції прийшлось зразу ж відбиватися від нападів великодержавних шовіністів і пояснювати, що українська фракція і розмови про автономію це не націоналістична доктрина, яка відмежовує українців від росіян, а задоволення національних і культурних потреб українців в Російській державі. В зв'язку з цим українським депутатам прийшлось нагадувати російській владі, що вони мають на ставлення таких питань історичне право. Російському уряду досить детально прийшлось в стінах парламенту розповісти українсько-російську історію від 1654 року до 1906 року і тільки розтавивши усі крапки над «l» українці відстояли своє право на відновлення автономії. Після цієї кампанії українські депутати змогли з'ясувати питання української фракції. Всвою чергу російський уряд зробив вигляд, що він зрозумів суть домагань українських депутатів. Однак цим фракція тільки зуміла довести уряду необхідність свого утворення і функціонування/8.

Четвертий номер «Украинского Вестника», який вийшов 11 червня 1906 року змушений був своїми статтями відбиватися від великого потоку російської критики роботи української фракції. Усі урядові газети і журнали звинувачували українців в усіх суцях і несущих гріхах. Спроду відповісти на усі напади на сторінках «Украинского Вестника» зробив М.С.Грушевський блискучою статтею:« Наши требования» та А.А. Русов «Что такое национализм?»/9.

П'ятий номер «Украинского Вестника» теж був повністю присвячений відповідям української громадськості великодержавним шовіністам/10.

Шостий уже більш конкретизував матеріал, зокрема у більш саркастичній формі висвітлювалися напади великодержавних шовіністів на українську думську фракцію. Такі статті М.С.Грушевського, як «Стревоженный муравейник», Д.Овникова-Куликовського - «Что такое национализм», Д.Багалія« Характерные страницы из

прошлого», А. Лотоцького «Илоты XX века» - давали відповіді на на усі нападки російської великодержавної шовіністичної преси/11.

Сьомий номер «Украинского Вестника» розглядав законопроекти про громадянську рівність, про національні права, питання про відміну смертної кари. Українська фракція наполягала на введенні закону про широке самоуправління для українських областей. Відгукуючись на проходячі в Думі з цього приводу суперечки М.С.Грушевський у статті «Конец гетто» наголошував, що в Росії необхідно поводити реформи. Щостосується українського суспільства, то воно, безсумніву, з нетерпінням чекає введення законів, які дадуть можливість розвиватися українському народу в рамках єдиного демократичного закону/12.

Таким чином ми бачимо, що українська фракція в Думі, хоча і була різноманітна, однак намагалася представляти по сукупності висунутих вимог усе населення України, усіх слоїв і політичних кіл українського суспільства і впливати на хід обговорення Думою законопроектів. Дев'ятий номер «Украинского Вестника», наголошує на необхідності проводити реформи місцевого самоуправління і прийняття програм валадою по цьому питанню. Українська фракція вирішила внести в Думу негайну заявку про відрядження депутатів в Київську, Полтавську та Чернігівську губернії для розслідування погромів та розстрілів/13.

Однак царський уряд не дозволив проводити розслідування погромів та розстрілів скоїних ним же проти власного народу. Тому указом царя 8 червня Дума була розпущена і її нове зібрання у новому складі було призначене на 20 січня 1907 року. Українська фракція депутатів зробила такий висновок із ситуації. Наукраїні однозначно стає очевидним факт, що без національно-культурно-територіальної автономії Україна існувати не зможе. Отже нехай ця проста формула стане для всіх українців законом. На основі цього закону вони повинні готуватися до виборів в II Державну Думу/14.

Десятий номер «Украинского Вестника» аналізує роботу української думської фракції. М.Доманський, на голошує, що депутати із території України з'явилися в думу з єдиним наказом від всіх виборців - «добути землю і волю для України». У процесі засідань Думи вони побачили необхідність постановки питання перед російським урядом про автономію для України, а це може говорити, що українська фракція в Думі пройшла складний шлях консолідації. Вона тільки ставила питання і добивалась права на своє існування і не вирішувала ні одного питання, На думку М. Доманського, українська фракція першої Думи це «збіговисько українських романтиків, яка багато говорила, та нічого не зробила, а отже боротьба за автономію України і федеративне улаштування Росії тільки починається, де приклад Польщі повинен стати нам дороговказом»/15.

Отже розпуск Думи, наголошує М.С.Грушевський у передовій статті десятого номера «Украинского Вестника»- «На другой день»- знову відкинуло росію назад в феодальне минуле. Надія на демократичне улаштування Російської держави була втрачена. Однак в таких умовах українська інтелігенція не повинна залишати свій народ без захисту і боротися з ним до перемоги. Виконуючи свій обов'язок перед народом інтелігенція повинна стати на чолі визвольного народногo руху. Ось такі завдання у нас- боротися цивілізованим парламентським чном за свободу українського народу. За умов цивілізованості нашої боротьби ми зможемо вибороти собі незалежність від Росії/16.

Отже в цей час, акцентувалося в одинадцятому номері «Украинского Вестника» на Україні народ повністю підтримував депутатів української фракції Думи, усю по містах та селах були вивішені транспоранти і лунали гасла « Дума бажала народу добра», однак царський уряд не бажав розголосу про будь-яку автономізацію України і намагався придушувати повстання населення, яке обурилося у з'язку з закриттям роботи Думи/17.

Дванадцятий номер «Украинского Вестника» з'ясовує роботу депутатів української фракції Думи, які ставлячи перед російським урядом питання не знаходили ніякої відповіді. Постановка питання про національну автономію України було найбільшим

досягненням українських депутатів. Оглядач «Украинского Вестника» М. Могиланський зауважував: « Питання про національну автономію до цих пір являється принциповим питанням демократичного українського суспільства. Українська фракція в Думі поставила це болюче питання, однак ні за яких обставин не змогла отримати відповіді на нього/18.

Отже розчаровані діями царського уряду, як зауважено в тринадцятому номері «Украинского Вестника», народні маси виступили проти російської влади. Протести і виступи пройшли в усіх українських губерніях: Полтавській, Київській, Подільській, Чернігівській, Катеринославській, Херсонській- народ вимангав політичних свобод, рівності громадян, перегляду земельного закону і автономії для України/19.

Ситуація в країні ставала напруженою і за таких обставин царський уряд змушений був робити вигляд, що турбується народом. Щоб припинити виступи він опублікував свою «ліберальну програму реформ», яка незадовільняла народи Росії. Влада почала закривати демократичні видання в українських губерніях. В Москві, влада закрила газету «Україна», яка мала випускати 150 номерів в рік, щомісячний журнал «Хата», який теж мав вийти в Москві. Влада закрила також український ілюстрований щонедільний журнал «Зоря», якого вийшло в Москві тільки три номери/20.

Вічуваючи загрозу закриття російською владою «Украинского Вестника» в Петербурзі, М.С.Грушевський в останньому чотирнадцятому номері в 1906 році у статті « Українство в России, его запросы и нужды»- так характеризує ситуацію в Росії: « Тяжко знайти область в якій широкі кола суспільства ясно могли собі уявити межі «Українського питання в Росії». Українське питання в Росії, залишається відкритим. У Росії, пересічний інтелігентний росіянин знайомий з національним питанням само найменшого народу, та українського питання в Росії небажає знати ніхто. Чому така симпатія росіян до українців? Чому національні інтереси 30-ти мільйонного народу так ігнорує російський уряд? Счому навіть середовище українців часто не усвідомлює необхідності боротися за свої національні права. Ми бачемо, що Росія денаціоналізує малі народи і хоче те саме зробити з українцями в Росії . Однак з українцями в Росії це зробити важко, оскільки українці мають свою самостійну культуру, знищити яку неможливо, і хоча в регіонах Росії асиміляція триває, однак все ж там продовжже битися українське національне життя, яке набирає організованих форм. Загальні рипресії росіян пароти українців набирають організованих фолрм, вони уже починають мати свої традиції. Вони не є пародуктом сьогоднішнього дня, а породжені раніше. Ще у XVIII столітті російська влада, обманувши українців, порушивши договір двох народів, який був сформульований Переяславською угодою -знищила українську державу і тим самим підірвала довіру українців до росіян. У XIX столітті- російська влада знищила українську науку, інтелігенцію, заборонила українську мову, у XX столітті- поставила завдання зросійщити, асимілювати український народ. Відношення російського уряду до українського народу, наголошував М.С.Грушевський у 1906 році, покрита мороком репресій.Спочатку Росія знищила автономію України, місцеві форми українського національного життя, наукові установи, державні, релігійні заклади, державних та культурних діячів, потім у 1876 році заборонила українську мову та освіту. Отже це може говорити, що Росія і сьогодні є дика азіатська держава без європейських парламентських форм правління, ведучи своє законодавство та форму правління від азіатської держав Золотої Орди, державну стрруктуру якої перейняла перемігги у XV- XVI століттях. Цю свою азіатську структуру держави Росія утримує і донині. Отже зосереджена на фіно-угорському народі на татаро-монгольській державності Росія утворивши в XVIII-XIX століттях із сувокупності фіноугорських,балтських, азіатських, та мізерної частини слов'янських народів «великоросійську людність» - народ, зконцентрувавши її на азіатській формі правління та державності-Росія не бажає інших форм правління і для других обманутих і покорених народів в тому числі і українського. Однак у час XX століття Росії потрібно переходити до нових європейських інститутів правління і шанс у неї був, та щойно знову втрачений. Навіть з елементарних норм

європейського життя впливає, що українська народність, як суто європейська є відмінною від великоросійської з притаманними рисами демократичного політичного устрою у минулому. Несумісність українців і росіян у Російській державі очевидна і у подальшому їх відмінність буде ще більше проявлятися. Однак, наголошує М.С.Грушевський, українцям в Росії поки що приходится уповатися історичною традицією і нагадувати про свою минулу державність, освіту, культуру, відмінну від росіян. Українці в Росії змушені жити надією, що коли небудь їм дозволять українські школи, вищі учбові заклади, знайдуть фінанси на задоволення їх національних та культурних потреб. Цілком реально можна твердити, що гарантом вирішення українського питання у Росії, країні з такою складною історією складання народу, може бути надання останньою широкої культурно-національної автономії. Я не сумніваюся, наголошує М.С.Грушевський, що рано чи пізно українське питання в Росії змушене буде вирішуватися, не дивлячись на сьогоднішні суворі заборони, гоніння українських депутатів, науковців у зв'язку з розпуском першої Державної Думи/21.

Одже Думу було розпущено, наступала пора, що осо-ось російська влада закриє і рупор української фракції Думи щонедільний журнал «Украинский Вестник». Редакція розуміла це, тому остання стаття «Українське селянство про розпуск Першої Державної Думи» закликала від імені найчисленішого прошарку населення України, українського селянства відновлення діяльності думи: «Давай нашу Думу скоріше назад!», однак царська влада репресіями відповіла на селянське прохання. Дума була розігнана, припинила свою діяльність і українська фракція в думі, а після припинення діяльності фракції припинив видавничу діяльність і столичний рупор українців «Украинский Вестник»/22.

Отже внаслідок революції в 1905 році в столиці Росії Петербурзі виникає незалежний від російської громадської думки часопис, який покликаний у революційному русі боротися за демократію та національну автономію України, показувати місце і значення України серед других народів. Редакція наголошувала від початку до кінця, що демократія і автономія, це головне для відновлення життєздатності українського народу. За наявності культурно-національної автономії українці стануть шанованим народом серед других народів не тільки Росії, але й Європи й Світу. На жаль «Украинский Вестник» своїм бурхливим життям не вирішив усіх поставлених перед ним завдань вийшовши і травні 1906 року, а припинивши своє існування в вересні 1906 року/23.

Аналізуючи у 1912 році діяльність петербургського журналу «Украинский Вестник», московський оглядач української преси П.Смуток в українському часописі московських українців «Украинская жизнь» зауважував: «Украинский Вестник», що виходив в Петербурзі в 1906 році за підтримкою та участю українських депутатів першої Державної Думи, розпочав бурхливе українське життя в столиці Росії. Він поклав початок українській демократичній пресі в столиці Росії. Власне цей часопис справлявся з завданням доведення українського питання до російської влади, російського та українського суспільства. Це ж завдання українцям треба ставити і в подальшому/24.

Література:

1. Задачи Украинского Вестника. Украинский Вестник. Спб., 1906, №1, с. 8-17.
2. М.С. Грушевский. Национальный вопрос и автономия. Украинский Вестник. Спб., 1906, №1, с. 8-17.
3. Д. Овсянников-Куликовский. Что такое национальность. Украинский Вестник. Спб., 1906, №1, с. 18-25.
4. М.С. Грушевский. Позорной памяти. Украинский Вестник. Спб., 1906, №1, с. 39-41.
5. И. Шраг. О союзе автономистов. Украинский Вестник. Спб., 1906, №1, с. 64-68.
О. Билоусенко. Украинский парламентский клуб. Украинский Вестник. Спб., 1906, №1, с. 68-69.
6. На пути освобождения. Украинский Вестник. Спб. 1906, №1, с. 54-61.
И. Соколов. Украина в государственном бюджете России. Украинский Вестник. Спб. 1906, №2, с. 97-103.
7. В. Шеремет. Украинская парламентская организация. Украинский Вестник. Спб., 1906, №2, с. 133-135.
8. В. Доманицкий. Два момента. (1767-1906). Украинский Вестник. Спб., 1906, №3, с. 158-165.
9. М.С. Грушевский. Наши требования. Украинский Вестник. Спб., 1906, №4, с. 268-283.
А.А. Русов. Что такое национализм. Украинский Вестник. Спб., 1906, №4, с. 284-294.
10. М.С. Грушевский. Стревоженный муравейник. Украинский Вестник. Спб., 1906, №5, с. 271-325.
11. Д. Овсянников-Куликовский. Что такое национализм. Украинский Вестник. Спб., 1906, №6, с. 331-337.
- Д. Багалий. Характерная страница из прошлого. Украинский Вестник. Спб., 1906, №6, с. 338-321.
- А. Лотоцкий. Илоты XX века. Украинский Вестник. Спб., 1906, №6, с. 322-375.
12. М. Грушевский. Конец гетто. Украинский Вестник. Спб., 1906, №7, с. 95-96, 397-398.
13. Украинские депутаты в Государственной Думе. Украинский Вестник. Спб., 1906, №9, с. 604-615.
14. А. Русов. Дума распущена. Украинский Вестник. Спб., 1906, №9, с. 623-632.
15. Украинский Вестник. Спб., №10, с. 692-698.
16. Украинский Вестник. Спб., №11, с. 734-748.
17. Украинский Вестник. Спб., №11, с. 779-796.
18. М. Могилянский. Постановка вопроса об автономии. Украинский Вестник. Спб., №12, с. 807-810.
19. Аграрное движение в Украине с 1 июня по 1 августа. Украинский Вестник. Спб., №10, с. 902-907.
20. Украинский Вестник. Спб., №13, с. 919.
21. М.С. Грушевский. Украинство в России и его нужды. Украинский Вестник. Спб., №10, с. 948-979.
22. Украинское крестьянство о роспуске Думы. Украинский Вестник. Спб., №14, с. 969-979.
23. Задачи Украинского Вестника. Украинский Вестник. Спб., №1, с. 1-3.
24. П. Смуток. Украинская пресса. Украинская Жизнь. Москва 1912, №1, с. 48-49, с. 50-54.

«Украинский Вестник» (Санкт-Петербург 1906) - як рупор для з'ясування українського питання в Росії на початок ХХ століття

На початку ХХ століття в Російській імперії державі у якій продовж ХІХ століття знищувалося українське національне та культурне життя, знов з усією явністю постало українське питання, яке необхідно було з'ясовувати. Розвиток елементів демократії в революційному русі який охопив Росію дав можливість українській еліті знову поставити перед російським урядом українське питання з усіма його відтінками історичним, економічним, культурним та побутовим.

Революційна ситуація в Росії відродила національну свідомість українців і поставила перед ними завдання боротьби за свої національні та культурні права, культурно-національну автономію/1. Здавалось би в інтересах Російського уряду було вирішення в цю революційну пору українського питання раз і назавжди, щоб привернути на бік самодержавства таку велику і чисельну етнічну силу, як українців і задовілити їхні вимоги в їх етнічних кордонах. Ситуація складалася так, наголошувала С.Русова, що українці повірили, що демократичні реформи в Росії зможуть вирішити українське питання в Росії. Українці, як і другі народи Росії чекали не одне покоління з'ясування свого українського питання. З цим завданням в цю революційну пору розпочав свою активну діяльність їх новоутворений рупор - Український Вісник, який в центрі російського культурного життя Петербурзі, взяв на себе зобов'язання з'ясовувати українське питання в Росії/2.

Могутня хвиля революційних змін, які пройшли по Росії, застала українців в вирії революційної доби вирішувати українське питання не дивлячись на повне ігнорування його з боку російської влади. Глибока національна свідомість була тим критерієм, який зберіг українців Росії від насильницької асиміляції. У продовж усього ХІХ століття українці в тій чи іншій формі виставляли свої національні інтереси, однак вони повністю ігнорувалися і російським суспільством і російською владою. Уся боротьба українців Росії у ХІХ столітті закінчувалася забороною усього українського, тобто поразкою. Однак українці знаходили силу духу і при сприятливій порі знову і знову виставляли перед російським урядом українське питання. Справедлива постановка українського питання, нерозуміння його російським суспільством, російським урядом, застало українців на новому, революційному витку історії приступити до боротьби за вирішення цивілізованим шляхом українського питання в Росії. Внаслідок наявності могутнього, російськомовного політичного рупору Українського Вісника в українців Росії починає просипатися національна свідомість. Даний часопис об'єднав і консолідував усіх, як російськомовних так і україномовних українців, росіян- прихильників українського руху в Росії. Український Вісник зіграв роль консолідатора українців спричинив до росту національної свідомості. З ростом національної свідомості український рух в Росії починає набирати організованих рис. Скромні виступи ентузіастів по українській історії та культурі привели до виникнення українських політичних організацій, які хоч і були переповнені агентами російської поліції однак уже не могли ставити питання про задоволення національних та культурних потреб українців в Росії. Українська національна свідомість усе глибше проникала в народні маси, в регіони Росії в яких компактно проживали українці. Практична робота українських наукових сил, українських політичних та культурних лідерів, Українського Вісника, по підняттю самосвідомості українського населення Росії дозволила досягнути за короткий час, в умовах революційної доби в Росії, високий рівень самосвідомості українців. Українці революційної доби уже усвідомлювали себе як культурну націю з своєю особистою історією, стародавньою державністю. Демократичні перетворення в Росії були сповна використані українцями і в створену царським самодержавством Державну Думу попали власне ті свідомі українські сили, які взялися довести українське питання до російського суспільства, російського уряду. Цими енергійними людьми був створений друкований

орган Украинский Вестник- який взявся висвітлювати усі запити українців в Росії. Власна такий потужний орган, згуртував українських депутатів, породив українську парламентську фракцію для захисту національних прав українців. При таких обставинах українське питання було поставлене в найвищому ешелоні російського суспільства, російського уряду, що заставило проснутися широкі слої українців з найвіддаленіших куточків Російської імперії. На ґрунті підняття самосвідомості українців в Росії стало можливим ставити перед російським урядом питання про задоволення національних та культурних потреб українців в Росії/3.

Першим могутнім інтелектуальним надбанням українців в російській Державній Думі було створення Українського парламентського клубу, який намагався об'єднати усі українські партії і організації навколо парламентської боротьби за вирішення українського питання в Росії. Слід зауважити, що український парламентський клуб входило 41 депутатів, тобто усі ті які стояли на позиціях української національної ідеї. Їх завданням було скоріше задоволення російським урядом національних, освітніх та культурних вимог українців Росії, територіально-екультурної автономії для України/4.

Український парламентський клуб утвердив українську парламентську фракцію Державної Думи. Власне українська парламентська фракція старла тим рупором, яка взялася задовільняти економічні, культурні і політичні потреби українців в Росії. В фракції сконцентрувалось 40 депутатів, які активно співпрацюючи з усіми прогресивними російськими силами, Перербургським українським політичним клубом, Українським Вісником, зуміли поставити українське питання в серці Російської імперії на найвищому державному рівні. Російські державні експерти вивчивши поставлені українськими депутатами вимоги не знайшли іншого виходу, як взяти їх до уваги, однак без жодного намагання їх вирішити/5.

Утворення в Російській Державній Думі окремої української депутатської фракції (союзу автономістів) дало можливість нагадати російському уряду про права українців. Згідно з поданими напрацюваннями української фракції українці в Росії мають право на національне і культурне задоволення своїх потреб. Уряд за вимогами депутатів, негайно повинен приступити до вирішення українського питання в Росії. Однак уряд мовчав не маючи аргументів притистояти українським вимогам відмовчувався/6.

Таким чином мовчання уряру, його небажання вирішувати українське питання привело до подальшої консолідації української парламетської фракції. Протистоячи уряду українська парламетська фракція переросла в "Союз українських автономістів", поставила питання про українське опрелілення у якому повинні захищатися принципи української національної самобутності/7.

Щоб забезпечити сталість розвитку української автономії, вважав "Союз українських автномістів", необхідно створювати спеціальні закони, які б давали право вводити народну українську мову серед усього українського населення Росії, яке визнає себе українським і спонукати російський уряд сприяти виконанню цих законів. Виконання законів прийнятих Думою буде гарантом розвитку українського і російського населення імперії, спонукати до толерантного співіснування українців та росіян, а це забезпечить економічну, політичну стабільність Росії, як великої держави/8.

В цей же час на фоні цих вимог ми бачимо тяжке, злиденне становище українського наеслення, яке на широких теренах Російської імперії не мало можливостей задовільняти своїх національних та культурних потреб. Російська громадська думка не бажає задовільняти національних потреб українців і якщо б не революційна доба, українська фракція в Думі, яка пробудила свідомість українців Росії, то українці уже в середині ХХ століття зникли б як народ, національність, що розвинув як економічно і культурно безкраї простори Росі, рзчленився в широкому масиві росіян/9.

Отже внесений в Державну Думу Російської імперії законопроект "Про громадянську рівність" повинен був урівняти в правах українців і росіян і в певній мірі задовільняти національні та культурні потреби українців/10.

Однак цього не сталося, оскільки царський уряд не збирався задовільняти національні та культурні потреби українців. Усі дискусії по українському питанню в Росії були припинені, уряд припинив повноваження Думи і припинив її існування. На нашу думку, власне із-за українського питання, позиції українських депутатів і була розпущена перша Державна Дума. Російський уряд налякався вимог українських автономістів, як і других національних меншин Росії. Розпуск Думи означав повернення до жахливих умов попереднього життя/11.

Народ втратив надію про можливість вирішення царським урядом національної проблеми. Розпуск Державної Думи відкинув національне питання і українське в тому числі знову назад, Росія як до революційної доби знову опинилася в стані політичної анархії. У такій ситуації український рух в силу своїх визвольних традицій і в силу тих умов в яких поставив його царський уряд став переслідуючий, оскільки російське самодержавство не бажало навіть чути про наявність українського питання. Усе це заставило українські свідомі сили включитися в боротьбу проти царського самодержавства. Старий режим століттями жорстоко розправлявся з щонайменшими проявами українського національно руху, що закалювало його. Щорстокість великодержавних шовіністів не похитнув стійкості української еліти і тому на початку ХХ століття українське питання в Росії, в новій революційній добі, зазвучало ще грізніше і згуртованішою політичною силою. Українське суспільство почало вимагати вирішення українського питання в Росії, що застало російський уряд немов би зненацька. Російська правляча еліта внаслідок багатовікової відчайдушної боротьби з українським рухом не сподівалася, що за такий короткий час український національний рух зможе так швидко згуртуватися і поставити перед російським суспільством українське питання на найвищому державному рівні/12.

З усіх куточків Російської імперії, де проживали компактно українці, долинули голоси в підтримку української парламентської фракції. І з цими голосами потрібно було рахуватися, оскільки українці в ряді російських регіонів складають більшість населення, національні і культурні потреби яких ніколи не задовільнялися. В Росії можна знайти свідомих державних мужів які розуміють потреби задоволення національних та культурних потреб щонайменших народів, однак не розуміють необхідності з'ясування українського питання. Вони не розуміли, що в українському національному організмі Росії у час найбільшого імпульсу асиміляції продовжував битися пульс національного життя в вигляді стихійного чи цілком свідомого самовизначення. Політична асиміляція українців в Росії є найбільшою і найпотужнішою працею уряду. За для здійснення своїх планів російський уряд вдавався до репресій. Відношення уряду Росії до української гродськості, наголошував М.Грушевський - це історія репресій, де в усьому українському російський уряд бачив "сепаратизм", з яким треба було боротись. При такій постановці питання українці не мали права на задоволення своїх національних та культурних потреб, тому тільки реформи в Росії поклали початок до постановки перед російським суспільством українського питання/13.

Для української громадськості Росії було дуже важливо, щоби реформи привели до демократичного улаштування суспільства, стабільних демократичних законів, які б дали енергію для економічного, культурного розвитку українців на безкраїх теренах Росії. Однак уряд налякався українського питання, розпустив демократичну Думу, що знову відкинуло російське суспільство назад в темряву. При такій тяжкій ситуації українці з оптимізмом дивились на упертість російського уряду російського суспільства, розуміючи, що рано чи пізно а всетаки російській правлячій еліті потрібно буде вирішувати українське питання і як показував досвід першої революційної доби, уже в ХХ столітті.../14.

Література:

1. Украинский Вестник. Спб.,1906,N1.с.6-7.
2. С.Русова. Украинский Вестник.Спб.,1906,N1,с.46-47.
3. Speetator.На пути освобождєня.Украинский Вестник. Спб.,1906, N1,с.54-61.
4. О.Билоусенко. Украинский парламентский клуб.Украинский Вестник. Спб.,1906, N 1,с.68-69.
5. В.Шеремет. Украинская парламентская фракция. Украинский Вестник. Спб.,1906, N 2,с.133-134.
6. А.Г. Голоса об автономии. Украинский Вестник. Спб.,1906, N 3,с.156.
7. М.Грушевский.О зрелости и незрелости. Украинский Вестник. Спб.,1906, N 4,с.207-208.
8. М.Грушевский. Наши требования. Украинский Вестник. Спб.,1906, N 5,с.267-273.
9. А.Лотоцкий. Илоты XX века. Украинский Вестник. Спб.,1906, N 6, с. 360-375.
10. М. Грушевський.Конец гетто. Украинский Вестник. Спб.,1906, N 7,с.377-398.
11. А Русов. После роспуска Думы. Украинский Вестник. Спб.,1906, N 9,с.623-624.
12. М.Грушевский.На другой день. Украинский Вестник. Спб.,1906, N 11,с. 743-748.
13. М. Грушевский. украинский вопрос в России. Украинский Вестник. Спб., 1906, N1,с.54-61.
- 14.О.Билоусенко.Terra incognita. Украинский Вестник. Спб.,1906, N14,с.948-963.

Російський цар Микола II в Галичині весною 1915 року. Політичні амбіції царської Росії щодо слов'янських народів у час I світової війни

Поїздка російського царя весною 1915 року відбулася внаслідок жорстокої політичної боротьби в російських військово-політичних колах. Успіх військового наступу головнокомандувача російської армії великого князя Миколи Миколайовича і зайняття російськими військами Галичини стали тією причиною, що заставило російського царя Миколи II прибути в Галичину на передодні Горлецького прориву австро-німецьких військ. Цей приїзд в Галичину, на думку російського дослідника О.Р.Айрапетова зіграв сумну, негативну роль в долі не тільки військового міністра, але й усієї російської монархії/1.

У час коли російські війська зайняли Галичину російські тилові служби відстали з постачанням армії. Хоча російські тили відстали від військ, зайняття Львова та Галича не передбачали катастрофи російської армії. Ці блискучі перемоги російської армії підняли настрій англійського союзника. Британський консул в Москві Локарт з цього приводу заявив: "Падіння Львова пом'ягло нашу поразку під Танненбергом/2.

Скоре взяття Перемишля відносно не великими силами і при не значних втратах було для росіян моральною перемогою. 9 березня Перемишль здався і зразу ж, наголошував у своїх спогадах А.А.Брусілов, становище російських військ в Карпатах стало легше/3.

В цей же час в ставку прибув сам цар Микола II. Цього ж дня в похідній церкві відбулась служба божа, цар вручив нагороди військовим і 10 (23) березня 1915 року новину про взяття Перемишля передали в Петербург. В неї спочатку не повірили, але через 3 години прийшло підтвердження і все суспільство раділо, що навколо російського монарха на кінець то з'єдналися всі руські землі, які були єдині з часу Київської Русі/4.

Розглянемо роль царя Миколи II в Галичині. Цікаво те, що ініціатором поїздки російського царя в Галичину став головнокомандувач російської армії великий князь Микола Миколайович. Він бачив за необхідність показати новим підданам російського монарха. На його думку приїзд царя повинен був бути символом злуки Русі і релігією нової влади в Галичині. Як засвідчують джерела, після об'їзду прикордонних міст Одеси, Миколаїва, Севастополя, 5 квітня 1915 року цар вирішив відвідати Галичину/5. Хоча становище на південно-західному фронті було тяжким, цар вирішив їхати в Львів. Російський генерал А.А.Брусілов був категорично проти цієї поїздки. На думку А.А.Брусілова зустрічі царя з військами забирала час, відвертала від бойової підготовки, не давала змогу підготовлюватися армії до бойових дій. Галичина, на думку А.А.Брусілова, хоча була завойована силою російської зброї, однак не закріплена в політичному розумінні. Населення, духовенства, аристократія відносилась до росіян вороже. В цей же час австро-угорська армія підсилена німецькими частинами активно готувалася до наступу проти росіян. Постійні паради які влаштовувалися військовими підрозділами і торжества в честь приїзду царя, які супроводжувалися надмірним вживанням спиртних напій розкладали російську армію. Усе це бачили наші вороги австро-німці, які активно готувалися до рішучого удару.../6.

Безсумнівно, вважає сучасний російський дослідник О.Р.Айрапетов, що приїзд царя повинен би був відбутися не в час війни, а в час, коли російська влада в Галичині була б міцна. Цар міг зустрітися з депутатами місцевого сейму, лояльними представниками церкви, інтелігенції, аристократії, народу/7.

Приїзд царя, вважав генерал А.А.Брусілов, і його зустрічі в армії, які супроводжувалися торжествами, були на руку керівництву австро-угорської армії. Два місяці наших торжеств і відпочинку австрійської армії зміцнило її позиції і вона не маючи ніякого утиснення з нашої сторони, оскільки російська армія була зайнята зустріччю царя, готувалася до могутнього удару. Поїздка Миколи II була більш амбіційна ніж стратегічна. Ця вирішив задовільнити свої політичні амбіції в Галичині

сповна. Однак ранішея історія Галичини, X-XIII століття відрізнялася від сучасного стану, коли Галичина уже 200 років перебувала в складі Австрійської монархії і коли її народ привик до державного устрою австрійців. За таких оставин ні народ ні аристократія неприхильно віднеслися до піїзду царя/8.

Як зазначали сучасники, зокрема В.Ф.Джунковський , поїздка Миколи II в Галичину носила тріумфальний характер. Імператор разом з великим князем відвідали Львів і Перемишль. Російський цар Микола II, зауважує В.Ф.Джунковський, після відвідання першим імператором російським Петром I Львова імператор Микола II був другим і останнім імператором в історії Росії, який відвідав Львів. Щось неймовірно, перший відвідав Львів при зародженні імперії, а другий при її упадку. Микола II рвався в Львів немовби знав чи бажав свого фатального кінця. Характерно, що як і в Перта I так і в Миколи II підчас відвідин Галичини складались враження, що Галичина закріплена за Росією остаточно/9.

Однак тільки по від'їзді Миколи II майже в той самий день австро-німецькі війська 1-6 травня зробили могутній наступ і прорив російських військ під Горлицею-Тарновом. Австрійське військо командування організувало досить прицільний артилерійський удар по російській армії, яка до цього святкувала приїзд царя, внаслідок чого в російській армії були великі втрати. Після цього австрійська армія почала швидко наступати. Російська армія як швидко завоювала Львів, так же швидко його втратила/10.

Щоб заспокоїти армію і підняти її бойовий дух 11 (24) червня 1915 року в ставку знову прибув цар Микола II , якого розхвилювали сумні новини: 3 червня був втрачений Перемишль, 9 червня був втрачений Львів. При цьому російська армія понесла великі втрати вбитими і раненими. Новини з Південно-Західного фронту визвали в Москві анти австрійські та анти німецькі настрої, які вилилися в погром російських німців та австрійців. Про ці події взнали в Відні та Берліні, однак це зупинило наступаючу австрійську армію/11.

За таких обставин цар Микола II покинув Галичину і поїхав в Барановичі. Таким чином, наголошує О.Р.Айрапетов, поїздка російського царя в Галичину , організована військово-політичними колами Росії з метою зміцнити там військове і політичне положення російських військ в середовищі ворожого слов'янського населення не принесла успіху/12.

Організова поїздка головнокомандувачем російської армії великим князем Миколою Миколайовичем поїздка царя також мала також мала пропагандистський характер. Вона була пов'язана історичними амбіціями Росії щодо Галичини, її устремліннями бачити цю територію в складі Російської імперії. При цьому, як вірно зауважує у споминах А.А.Брусілов, російським військово-політичним керівництвом був повністю відкинутий факт тяжкого становища російської армії в Галичині, що привело до втечі царя а услід заним усієї російської армії/13.

Таким чином у висновок нашого дослідження зауважимо, що поїздка російського царя Миколи II в Галичину весною 1915 року закінчилася повним фіаско. Російська військово-політична машина, щодо своїх політичних амбіції щодо слов'янських народів, які заселяли Галичину і передусім українського та польського зазнавши поразки не змогла досягнути бажаної мети і тому поїздка царя залишилася майже не зауважена галичанами і ніяк не вплинула на хід подальшої історії.

Література:

1. О.Р. Айрапетов. Поїздка Миколая II в Галицію весною 1915 г. И политическая борьба в руських военных кругах. Вестник Московського Университета. Серия 8. История. 2000. №1, с.103.
2. Lockart R.H. British agent. N.Y., 1936. P.98.
3. А.А. Брусилов. Мои воспоминания. М.1946, с.130.
4. П.Н. Мілюков. Воспоминания. М.1940, т. II, с.184.
5. В.Н. Воевков. "С царём или без царя" (Воспоминания последнего дворового коменданта государя императора Миколая II". Гельсингорс. 1936, с.122.
6. А.А. Брусилов. Мои воспоминания. М.1946, с.135.
7. О.Р. Айрапетов. Поїздка Миколая II в Галицію весною 1915 г. И политическая борьба в руських военных кругах. Вестник Московського Университета. Серия 8. История. 2000. №1, с.106.
8. А.А. Брусилов. Мои воспоминания. М.1946, с.135.
9. В.Ф. Джунковский. Воспоминания. М.1997, т. II, с.404, с.591.
10. M. Gilbert. First World War. Lnd., 1995. P.154.
11. В.Ф. Джунковский. Воспоминания. М.1997, т. II, с.558-565.
12. О.Р. Айрапетов. Поїздка Миколая II в Галицію весною 1915 г. И политическая борьба в руських военных кругах. Вестник Московського Университета. Серия 8. История. 2000. №1, с.120.
13. А.А. Брусилов. Мои воспоминания. М.1946, с.13.

“Украинская жизнь” - культурний, науково-просвітницький, політичний орган українців Москви та Росії 1912-1917 років

Перед тим, як з'ясувати питання ролі журналу "Украинская жизнь" у громадському, політичному і культурному житті українців Москви і Росії з'ясуємо передумови організації самого часопису у тому далекому 1912 році. Розкривши перший номер журналу «Украинская жизнь», що розпочинав видаватися в Москві, зразу ж дізнаємося, що новий щомісячний журнал, який виходитиме на російській мові, ставить перед собою завдання, служіння інтересам і потребам 30-ти мільйонного українського народу і ознайомлення російського суспільства з українським національним рухом. Програма діяльності журналу "Украинская жизнь" міста Москви заключалась у наступному: "Публікувати статті чільних українських діячів Москви і Росії по національних питаннях. Робити постійний огляд подій життя в Україні. Розглядати матеріали і публікувати статті по українських питаннях у Австрійській імперії, Польщі і других країнах Європи, робити критичний аналіз українського життя в усій Росії. У зв'язку з такою широкомаштабною діяльністю нового журналу, у ньому були сконцентровані чільні українські сили, які зобов'язались зразу ж поставити новоутворений журнал "Украинская жизнь" на високий рівень. Як зауважувалось в передмові, у розгортанні діяльності журналу у старій столиці взяли участь такі видні українофіли першої чверті ХХ століття, як: "Н. Балабуха, І. К. Брусиловський, С. А. Буда, О. Білоусенко, І. А. Білоусов, Н. Ф. Біляшевський, приват-доцент Н. П. Василенко, А. Василенко, професор Ф. К. Волков, приват-доцент А. С. Грушевський, професор М. С. Грушевський, Дм. Донцов, В. Дорошенко, Д. Дорошенко, С. А. Ефремов, В. Є. Жаботинський, Л. Н. Жебунев, М. Залізняков, І. В. Іванов (Джонсон), приват-доцент Б. А. Кістяновський, приват-доцент І. А. Кістяновський, професор Ф. Е. Корш, І. Кривецький, професор А. Е. Кримський, В. Ладенко, М. Ф. Левицький, Орест Левицький, В. Липинський, професор І. В. Лучицький, Ф. П. Матушевський, Н. Б. Миркін, А. Михура, М. Могилянський, В. П. Науменко, А. П. Новицький, К. М. Обручев, В. П. Обнинський, С. В. Петлюра, П. Понятенко, С. В. Русова, професор А. А. Русов, В. В. Садовський, А. Ф. Саликовський, Д. Сіромаха, М. А. Славинський, П. Смуток, Н. Стасюк, П. Стасюк, І. М. Стешенко, професор Н. Ф. Сумцов, Н. Г. Філянський, С. Чепига, С. П. Шелухін, А. І. Ярошевич /1.

Цей же номер часопису розповідає нам про підготовку української громади міста Москви до вшанування 50-ти ліття з дня смерті Т. Г. Шевченка випуском "Шевченківського збірника", який видав "Комітет по вшануванню пам'яті Шевченка в Москві". Редакція журналу теж прийняла у цьому заході якнайширшу участь, надавши навіть власне приміщення по вул. Большая Дмитровка д. 14, кв. 1., в розпорядження Комітету по влаштуванню пам'яті Т. Г. Шевченка у Москві". Чільні наукові сили "Украинской жизни" підготували також науково-культурну програму, яка була повністю присвячена Т. Г. Шевченку. З доповідями виступили: І. С. Хвостов: "Шевченківські дні у Москві", приват-доцент. Гр. Де Ла Барт: "Шевченко народний поет", академік Ф. Е. Корш: "Шевченко серед поетів слов'янства", А. Калішевський: "Мотиви творчості Т. Г. Шевченка", О. Новицький: "Шевченко, як маляр", професор А. Кримський: «Шевченківські дні у Москві у 1891 році». З даних доповідей ми дізнались, що українська громада Москви була досить великою і активною уже у час Шевченка, який теж знаходив у неї притулок. В 1858 році Т. Г. Шевченко був гостем у свого знаменитого друга М. С. Щепкіна, який тоді проживав у "Старого Пімена". Власне, у той час в "Старого Пімена" збиралася вся українська інтелігенція Москви. Дім "Старого Пімена" був немов би гостинною для усієї Московської України"/2.

В Москві, зауважував невідомий дописувач "Украинской жизни" у 1912 році Ал .С., існує досить багаточисельна колонія українців. По забороні у 1905 році впливової української організації Москви "Українська хата" українці задовільняли свої національно-культурні потреби в двох громадських організаціях: в Українській секції при Товаристві Слов'янської культури, яке очолював академік Ф. Е. Корш, і в музично-

драматичному Товаристві "Кобзар", яке знаходилось під патронатом артиста імператорської московської опери І.А.Алчевського. Обидві організації розміщувалися у домі №5 по Піменовському провулку в двох кроках від "Старого Пімена" На вечорницях "Кобзаря" українці збираються по суботах. Сотні, а на свята тисячі українців сходяться сюди з усієї Москви, щоби послухати рідну музику, пісні, які виконують своїм же хором і кращими артистичними силами Москви. Тут при добрій організації ніколи не буває скучно. Українська секція Слов'янського Товариства не так багаточисленна, та вклад її в організацію українського національного руху в Москві звичайно вагомий. Свою діяльність Українська секція Слов'янського Товариства розпочала у кінці 1910 року. Тільки що у вийшовшій першій річній звітній так оприділені її завдання: "Українська Секція Слов'янського Товариства однією головною метою своїх завдань існування в Москві ставить за мету розповсюдження інформації перед російським суспільством про стан українського питання в Росії в його широкому розумінні. Як це не дивно, але навіть серед прогресивних верств російського суспільства зустрічається грубе нерозуміння завдань українців. На тому неправильному ґрунті потреби українців ігноруються і навіть підлягають ворожого до них ставлення. Розуміючи це Українська секція Слов'янського Товариства намагається шляхом лекцій, співбесід, видання наукових праць сказати російському суспільству правду про український національний рух у Росії. Український національний рух у "Закордонній Україні" уже отримав признання і навіть державність, зокрема у Австрії у вигляді "королівства Галичини і Володимирщини". Наш же український рух в Росії приходить тільки відстоювати, боротися за свої українські права з грубим нерозумінням суті українського питання. Ми українці, повинні доказувати російському суспільству, що наш народ у історичному і географічному відношенні цілком самостійна нація, що українська мова має право на цілком самостійне існування поряд з російською. Ми повинні доказувати, що право на культурне самооприділення не грозить нікому ніякою загрозою і дасть у випадку його правильного вирішення найкращі цінності в скарбницю багатонаціональної світової культури. Це одне із завдань Української секції Слов'янського Товариства. Друге ж її завдання: "посильна участь у інтелектуальному житті України". І третя: "підтримувати у своїх членах любов до рідного українського і зменшення, таким чином, умов, які б вели до денационалізації українців в Москві". Поки що Українська секція Слов'янського Товариства не розгорнула своєї діяльності в шир, як і не удосконалила своєї програми, та не дивлячись на це, багато уже успіла чого зробити і підготувати. Зокрема слід зауважити, що Українська секція зуміла організувати ряд доповідей і лекцій по українському питанню. Одним із перших виступив з доповіддю голова Слов'янського Товариства академік Ф.Е.Корш із доповіддю: "Українське питання в Росії". Останнім виступав нещодавно в Українській секції приват- доцент Пічета з доповіддю: "Про повстання Богдана Хмельницького". Особливий інтерес для членів Української секції Слов'янського Товариства мають зібрання і прочитані на них доповіді, які розгорнули широкомаштабну дискусію. Зокрема слід відмітити дискусію, яка виникла на шпальтах російського журналу Русская мысль у зв'язку з виступом у ній «Старого Українця» з статтею: "К вопросу о самостоятельности украинской культуры", в який він виступив з нею у вигляді звернення до пана П.Струве. Дана стаття робить співставлення думок різних груп великоросійської інтелігенції до української культури.

Дуже цікавою була доповідь академіка Ф.Е.Корша "Украинский вопрос в России" у якій голова Слов'янського Товариства з співчуттям відізвався про стан сучасного українського руху в Росії, призвав передову російську інтелігенцію підтримати його. У своєму висновку академік зауважує, що поки що на підтримку російської інтелігенції український рух розраховувати не може, тому, що російська інтелігенція, по словах Ф.Е.Корша відмічається "невежеством" по відношенню до українства. Результатом цього "невежества", являється недостатня увага, а інколи навіть зневагою до українського національного руху. Та Ф.Е.Корш оптиміст, він вірить, що прийде час і все стане на своє місце: "українці, як і другі нації, що населяють Росію отримають те, що

їм належить по праву і що їх Росія зв'яже собою не насильно, а добровільно. У другій частині своєї доповіді академік Ф.Е.Корш засуджує "Москвофільство": "дивні люди ці москвофіли, я не розумію, куди вони ідуть і навіщо їх підтримує офіційна Російська держава, замість того, щоб на ці гроші розгорнути народні українські інститути, російський уряд підтримує утопію". Виступ Голови Слов'янського Товариства росіянина Ф.Е.Корша по захисту українського національного руху в Росії був дуже схвально сприйнятий у широких колах української інтелігенції в Росії. Висунута у доповіді академіком Ф.Е.Коршем проблема зачіпала питання відносин українського національного руху Росії до соціалістичної інтелігенції і австрійської соціал-демократії зокрема. Однак, дане питання не переросло у широкомаштабну дискусію, оскільки українці, не вирішивши свого національного питання у Росії, не бажали зв'язувати себе з міжнародним соціалістичним рухом. Можна сказати, наголошував Ал. С., що українці у Москві стають дедалі замітнішою етнічною групою, до якої тягнуться передові освічені росіяни, які розуміють, що українська культура є більш стародавніша слов'янська культура, що історія України, це і є історія слов'ян і Київської Русі, і що вивчати українську культуру, історію, це їх слов'янський обов'язок/3.

Український рух в Москві, як свідчать факти, стає у перше десятиліття дедалі організованішим. Це можна судити з факту, що різноманітні святкування українців у Москві уже носять досить добре організований характер. Зокрема, як засвідчує "Украинская жизнь", для проведення заходу у Москві всі українські організації у 1912 році утворили Комітет, який взяв на себе відповідальність проведення Шевченківських днів у Москві. Українці створили "грошову касу", яку підпорядкували даному Комітету, і який по закінченні заходу повністю відчитувався за грошові витрати перед усіма московськими українцями/4.

Однак, « українські грошові каси » у громадському житті московських українців нам відомі у поодиноких випадках. Очевидно, вони не носили постійний характер, а утворювались внаслідок українських свят. Слід зауважити, що власне, у такому вирої громадського і культурного життя українців Москви розпочав свою творчу діяльність журнал "Украинская жизнь". Вчасно виданий до роковин Т.Г.Шевченка перший номер журналу розійшовся повністю, як зауважують видавці, бажачих придбати журнал було більше, ніж можливості редакторів видати останній, що було враховано при видруці другого номера: "Все экземпляры январской "Украинской жизни" разошлись и желающие приобрести Украинскую жизнь могут удовлетворить своё желание при подписке только со второго номера. Контора открыта ежедневно кроме воскресных и праздничных дней с 12 до 5-ти часов. Желающих дать статьи по украинской проблематике напоминаем, что они должны не превышать 1 печатного листа"/5.

Включаючись у бурхливе культурне і громадсько-політичне життя українців старої столиці редакція так висловлювалася з приводу завдання свого журналу: "Ще порівняно недавно ідея космополітизму і нерозривно пов'язана з нею ідея асиміляції національностей вважалась в широких громадських колах універсальною. Національні особливості і різниці вважалися явищем тимчасовим. Однак, зараз такий погляд змінюється, що зумовлює надання прав окремим національним групам і народностям.

Поступово на передній план виступає національна ідея, зобумовлюючи себе глибокою життєздатністю. Особливо життєздатною і водночас найбільш пригніченою в російських умовах є національність українська". Наш журнал, наголошує редакція "Украинской жизни", ставить собі завданням служіння національним інтересам багаточисельного слов'янського народу, українського. На даний час (1912 рік), чисельність українців в Російській імперії досягає 30-мільйонів. Український народ чисельніший за болгар, сербів, хорватів, чехів і поляків, та історична доля його склалась трагічно, що його голос, як національного колективу ледь чутний у загальному хорі недержавних слов'янських народів. В Росії, з часу приєднання України до Росії, правове становище українців ставало все трагічніше, а в кінці XVIII століття внаслідок ліквідації Української державності, українських прав і вольностей, українська ідея в Росії

зовсім погасла і ніхто не думав, що вона у майбутньому знайде в собі сили знову відродитися. Внаслідок таких жорстоких дій російського уряду російське суспільство втратило саму уяву про державність і культуру України і почало трактувати український національний організм, як "варіант російської культури". Лише в останнє десятиліття український національний рух, ставши помітним суспільним, громадським, і навіть державним фактором, який почав проникати у свідомість самої гущі українського народу. Та, на жаль, рівень свідомості українського народу, ще дуже далекий від бажаного, однак треба признати, що інтерес до українського національного руху поступово росте і набирає в російському суспільстві найрізноманітніших форм. На одному епізоді із цієї області діяльності ми дозволимо собі зупинитися, так як це допоможе нам уявити ту позицію, яку бажала би зайняти "Украинская жизнь" в російському суспільстві і уточнити ті цілі, які журнал ставить на чолі своєї програми. В інтересах ознайомлення російського суспільства взагалі і українців зокрема, і щоб хоч трохи наздогнати досягнення українців Австрійської імперії постав наш журнал. Історичний досвід української ідеї говорить, що виникший у Австрії у 1903 році журнал "Rutenische Revue", який у послідуячому перейменований у "Ukrainische Revue" став могутнім рупором української справи у Європі. Він поставив завдання з'ясування українського питання перед європейською громадською думкою. У зв'язку з цим, розпочинаючи діяльність "Украинской жизни" в Росії ми побажали взяти доробок українців Австрійської імперії за основу своєї діяльності. Ось як відзивалась передова і прихильна до українського національного руху європейська громадська думка про журнал "Ukrainische Rundschau", звертаючись до редакції журналу: "Вельмишановний пане редактор. Із усіх починань сучасного життя Ваше українське починання мені здається найграндіознішим. Підняти до певного рівня свідомості культуру 30-ти мільйонного народу українців і організувати їх до боротьби за національну незалежність - патріотична справа. До того часу допоки не було Вашого журналу я нічого не знав про український національний рух, як і про Україну і українців їх історію, мову, культуру.

З часу його появи європейська думка заповнила цей пробіл і уважно почала слідкувати за кожним Вашим словом. Воно таке свіже, нове, справедливе і різке, що надихає на щире побажання Вам успіху. Вітаю Вас і Вашу благородну справу. Весь Ваш Бьєрнстерне-Бернсон/6. З цього часу великий норвежець став одним із самих палких друзів українського національного руху і не раз в європейській асамблеї народів ставав на його захист, нагадуючи про право української нації мати право у Європі свою державу. У Росії, наголошували засновники "Українського життя", немає журналу, який би відповідав європейському рівню і своїми завданнями міг би порівнятися з українсько-німецьким журналом, що видається у Відні. Та потреба у такому журналі у нас не менша, по крайній мірі, ніж в Австрії. Досить вказати, на те, що у межах Російської імперії проживає більше як 25 млн. українців, тоді як в Австрії їх близько V-VII млн. Слід зауважити, що у суспільстві з близьким слов'янським народом російським, українці користуються меншими правами по питаннях національного самооприділення ніж українці Австрії, що мають свою державність "королівство Галичини і Володимирщини" на базі якого планують відродження незалежної української державності, відчуваючи себе зараз одним із народів Австрійської імперії. "Украинская жизнь" бажала би у межах можливостей, відведених для неї заповнити цю прогалину і тому головною своєю ціллю вона ставить питання ознайомлення російського суспільства, російської преси з національними інтересами українського народу, з культурою українського народу його минулим і з сучасним станом українського національного руху з існуючими в ньому течіями, черговими запитам, проблемами. У зв'язку з цим редакція ставить перед собою завдання - критику антинаукових теорій, які виникають у російському суспільстві з метою ліквідувати український національний рух, як і його основу - мову, культуру, історію. Ще більшої уваги редакція буде приділяти уваги для захисту українського національного руху в Росії від тих наклепів, які виходять з кіл "воинственного" російського націоналізму. "Украинская жизнь" буде приділяти увагу не

тільки в'ясненню фактичних і бажаних взаємовідносин між державною великоросійською народністю і обмеженою в Російській державі в своїх національних правах народністю українською, а й розглядати відносини інших народів з офіційною владою, таких як поляків, євреїв та інших, які не мають своїх національних прав, але являються громадянами Російської держави/6.

Редакція дозволяє собі вважати, що виложена програма журналу "Украинская жизнь" повинна привернути увагу не тільки російського читача, бажаного розібратися в національній політиці російської держави, але й уявити собі, чим живе і куди направляє свій погляд братній український народ. Російська передова громадськість повинна сприяти справедливому вирішенню наболівшого українського питання, як українців в Україні так і українців у Росії, допомагати тим, хто внаслідок пагубного російського впливу попав у процес денаціоналізації. При підтримці таких передових російських елементів і при співчутті російських друкованих органів редакція "Украинской жизни" надіється на успіх по вирішенні стоячих перед нею тяжких і складних питань. Такий лозунг союзу з передовими демократичними силами Росії виставляє редакція "Украинской жизни" в якості свого прапора. Слід також зауважити, що при перелічених вище цілях "Украинская жизнь" не стане партійним органом, однак редакція постарається забезпечити на своїх сторінках свободу окремих думок у тих рамках, які оприділюються сувокупністю прогресивно-демократичних ідеалів і стремлінь широких російських сторонників української ідеї. Без сумніву, в таких рамках можливі ідейні розходження, більші чи менші відклонення, однак, необхідна полеміка і україно-російській культурно-науковій полеміці буде сприяти редакція "Украинской жизни" на шпальтах свого часопису/7.

Дальше редакція часопису вірно підіймає історичний аспект української проблеми в Росії блискучою статтею М.С.Грушевського "Україна і українство", у якій дослідник наголошував: "що українське питання в Росії має дуже давню історію. Можна починати його відлік з того часу, коли Україна була приєднана до Московської держави, або з тих фактів, які за декілька десятиліть перед тим поставили його на чергу московської політики, зробивши його вирішення в кінці-кінців питанням державної майбутності Московської держави, чи накінець з перших проявів назріваючого конфлікту московської політики з життям і стремлінням України після її приєднання. Головніші моменти у продовжуючому розвитку цього питання більш менш відомі. Та українське сучасне, виникаючи увесь ріст своїх потреб, згідно з постулатами національного життя повноти і задоволення національної культури, явлення порівняно нове в Росії, чи можна сказати, що воно можливо здається новим, після попереднього подавлення і падіння українського національного життя. Настільки понизився рівень національної самосвідомості, що навіть видатні представники українського національного руху, які ще так недавно находили можливість виступати проти розширення росту національної культури в настоящий момент почали виступати проти розширення росту національної культури, чи відхилити ідею бажання українського до політичної незалежності як в минулому, так і в настоящий момент. Не можна особливо дивуватися, якщо на людей, які знаходяться далеко від українського життя, не слідкуючих за його рухом і поступами вперед, особливо тепер в останні десятиліття, це нове українство, яке постало з своїми запитами і вимогами створювало прояв чогось нечуваного, страшного, неабиякого прояву фантастичних мрій, якоїсь "кучки людей. Такі погляди і судження про українство в Росії стають, однак, усе менш вибачливими з плином часу, з накопиченням доказів, які свідчать про разючу життєздатність, з примноженням джерел із яких люди коли-небудь інтересувалися характером українського національного руху, можуть ближче познайомитися з його сучасним станом і з тими історичними традиціями, на яких вони засновані з його статикою та динамікою. Однак, такі погляди, без сумніву, існують і при цьому досить широко поширені у людей, які не упереджено відносяться до української національності в Росії і українського національного руху зокрема, який бажає розвиватися. Тому, наголошував М.С.Грушевський, "Украинская жизнь" із перших

сторінок повинна ставити перед собою ціль- ознайомлення громадськості з історичними аспектами українського руху в Росії, умовами його життя, щоб повністю задовільнити запити сучасної української громади. Необхідно, щоб російська громадськість мала хоча би елементарну інформацію, що таке сучасне українство, на чому воно базується, які завдання в Росії переслідує, які стремління ним керують/8.

Серед глибокого падіння національного життя, яке прийшлося пережити українському суспільству в період останнього розгрому і ліквідації української державності, автономії чи Гетьманщини, як це питання характеризують в Росії, коли поступово слабнули і завмирили традиції великої національної боротьби у Східній Україні і пощезали останні відголоси славного культурного-національного руху в Західній Україні, велике значення у розумінні підйому народної самосвідомості мала етнографічна форма українства, яку вона у своєму домінуючому об'ємі зберегла до сьогоднішнього дня. Подавлення нівелюючими умовами і політикою російського уряду проявів українського національного життя в Росії привели до зубожіння українського національного руху. У великій більшості до людей, що цікавляться україністикою треба підходити із спеціальною міркою інтересів, щоби прихилити їх зайнятися питаннями розбурхуванням українського руху в Росії. Славне українське минуле, зафіксоване історичною наукою, теж треба подавати для усвідомлення українцями національної ідеї. Українське суспільство в Росії, не знаючи своєї історії, відчасти розгублене, оскільки за довгий період колоніального гніту відчасти втратило своє минуле, відчасти втратило ключі доступів до нього. Навіть епоха, близький зв'язок з якою відчувається найбільш живо, Українська державність епохи козацтва, майже зовсім не піднімала енергію українців, картиною високого підйому народного життя, скільки угнітала тим трактуванням, яке давалось авторитетнішими представниками українських навчань. Вони бачили у подіях козацької епохи свідчення неспроможності українського народу до державного життя, відсутність основ для політичного і державного будівництва, повну безвихідність із якої дійсно не було ніякого другого виходу для українського суспільства окрім добровільного розчинення серед великоросійського суспільства. Замість яскравих і життєвих історичних традицій, які могли б послугувати дороговказом українцям майбутнього, псевдо-патріотичні історики зводили на рівень хуторянства і найславніші сторінки української історії, української державності. Внаслідок такого "розгляду" української історії, українських національних запитів у російській державі, українство отримувало гнітючу душу уявлення від офіційної історичної концепції, які намагалися звести нанівець українські стремління до національного, культурного чи навіть державного відродження. Створювалось враження від цієї науковості офіційної російської історичної науки, зауважував М.С.Грушевський, що українство, це "Варшавське холопство" чи "бруд Москви". Робилось усе, щоби знищити українське минуле, сучасне, майбутнє. Про світле українське майбутнє з точки зору російських інтелектуалів годі було й мріяти. В таких умовах для усієї більшості українства стало ясно, що утворення в майбутньому української держави, це дійсно нездійсненна мрія. Тому українство у Росії формувалося на умовах більш стихійних і жевріло, постійно жевріло у російському хаосі до останнього часу, допоки нова генерація не принесла нове тверезе уявлення, учення про подолання попереднього хаосу в українському національному русі. В цьому розумінні етнографічна єдність українців на їх основній споконвічній території знання історії розвитку українського народу, дала йому дороговказ до майбутньої державності. Історичний процес в уяві українського суспільства, з подання офіційної російської історичної науки, закінчився повним програвом українського народу. Українська інтелігенція проявила себе національно нестійкою, часто зраджувала національним інтересам свого народу, покидала його і переходила у стан російських переможців і пригнічувачів власного народу. Однак, український народ, носячи у собі стародавні традиції, культуру, зумів виробити інстинкт самозбереження, який оберігав його від впливу чужих культур у конкретних випадках від польської і російської. Подальший розвиток українського народу проходив без

національної інтелігенції, яка у російську епоху тільки заgravала з народом, з його кращими надбаннями минулого, романтично описуючи народну доблесть минувщини. Однак, під впливом ідей романтичного народництва, яке поширилось і в українському суспільстві, почалось певне відродження українського народного життя, його матеріальної культури. Скоро світ побачив багатство української пісні, психолого-фізіологічну відмінність українців від поляків- з однієї сторони, і росіян- з другої сторони. Однак, усі ці надбання не відповідають запитам по вивченню питання історичного минулого українців в Росії і не привели до ніяких політичних стремлінь⁹.

Для сучасного українського національного руху і нинішньої української інтелігенції усі ці етапи боротьби за установлення українства в Росії уже безповоротно пройдені, однак ми не повинні відвертатися від складного свого історичного минулого, яке зазнало українство в рамках Російської держави. Несприятливі історичні умови для Українства в Росії повинні досконало вивчатися історичною наукою, адже вони були причиною того, що в минулому в рамках власне Росії була втрачена українська державність, знівелейована культура, історія. Вивчати українство в Росії з точки розвитку історичного процесу самого українства, нам необхідно також з міркувань подальшої боротьби з російським тоталітаризмом за здобуття своєї незалежної української державності, і при здобутті останньої, співіснування з цим російським тоталітаризмом, який очевидно не змінить свого політичного обличчя до українства і в майбутньому. Вивчення несправедливих умов, в які українці попали внаслідок знищення Росією української державності, стануть причиною поштовху пошуків шляхів з'ясування проблеми українства в Росії. Внаслідок вивчення усіх цих історичних реалій українського історичного минулого, у нас появився цілком реальний український рух, який є великим надбанням українців Росії останніх десятиліть. У зв'язку з такими обставинами сучасне українське суспільство стоїть в умовах більш сприятливих ніж покоління, що формували українську національність лише на тисячах народних пісень, кращих українських мелодіях, і мільйонах несвідомих, щоправда, об'єднаних етнографічною територією, обрусілих українців. Сучасна прогресивна українська думка, може уже зараз, аналізуючи факти української історії, тверезо і об'єктивно відноситися до своїх реальних досягнень і об'єктивно розглянути питання своїх національних реалій і умов їх розвитку. Та не розділяючи захоплення романтичного народництва, сучасні представники українського руху і всі хто ним цікавиться, звичайно, повинні враховувати факти української етнографічної статистики, наявності великої об'єднаної і згуртованої маси великої національної території, яка обумовлює історичне минуле українського народу і оприділює його подальше майбутнє-напрямки розвитку життя і громадської української думки. В нинішній час, що історично доказано, наголошує М.С.Грушевський, не визиває суперечок зі сторони російської історичної науки і різних російських політичних кіл, що українська етнографічна територія в рамках Російської імперії простягається приблизно від 45 до 53 градусів широти і 20-44 градусів довготи (по Грінвічу), включаючи у більшій увесь Крим, північне побережжя Чорного моря, усю систему Дніпра. На заході по Дністру і його притоках до гористої системи Карпат в басейні Вісли, на півночі до ріки Прип'яті і по усьому її басейні. На захід і схід українці проживають в басейні Буга (Холмська Русь Підляшшя), на сході - в басейні Десни між Десною і Сожем. На сході поселення українців тягнуться і охоплюють увесь басейн Дінця, окрім нижньої течії і місцями глибоко врізаються у басейн Дону. На південному сході українська етнографічна територія охоплює усю Кубань. В Російській імперії, на думку М.С.Грушевського, українцями заселені і являються історично українськими землями губернії: Волинська, Подільська, Київська, Херсонська, Катеринославська, на заході - частина Люблінської, Гроденської, Седлецької, Мінської, уся Берестейщина, частина Бесарабської і Таврійської. На схід від Дніпра губернії: Полтавська, Харківська, Чернігівська, Курська, Воронежська, а також область Донська і Кубанська-заселені виключно українцями. Ці регіони, за науковими висновками М.С.Грушевського, входять до стародавнього українського етнотворення і уособлюють на початок ХХ століття

собою усю українську націю/10.

У цих російських губерніях, проживає 98% українського населення. В цей же час слід зауважити, що в Харківській, Воронежській і Курській губерніях проживають 80% процентів українців внаслідок переселення сюди росіян. Однак, наголошують ряд дослідників, даний регіон являвся українським з часу написання "Слова о полку Ігоревім," де Брянськ і Курськ- це українська етнографічна територія/11.

Дальше, розглядаючи питання розвитку національної динаміки українського етносу в рамках його незалежного розвитку, розглянемо з точки зору історичного ракурсу, який накреслив ще М.С.Грушевський. Грандіозність стародавнього українського народу, як зауважував згідно своїх наукових висновків дослідник, у вказаних нами географічних об'ємах. Українське народне життя було постійне на протязі тисячоліття, одноетнічне проживання дає нам археологія і сучасна одноетнічна картина України. Перед нами велика етнічна маса, як мовна так і культурна, яка проживає на одній своїй древній географічній території, яка опирається об море і гірські кряжі Карпатських і Кавказьких гір, басейни великих рік. Власне, у цій котловині ми бачимо глибоко корінне населення, яке має свою оригінальну національну культуру, мову, пісенний фольклор, легенди, балади, пісні, єдину економічну і господарську структуру. Уся ця українська структура розвивалась на протязі тисячоліть і еволюціонувала не міняючи структури і динаміки свого українського життя. Тяжкість історичних обставин, однак, не мішали українському народу займатися своєю традиційною формою життя. Як свідчать історичні джерела, на зорі своєї історії українські племена (слов'яни) проживали у своїх споконвічних регіонах-басейнах рік Дніпра і Дністра, Буга. Ці стародавні українські племена: полян, древлян, дулібів, тиверців, хорватів і других поступово розвинули свою самобутню державність, яка у послідуєчому трансформувалась у землі-князівства: Київське, Чернігівське, Переяславське, Волинське, Галицьке, Турово-Пінське. Свій розвиток ці князівства беруть з V-VI століття, безперервно збільшуючи населення до X століття. Внаслідок розвитку у них державності і відкриття подальшого простору на північний-схід ці українські племена починають колонізувати суто угро-фінську територію, де тепер проживає нова парость українського народу, парость україно-фіно-угорська, чи російська. Питання заселення цих земель українцями у X-XIII століттях є складне для нас, однак можна наголошувати, що перший поштовх української колонізації продовжувався і у подальших століттях, а тобто він не переривався до XVI-XVII століття. Особливо сильним він був у XVII-XVIII століттях, що засвідчено в джерелах. Однак, в цей час він ще не ширився на внутрішні російські області, а тільки займав прикордонні регіони, зокрема Харківську, Курську і Воронежську області, де у часи козацької держави ця територія Слобожанщини поділялась на такі полки: Сумський, Ахтирський, Харківський, Ізюмський, Острогозький. По приєднанню України до Росії колонізаційна політика московського уряду була спричинена на те, щоби припинити і розчинити у російському народі цю українську колонізацію, однак цього не сталося. Українські риси Слобідської України, зв'язаної ранішими державними узами з серцевинною Україною, витримали удар російської асиміляції і зберегли свою самобутність до початку XX століття, тому Курська і Воронежська області теж являються виключно українськими етнічними регіонами/12.

Приєднання Правобережної України в кінці XVIII століття до Росії в певній мірі роз'єднали стародавню українську націю. Для єдності українського народу створились умови прямо катастрофічні. Внаслідок наступу великоросійських елементів український народ почав поступово втрачати своє історичне ім'я. Старе українське ім'я створене епохою державного життя Україна-Русь збереглося у західно-українських регіонах, де термін "Мала Русь" оприділював українську державу у XIV столітті. Так оприділював свою державу український володар, очевидно, тоді коли вводив для Усієї України-Русі єдиного митрополита. Такий поштовх злучення єдиного державного і церковного життя утвердив з того часу за Україною таке державне ймення, яке в Великоросії вживається в розумінні означення української держави і до сьогоднішнього дня. Тільки в останній

час внаслідок тенденційних російських підтасовок і перекручувань російською історіографією термін "Малая Русь" було примінено до російського словотворення і у зв'язку з цим "Малая Русь" стала невід'ємною складовою частиною Великої Росії. Слід однак зауважити, що в XIV-XV століттях Руської держави на північному сході не було, тут була Московська держава, яка у іноземних джерелах називалась Московія, а народ - московити, і яка ніякого відношення до України-Малої Русі не мала. Тільки пізніше у XVIII столітті у проміжок довгого часу по приєднанню України до Росії у титулатурі московських царів офіційно утвердилась назва України, як Малої Русі, де під цією назвою розумілись землі, приєднані до Російської держави. В цьому значенні універсального характеру воно набирає розуміння малоросійського терміну для означення усього українського розселення, для усього українського народу. Тому в кінці кінців над тим старим іменем почало брати верх теж дуже стародавнє місцеве ім'я популярне у самому народі "Україна", а народ почав оприділювати себе самоназвою український. Ріст і поширення цього терміну був немовби протидією російським намірам асиміляції українського народу з російським і утотожнення термінів Малої, як складової частини Великої Росії. Ріст і поширення цього терміну, являється інтересним явищем переходу державного життя України з Заходу на Схід. Назва Україна, на думку М.С.Грушевського, у XII-XIII ст. означала окремі землі, в XVI-XVII столітті назвою Україна означували Побужжя і Подніпров'я. У час Богдана Хмельницького Україною почали називати територію від Карпат до Дніпра, ця ж територія стає суспільною у житті українського народу/13.

Власне, у час Богдана Хмельницького Подніпров'я стає реальним центром українського політичного життя. В цей же час за нею закріплюється і самоназва Україна. У джерелах XVIII століття ця назва зустрічається у різних комбінаціях. Назва Україна зустрічається у вигляді "Україна Малоросійська" і, власне, вона закріплюється за українським народом. З тих пір ця назва охоплює усю єдність українського народу і, власне, вона утримує національну свідомість українців до XX- го століття настільки високим, що він, не дивлячись на російське лихоліття, уже відчуває необхідність історичних своїх надбань з минулого по сьогоднішній день. Самосвідомість поступово просипається і розвивається на усіх регіонах, де проживають українці. Свідомий своєї етнічної назви, народ не хоче залишатись без імені і вибирає для себе ту назву, яка є живучою для нього на протязі століть, починаючи від української державності великого князя Володимира, тобто від часу коли староукраїнські джерела синонімічно фіксують дану назву поряд з Руссю/14.

На жаль, у послідуєчому український народ не зумів зберегти своїх стародавніх етно-назв внаслідок насильного прищеплення йому чужоземних етно-назв. Такий гніт, який прийшлося пережити українському народу під польським режимом, хоча до повного останній у своїй основі і не доходив до таких жахливих заборонних мір направлений проти самої народної душі, зокрема писемності, мови, культури, якими ознаменувало себе для українського народу московське рабство. Продовжуючи екскурс української історії в рамках Московської держави, наголошував М.С.Грушевський, через декілька років можна буде відмітити 200-літню заборону українського слова, української книжки, друку в Росії, яка настала після відомого указу Петра 1 у 1720 році, який вимагав, щоби в українські видання з російськими нічим не відрізнялися "не було никакой розни и особого наречия". Ця система заборони української мови вводилась на усі українські землі, які входили до складу Російської імперії, що було дуже пагубним для усього українського народу. Так, цей 200-літній ювілей буде також монументом торжества української національної ідеї, яка зуміла перебороти усі перепони, що лежали на шляху її розвитку: над історичними умовами, які роз'єднали його територію і розкололи його єдине національне життя над несприятливими політичними і суспільними умовами, які заставили покинути його найбільш культурні і освічені класи, над заборонами, які паралізували усякі національно-визвольні рухи. Той же могутній інстинкт національного будівництва, яке зберегло український народ серед усіх

колонізаційних бурь і асиміляцій і відроджувалось постійно до нового свідомого українського життя у нових ще більш тяжких умовах- говорить про могутню силу українського народу. Власне, усі ці приклади мужності українців в Україні треба поставити у приклад життя українцям, які проживають у Росії для розбудови у російській державі їх політичної української культури, свідомості. Сама свідомість українців в Росії повинна згрупувати їх і висунути нові інтелігентні сили для розбудови культурного, політичного життя українців в Росії. На жаль, сьогодні українці Москви і Росії роздираються чварами не можуть стати під гасло єдиної української громади, розбудувати українську церкву, єдину українську освіту/15.

Нині українство Росії знаходиться в найбільш тяжкій стадії цього об'єднавчого процесу. Ворогування окремих українських організацій, підчинення останніх різним структурам російської влади не дають можливість навіть українцям Москви утворити координаційну Раду, яка б могла розпочати діалог по згуртуванню українців Москви.Період напів-свідомий, чи стихійний повинен приводити українців до думки про необхідність улаштування українського національного життя в Росії, оскільки це впливає з умов самої необхідності елементарних умов українців.Власне, тепер можна планувати таке улаштування, коли національна свідомість українців Росії вступила у процес розвитку, тим самим зрушуючи важкий тягар, який українці в Росії зрушували з місця на протязі багатьох віків свого історичного існування. Власне тепер, внаслідок зрушення в українців Росії, почався процес, який у подальшому буде оприділювати самонапрявляючу динаміку національного життя. Розвиток українського життя в Росії, як ми бачимо із свідчень джерел, починає активно розвиватися з 1905 року, тобто після буржуазно-демократичної революції. Українці Росії починають швидко цікавитися своєю історією, культурою, мовою.Сама ж Україна покривається низкою організацій "Просвіт", які починають будити свідомість українського народу/16. Швидко такий просвітницький рух перекидається до Росії. Просвіти широко починають цікавитися українською історією, культурою. Джерела фіксують сильну тягу до вивчення української історії на Кубані. Тут у Катеринодарі була заснована Просвіта, яка утворила внаслідок своєї діяльності 15 філіалів, у яких почалась вестись просвітницька робота, вивчатись українська історія, культура. Тут читались лекції, реферати, поширювались українські історичні книги. Однак уряд Росії, схвильований поширенням української просвіти в Росії , вирішив заборонити їх подальшу діяльність.Так міністр внутрішніх справ у рапорті на ім'я царя, хоча згоджувався, що закриття Російською державою у Москві українського товариства "Українська Хата" не цілком справедливе, оскільки Товариство носило у своїй меті виключно культурні завдання і займалось просвітницькою діяльністю українців в Москві, та якщо розглянути це товариство і його діяльність з точки зору російської державності, то така діяльність українців являється цілком небажаною і протирічить усім починанням які уряд Російської імперії провидить до "Бывшей Украины". З самого XVII століття, пояснює міністр царю:"Правительство постоянно боролось с освободительным украинским национальным движением, борется и сегодня из теми обществами, которые под видом культурологических намерений, на самом деле помогают укрупнения украинского сепаратистского движения". Внаслідок такого висновку міністра культурно-просвітницьке товариство у Москві "Українська Хата"було закрите. Якщо аналізувати діяльність "Української Хати в Москві", то можна прийти до висновку, що справа зовсім не в політичній нелояльності товариства, адже Товариство намагалось тільки розібратися у складних питаннях української історії, української культури. Сама українськість проблематики української історії лякала російський уряд, адже історія України у той час з подання ряду прогресивних професорів : Костомарова, Антоновича, Грушевського становила загрозу для російського суспільства, уряду, тому, взявши на озброєння старий арсенал звинувачень українців "сепаратизм", "Мазепинці" він накинувся з усією силою своєї люті на Українську хату. Українська громада в Москві тепер знала, що за розгляд власної української історії , як і приналежність до самої української національності, культури,

мови, українців чекають різні соціальні приниження, а можливо репресії. Московський уряд робив усе, щоби затухло українське життя у старій столиці, від чого, як наголошував О.Білецький: "украинцы не могли не чувствовать от властей крайней горечи ничем не вызванной, совершенно её заслуженной обиды. Этим искусственно создаётся почва для тех недобрых проявлений национального чувства в каких достойного лучшего, обвиняется теперь украинское движение, лишённое всяческого законного основания"/17.

Як бачимо, яким жорстоким шляхом намагався російський уряд зламати життя українського громадського життя в Москві, якими практичними засобами- "закрити", і ліквідувати" він орудував. Проаналізувавши доповідь міністерства внутрішніх справ, по питанню закриття української громади "Українська Хата у Москві" можна сказати, наголошував дослідник О.Білоусенко:"Що переслідування українців за їх національні стремління почалися не сьогодні і не вчора, але в усі часи, як свідчать історичні джерела, вони ні до чого не приводили, оскільки російський уряд у продовж століть ніяк не може усвідомити, що життєздатність українського національного духу зломити неможливо. Його, правда, можна заборонити, як ото зроблено у 1905 році в Москві, однак, сама заборона замість одного українця у боротьбі за українство ставить у його ряди 10 ще досі хитавшихся українців". Практика українства в Росії, Москві показує, що після декількох вікових заборонень української національної культури в Москві, тут творчі сили української національної культури все з більшою могутністю виростили, розвивалися і кріпли. Будемо надіятися, що так буде і далі, що покаже російському урядові, що питання українства в Росії треба вирішувати керуючись законами, а не заборонами чи репресіями /18.

В одночас із розгромом українських громад в Росії розпочалось і гоніння на українську мову, щоправда гоніння було поручено лібералам, тому вони особливо не захоплювалися і не вдавалися до різких випадів. Так міністр освіти Росії пан П.Б.Струве у своїй статті"Общерусская культура и украинский партикуляризм" намагається з'ясувати питання між українською та російською книжними мовами/18. Русская мысль.М.1912, N1.с.45. Автор, у цілому признаючи українофільську теорію та запрошуючи її до гурту у "російську громадську спілку", однак заявляє, що впустивши українофільство у демократичну Росію треба тільки тому, що воно дуже цікаве надбання "общерусской культуры". Від ідейної боротьби з українофільством звичайно відмовлятися не можна, але мирне співіснування в рамках "загальноросійської культури" як добрих сусідів, просто необхідне. У наш час, наголошував пан Струве: "украинофильская, украинская точка зрения должна быть как источник культурной жизни интеллигенции"/19.

Однак коли, на думку П.Б.Струве, саме по собі "Украинофільство" якимсь би можна було узаконити в російській державі, то українська мова, на думку міністра, ніяк не може стати рівною в загальноросійському вжитку. Вона, на його думку, може функціонувати в початкових класах і то тільки в школах на Україні. Можна вважати, наголошує П.Б.Струве, що українська мова, як мова викладання може побутувати, однак повинна бути і загальноросійська мова поряд із нею, а може говорити, що українська мова повинна бути тільки як предмет суперечок філологів і предметом педагогічного вивчення, тобто мовою для позакласного читання в школах. Другої мови крім загальноросійської у Росії не може бути, хоча зараз багато професорів філологів вказують на стародавність української мови, а академік О.О.Шахматов навіть вважає, що українська мова, це є мова стародавніх слов'ян, однак вводити її не можна поскільки існує уже загальноросійська мова і різниця між мовами цими дуже велика. Однак найкраще буде, якщо українська мова буде виключно мовою інтелігенції і спеціалістів-філологів/20.

Даючи відповідь-рецензію на статтю пана П.Б.Струве, "Старий Українець" зауважував, що фактично ніяких доказів переваги російської мови над українською, останній у своїй статті привів, просто у загальноросійських нападках на українство

"великий російський просвітяр" теж побажав придумати якусь заборону в даному випадку "вирішив тактично заборонити українську мову" зробити її виключно мовою інтелігенції та філологів, однак забувши, що знамениті філологи уже давно зробили висновок, і в першу чергу російські, що українська мова, це засіб спілкування стародавніх слов'ян/21.

І так, як бачимо, у Росії з 1906 року виникають українські друковані органи, які ще у нещодавньому минулому були абсолютно заборонені. Наукові українські товариства, які були при старих порядках немислимі, розпочинали свою діяльність. Здавалось би, що український рух від нині вступає в нову фазу відносин з владою, коли остання буде лояльно споглядати його діяльність, а не через мірку "спеціально вироблених методів". Однак, за невеликим послабленням російську владу знову охопив "ліквідаційний рух, який зачепив і українців/22.

Столипін видає "знаменитий циркуляр", який зайняв гідне місце поряд з Валуєвським циркуляром 863 року і Емським указом 1876 року, який наказував "закривати інородні громади в тому числі українські"/23.

20 січня 1910 року українці з волі російської влади стали інородцями, на такому правовому становищі вони знаходилися рівно рік. Через рік російський уряд намагається повернути усе на своє місце, залишивши в силі тільки заборони відносно українців у зв'язку з чим писав він міністру внутрішніх справ, який в свій час закривав у Москві українське товариство "Українська Хата": "Українські Товариства" з точки зору Російської державності, являються для нас небажаними. Їх попереднє відкриття входить у протиріччя з усіма починаннями, які уряд проводить проти бувшої (sic) України. Виходячи і того положення, що три вітки східного слов'янства по походженню по мові не можуть не складати єдиного цілого, наш уряд, починаючи з XVII століття постійно боровся проти руху відомого під назвою "українського" й уособлюючого собою ідеї відродження попередньої України на автономних початках. У зв'язку з тим, що сьогодні український рух носить у собі не тільки культурологічний характер прийняті урядом міри, щоб український рух в Росії був скасований/24.

Так аналізував дані рішення російського уряду С.Єфремов: " на протязі одного року доля українців два рази принижувалась, що може говорити, що українська справа в Росії звелася російським урядом до руху "мазепинців" і яка ставить за завдання виключно політичний характер і бажає тільки одного-своєї української автономії. У зв'язку з цим такі їх стремління і усі їх організації в Росії повинні бути заборонені. Як відмічено у річному аналізі преси по українських питаннях: "передвзяте" відношення до українців носить настільки універсальний характер, що буквально ні одна область українського життя не залишилась без протидії російської влади. Конфісковувались самі, що є невинні книги, накладались штрафи українські видання, заборонялись культурно-просвітницькі організації, не дозволялись лекції на українській мові, навіть по сільському господарству і землеробству. Признавались крамольними концерти народних співаків-бандуристів, брались на підозру усі народні пісні, козацькі викреслювались поліцейською цензурою, заборонялися об'яви на українській мові, які запрошували громадян на різні заходи. Уся офіційна преса Російської держави боролась з усім українським. Крик дійшов до того, що російські шовіністи бачили загрозу "мазепинців" усюди, вони навіть договорювались до того, що "мазепинці" хочуть бачити Україну під скіпетром " Габсбургської імперії" . Одним словом, наголошував С.Єфремов, усе що виходило з Української Галичини, чи будь- то заснування Українського університету, чи українських друкованих органів усе це зразу переймали "мазепинці в Росії". Виразник офіційної російської статистики по українських справах П.Савенков, який особливо "предвзято" відносився до українського національного руху в Росії писав: "Влада повинна знати про шкідливість мазепинського руху в Росії і розпочинати війну з ворогами єдиної Росії. Вона з усією силою повинна підтримувати Богданівців, тобто тих, хто бажає, щоб Україна була завжди колонією Росії. Така комічність офіційної російської доктрини проти українського національного руху може

говорити настільки Російська державність піклувалася про своїх громадян. Можна і даліше робити перелік злоби, пліток, слухів, анекдотів про українське національне відродження, які розповсюджувала офіційна Російська держава на поч. ХХ ст. Тільки нам, українцям, ніяк не зрозуміло навіщо і чому. Як нам здається, наголошує С.Єфремов, своєю "боротьбою" офіційна Росія виглядає в обличчі українців досить не зрозумілою своєю черезмірною тупістю/25.

Сьогодні уряд, наголошував М.С.Грушевський, знову підняв новий лозунг боротьби проти українства, залучивши до себе у підмогу найреакційніші кола російського суспільства, які висунули проти українського руху нову доктрину, нові полки Мазепинців, намальовані уявою фантазії "спасителів російського отчезства". На їх думку, ці полки "Мазепинців" повинні утримуватися полками "Богданівців", які, на думку російських урядових кіл, повинні допомагати утримувати російському урядові "єдину і неділиму державу" проти мазепинців-націоналістів, які незадоволені обмеженнями українського національного руху, розпочали нападки на Російську державність. Увесь цей незрозумілий клич Російського уряду і його політичних кіл не відповідає абсолютно ніякому тверезому глузду. З цього приводу професор М.С.Грушевський наголошував: "З точки зору сучасних російських опричників, які зовсім не розбираються в українській історії, і які в той же час противопоставляють свіле ім'я славного відтворювача української державності Богдана Хмельницького не менш славному продовжувачу його ідей української державності Івана Мазепи вдалися за власного історичного нещастя до повного безглуздя. Із усіх найреакційніших заяв видно, що російські можновладці абсолютно не прогресують на ниві вивчення української історії". Відкинувши таку, як і саму проблему української державності, російський уряд вдався до мітинговості, використовуючи при цьому у противагу імена славних наших гетьманів. У Росії така тактика має, правда, свою історичну традицію і російський уряд, докоряючи "українцям у зраді" до відомої степені почав використовувати ім'я славного гетьмана Богдана Хмельницького, який, власне, нічим у російській історії не відзначився. Петро I у своєму відомому рескрипті, відкладаючи на неоприділений термін обрання нового гетьмана України атестував усіх українських гетьманів як зрадників, окрім першого Богдана Хмельницького і останнього Скоропатського. Однак, ця слава характеристика була видана славному Богдану помилково і несправедливо згідно його справ. З точки зору дійсно історичної правди, якщо гетьман І.Мазепа не зовсім заслужено попав в роль класичного українського зрадника, то зовсім абсурдним потрібно признати противопоставлення йому Богдана Хмельницького, як представника московської лояльності. Гетьман І.Мазепа в дійсності зовсім не був представником українського автономізму. В нашій історії є представники української державної ідеї набагато сильніші. У І.Мазепи не було трагічної стійкості П. Дорошенка, чи відваги і виносливості, як у гетьмана П.Орлика. І за своє довге життя він прямо таки не успів показати себе з цієї сторони. Що тримав він у своїй душі, які плани виносив, це залишається для нас таємницею, однак можна сказати, що він плив по течії московського центризму на буксирі московської політики і його різкий розрив з нею нагадує скоріше фортель Брюховецького, який переконавшись настільки невиносимо стало на Україні від повсякденного російського втручання, від прислужництва, в одну ніч "з довірлого слуги його царської величності перетворився в зрадника і в автономіста". Гетьман І. Мазепа був чоловік, без сумніву, більш інтелігентний, шляхетний, політик більш тонкий, не доходив до таких грубих безтактностей, як Брюховецький, але він у час свого гетьманування був дуже непопулярний у народі. Усі його знали, як "московську душу"-продажного московського прислужника. Обставини заставили І.Мазепу використати підходящий момент і перетворитися із царського слуги в захисника української свободи, від "московського тиранського іга". Однак, цей пізніший вимушений обставинами перелом не спас репутацію І.Мазепи в Україні. Надто вже сильно він себе скомпроментував в очах тодішнього українського суспільства своєю політичною безхарактерністю, своєю піддатливістю прихотням московської

політики. Бачачи його піддатливість, московський уряд зробив із нього трагічну фігуру, зваливши на його голову усі гріхи українства, проклявши його страшними карами, як нечуваного злодія, другого юду, ворога християнства і православ'я-типового представника "української зради", тої зради, якою завжди компроментували себе українці. Внаслідок такої розробленої доктрини московський уряд уже міг робити з українцями що хотів. В першу чергу він признав себе вільним від виконання обіцянок і зобов'язань, які взяв на себе перед українською державою внаслідок підписання трактату союзного договору в 1654 році. І так бачимо, що "мазепинство" для означення ревнителів теперішнього "малоросійського отечества" уособлює собою назву у достатній степені випадкову і політично, і історично зовсім не аргументовану. Така сама ситуація і з протиставленням Б.Хмельницького і І.Мазепи в якості двох полюсів українських настроїв, являється абсолютно лишеним історичної реальності і надуманням курйозним. Як відомо з добре проаналізованої сукупності джерел, Богдан Хмельницький, якому російська історіографія приписала таку всесторонню політичну лояльність, зовсім не являвся такою фігурою. Якщо співставити діяльність Богдана Хмельницького з діяльністю гетьмана І.Мазепи, то власне Б.Хмельницький являється яскравим представником свідомої ідеї української незалежної державності. Зштовхнення з першим реальним проявом московського центрризму надзвичайно розхвилювало Богдана Хмельницького і направило в сторону рішучої опозиції останньому. Він почав уклонятися від спільних військових походів з російськими військами, відмовляти українські міста Галичини від підчинення Москві, не втаював свого незадоволення Москвою перед своєю старшиною і обговорював з останньою плани заключення союзних договорів з іншими країнами, відхилив допомогу Москви. Відомо також, що одними словами він не обмежувався. Богдан Хмельницький, переконавшись в поганому ставленні Москви до Української державності, почав шукати підтримки українській державності у других держав і заключив союз з Швецією і розірвав союз з Москвою. Київська археологічна комісія недавно видала акти, які достатньо ясно проливають світло на відносини Богдана Хмельницького з Московською державою і розриву союзу з останньою. В цей же час ці ж документи засвідчують новий союз українського гетьмана з Швецьким королівством, якого Богдан Хмельницький дотримувався до самої смерті. Таким чином, Б.Хмельницький, наголошує М.С.Грушевський, ще до 1657 року ліквідував союз з Москвою і вважав себе незалежним володарем України. А отже, політика І.Мазепи не була чимось особливо новим явищем, вона тільки ув'язувала політику українських державців в одно русло відновлювала політику великого гетьмана Богдана. В документах гетьмана Пилипа Орлика на гетьманство, а також в декларації шведського короля Карла XII, знайденої тепер в актах Н.В.Молчановським, ярко освічуються причина розриву гетьмана І.Мазепи з Московською державою і союзом з Шведським королівством, який ще був укладений з гетьманом Богданом Хмельницьким з шведським королем, дідом Карла XII, Карлом X. Шведські документи свідчать: "...гетьман І.Мазепа пішов по слідах свого попередника, славної пам'яті пресвітлого гетьмана Богдана Хмельницького, який разом з пресвітлим королем шведським, дідом сьогодняшнього короля Карла X взаємним договором звільнили Україну з польської та московської неволі. Очевидно, наголошував М.С.Грушевський, ми можемо вірити тому, що вступаючи в союз з Карлом XII гетьман І.Мазепа вважав себе продовжувачем справи Богдана Хмельницького і намагався використати завіти великого гетьмана по утвердженню незалежності Української держави. В зв'язку з цим, можна признати ненауковим явищем в російській історичній науці протипоставлення гетьмана І.Мазепи гетьману Б.Хмельницькому і робити першого "стовпом українського сепаратизму". З точки зору вузького центрризму і унітаризму на стезі якого стояв Петро 1, усі українці, не бажавші стати у протиріччя з "загальними народними бажаннями" повинні рахуватися зрадниками, інакше кажучи, у них "виникав конфлікт з унітаризмом, який не бажав признавати різниці народів, і ніякого відособлення," не тільки в українській писемності, але й в українському житті. На

цих засадах українські старшини вирішили конфліктувати з московською політикою, другі, небажавши признавати московських реалій, були записані у ранг "зрадників", хоча були іскренніми сторонниками дружніх державних зв'язків України з Росією. Не дивлячись на таке насилля український народ не бажав відмовлятися від своєї національності, від історичних особливостей життя побуту, культури, традицій від права і волі їх незалежного розвитку. "Род ситцев иже свободы хоцет", так зауважував про українське суспільство і державність сторонник Московської держави архієпископ Лазар Баранович, щиро вмовляв московський уряд не перешкоджати і не утискати українців в автономії. Однак, московський уряд не бажав ослаблювати свої центриські тенденції, українське суспільство теж не бажало іти по п'ятах у брехливої московської політики і у зв'язку з цим зразу ж попадало в "зрадники". Така політика проводилась і проводиться досить успішно з точки зору політичних інтересів Московської держави. Однак логічною вона постає, якщо споглядати на неї з точки зору "общерусского" націоналізму, для якого не може бути ніяких "українських особливостей" будь - де: чи то в області політики, чи у сфері культури, літератури чи побуту. Відношення до справи у однаковому стремлінні знищення українства у Російській державі почали розглядати з XVIII століття, а тобто після 1709 року і з наростаючою інтенсивністю продовжували знищення українства до століття XX-го/26.

Якщо ретельніше розглянути українство з точки зору російської нації, яка дбає про свою єдність і бажає своєї держави, то розуміючи її наявність у XVII столітті, то українці сьогодні цілком можуть взяти програму діяльності у більш світлого минулого і керуватися нею у сьогоднішній, відстоюючи свої права на державу. Наше ж завдання у Росії на історичнім прикладі, заключається в тому, щоби показати російському суспільству, що все подавлення українського національного руху в Росії- абсолютна нісенітниця, український рух в Росії не щезне і з кожною новою генерацією буде вливати нові таланти, які будуть рухати ще з більшою потужністю українську справу в Росії. Тому, на нашу думку, російському урядові слід тверезо оцінити український рух - піти з ним на реальне співробітництво, дати йому можливість безборонно розвиватися. Російський уряд повинен зрозуміти, що український національний рух не можна заборонити, нова заборона ще більше згуртує його і він відродиться у більш зрілому українстві і розвине своє подальше культурно-просвітнє життя у більш цивілізованішій чи демократичній Росії/27.

Однак, історичний розвиток у Центрально-Східній Європі дає нам право наголошувати, що проникнення російського впливу проходило не так швидко, як це нам подають російські історики. Розглянувши документи по українсько- російських контактах, починаючи з часу перших взаємообмінів делегацій, ми побачили, що як таке з'єднання України з Росією на протязі XVII-XVIII століть проходило не так гладко, як це описувалось російською історичною наукою початку XX століття.

У 1911 році це питання проаналізував професор Б.Е.Нольде у своєму "Нарисі російського державного права". На його думку: "Злучення України з Москвою почалося з "недорозуміння". Прибувши із Москви в Переяслав посольство від Московського царя було 8 січня запрошене гетьманом України Богданом Хмельницьким на церковний Собор, щоби воно присягнуло від імені царя Олексія Михайловича в тому, що цар московський буде захищати народ український від Польщі, на- віки буде гарантувати права і вольності українського народу і підтвердить письмово грамотами права і маєтності усього народу України. Представники українського народу гетьман зі старшиною з однієї сторони, з другої- представники московського царя, В. В. Бутурлін з посольством відправились у соборну церкву м.Переяслава. Однак, у церкві в останній момент посольство московського царя відмовилось присягати. Гетьман Богдан Хмельницький у злості тоді вийшов з церкви у знак своєї незгоди з рішенням послів. Характерно, що цей епізод в історії описують московські джерела, українські майже не збереглись. Коли гетьман з московським посольством увійшов до церкви і архимандрит Прохор, протопіп Адріан з усіма священниками - Собором облачили в ризи, бажаючи

почати присягу по чиновничій книзі, яка від царя була прислана їм і гетьманові, гетьман сказав послам, щоби В.В.Бутурлін вчинив присягу від імені царя перед гетьманом, українським народом і військом запорізьким, що він буде вічно перед польським королем за них стояти і вольностей не порушить і хто був шляхтичем чи козаком, чи міщанином і хто всякому чи ні, то тим бути і надалі. А боярин В.В.Бутурлін з товаришами говорили гетьману, : "того щоби за великого царя хто - небудь присягу давав, то такого у них ніколи не бувало..." І гетьман вийшов із церкви і пішов на двір переяславського полковника Павла Тетері радився з усіма полковниками і зі всіма людьми і багато часу, а послі стояли в церкві. Із двору до них було прислано полковників Переяславського Павла Тетерю та Миргородського Григорія Сахновича. Прийшовши до них полковники говорили послам теж саме, щоб присягу вони вчинили за царя/28.

Подальші переговори про присягу царя закінчились нічим і від імені царя українському народові присягу не було дано. Однак, голова посольської делегації В.Бутурлін заявив, що "слово царя нерушиме і перемін у ньому не буває". Однак, історик М.Костомаров, зробивши висновок з сукупності джерел стверджував, що присяга від імені царя українському народу була дана/29.

Таким чином, та Переяславська Рада, яка так оспівана в російській, а у подальшому у радянській історіографії чистішої води видумка. Тільки через місяць, наголошує московський дослідник даної проблеми Д.Сіромаха в статті "Соединение Украины с Москвою" по невдалій Переяславській Раді переговори були знову відновлені і гетьман відправив посольство у Москву виробляти з царем умови з'єднання двох держав/30.

Лист, направлений до царя і доставлений посольством, сповіщав: "Изволь... права, уставы, привелеи и всякие свободы и державы, добро и имущество для духовных и мирских людей. Изволь твоё царское величество утвердить и со своими грамотами укрепить на века"/31.

Внаслідок настоянь гетьмана Богдана Хмельницького царю прийшлося змінити тактику і присягнути українському народу. Згідно свідчень російських джерел цар дав внаслідок злучення гарантійні грамоти: 1-шу, гетьману, війську і народу українському, окрім того утвердив договір і так звані статті Богдана Хмельницького усіх 11, які і до сьогодні значаться в числі законів Російської імперії/32.

Важливість цих статей полягає в тому, що вони проливають світло на заключення юридичного договору між обидвома державами Українською і Російською. Ці статті Богдана Хмельницького, на думку дослідника Д.Сіромахи, Московський, а пізніше Петербурзький уряд признавав аж до часу Катерини II, називаючи його завжди договором з Україною. Суть цього трактату зводилась до того, що Україна залишалась як держава і зберігала великі вольності і невтручання російського уряду, і мала право на власну військову організацію 60-ти тисячне військо, власне законодавство, управління, фінанси, власного голову держави, виборного гетьмана, про вибрання якого народом тільки сповіщалось в Москву. Самостійні політичні відносини з іноземними державами, прийом іноземних посланників, улаштування іноземних посольств. Цар, не сперечаючись з Богданом Хмельницьким, підтвердив усі умови союзного договору між Україною і Росією, обіцяючи захищати права і вольності і зобов'язався допомагати Україні не тільки військом, але й грошима. На Україні з московської допускались тільки приказні і воєвода в Києві для урегулювання політичних взаємовідносин між Україною і Росією/33.

Професор Б.Е.Нольде зауважував, українська сторона вимагала від російського уряду підтвердження статей Богдана Хмельницького кожний раз, як тільки влада переходила до нового гетьмана. Так після обрання в 1657 році нового гетьмана І.Виговського цар навіть зобов'язався охороняти українців від їх ворогів і затвердив усі їх привілеї у тій формі, які вони були підписані з Богданом Хмельницьким. Коли у 1659 році гетьманом України був обраний Юрій Хмельницький, то статті його батька були йому поновлені і прочитані на раді. Приємник Юрія Хмельницького гетьман

Брюховецький спочатку утвердив усі статті з Московською державою в Батурині, а потім уже їх урочисто утвердили в Москві. При обранні на раді в Глухові в 1659 році гетьмана Многогрішного було присутнє посольство царя, яке підтвердило усі статті Богдана Хмельницького. Точно также після вибрання гетьмана. Точно так усе відбувалося після обрання у 1687 році гетьманом Самойловича, а потім у 1687 році І. Мазепи-Московське царство гарантувало вольності Україні: "кріпко і на віки"/34.

При такій здавалось би вічній силі російських законів вірно зауважував професор Б.Е. Нольде обидві союзні сторони мало довіряли одна одній. Москва розуміла, що така ситуація по відношенню до України досить не певна і тому не уявляла собі інших державних і політичних стремлінь окрім своїх власних, вона не намагалася усилювати гетьманську владу і терпіла її, вичікуючи, щоби нагородивши "українською зрадою" мати повід для скасування української державності. Сама ж українська державність, наголошував російський дослідник Б.Е. Нольде терпілась Москвою до тих пір, доки російська держава була слабкою. Козаки і їх держава уже у XVII столітті вважались з точки зору російської юриспруденції вічними підданими, а невдале бажання московського патріарха підчинити собі Київського митрополита і усе українське духовенство, визвало у Москві деяке озлоблення, але офіційна Москва і вигляду не подала, що сталася релігійна поразка. Однак, було зафіксовано, що якщо не сталося релігійного єднання, то політичне, яке само по собі являється нетривке, може пощезнути в любий момент/35.

Полтавською битвою, наголошував московський україніст Д. Сіромаха, закінчується перший період союзних відносин України і Росії, відношень порівняльно лояльних між Україною і Росією, не дивлячись на деяку недовіру українського уряду до політичних стремлінь Москви/36.

Слабкість Московської держави не дозволяла останній порушувати "Трактат Богдана Хмельницького" підписаний двома сторонами у виборі великої війни з Польщею. Однак, така ситуація явно не влаштовувала ні одну сторону, обидві починають шукати вихід із такого становища, перша - українська - намагається скинути нависле над нею іго і рабство, друга - закріпити своє становище у державній структурі союзника і звести нанівець усю його номінальну залежність. Скоро наступає другий період російської історії Петербурзький, який знаменується поступовим укріплення Російської держави і ослабленням її сусідів-суперників в першу чергу Швеції, Польщі, Туреччини. За таких умов демократична Україна поряд з великодержавною централізованою системою організованою Петром 1 не могла довго встояти. Однак, Петро 1 не рішився, не дивлячись на окремі свої заходи круто і раптово змінити свої договірні відносини з Україною. Однак, напроти в грамоті і маніфесті 1709 року по випадку обрання нового гетьмана Скоропадського, Петро 1 обіцяє: "свято і нерушимо і ціло дотримуватися прав і вольностей і привілеїв України/37.

В своїх завіряннях цар указував: "а мы наше царское величество обещаем вам... тому вольными гласы новобранному гетману також генеральной старшине, полковникам, словом все вольности права и привилеи, которые от времени приняты гетмана Богдана Хмельницкого... имели, свято и нерушимо их содержать"/38.

Однак, дальше великих слів і обіцянок Петро 1 не пішов і "статті Богдана Хмельницького" новому гетьману не підтвердив, і коли останній нагадав, то цар уклончиво відговорився, що цього він не зробив із-за того, що не було часу у зв'язку з війнами". Обіцянку у тверджувати всі права "свято, нерушимо і ціло" виконано не було. В 1722 році цар послав в Глухів "брегадира" Вельяминова з шістьма офіцерами, щоб вони перебували при гетьмані, утворюючи собою "малоросійську колегію", яку підчинив Сенату. Щоправда, ця комісія повинна була формально "усе чинити по трактату учиненому Богданом Хмельницьким", однак, влада гетьмана була уже обмежена наглядом, недовірою і постійним втручанням у внутрішні справи української держави московської колегії. В цей же час в Україні почали збирати податки для Великої Росії/39.

Зі смертю же гетьмана Скоропадського вибори нового гетьмана були царем

заборонені, а назначений останнім чернігівський полковник П.Полуботок, як наказний гетьман не мав усіх функцій володаря України. На прохання П.Полуботка і генеральної старшини про обрання нового гетьмана приказано було "не докучати"/40.

Скоро по смерті Петра 1 у Російській державі почалися смути, незадоволене його правлінням духовенство, частина московського старого боярства розпочала бродіння в народі. Вдова Петра 1 і мати Петра II у зв'язку із заворушеннями у самій Російській імперії боялася, що внаслідок смуту Україна від'єднається від Російської імперії. В цей же час російський уряд не міг не зауважити покращення українсько-турецьких відносин. Зрозумівши подальший хід подій, який може привести до розвалу імперії, російський уряд вирішив відложити розпочаті Петром 1 наміри обмеження і поступового знищення української державності і в зв'язку з цим в 1727 році їх царська величність повеліли "справи малоросійські знову повернути в колегію закордонних справ і обрати гетьмана Апостола "по трактату гетьмана Богдана Хмельницького". "Имеем честь объявить Сенату и Верховному Тайному Совету о сборе с Малороссии доходов по пунктам Богдана Хмельницкого и об отмене положения Малороссийской Коллегии. Пожаловали Мы милосердно своих подданных Малороссийский народ, указали: доходы с них денежные и хлебные собирать же которые подлежат по пунктам гетмана Богдана Хмельницкого и которые собраны при бытности бывших потом гетманов. А которые всякие доходы положены с определения Коллегии по доношениям генерал-майора Вельяминова вновь те оставить вовсе, а впредь с них не собирать и об том в Малороссию к тамошней старшине и во все полки послать указы из Сената с нарядным курьером и при том их снабдить Нашего Императорского величества милостью, что к ним в Малороссию Гетман и старшина будут определены впредь вскоре, как прежде было по договору Гетмана Богдана Хмельницкого. А вышеписанные посланные наши указы по полкам разослать из Коллегии Малороссийской с нарочными посланцами"/41.

Як бачимо, український уряд внаслідок проведеної широкомаштабної зовнішньополітичної діяльності, використавши нестабільність у самій Російській імперії зумів добитися повернення своїх прав. Повертаючи їх, російський уряд ще раз підсвідомо робив вигляд, що справедливий у своїх вчинках і дотримується договірних умов стосунків між Україною та Росією. Однак, хід обставин історичних подій говорить, що самий умисел договірних відносин їх рівності був уже втрачений. Україна ще могла вибирати собі гетьмана самостійно, по своїх старинних звичаях, правах і законах з послідуємим уповіщенням царя, однак, зараз ці права були уже підмінені утвердженням царя. Після смерті гетьмана Данила Апостола, дозволу на вибори нового гетьмана довго не було, а в Глухів був відправлений князь Шаховський з інструкцією наглядати за "Малоросійським народом", щоби він привикав до "Великоросійського правління". Одним словом, російський уряд вирішив виправити свою помилку, яку він допустив у час внутрішньої смуту. Наступає взагалі період посилення гніту українського народу, який спонукається відміною усіх договірних зобов'язань Росії перед Україною і прямим втручанням у внутрішні справи ще досі незалежної держави. В окремій записці член верховної тайної ради граф Толстой в 1726 році доказував: "что дозволяют в Малороссии гетману быть не надо, дабы Малороссию к рукам прибрать"/42.

В цей же час українська старшина шляхом посольств намагалась встановити свої права. Внаслідок широкомаштабних клопотань, використавши слабкість уряду Єлизавети Петрівни, українська старшина вихлопотала повернення автономного статусу України і реставрації української державності. Але це знову сталося внаслідок широкомаштабних воєн на півдні з Кримським ханством і з Турецькою імперією. Боячись, щоби козацтво не використало наступ Росії на вольності України і не від'єднало Україну від Росії. Єлизавета Петрівна з дуже великою неохотою дозволила нові вибори гетьмана і гетьманом уже по "царському велінню" був обраний Кирило Розумовський. При цьому імператриця підтверджувала стародавні права України, а справи її знову були передані із Сенату в Колегію Закордонних справ. Однак, незалежність України оприділювалася фактором загрози на півдні Російській імперії

Кримського ханства і Турецької імперії, як тільки загроза щезала, щезала і сама необхідність існування Української держави. Прийшовша на зміну померлій імператриці нова імператриця Катерина II, налякавшись широкомаштабними діями гетьмана по розбудові Української державності, змістила гетьманат, змусивши скласти булаву гетьмана К.Розумовського і віддати справи України в "Малоросійську Колегію". Ліквідація Української державності трактувалась "спробою гетьмана Розумовського узаконити спадкоємність своїх нащадків на гетьманську владу на Україні, де "прошення гетмана было неудовлетворено, а сама эта должность была упразднена". Внаслідок "дій гетьмана Розумовского" була утворена Малоросійська Колегія" із чотирьох російських офіцерів і чотирьох українських старшин"/43.

Офіційно Катерина II відмінила гетьманство, а тобто українську державність у 1764 році, як зауважують українські джерела: "ці провінції, писала Катерина II генерал-прокурору князю Вяземському, ті що до України належали, треба найлегшим способом привести до того, щоби вони обрусіли і щоби віками утверджене тут гетьманство і самі імена гетьманів пощезнули, не тільки персони, що були возвеличені у дану гідність, а й уся тамошня політична і адміністративна система. У зв'язку з укріпленням влади усередині держави і ослабленням найбільш небезпечних сусідів Польщі і Турції, завоювання за допомогою тих же козаків Криму, Новоросії, буде добре, якщо Україна стане складовою частиною імперії і бувший союзник Україна, як велося і ще із часу гетьмана Богдана Хмельницького перестане існувати. Звичайно раніше, наголошувала у своїй записці генерал-прокурору Катерина II, коли велись війни з сусідами України, Росії - Туреччиною і Кримською державою було розумно і корисно, щоби така держава як Україна була. Росія, зберігаючи дружні чи союзні стосунки з останньою, з українським народом, направляла усі її сили проти турок і татар. Така Українська держава у минулому, зауважує Катерина II, була добрим буфером, який прикривав Росію з півдня, власне, вона, таким чином, і сприяла зміцненню Росії і становленню останньої як імперії. Але зараз, коли Новоросійський Край, а потім і Крим були приєднані силою цієї ж Української держави до володінь імперії, Україна опинилась у більшій мірі оточеною російськими володіннями. Зараз така держава Україна нам уже стала непотрібна, тим паче, що до цього часу, державна структура України не дозволяла російському уряду втручатися у свої внутрішні справи, а "самодержцзы", наголошувала Катерина II, "нуждались в рекрутах и деньгах для постоянных войн и всё это могла им дать богатая Украина, неговоря уже о большем противоречии с самодержавием идеалов демократии "вольницы", яка, на думку Катерини II, "вчасности Запорожская" завжди була оплотом державності України/44.

Після знищення державності України "Гетьманства" і його військової організації Запорізької Січі залишились ще "місцеві особливості", а іменно місцеве адміністративне управління: полки, окремий виборний суд, окрема податкова система, окремі закони, так званий "Литовський Статут", який був укладений відносно традицій українського народу, судочинною практикою і повеліннями: "універсалами" гетьманів/45.

Усе це згідно указів Катерини II поступово і безповоротно знищувалось. Останні землі України, чи по словах запорізьких джерел, "землі гетьманського реманенту" були розділені на три губернії: "Київську, Чернігівську і Новгород-Сіверську, і на них була поширена загально-російська юрисдикція, а з 1775 року вони були перетворені в губернії. Сюди не увійшли усі українські землі, які раніше були власністю української держави. Російський уряд, дбаючи, щоби Українська держава пощезла назавжди, вирішив розділити її. Утворені губернії: Харківська, Воронежська, Курська були зараховані зразу ж до загальноросійських не українських губерній. У 1783 році на Україну поширилось кріпацтво, тобто подушні податки і другі загальноросійські повинності і податки. Раніший кордон між Україною і Росією був знищений. Слід зауважити, що раніше між Україною і Росією були таможенні кордони, і Україна тримала свої таможні і брала пошлину з московських купців в користь українського скарбу. Таможні між Україною і Росією були знищені при імператриці Єлизаветі

Петрівні, не дивлячись на підтвердження останньою статтею Богдана Хмельницького, і протести про скасування таможень гетьмана Розумовського. У зв'язку з такими своїми рішеннями імператриця писала: "...в Московском государстве...оприч нас, великого государя, кабаков никто не торговали, а потому и не держали, учинён заказ крепкий, а которые люди в таких поступках об'являются, тем чинам жёсткое наказание. А ныне с Малороссийских городов многие жители с вином и табаком в Московское государство ездят и продают всяким людям для своей корысти и отчего кабацким сборам чинится поруха и не доброе и меж людьми смута. И тебе гетману учинить заказ крепкий под жестоким караньем, чтобы Малороссийских городов жители вина и табаку к Москве...отнюдь не возили и не продавали...и казне порухи не чинили"- писала цариця гетьману/46.

Слідуючий документ цариці уже прямо указує на те, що: "верноподданные наши... от платежа внутри государства таможенных и мелочных сборов освобождены, почему во всей Великороссии подданные действительно тою милостью пользуются, а в Малороссии собирается цидука и эвеста. Сверх того, с провоза с великой в Малую Россию со всякого товара не исключая от внутренней и скота...равным образом из провозимого из Великой в Малую Россию собирается пошлина. А по Малороссийским правам, яко то по постановленным пунктам по которых приступил под державу гетман Богдан Хмельницкий...веё в Малороссии сборы, выбирались малороссийскими людьми, под смотрением воевод. Повелеваем в Малой России таковые пошлины, называемая индукта и эвеста отставить и оныя ни ского не брать, а учредить одно по польской границе и по турецким границам пограничные тамошни/47.

Приведені вище історичні джерела, однак, не дають ясного юридичного висновку, який статус Україна мала, будучи в союзі з Москвою. Ряд джерел, приведених вище, дають нам право оприділити час наступу на українську державність. Симптоми непідтвердження статтей Богдана Хмельницького, затягування з виборами гетьманів, і накінець ліквідація таможень, які розмежовували дві держави, яскраво говорять про інтенсивний наступ російського централізму на обмеження державності України. Однак, із свідчень джерел вочевидь постають таможні, які працювали до середини XVIII століття і були яскравим фактом української державності. Цей яскравий політико-економічний факт дає нам право по новому підійти до питання так званого з'єднання України з Московським царством, згідно з "трактатом 1654 року" вчиненим Богданом Хмельницьким", а отже, нам прийдеться з'ясувати дещо під іншим кутом зору, наприклад, політико-економічним, що це, однак, було: Союз двох рівних держав, чи це з'єднання слід розглядати з точки зору як Унію двох окремих з різною культурою, політичною структурою держав, які об'єднувалися під скіпетр одного монарха, чи з точки зору всецілого підчинення України Московським царством, як завойованої країни, внаслідок хитромудрих політичних і дипломатичних ігор в союзників і в союзні договори. Усі питання виникають при розгляді "російського державного права", яке примінялось відносно української держави від злучення з нею до повної її знищення у кінці XVIII століття. Питання про політичну самостійність України після "з'єднання" виникає не тільки відносно України, але й Московської держави. Попробуємо проаналізувати це становище держав через призму наявних у нашому розпорядженні джерел. Їх сувокупність показує, що ні трактат 1654 року, ні послідуєчі угоди між Україною і Росією не були сформульовані точно і ясно про подальші політичні і соціально-економічні взаємовідносини, зокрема права і обов'язки Московської держави і України, а можливо і обох сторін, при тому взаємному недовір'ї, були договором остаточним. Складається враження, що це був тимчасовий військово-політичний союз у зв'язку з намірами агресії Польщі як на Україну так і на Московське царство, що раніше відносно Москви робила Польща. Посадження королевича Володислава на російський трон, як і Лже-Дмитрія, цьому яскравий приклад. Складається враження, що в пилу конфронтації з Польським королівством, не знаючи ще, як обернеться доля воєнної кампанії, обидві сторони Україна і Росія боялись з'ясувати ці питання, оскільки політичне улаштування

"союзників" було явно відміним. Звідсіль і висновок, що кожна з договірних сторін всеціло залишалась на своїй державній позиції і ні в чому не поступалась перед іншою договірною стороною/48.

Кожна сторона у цьому "договорі" відстоювала повністю свій погляд на проблему злучення держав. З точки зору монархічної Москви, незнаючої других форм державності окрім монархічної, тобто "підданства царя", "милостей царя", "пожалуваннями царя", письмовий трактат 1654 року був узгоджений з демократичною стороною договору так, що: "де гетьман з військом і народом присягав царю", а останній "жалував їх грамотами", утверджував права, вольності, маєтності. З точки зору демократичної України також все було менш більш зрозуміло, оскільки цар зобов'язувався кожний раз" свято і нерушимо на вічні віки "утримувати", "охороняти" усі права і вольності народу українського, не вмішуватися у внутрішні справи української держави. Спеціальні неточності допущені при складанні договору, яким не надавали великого значення складають враження, що обидві сторони не вірили у подальшу життєздатність цього договору, як і у реальну можливість такого об'єднання, як і цьому самому договору, оскільки подібні договори у середньовічній Європі були нетривкими, хоча скріплялися "найщирішими клятвами", а отже, типовим становийськовим явищем, що видно із дослідження російсько-українських документів. Як наголошувалось вище, Україна, як держава, що заключила договір з другою державою обумовлювала у ньому усі вигоди від договору у свою користь, які повинні були гарантувати її існування, а тобто: перше - право самостійно вибирати голову держави, гетьмана; друге- право мати самостійні відносини з іноземними державами, самостійність у внутрішньому управлінні, управлінні військовому, церковному, судочинному, адміністративному, фінансовому; третє- вести самостійно законодавство, юриспруденцію. До цього можна додати, ще з точки зору сучасної науки, ще державну територію і українське населення. Кожна держава у час "трактату 1654 року", по сучасних наукових мірках, складалася з трьох компонентів: "народу, влади і території. Головне питання, яке нас цікавить, як складалася організація державної влади на Україні після 1654 року, тобто після часу, коли гетьман і весь український народ "присягнув" Московському царю на підданство і які обов'язки були на нього возложені за це добровільне підданство. Тобто з'ясуємо питання у чому, власне, з політичної і соціально-економічної точки зору заключалось підданство українців і як воно оприділялося Московською владою, згідно наявних московських джерел. Із усіх наявних джерел ні одне не може говорити про взагалі чи будь-яке підданство українського народу навіть з тогочасної точки зору європейської юриспруденції. Усі вони настільки абстрактні, неясні і незрозумілі, що ні єдина європейська юриспруденція не оприділила би, що це підданство чи навіть договір, як трактувалось російськими істориками "союза", "вічна" угода. Скоріше всього "трактат 1654 року" нагадує звичайнісіньку військову угоду тимчасового характеру, де термін на "вічні віки" типова абривіатура, форма звернення, оформлення документів того часу. Прочитуємо текст заключення "трактату 1654 року": "Служити вірно і проти неприятеля стояти, не жаліючи голів своїх, присягав гетьман Многогрішний". "Государю і наступнику служити, прямити, всякого добра хотіти і на неприятеля ходити", наголошував Богдан Хмельницький, "служити государю вірно і на неприятеля ходити", так присягали Виговський і Ю.Хмельницький, Брюховецький і другі. В усіх цих присягах відчувається один обов'язок української держави і українського народу надавати союзній 1654 року Московській державі військову допомогу. Як бачимо із усіх договірних пунктів "11 статей Богдана Хмельницького", гетьман по заключенню договору залишався у своїй країні повновласним господарем з чітко окресленим таможенним кордоном з Росією, на якому збирались за в'їзд точно такіж мита, які збирались при в'їзді в Україну з Польщі, Кримської чи Турецької держави. Гетьман без всякого втручання царя, концентрував у своїх руках, в необхідних випадках разом з Радою старшин-полковників, усю законодавчу, адміністративну і військову владу. Усі державні заклади української держави і адміністративні особи, не дивлячись на виборний

характер, підчинялись тільки гетьману України, отримували від нього усі необхідні рекомендації, "універсали" на право володарювання в окремих регіонах держави. Гетьман України, згідно українського законодавства XVII-XVIII століття, був і головнокомандуючим українських збройних сил, і як свідчать українські закони: "а без Гетманского ведома пойдёт кто на войну, казнить их смертью"/49 . Слід зауважити, що повнокровна незалежність держави у середньовіччі у Центрально-Східній Європі оприділювалась наявністю незалежної церкви. Аналіз джерел говорить нам, що у момент заключення договору між Україною і Московською державою Українська митрополія залишалась незалежною від Московської патріархії, традиційно підчиняючись як із часу хрещення України-Русі 988 року Константинопольському патріарху. Характерно, що в Україні у XVII столітті церковна влада не підчинялась владі гетьмана, коли як в Московській державі патріарх всеціло залежав від волі царя. Підчинення, однак, Київської митрополі владі гетьмана сталося в 1685 році, про що сказано у грамоті московського царя, яка була написана на ім'я київського митрополита/50.

Після підчинення Київської митрополії, через деякий час, яких умов невідомо, будь-які серйозні джерела відсутні, цар підчинив Київську митрополію Московській патріархії/51.

Однак, фінансова і уся система церковного податкового збору залишилася у розпорядженні української держави. Джерела дають право нам говорити, що така система взаємовідносин залишалася і в петербурзький період української держави, українська церква була менш більш незалежна до 1709 року, тобто до того часу, коли цар примусив останню проклясти гетьмана Мазепу. Згідно свідчень російських джерел, українські майже відсутні, "іноземних послів гетьману вільно було приймати і вести з ними переговори, та якщо тільки іноземні держави замишляли що зле проти її царської величності, про це гетьман повинен був зразу ж сповіщати в Москву про можливу загрозу проти тої чи іншої держави"/52.

Влада гетьмана самостійно вести переговори з іноземними державами, безумовно признавалася "Трактатом 1654 року", однак, не довіряючи гетьманам московські царі поступово намагалися обмежити право Української держави на право проводити самостійно переговори з іноземними державами, що видно із додаткових статей, даних царем гетьману Брюховецькому, Многогрішному і послідуєчим. Тодішня конструкція української держави носила у собі організацію стародавньої вічової влади самого народу. Народна Рада, що складалася із старшин, козаків і народу, вибирала по старинним звичаям і вольностям голову держави гетьмана, одобрявала і відхиляла умови договору з Російською державою і іншими державами. Що стосується території української держави, яка до середини XVIII століття відмежована від Російської держави особливою таможенною лінією, то у цьому відношенні у законодавчих пам'ятках є характерні побутові факти, згідно яких ми знаємо, що при в'їзді в українську державу російські купці скаржились своєму російському уряду на великі пошлини і податки в Україні: "ми платимо гетьману в Черкеських містах пошлини з своїх товарів і з солі". Дані факти яскраво говорять про наявність реальних державних територій. Повертаючись до постановки поставленого вище запитання, ми бачимо, що тодішня Україна з точки зору сучасної правової науки, являлась на основі завжди точних московських джерел незалежною державою після "трактату 1654 року", відновлюючи його постійно як самостійна політична сторона. Та обставина, що по історичній долі українська державність утратила свою незалежність внаслідок репресивних мір і стремлень другої союзної держави, можемо прогнозувати розвиток Української державності в майбутньому. Що стосується питання, як повинна відноситися сучасна наука до даного союзу двох держав, то, на нашу думку, тільки через призму різних типів думок і форм правління, де сам принцип з'єднання відбувся тільки-но по принципу військової взаємодопомоги. Таким чином, договір про з'єднання України з Росією був заключений у 1654 році, але умови на яких це з'єднання відбувалося, залишалися до

кінця не визначеними. З цього приводу російський історик Б.Э.Нольде зауважував: "Що Москва до Петра 1 і Полтавської битви ніколи не намагалася обмежувати владу гетьмана, вона ніколи не вмішувалася у чужий їй суспільний і політичний лад України, відмежовувалась від нього кордоном і таможнями. До цього часу , наголошував дослідник, і було дві "особні" держави Україна і Росія/53. Однак, після Петра 1 , можна сказати, що союзництво закінчилось і Москва, головним чином, сама назначала і скидала гетьманів/54.

Такі дії царя порушили державний устрій України і привели його поступового занепаду. Коли розглядаємо питання розквіту державності України в рамках союзу з Москвою, бачимо, що упадок України розпочався після прямого втручання Московської держави у внутрішнє життя України. Саме втручання у державну структуру України наголошував С.Єфремов, було суто політичною творчістю російської державної влади, яка використала зручні моменти, щоби "прибрати к рукам Малороссию/55.

Власне, до цього часу, пояснює М.П.Драгоманов, Україна могутньо розвивалась духовно культурно і літературно , тому що її стремління простягались до Західної Європи і збагачувалась вона, власне, через свій південно-західний регіон, а не через Москву і в подальшому Петербург. Власне, у цей час українська література, культура внаслідок співіснування і взаємообміну з західноєвропейською культурою стояла вище російської. Аналізуючи факти культурної історії з другої половини XVII століття і особливо з початку XVIII століття, М.П.Драгоманов наголошує: "Великоросія ще у XVII-XVIII століттях була у культурному розумінні набагато біднішою і культурно слабкішою країною ніж Україна, по відношенню до масової культури. Залишається вона такою і до цих пір.У кінці XVIII- поч.XIX століття у культурному житті внаслідок Петровських реформ стались суттєві зміни, Великоросія зробила скачок вперед, який дав їй можливість уже у XIX столітті перетягнути передові культурні і інтелектуальні сили українського суспільства до себе. Щось схоже у XIV-XV століттях в Україні зробила Польща, але від цього Україна менше постраждала культурно, ніж від азіатських присмаків Росії.Усе це сталося внаслідок втрати державності і свідомої русифікації російським урядом українського панства, шляхти , інтелігенції, духовенства.Тому у XIX-поч. XX століття, внаслідок підйому українського народу була відновлена загнана в небуття у XVIII столітті російськими світськими особами і особливо духовним урядом: українська культура, література, живопис, скульптура, дещо припинена, чи сповільнила хід загальна русифікація українців/56.

Що стосується питання русифікації України і її народу, то М.П.Драгоманов вважав, що русифікація, яка проводиться офіційною російською владою безсила в боротьбі з українським національним рухом з українською національною культурою. Навіть якщо подивитись на історію України з наукової точки зору, то ми побачимо, що держави, які ставили перед собою питання асиміляції чи денаціоналізації українського народу, самі давали можливість українському народу створювати прогресивні форми для відтворення української національної ідеї, українського національного руху. Породжували ґрунт до становлення свідомого українства, яке відновившись зразу ж ставило перед собою питання про національну самосвідомість, дальше національні школи, національну автономію, а в ході стабілізації української національної ідеї, питання про створення Української національної держави. Питання про створення держави жевріло в усіх віках після її втрати, і це гостро відчувалось в Російській державі особливо зараз на початку XX століття. Аргументуючи світобачення М.П.Драгоманова дослідник А.Хатченко на шпальтах часопису "Украинская жизнь" зауважував, М.П.Драгоманов вважав, що статті Гадяцького договору укладеного у 1658 році гетьманом Виговським посприяли розвитку української культури так, що після них ні один із сусідніх народів, який намагався її підірвати, не могли перервати розвитку української культури, як і національного життя взагалі/57.

Однак, як свідчать факти, усім цим ідеям і стремлінням Виговського не судилось збутись, оскільки після Полтавської битви була піддана знищенню уся українська

культура. Не обминула вона, як наголошує дослідник І.Панькевич, столичного центру українських гетьманів міста Батурина. Розгром Батурина російськими військами на чолі з царем Петром 1 показує українцям, яскравий вандалізм некультурної російської нації, яка залишалася ще з своїм монголо-татарським насліддям дикою ще у XVIII столітті, інакше ніяк не можна пояснити того відношення, яке відмічають вчені по відношенню росіян до української культури/58. В агонії злоби, відмічає дослідник Резніченко, погинуло багато цінних історичних пам'яток, святинь української національної культури, які засвідчували яскраве минуле українського народу. Так загинула в вогні Батуринська гетьманська бібліотека, яка була начинена стародавніми українськими рідкісними літописами і книгами, погинула велика картинна галерея батуринського палацу, у склад якої входили портрети українських історичних діячів, князів, гетьманів. В цей же час був знищений відомий своїм багатством батуринський дім гетьмана Мазепи. Тій же участі було піддано, по одному й тому ж сценарію, щоправда, у трохи пізніший час, і палац гетьмана К.Розумовського. У Батурині, наголошував дослідник Резніченко, зникло стільки яскравих українських святинь, що якщо вони дійшли б до сьогоднішнього дня, то звичайно характеризували українську націю XV-XVIII століття, як найкультурнішу націю у Центрально-Східній Європі, культура якої за своєрідністю не поступалася ні одній європейській культурі цих століть, а Батуринський комплекс музеїв з його гетьманськими палацами, замками, парками, садами, картинними галереями, гетьманськими реліквіями, був би один із прекрасніших комплексів музеїв і входив в би в десятку найбільших цінностей середньовічної Європи. Москва не пожаліла нічого. Усе знищення українських національних старожитностей проходило за безпосередньою участю російської влади. Зовсім недавно, наголошував дослідник, було розібрано третій будинок гетьмана Розумовського, перетворено в руїну прекрасний палац гетьмана І. Мазепи, п'ять років тому був вирубаний парк закладений І.Мазепою/59. Українські архітектори, що недавно розглядали руїни Батуринського комплексу, вважають його одним із найкращих пам'ятників української архітектури XVIII століття, коли український стиль під впливом змін, який проходив в національному житті України переживав епоху боротьби за самостійне існування, виробляючи самостійний український стиль. Батуринський палац гетьмана Розумовського збудований по проекту знаменитого італійського архітектора Растреллі, як найкраще показав комбінацію двох стилів західноєвропейського і українського. Весь палац гетьмана був оздоблений плиткою з національних українських жовто-синіх кольорів. Однак, внаслідок скорого падіння гетьмана і остаточної ліквідації Росією гетьманщини, скоро реліквії палацу були розграбовані військовими. Як свідчать джерела, була розграбована гетьманська бібліотека, яка налічувала велику кількість старовинних українських літописів, цінних книг, і цінні українські рукописи. Була розграбована картинна галерея з картинами історичних діячів України. Так очевидці зауважували, що бачили там намальовані портрети під якими стояли підписи: Пилип Орлик, І.Мазепа, П.Дорошеко, С.Палій, Семеон Палій, Полуботок. Проаналізовані нами факти дають право наголошувати, що царська Росія робила усе, щоби від української державності, української культури, науки, яку уособлювали з XV по XVIII століття українські гетьмани, в тому числі і лояльні до Росії, не зосталось і сліду/60.

Знищення української демократичної конструкції, з якої кристалізувалась Україна, до часу свого з'єднання з Московською державою, нанесло Україні непомірних втрат. З цього приводу С.Єфремов зауважував: "Державний устрій Росії, що носив у собі напів-азіатські форми державного життя, орієнтуючись більше на татарську систему володарювання, яка була прищеплена Володимиро-Суздальській Русі у XIII столітті майже не розвивалась і знаходилась в закостенінні майже до епохи Петра 1, який уперше перейшов на європейські форми господарювання. Однак, як ми споглядаємо по сувокупності проаналізованих фактів демократичні традиції Європи були йому невідомі, не дивлячись на подражання їм. По приєднанню ж України до Росії у політичній сфері Московської держави з'явилась нова форма державного господарювання, яка з самого

свого початку непевністю поведінки лякала Московитів. Це грозило підривом чи навіть падінням устоявшихся із часу монголо-татарського (державного управління) - формам рабоволодіння у Московській державі. Це скоро зрозуміла російська бюрократія і тому на українську державність були направлені такі могутні удари, які ставили за мету підірвати життєздатність української нації, її економічні і політичні інститути/61.

Щоб якось показати законність своїх рішень і дій російські історики сформулювали цілу історичну концепцію. Однак, написання їх праць проходило тільки у XVIII столітті, тобто у час ще існування української державності у складі Московського царства. При усіх небажаннях відтворювати українську державність, вони змушені були відтворювати українську історію ще в рамках суб'єкта незалежності, адже політичне об'єднання українського народу з Московським царством починає свій відлік з другої половини XVII століття, а культурне і суспільне зближення почалося, очевидно, ще через століття і завершилось в кінці XVIII на початку XIX століття, а тобто у 1793 році, коли до складу російської імперії було включено Поділля/62.

Не дивлячись на знищення української державності у 1775 році і поширення російської державності на Україну, де майже не змінилося соціально-економічне життя, яке було досить відмінне від російського. Таким чином, наголошує академік А.Н.Піпін, злиття і впливу російського народу на український не могло бути, оскільки з стародавнього часу існували умови, які породжували етнографічну різноманітність, різні політичні улаштування, де у великоросів була створена міцна деспотична держава, а в Україні патріархально-демократична держава/63.

Російська історична думка, однак, не хоче розуміти, що українці мали свою мову, культуру і державу до 1654 року, чи точніше з 900-х років до 1775 року, характерною ознакою якої була українська мова, культура, яка за цей період майже не притерпіла змін/64.

Власне, мова зберегла український народ, як державний на протязі майже тисячоліття. Якщо поглянути на українську мову і її розвиток за останнє тисячоліття, то ми у розвитку мови побачимо саму тисячолітню історію самого українського народу. Українські пам'ятники стародавньої писемності XI-XII століття, розглянувши з точки зору українського поняття, російський академік А.І.Соболевський, - вони являють собою "типичные и яркие документы малороссийской речи, которые реально были в обиходе народа южнорусского во время Киевской государственности. Падение Киева во второй половине XII века не прекратило жизни украинского языка. В таком виде он модернизировался в Литовско-Русском государстве и Украинском государстве времён гетьманов XVI-XVIII веков, он входит в состав Российской империи/65.

Ряд великодержавних російських істориків, наголошував на штальтах часопису «Украинская жизнь» голова слов'янського товариства міста Москви професор Московського університету Ф.Е.Корш (росіянин), не бажаючи вірити у стародавність українського народу і української мови, наголошують, що на Русі була церковно-слов'янська мова. Однак, наголошує Ф.Е.Корш, якщо ми уважно поглянемо на "искусственный церковно-славянский язык, то увидим, что это прототип западноевропейской латыни. Но когда мы ещё и проанализируем его слагаемые, то увидим, что в его основе лежит народно-разговорный язык- украинский. В памятниках Киевской Руси, а также в памятниках XIV века украинский элемент пробивается заметной струёй и даже "слепой", а не то, чтобы филолог - профессионал не мог бы этого не заметить. С XIV в. украинский язык фиксируется чётко, как особый сформированный язык украинцев вполне определённый, который вероятно существовал и раньше до эпохи Киевской Руси, но для этого нужны глубокие исследования в пользу этого доказательства/66.

Більш точним в оприділенні по проблемі української мови був відомий філолог-славист О.О.Шахматов, який прямо заявляв царю і царському уряду, що "украинский язык, это язык восточных славян". Складна ситуація по упадку Київської держави в XIV столітті, однак, не положила початок упадку української мови, української культури,

внаслідок високого рівня її досконалості вона продовжила політичне існування у Литовській державі. Підчинивши більш культурну Україну-Русь литовський уряд перейняв і політичну систему староукраїнської держави і мову її більш цивілізованіших підданих, у зв'язку з цим українська мова, наголошує професор Ф.Е.Корш, продовжила існувати і в Україно-Литовській державі. Цілий ряд пам'яток: Пересопницьке євангеліє 1556-1557 років, книги Львівські, Острозькі, Київські написані живою українською мовою. Мова великих князів литовських - це теж українська мова. Внаслідок удержавлення Литовською державою української мови й законодавства Київської Русі, яке переросло у Литовський статут, написаний теж українською мовою, мова українського народу утвердилась у книжках і існувала як книжна навіть тоді, коли умови політичного і культурного життя в Україні радикально змінились внаслідок втручання Московської держави у внутрішні справи України/67.

Тільки "реформи" Петра 1 заставили книжну українську мову руками самих перевертнів-українців таких, як Феофана Прокоповича, Стефана Яворського, св. Дмитрія Ростовського і других, припинити своє існування. Власне, ця вищеназвана плеяда "малоросів" створила нову великоросійську мову, яка поступово розвиваючись переросла у XIX столітті у "Великорусский язык Пушкина", язык аристократии и интелгенции XIX-XX веков, а в процессе просвещения язык великорусского народа/68.

В цей же час на українську культуру і мову, як це ми наголошували вище, Петро 1 розпочав жорстокі гоніння, знищувались історичні твори, написані на живій українській мові книги. Тому- то до нас із XVI-XVIII століття дійшли у більшій мірі, з точки зору мови, тільки пісенні пам'ятники. Мова літописців XVII-XVIII століть, теж сформована на основі української мови. Характерно, що українська мова пережила і Петрові реформи, внаслідок яких уся українська культура зазнала сплюндрування. Дослідники зауважують, що у XVIII столітті українська мова існувала не тільки у народі, а ще й у місцевих адміністративних і судових центрах. Факти говорять, що гетьман Скоропадський переклав російські закони на "здешнее наречие", у зв'язку з тим, що в українців була велика любов до своєї мови і культури/69.

Як свідчить статистика, що у найтяжчі часи, коли над українською культурою нависала смертельна загроза, появлялись світочі української національної ідеї. Таким дороговказом українському народу був у XVIII столітті архієпископ Конисський з своїм видатним твором Історія Русів, який розходиться у багаточисленних рукописах серед передової української інтелігенції, а також на зламі століть Котляревський з своєю Енеїдою, у XIX столітті Т.Г.Шевченко з немеркнучим Кобзарем. Не дивлячись на історичну трагедію українського народу, яку так досконало висвітлив у своїй творчості великий Кобзар, народ наш не втратив ні свого етнічного типу, ні своїх побутових, ні культурних особливостей. Національна культура українців, наголошували дослідники, була настільки стійкою, що навіть наймогутніший євро-азійський великодержавний російський шовінізм не зумів припинити національного життя українського народу. Не дивлячись на історичну трагедію, український народ не втратив ні свого етнічного типу, ні своїх побутових, ні культурних особливостей, ні своєї мови. Стародавня культура українців була настільки стійкою, що навіть наймогутніший євро-азіатський-російський великодержавний шовінізм не зумів здолати добре налагодженого традицією національного життя українського народу. У збереженні українським народом своєї національності, не малу роль відігравав пасивний супротив російській національній культурі, який не дав можливостей проникнути останній і розчленити українців як націю. Однак, відмічають дослідники, усі ці стремління українців проходили у останній фазі своєї національної свідомості і свого національного самозбереження. Власне, ця остання фаза стану народу породжувала активні свідомі сили, які героїчно ставали на захист української національності, рятували її від упадку і загибелі, розвивали в умовах російського мракобісся і терору, внутрішній потенціал. Самі ці сили досить добре проглядаються у історичному житті народу, його літературних пам'яток. Власне,

вони з часу могутньої української держави Київської Русі, розвивають в Українському народі глибоку національну самосвідомість, яка керувала народом в його героїчній боротьбі, в умовах польського і російського державного гніту/70.

Власне, ця стародавня самосвідомість виразилася у боротьбі з Польщею. На стороні ворогів українського народу, української державності бачимо усю силу Польської державності, всі цінності передової європейської військової справи, науки, культури, та , однак, сила народного духу, талант його полководців привела до того, що український народ вийшов із цієї боротьби переможцем. Боротьба за українську державність велася за участю усіх сил народу. Усі сили народу: шляхта, духовенство, козацтво, міщани і селяни показали Польському королівству силу українських національних стремлень. "Протестація" 1621 року-звернення до польського короля і уряду наголошувала: "що народ український, козацтво є спадкоємцями старої Русі , сподвижниками великого київського князя Олега і Володимира Великого. Народ, який має таке славне минуле і такі славні традиції, повинен для захисту своєї національності мати свою державність.У зв'язку з цим і постав рух народний під проводом Богдана Хмельницького. Оскільки рух, що під проводом Богдана Хмельницького супроводжувався підйомом народного життя, підтриманий незабутніми легендами Володимирового часу, являється справедливим виразником і стремлень українського народу за свою національну незалежність/71.

Так пояснювала розрив з Польщею українська політична і громадська думка у час заключення нового договірної трактату у 1654 році з Московською державою. Однак, як бачимо із багаточисельних російських джерел, українських збереглося дуже мало, союз чи злука України з Московською державою, не припинила боротьби за національні права, видозмінились тільки форми цієї боротьби. Міроприємства російського уряду із самого початку носили дуже тайний, однак планомірний характер. Заходи російського уряду викликали все гостріші протести зі сторони українського суспільства. Не завжди одностайні, тому що російський уряд своєю політикою намагався видозмінити всю структуру соціальних відносин в Україні, посилюючи в українському суспільстві класовий антагонізм, релігійні ілюзії. Таким чином, поступово шляхом незаметного урізання прав і вольностей українського уряду, російському уряду удалося нав'язати свою волю, однак при цьому йому не вдалося підірвати національну свідомість народу, яка не дивлячись на спеціально направлені проти нього суворі заходи, продовжувала жити, знаходячи собі там, де це було можливим, нові паростки національного життя. Особливо це видно із джерел по ліквідації української державності , коли у другій половині XVIII століття, а тобто у 1767 році від бувшої України були вибрані депутати в "Коммисию для нового уложения", тобто визначення статусу Українських земель у складі Російської імперії. Хоча депутатів посилали лише вільні стани: козаки, шляхта, міщани, однак новопризначений, на руйнування гетьманату "Мало-Российский генерал-губернатор граф Румянцев" принимал самые решительные меры для устранения порядков закоренелых малороссийских". Однак, усі його дії дають нам яскравий матеріал для вивчення останніх днів української державності і часу її ліквідації. У такий трагічний час, як свідчать документи, українська старшина намагалась зберегти Україну, як культурно-національну одиницю. Кожний раз при розрішенні складних питань старшина підкреслювала: "что украинский народ не по нужде какой, но по доброму соизволению, единоверию добровольное подданство учинил и к великороссийской державе благо присоединился". Українські депутати єдинодушно висловлювались за безумовне збереження корінних особливостей України /72. Як бачимо, русифікаторським міроприємствам національна свідомість українського суспільства не піддавалася, у зв'язку з чим "Малороссийский генерал-губернатор граф Румянцев відзивався, що з цим треба змиритись, оскільки : "они при всех науках и в чужих обращениях остались козаками , и пытали горячую любовь к своей собственной нации и сладкой Отчизне"."Императрица Екатерина II, наголошував граф Румянцев у своїх листах, -"не без раздражения отмечала в современных ей украинцах развратное мнение, по коему поставляют себя народом от здешнего (тобто

російського) совсем отличным, подчёркивая свою устойчивость национального чувства , о котором столетие раньше патриарх Никон отзывался ещё более выразительно, сказав:"что малоросиянин само собою, как сатана, стоять хочет"/73.

Отже, національна свідомість продовжувала жити в середовищі російської культури і російської держави. Будучи втягнутими у сферу російської державності і культури старі українські структури, своїми національними стремліннями намагалися зберегти усі риси своєї національної культури, в умовах приниження новими російськими структурами національних традицій, національних прав і потреб зовсім лояльних громадян Російської держави українського походження , само собою визиваючи своїми діями супротив і всенародне незадоволення і в кінцевому результаті відразу від усього російського.Насилля з самого початку українців російським урядом зберегло український народ як націю, заставило само що не є найлояльніші до російського режиму прошарки суспільства робити опір, нехай пасивний, та цілеспрямований усьому російському. Зовсім лояльний перекладач генеральної канцелярії виразив супротив усьому російському: "Разговоре Великороссии с Малороссией" складеної в "честь и славу и защищение Малороссии" наголошує, що є такі судження "Про національне право його Батьківщини ": Не думай, что бы ты сама была мне властитель, но государь твой и мой -общий повелитель.А разность наша есть в приложенных именах: Ты Великая, а я Малая-живём в смежных сторонах. Так мы с тобою равны и одно составляем, одному, а не двум государям присягаем/74.

Один із освічених представників української інтелігенції, полковник російської служби і разом з тим автор "Вергілієвих пастухів в малороссий кобеняк переодягнених" Афанасій Лобісевіч так відзивався у листах про впровадження російського улаштування на Україні у листах до архієпископа Георгія Кониського про свою творчість, яку він продовжував вести на рідній українській мові: "Як у всякому покрою вбрання, та і у всяких мовах є своя красота... Для честі нації, матері нашої України, себе природою і ученістю великих людей наших маючи, ми повинні зараз посвятити себе проникненням любові до нашої Батьківщини". І такі випадки не поодинокі:"Українські аристократи, такі як Безбородько, Завадський, Трощинський і другі, не говорячи про середнє і дрібне дворянство. Характерною формою вираження української національної течії, яка виражала світогляд тодішнього українського суспільства, являється велика кількість історичних праць, присвячених минулому життю України.Особливо яскравим виразом настроїв громадської думки України другої половини XVIII століття являється праця по історії України "Історія Русів чи Малої Росії", написання якої дослідники пов'язують з архієпископом Георгієм Кониським. Ця праця "горячий протест проти історичної несправедливості по відношенню до українського народу". Навіть такий "всесвітній громадянин", як філософ Г.С.Сковорода, був передусім сином свого українського народу і глибоко вірив в його духовне пробудження, утримання в самотності своєї мови. Що стосується мови, то по упадку української державності, російська державна машина робила усе для того, щоби український народ був позбавлений, а тобто втратив свою мову. Перші міроприємства проти усього національного українського відносяться ще до часу царя Олексія Михайловича, який з приводу національних особливостей українського народу і його мови висловився так: "если будет много языков, то будет смута в земле". При Петрі 1 в 1720 році для церковних книг "малороссийской печати "була установлена особлива цензура, яка повинна спостерігати, щоби в українських книгах "не было никакой розни и особого наречия" по зрівнянні з великоросійським. Мало того, тим же указом було заборонено друк в українських монастирських книгах. Які- небудь інші книги без відома московської духовної колегії " дабы не было в этих никакой церкви восточной противности с великороссийской печатью несогласие произойти". Уже цей указ Петра 1 оприділив на весь послідуєчий час головні цілі урядових міроприємств направлених на відновлення українського духовного життя на російський лад. Під надзором московських контрольних органів ставились українські церкви, друкувались українські книги. Разом з

цим установлені в указі обмеження відбилися на шкільництві в Україні. Коли Київська лаврська типографія попросила дозволу на видрук українських букварів, тому що народ не купляв букварів московського типу, їй було у цьому відмовлено. Русифікація українських шкіл особливо швидко просунулась вперед після знищення української державності і досягла епогея в останній чверті XVIII століття-поч. XIX століття, особливо після того, як під натиском московського уряду українська мова була замінена в Київській академії і других школах виключно на російську. Навіть в "церковних книгах" предписано було произносити мотивы голосом свойственным к российскому наречию". В XIX столітті загальноросійська мова поширилась на "малоросійські губернії". В освітніх закладах з першого класу, що остаточно зробило народну школу на Україні, не тільки державну, але й просвітницьку, політичним рупором Російської держави. Припинення української державності, як бачимо, сильно відбилося на духовному житті українського народу, оскільки державність, охоплюючи саму суть українських національних стремлень в тому числі мову, науку, культуру, забезпечувала їм стабільний розвиток. Починаючи з відміченого вище указу про церковне книгодрукування і до самого недавнього часу українське слово знаходилось під подавленням спеціального "цензурного" режиму в більшій чи меншій степені обмежуючи реальний розвиток української літератури, української мови. Виникший у кінці XVIII століття на Україні міжнародний рух, за народну українську мову, спочатку ігнорувався урядом. Однак, скоро після процесу над Кирило-Мефодіївцями киевському і харківському генерал-губернаторам: "было предписано наблюдать, не пытаются ли украинцы мысли о прежних вольностях, о гетманщине, и о правах на отдельное существование. И обращать особое внимание, наголошувалось, в "предписании" на тех, кто занимается малороссийскими древностями, историей и литературой"/75.

Таким чином, не дивлячись на "надзори", заборони, особливо Валувський указ 1863 року, який "гласил": "Никакого особенного малороссийского языка не было и нет и быть не может и наречие их употребляемое простонародием есть тот же русский язык, только попорченный влиянием Польши". Так писав міністр внутрішніх справ Валув до міністра народної освіти Головліна 18 липня 1863 року/76.

У зв'язку з такими висновками російського уряду на українську мову, літературу, культуру почалось просто справжнє гоніння. Розвитком цих гонінь було доповнення до вищеприведеного нами указу циркуляром 1876 року, згідно якого заборонялось розвивати українську літературу, народну українську мову, видання науково-популярних книг для просвіти українського народу. Особливі гоніння зазнали українські організації, які виступали під суто національним колоритом і носили небажані з точки зору російського уряду, назви "Україна", "український". Таким організаціям влада забороняла і перешкоджувала видання свого друкованого органу, влаштовувала травлю у середині самих українських організацій, наповнювала їх деорганізаторами, провокаторами, які вимагали друкованого українського слова, журналів, альманахів, газет, провокуючи одночасно керівництво українських організацій й доносячи одночасно офіційній російській владі про небезпечність і заборону самих, що не є безвинних українських видань, альманахів, журналів. Аналіз безчислених фактів дає нам право припускаючи склонятися до думки, що така практика, внаслідок відновлення української державності існувала в Росії до червня 1997 року, тобто до часу офіційного підписання договору між Україною і Росією. Оскаржити дії влади в конституційному суді й досьогоднішнього дня залишається справою даремною. На сьогоднішній день у Російській Федерації українці не мають жодного фінансованого державою українського слова, окрім не регулярно виходячого на власні кошти "Українського вибору", видаваного Головою Об'єднання українців Росії О.Руденко-Десняком, де при цьому, російською владою повсякденно наголошується, що українці братній народ. В той же час усі культурні і національні потреби братнього російського народу в Україні, задоволені повністю/77.

Періодичним нерегульним виданням є також і «Науковий Вісник Українського

Історичного Клубу», «Науковий Вісник Українського Університету міста Москви». Науковцям з Українського Історичного Клубу та українського Університету міста Москви однак вдалось видати до цього часу «Український Історичний Альманах Росії», в якому сконцентровані наукові праці українців Росії по питаннях української історії, української діаспори в Росії. Альманах вийшов 1995 році накладом 300 екземплярів. Український Історичний Клуб (УІК) видав також 10 номерів «Української Історичної Газети Росії, Москва. 1996-1997. 18 томів «Наукових Вісників Українського Історичного Клубу м. Москви», 20 томів Наукових Вісник Українського Університету міста Москви. Однак перепони Російської влади, підступна агресія Росії в Україну не дають можливість продовжувати сьогодні діяльність УІК та УУМ, їх подальшу видавничу роботу.../78.

... Однак, скоро сама російська влада побачила, що "перегнула палку" і в 1881 році під впливом "обжалования" київського і харківського генерал-губернаторів, які висказалися, що: "циркулярные стеснения 1876 года установленные без участия местной администрации не оправдываются необходимостью, не достигают цели и выражают нежелательные раздражения самых умеренных кругов малорусского общества". Київський генерал-губернатор висказався: "что суровая мера 1876 года принята без ведома местной администрации, не оправдывается действительной необходимостью и вызывает лишь нежелательное раздражение среди южно-русской интеллигенции". "Признавая отмену ограничений 1876 года желательною в интересах утверждения доверия к правительству, киевский генерал-губернатор Чертков указывал: "что литературные произведения на малорусском наречии следует поставить в одинаковые цензурные условия с произведениями на русском языке". Харківський генерал-губернатор князь Донцов-Корсаков вважав: "что правила 1876 года не только не достигли цели, но вызвали недоверие в искренних приверженцев единения с Россией и потому требуют значительного смягчения. Запрещение сценических предприятий и музыкальных пьес на малорусском наречии должно быть отменено. Издание сочинений на малорусском наречии должно допускаться в зависимости от содержания, учителям начальных школ малороссийских губерний следует разрешить давать объявления в течении первого года обучения по малорусски. Только полная замена русского языка малорусским наречием, хотя бы только в начальной школе, могла бы считаться нежелательной для государственного единства"/79.

У зв'язку з настояннями і просьбами київського і харківського генерал-губернаторів відбувся перегляд циркуляру 1876 року. Однак, їхні прохання і "доводи" не були взяті до уваги офіційною владою і все залишилось по старому, а тобто циркуляр 1876 року набрав законної чинності/80.

Таким чином, українська писемність, що дивувала Європу своєю прекрасною мовою уже в XV-XVI століттях, будучи яскравим представником української культури, розвернутої незалежними творіннями у XVII-XVIII століттях свого державного існування і вдосконалена у XIX столітті такими геніями як Котляревський і Шевченко, була безжально указами російського уряду витіснена із Росії, не дивлячись навіть на те, що вона склада безцінне надбання європейської культури, а з кінця XVII століття була рівною з російською літературою і культурою. Не дивлячись на протести української нації і навіть російських, київського і харківського генерал-губернатора, російський уряд однозначно сказав- ні українській мові, ні українській культурі /81.

Була піддана забороні і українська пісенна творчість, невичерпна душа українського народу, а також українська церковна музика, яка з початку злучення української і російської держав послугувала доброю школою для Росії. По свідченнях Іоакимовського літопису, ще Володимир Великий після свого хрещення в Корсуні (Херсонесі) привів з собою в Київ церковних співаків, присланих йому візантійським імператором і константинопольським патріархом. Перші духовно-музичні твори написані на честь святих Бориса і Гліба, написані в Києві у 1072 року. Усі традиції українського церковного співу вели свою традицію з цього часу. Джерела свідчать, що з XI століття по другу

половину XVI століття в Україні існували школи, в яких велось навчання при церквах, монастирях, у яких навчалися церковному співу, а в XVII столітті кожне українське православне братство мало свою школу і свій власний хор. У XVI-XVII столітті українська музика досягла свого найбільшого розквіту і чарувала своєю красою усі верстви цивілізованої Європи/82.

У підсумок в знак музикальності українського народу наголосимо, що в той час коли у середні віки музика у всій Східній Європі існувала лише у вигляді народної і церковної пісні. Українські пісні, церковні хори, солісти, були широко відомі у Європі. Особистість співака Кирила Розума майбутнього графа Розумовського цьому яскраве підтвердження. Однак, усе це відбувалося у час українського державно-ренесансу, по припиненню його жевріння у XIX столітті, коли Україна була остаточно ліквідована як держава і перетворена в провінцію, домінуючими стали, розвинувшись на українському музичному мистецтві. Москва і Петербург/83.

До аналогічного становища було зведене і українське мистецтво, яке виплекане своїми стародавніми традиціями з епохи Київської Русі, пізніше розвинулося в Українській державі XIII-XIV століття (так званий галицько-волинський період) і розквітло, сформувавшись як класичне українське мистецтво у XVI-XVIII столітті. Не дивлячись на свій у більшій мірі релігійний характер, воно було вільне від західноєвропейського аскетизму і тому українські майстри користувалися авторитетом у Європі. Польські королі неодноразово запрошували українських майстрів, про що свідчать розписи палацу на Вавелі в Кракові, Ягелонська капела, Вісліцька колегія, Люблінський костел і багато других пам'яток. Попит на українських майстрів був і у Молдавії в XVI-XVII століттях. Відомо, що в Яссах продавалися українські картини, які збереглися у великій кількості на Афоні в монастирях. Там же слід шукати і безчисельні залишки стародавніх українських літописів. В Палестині знаходиться на гробі Господнім кована плащениця гетьмана І.Мазепи. З "приєднанням" України до Московського царства українські майстри з останньої чверті XVII масово почали вивозитись до Москви, про що нам говорять дослідження: П.Алепського, Лук'янова, Гордона, Юста Юлія, Лерхе. Гербинія, Гунна, Левшина, Шалікова, Ізмайлова, Долгорукова і других/84.

Сукупність фактів дають право наголошувати, що у період ренесансу української державності XVII-XVIII століття найбільшого розквіту досягли живопис і архітектура, деякі види прикладного мистецтва: графіка, ювелірне мистецтво, художня вишивка. Їх високий рівень і художній смак видно по предметах розкоші українського аристократичного суспільства. Козацька старшина одягалась в парчу, у своїх домах мала прекрасні вироби різноманітного українського мистецтва: килими, меблі, скло, зброю, картини, прекрасно орнаментовані живописною різьбою різноманітні прикраси. В оточенні розкішних витворів українських майстрів, як свідчать джерела, проживали князі Вишневецькі, Загорські, Острозькі, українські гетьмани, про що наголошувалось вище. Особливо чарувало собою українське церковне мистецтво. Високі собори, прекрасне стремління українського народу до неба, до бога, тобто до духовності, означували його зв'язок з розвинутою духовністю епохи Київської Русі. Однак, на початку XIX століття усе це було знищене, українське духовенство розігнано, а українські церкви розграбовані, а потім напружені російськими п'яницями-попами, які відкинули назад українську духовність майже на століття. В цей же час при церквах завмирають українські школи, церковні хори, а російські попи-п'яниці й хабарники тільки були зайняті одним, власним збагаченням. Можна зауважити, що після проникнення російської православної церкви в структуру і управління Української митрополії, українське православне життя в Україні завмирає повністю і до XIX століття його національні риси фактично зникають /85.

Ряд дослідників, серед них Г.Гехтер, Стасюк, К.Обручев вважали, що падіння незалежності України в другій половині XVIII століття було зумовлене також замітною економічною могутністю України і страхом перед цією могутністю Московського

царства. У своїй статті дослідник Г.Гехтер: "Про значення України в економічному житті Росії", підняв питання про взаємні економічні зв'язки між Україною і Великоросією, дослідник Г.Гехтер прийшов до висновку, що ввозимі продукти із України в Росію давали великі економічні прибутки Україні, що давало їй можливість економічно розвиватись швидше ніж Великоросії/86.

Полемізуючи з Г.Гехтером дослідник зауважував: "без сумніву, що якнайскоріше економічне з'єднання України з Росією було політичним завданням останньої. Із таможенної війни, яку Росія об'явила Україні у другій половині XVIII століття, стало ясно, що Росія рветься на безмитний український ринок, щоб прибрати до рук торгівлю України з Польщею, другими західними країнами, а також Туреччиною, яка акумулявала собою усі багатства Сходу, поскоріше і остаточно зробити Україну своєю колонією, тому що подальший розвиток України, наголошував Стасюк, робило неконкурентними російські товари на європейському ринку/87.

На закордонних ринках українські товари внаслідок ранішого входження в європейський ринок, завжди цінилися вище і, були у Європі конкурентоздатними, витісняючи тим самим не конкурентоздатні російські товари, що породжувало економічні протиріччя між Україною і Росією, а отже, оскільки Україна і Росія опинилися у вирої економічної війни, то вона повинна була в кінці кінців закінчитися зникненням з західноєвропейського ринку одного з конкурентів /88. А отже, Росія робила усе, щоби від самого союзного договору 1654 року потроху відривався пласт за пластом української самостійності, і щоби Україна ставала більш залежною політично від Московської політики, оскільки, якщо Україна буде більш могутньою, вона з Росією буде завжди у різних, як економічних так і політичних таборах. У зв'язку з цим, наголошував Стасюк, Російська держава внаслідок хитро-мудрих ансинуацій й "звинувачень", так званих "зрад", прискорювала політичне падіння України, як держави, за яким, звичайно, стояв страх перед високим економічним рівнем України. За скорішим перетворенням України в більш залежного союзника, стояв більш слабкіший економічний розвиток, який бажав перетворення могутньої української економіки в сировинний і торгівельний придаток Росії /89.

Характерно, що після видруків серйозних наукових доробків по економічній історії України, на шпальтах московського часопису українців Росії "Украинская жизнь", російські критики почали зауважувати, що "Украинская жизнь", "начала упорно воевать против русской истории, государства, экономики и культуры вообще"/90.

Внаслідок правильно і науково обгрунтовано висунутих українських проблем перед російською громадськістю історичних, економічних, культурних і політичних, остання живо, хоча і не однозначно вступила в полеміку з українською стороною. Так зауважує російський критик Щеголев: "Сначала украинцы потребовали украинские школы, далее национализации всех учреждений на территории Украины, далее широкой автономии, которая, как утверждают их историки, у них была когда-то и якобы незаконно была упразднена, а сейчас знаменитый Украинафил Стешенко требует от России независимость Украины и под таким оттенком понимает союзнические и добрососедские отношения между Россией и Украиной/91.

В 75 номері Київлянина Щеголев намагається вдатися до критики "исторической концепции украинофильства", зокрема наукових праць М.С.Грушевського, що заставило, писала "Украинская жизнь", "добропорядочного русского интеллигента сделаться фальсификатором исследований знаменитого учёного, нам неизвестно, однак страх за единую и неделимую и страх перед всерасползающим по России влиятельным "украинофильством" очевидна"/92.

З'ясовуючи історію Української державності, М.С.Грушевський писав: "Київська держава, її право, побут, культура були утворені народом українським, і тому великоросійська державність і культура були її похідними. Розвивалась же великоруська культура на землях фіно-угорських у нових умовах. Як бачимо, сам М.С.Грушевський вважав російську культуру, народність новою гілкою, яка виходила з

українського народу/93. Сам же великоросійський патріот Щеголев, коментуючи М.С.Грушевського, писав: "Законы, быт и культура Киевского великого княжества были созданием не русского, а особого украинского народа"/94. У подальшому критик Щеголев знову обманює російську громадську думку й зауважує: "Многие сегодня заразились историей М.С.Грушевского, написана она увлекательно, заманчиво. В ней же сей знаменитый украинофил сопричислил украинцев к России как покорённым народам, М.С.Грушевский показал их полное рабство и безправие в России /95.

Повернувшись до сторінок і фраз указаних Щеголевим, бачимо, що М.С.Грушевський у вказаному місці тільки наголосив, що Україна добровільно приєдналась до Росії, однак у даному місці не коментуючи, як це робить, лякаючи українофільським рухом, громадськість Росії. Щеголев /96.

Навіщо займалася такою фальсифікацією офіційна російська влада, яка намагалася знецінити концепцію української історії, невідомо, однак її представник пан Щеголев, зауважував один із редакторів "Украинской жизни" С. Єфремов, як офіційний російський критик від влади, критикуючи теорію М.С.Грушевського, зауважував, що російська культура більш передова тому, що у ХХ столітті вона існувала як державна. Не знаючи, досконало самої української історії, «Щеголеви» вирішили розпочати цькування українців з неї. Однак, честь російської наукової громадськості спасли російські історики, "которые не стали себя марать в сей нечесной игре российских властей". Після виступу Щеголева за честь українського історика виступила еліта російських істориків, які повністю підтвердили науковість концепції М.С.Грушевського. Академік Ф.Е.Корш, Голова Слов'янського Товариства визнав вірною концепцію М.С. Грушевського, його підтримав другий видатний російський історик Пресняков, також Пічета, Нольде, Ключевський, академік А.А.Шахматов, "тем самым они все проявили, як зауважувала невгамовна критика: "свою профессиональную солидарность". Однак, наголошує С.Єфремов, на шпальтах часопису "Украинская жизнь" перший напад влади на українську історію хоча і був відбитий, однак він робився для того, щоби у подальшому влада уже безборонно накинулася на безвинний український національний рух, який прагнув рівних прав з російським народом. Влада, не зумівши здолати "професіонально солідарних істориків", побажала накинутись на самий український національний рух, причепити йому жупел "сепаратисти" з яким поряд поставити синонім "українофіли", "націоналісти", відкинувши думку про побудову у Росії справедливого демократичного суспільства відволікти великоросійського інтелігента і простолюдина від національних проблем, які необхідно вирішувати російській державі. Щоб дошкулити українському національному руху в Росії, Щеголев у своїй концепції "Южно-Русского сепаратизма" приходять до висновку, що сучасне українофільство бере свій початок в Київській Русі, далі розвивається у державі Ягеллонів, у подальшому у Козацькій державі і церковній унії з католицькою церквою /97.

Як бачимо, "Украинская жизнь" був часопис наповнений конкретним професіональним змістом, який охоплюючи комплекс українських проблем і запитів української громадськості не тільки Москви і Росії і України, не обмежував себе рамками політичного життя, а намагався охоплювати проблеми культури, історії, науки. На жаль, одне дослідження не може охопити усю кипучу широкомаштабну діяльність "Украинской жизни". Однак, про такий великий почин "Українського життя" українська громадськість повинна знати, оскільки редакція Московського часопису у період з 1712 - по 1917 років була однією із ініціаторів утворення незалежної Української держави, становлення українського друку, як і української преси взагалі. На сьогоднішньому етапі Український Історичний Клуб м. Москви, Український Державний Університету м. Москви борються за відновлення діяльності журналу і включення його в орбіту діяльності як загальноросійського так і всесвітнього українства. Допомога Української держави, Світової Української діаспори у його відтворенні була б конкретним кроком для відновлення української преси в Російській Федерації, що являється для українців в Росії життєвою необхідністю.

Література:

1. Украинская жизнь. М. 1912, N1, с. 1.
2. Украинская жизнь. М. 1912, N1, с. 123.
3. Русская мысль. М. 1912; Украинская жизнь. М. 1912, N1, с. 125.
4. Украинская жизнь. М. 1912, N1, с. 3.
5. Украинская жизнь. 1912, N2. с. 1-2.
6. Украинская жизнь 1912, N2, с. 8.
7. Украинская жизнь. М. 1912, N1, с. 5-10.
8. М. С. Грушевский. Украина и Украинство. Украинская жизнь. М. 1912, N1, с. 12.
9. М. С. Грушевский. Украина и Украинство. Украинская жизнь. М. 1912, N1, с. 14.
10. М. С. Грушевский. Украина и Украинство. Украинская жизнь. М. 1912, N1, с. 15.
11. А. А. Русова. Проземельне управління до перепису 1897 року. Записки Наукового Товариства імені Т. Г. Шевченка (далі ЗНТШ). Львів. 1886, т. 5. О. Корольова. Поділ українського народу на групи дорослості. ЗНТШ, т. 7. ; М. Стасюк. Економ. відносини України до Великої Росії і Польщі. ЗНТШ, т. 8, 9. ; М. Порш. Відносини України до інших районів Росії на робітничому ринку. Літературно-Науковий Вісник Київ. 1912, N2.
12. М. С. Грушевский. Украина и Украинство. Украинская жизнь. М. 1912, N1. с. 20.
13. М. С. Грушевский. Украина и Украинство. Украинская жизнь. М. 1912, N1. с. 26.
14. М. С. Грушевский. Украина и Украинство. Украинская жизнь. М. 1912, N1. с. 26.
15. М. С. Грушевский. Украина и Украинство. Украинская жизнь. М. 1912, N1. с. 28.
16. О. Білоусенко. Гибель Просвіт. Украинская жизнь. М. 1912, N1, с. 29-36.
17. О. Белецкий. Гибель Просвіт. Украинская жизнь. М. 1912, N1, с. 38-39.
18. О. Білецький. Вказана праця. Украинская жизнь. М. 1912, N1, с. 39.
19. П. Б. Струве. Общерусская культура и украинский партекуляризм". Русская мысль. М. 1912, N1. с. 45-46.
20. П. Б. Струве. Общерусская культура и украинский партекуляризм". Русская мысль. М. 1912, N1. с. 48.
21. Старый украинец. Украинский книжный язык и общерусская культура. Украинская жизнь. М. 1912, N1, с. 40-52.
22. Бюрократическая Утопия. Русская бытность. М. 1910. 20 січня.
23. Киевские вести. К. 1910, N31.
24. Рада. 1911, N52.
25. С. Єфремов. На суттєві теми. Украинская жизнь. М. 1912, N1, с. 88-96.
26. М. С. Грушевский. Новое знамя националистов. Украинская жизнь. М. 1912, N2, с. 20.
27. М. С. Грушевский. Новое знамя националистов. Украинская жизнь. М. 1912, N2, с. 16-21.
28. Д. Баштын-Каменский, Вказана праця, с. 96-112.
29. Н. Костомаров. Богдан Хмельницкий, вказана праця, соч. 3, с. 132-141.
30. Д. Сіромаха. Соединение Украины с Москвою". Украинская жизнь. М. 1912, N1, с. 56.
31. Д. Баштын-Каменский, т. 1, с. 50.
32. Полное Собрание Законов Российской Империи. (далее ПСЗ) М. 1727, ст. 119.
33. Статті Богдана Хмельницького в Полном Собрании Законодательства. Грачевский. Русская история, 11, с. 33.
34. ПСЗ, М. 1773, с. 445, 519, 1254. Сіромаха С. 58.
35. Грачевский. Российская история, Вказана праця, с. 35-37,
36. Д. Сіромаха. Вказана праця, с. 58.
37. ПСЗ, с. 2217.
38. ПСЗ, с. 2243.
39. ПСЗ, с. 3989 і 4011.
40. Д. Сіромаха. Вказана праця, с. 59.
41. Полное Собрание Законов Российской Империи. 1727, с. 5073.

42. Сборник Русского исторического общества. N55; ПСЗ, закон N348.
43. Полное Собрание Законов. 1764, Ст. 12277.
44. Д. Сиромаха. Вказана праця, с. 61.
45. Д. Сиромаха. Вказана праця, с. 61.
46. ПСЗ. с. 368.
47. Полное собрание законов. М. 1854, с. 10, с. 258.
48. Д. Сиромаха. Вказана праця, с. 63.
49. Д. Сиромаха. Вказана праця, с. 65.
50. Архив Юго-Западной России, т. 128, с. 304.
51. Архив Юго-Западной России, т. 128, с. 15-16.
52. Архив Юго-Западной Руси, т. 128, с. 231-232.
53. Б.Э. Нольде. Очерки русского государственного права. Спб. 1911, с. 288-299.
54. Б.Э. Нольде. Вказана праця, с. 292.
55. С.Ефремов. На текущие темы". Украинская жизнь. М. 1912, N2. с. 85-86.
56. М. Драгоманов. Чудацькі думки про українську національну справу. Друге видання накладом І. Франко. Львів. 1892, с. 117-238. М.П. Драгоманов. К вопросу о самостоятельности украинской культуры. Украинская жизнь. М. 1912, N6, с. 21, с. 28.
57. А. Хатченко. М.П. Драгоманов. К вопросу о самостоятельности украинской культуры. Украинская жизнь. М. 1912, N6, с. 28.
58. І. Панькевич. Как расхищались гетманские сокровища. Украинская жизнь. М. 1912, N7-8, с. 120-128.
59. Украинская жизнь. М. 1912, N7-8, с. 120-128.
60. І. Панькевич. Как расхищались гетманские сокровища. Украинская жизнь. М. 1912, N7-8, с. 120-128.
61. С.Ефремов. Пред спущенной завесой. Украинская жизнь. М. 1912, N11, с. 26-31.
62. Украинская жизнь. М. 1917, с. 3.
63. А.И. Пыпин. История славянских литератур. Спб. 1908, с. 121-123.
64. А.И. Пыпин. История славянских литератур. Вказана праця. с. 125.
65. Украинский вопрос. М. 1917, с. 18-19.
66. Ф.Е. Корш. Украинский народ и украинский язык. Украинский вопрос. М. 1916, с. 142.
67. Ф.Е. Корш. Украинский народ и украинский язык. Украинский вопрос. М. 1916, с. 143.
68. Ф.Е. Корш. Украинский народ и украинский язык. Украинский вопрос. М. 1916, с. 144.
69. Украинский вопрос. М. 1917, с. 22.
70. Украинская жизнь. М. 1917, с. 40-41.
71. Украинская жизнь. М. 1917, с. 42.
72. Украинская жизнь. М. 1917, с. 43.
73. Украинская жизнь. М. 1917, с. 43.
74. Украинская жизнь. М. 1917, с. 44.
75. Украинская жизнь. М. 1917, с. 52-53.
76. Украинская жизнь. М. 1917, с. 53.
77. Український вибір. М. 1996. N. 3-4.
78. Український Історичний Альманах Росії. М. 1995, 285 с.
Українська Історична Газета Росії. М. 1996-1997, №1-10.
Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. Москва. 1997, №1-6.
79. Записки Императорской Академии наук, приложение VIII. Доклад К.А. Военского. Спб. 1888, с. 24-87.
80. Украинская жизнь. М. 1917, с. 56-57.
81. Павловский. Грамматика Малороссийского наречия. М. 1818, с. 32-43.
82. П. Металлов. Очерки истории православного церковного пения. Спб, с. 1889, с. 54-57.
83. Украинская Жизнь. М. 1917, с. 114-115.
84. Украинская жизнь М. 1917, с. 119.
85. Украинская жизнь. М. 1917, с. 115-117.
86. Г. Гехтер. Значение Украины в экономической жизни России". Літературно-науковий

Вісник. Київ. 1909, кн.IX, с. 301.

87. Экономические отношения Украины и Великороссии и Польши". Записки Українського Наукового Товариства в Києві за 1911 рік, кн.VIII, с.88-100; кн.IX, с.86-120.

88. В. Стасюк. Вказана праця, т.IX, с.116.

89. В. Стасюк. Вказана праця, т.IX, с.119-120.

90. Украинская жизнь. М.1912, N6,7,8,12.

91. В. Щеголев. Южно-Русский сепаратизм. Киевлянин. Киев 1912, N73-76, 78-79.

92. Украинская жизнь. М.1912, N4, с.58-59.

93. М.Грушевский. Очерки истории украинского народа. Спб.1904, с.33,с.93.

94. В. Щеголев. Южно-Русский сепаратизм.Киевлянин. 1912, N75.

95. В. Щеголев. Вказана праця, N76.

96. Український вісник. Київ 1906, N3, с.142.

97. В. Щеголев. Вказана праця. Киевлянин, N76.

"Украинская Жизнь" про українське питання в перших десятиліттях ХХ століття через призму європейської преси, та громадської думки

Українське питання на в перших десятиліттях ХХ століття знову було підняте в усіх державах і регіонах Європи, де проживали українці. Європейська преса почала показувати про життєвість українського організму, який готується до боротьби за відновлення української державності. Для сьогодної української інтелігенції, народних мас, в яких вони би країнах не проживали притаманне бажання до політичного та державного життя. Однак цій боротьбі мішає проживання українського народу в різних державах, зокрема в Австро-Угорській імперії і Російській в яких порізному відносяться українського питання. Українське населення, яке проживає і Російській імперії налічує 33 млн. в суто українських етнічних землях 28 млн. В Австро-Угорській імперії 4 . 1,2 млн. українців. Зокрема в Галичині 3. 1,2 млн. населення. На Буковині 300 тис. українців і північній Угорщині 500 тис. Українців/1.

Склад населення на цій території відзначається однорідністю, як мовною так і культурною/2.:

Розглянемо, наголошує Украинская Жизнь, становище українців Галичини у європейському контексті, щоб зрозуміти історичний розвиток українства на цих українських етнічних землях. В середині ХІХ століття, а тобто після революції в Австро-Угорщині, коли Галичина зберегла "вірність" віденському уряду завдяки лояльності до нього польської шляхетської верхівки, австрійська влада віддячуючись польській шляхті, створила в Галичині стару Польську республіку в мініатюрі. Вся політична влада знаходилась в руках поляків. Намісником Галичини був поляк, крайовий уряд складався із 5-ти поляків і 1-го українця. Всі 76 старост були поляки, 78% Галицького Сейма були поляки. Міністр австрійського уряду для Галичини теж був поляком. Поляки внаслідок лояльності до віденського уряду зуміли добитися найширшої автономії для Галичини, виділення на польську наукову, видавничу та культурну справу великих грошових субсидій від центрального австрійського уряду. В цей же час українські наукові, культурні та суспільні організації на розвиток української національної справи отримували попійки. Так поляки в Галичині мали 50 гімназій, українці тільки 5. Поляки отримали в 1911 році на розвиток науки 112 тис. корон, українці тільки 1700 корон. Польські театри отримували на свою діяльність 24,500 тис корон, українські тільки 14,600 тис. корон. Сорок років панування польської шляхти в Галичині привели Галичину до зубожіння. Широкі українські народні маси були змушені в пошуках кращої долі виїжджати на роботу в Америку. Скарги українських депутатів розглядались австрійським урядом дуже повільно і як правило незадовільнялись. Однак постійні виступи українських депутатів брались до уваги, що заставило центральний австрійський уряд змінювати свій політичний курс щодо українського населення Галичини. Під тиском Відня почалось реорганізовуватися вибоче право. Реформа дала великі наслідки. Тільки четверта частина всіх мандатів (44 із 192) отримали земельні магнати. Решту 80 отримали українські громадські діячі Галичини. Таким чином українці стали більшістю в Галицькому Сеймі, що визвало протест шляхти і заставило їхнього голову князя І Вишневецького сказати:" краще не жити ніж дозволити простолюдинам правити нами". Одже в запеклій боротьбі українці взяли політичний верх на свої етнічних землях, що дозволило імператору Францу-Йосифу заявити:" що поляки перестали бути фактором в політиці Галичини". З цього часу австрійські політичні симпатії почали переходити до українців/3.

Однак в той же час коли українці в Австрії здобули свою національну перемогу, українці Росії стали "інородцями". Так гучно висловився про українців голова російського уряду П.А Столипін, видаючи свій циркуляр 20 січня 1910 року про заборону українства в Росії. Цей циркуляр зайняв "гідне місце" поряд з Валуєвським указом 1963 року і актом 1876 року. З цього циркуляру слідувало, що українці і євреї є "інородці", які загрожують цілісності Російської імперії. Циркуляр П.А.Столипіна забороняв

функціонування в Петербурзі, Москві українських наукових та культурних товариств, зокрема в Москві українського товариства "Українська хата", оскільки, як наголошувалось в циркулярі, російський уряд об'явив боротьбу з прибічниками відновлення бувшої (Sis) України. Ви українці, наголошувалось в циркулярі - іногородці, а це значить що існування будь-яких українських організацій в Росії не можливе/4.

Цей яскравий приклад показує всю сутність Росії у її відношенні до українців. Жорстокий акт політичної діяльності російського уряду повинен заставити не одне покоління українських політичних діячів задуматися, як українству будувати відносини з російською політичною та культурною елітою. Характерно, що в той час ніхто з передових російських політичних та культурних діячів, окрім деяких науковців О.Шахматов і О.Корш, не опротистували циркуляр П.А.Столипіна, що може означати, що вони повністю його підтримали і таким чином визначили статус українців в Російській імперії, як іногородців...

В цей же час, коли в Галичині проходило становлення українства, в Росії проходив процес його повної заборони. Цю заборону українського національного руху в Росії засвідчила, через друковані органи, вся передова європейська думка. Факт зчинений російським урядом перелякав усі слов'янські народи, вони зрозуміли, що за будь-який непослух вони теж можуть опинитися у становищі "іногородців". Першими запротестували польські політичні та культурні діячі. Тяжкий статус українців в Росії заставив поляків з усією снагою зацікавитися станом українського питання в Росії. За таких обставин поляки Росії теж почали побоюватися, що із слов'ян і побратимів росіян, вони теж можуть перейти в стан іногородців. В сусідній Польщі сильно перелякались, що за заборону усього українського російський уряд заборонить усе польське. Польський дослідник Леон Василевський у брошурі "Україна і українство" намагається з'ясувати стан українського братнього народу. На його думку допоки українство перебувало в стані синтентального українофільства, воно не викликало інтересу, однак сьогодні українофільство переселилось в Галицький сейм і його положення радикально змінилось. За таких обставин треба ще раз з'ясувати історію України починаючи від українських князів, розкрити унію України з Польщею, боротьбу України з Росією і Польщею, політичну смерть України і відродження української політичної діяльності. Сьогодні, наголошує Л.Василевський, український політичний рух внаслідок своєї активної діяльності, знову заборонений в Росії, однак це явище тимчасове, оскільки духовні, культурні пориви українського народу заборонити не можна. Поляки всеціло повинні підтримувати українців у їх складній боротьбі, оскільки заборона і іногородство може перекинутися на них самих/5.

В цей же час, наголошував Д.Донцов, українське питання не сходить з сторінок перербургської, київської, варшавської, віденської і навіть парижської та лондонської преси, воно починає переростати в європейське питання. Особливо почала реагувати Росія, де позиції світового українства почали проникати в широкої російської інтелігенції, як ворожої так і лояльної. Симон Петлюра аналізуючи в 1913 році стан світового українства і російського зокрема, наголошував: " Ми не ставимо прогнозів на майбутнє, але бачимо, що українці в Європі стають свідомою політичною силою, яка здатна в майбутньому вибороти незалежну українську державу. Українство пережило ту стадію розвитку, коли воно оцінювалось російським урядом, як розгромлене назавжди. Його сьогоднішня заборона (іногородство) ще з більшою цікавістю приверне до нього європейську громадськість і поставить його питання на європейському рівні. Правда зараз російське суспільство не знає як визначитися з українцями. Воно кидається в крайності і думає, що черговою заборону вирішить раз і назавжди українське питання в Росії, однак вирішуючи його таким чином попадає в сміхотворне становище перед цивілізованою Європою. Росія з забороненим українством, виглядає дуже дикою, некультурною, нецивілізованою країною, що робить вагомим українське питання в європейській політиці. Чим більше Росія робить помилок в українському питанні, чим більше заборонює усе українське, тим більше українське питання стає

вагомим в європейському політичному і культурному процесі. Усе це привело до того, що українці показали Європі свою самобутню історію, культуру і стародавню європейську державність, яка була жорстоко і підступно знищена російським самодержавством. За таких обставин українство в Європі міцніє, його підтримують навіть ті, хто ще вчора про нього не знав. Інородство українців і заборона усього українського в Російській імперії проголошене П.А.Столипіним зіграло на українську справу краще ніж би його тихе живіння в суспільному процесі російського життя продовжувалось. Заборона українства в Росії пробудили усі його суспільні ланки, заставили європейське українство готуватися до довготривалої боротьби за відновлення своєї державності. В цей же час, наголошував С.Петлюра, українство не ізолювало себе від загальноросійського демократичного процесу і закливало передову українську громадськість включитися в загальноросійську демократичну боротьбу/6.

В цей же час в російських українців є приклад. Зовсім вільне становище українців австрійських, даровані українському народу в Галичині вольності австрійським урядом повинно стимулювати також і російських українців. В Австрійській Україні говорять уже навіть про утворення особливої української держави з австрійським принцом на чолі, про що просто неможливо говорити в Росії, де культурні вимоги українців щезають услід за політичними/7.

При таких обставинах поспробуємо розібратися в суспільно-політичному русі українців Австрії. Це заставляє нас робити тому, оскільки "Московські Відомості" за 1913 рік в №299 помістили статтю Л.Волкова "Австрія і українці" згідно положень якої " українство в Росії створене і вирощене австрійською політикою". Однак, наголошує професор Московського університету, росіянин, О.Е.Корш: "українці в Росії це малороси, які пов'язують себе з Південно-Зіхідними регіонами Росії, що прилягають до Австрійської Галичини. Без сумніву, що українці Австрії і українці Росії це один народ. Однак абсурдним є твердження галицького українця пана Цегельського, який в "Neue Freie Presse" від імені українського партійного з'їзду заявляє, що у випадку війни російські українці, як і їхні єдинокровні брати в Австрії стануть на сторону Австрії, оскільки Росія ніколи не піде на утворення української держави в той же час, коли Австрія готова підтримати утворення Української держави від Карпат до Дону. При такому розумінні українського питання в Австрії, українцям в Росії треба зараз дбати про національне та культурне задоволення свої потреб, а не про політичні змагання з російським урядом. Попробуємо подивитись, як пробуджували національну українську свідомість українці в Австрії. Десять років тому за дорученням українського національного комітету почав видаватися в Відні на німецькій мові щомісячний журнал, який сьогодні називається "Ukrainische Rundschau"/8.

Значення його в національно-культурним і політичним житті українського народу велике оскільки "Ukrainische Rundschau" намагався ознайомити з українським питанням народи Центральної і Західної Європи. Журнал у більшій мірі був політичним і намагався привернути увагу Європи до боротьби українського народу за відновлення української держави. Якщо перемаже ідея української держави, наголошувалось журналом, послідує децентралізація Росії та Австрії. Поставши і зміцнившись Українська держава заставить рахуватися з собою Європу. Гострі статті журналу "Ukrainische Rundschau" привернули увагу як в Європі, так і в Росії, де українці в уже можуть ознайомлюватись з поглядом європейців на українське питання і порівняти його з поглядами російських політичних та культурних діячів/9.

Отже українська громадськість намагалася підняти українське питання в Європі і це їй вдалося. Тепер після виступу журналу "Ukrainische Rundschau" в європейській пресі українське питання піднімається щомісячно. Ним переймаються, як наукові, громадські так і політичні діячі в усій Європі. Думками по українському питанню діляться ключові фахівці по питаннях в Східній Європі з Австрії, Німеччини, Франції, Англії. Старається не відставати від загальноєвропейського пориву, по українському питанню преса Угорщини, Польщі, Чехії. Усі суспільні ланки європейського життя прославляють журнал

"Ukrainische Rundschau", який започаткував українське питання в Європі. Прихід в Росію цього журналу є дуже великою необхідністю, оскільки українці Росії зможуть використати українську трибуну Європи для з'ясування українського питання в Росії/10.

Отже зусиллями австрійських українців Україна все більше почала відображатися в європейській пресі, європейській науці, як центрально-європейська держава, яка має право на відновлення. Так французький журнал, що видавався в Парижі, присвячував статті непанівним національностям Європи. "Les Annales des Nationalites" в березні-квітні 1913, так намагався з'ясувати українське питання в Європі. В майбутньому Україна має шанс стати незалежною державою, коли прогнють Росія і Австрія. Сьогодні Франція є республікою. Згідно свідчень української історії ми в Франції знаємо, що Україна теж була в минулому демократичною республікою з демократичним укладом управління. Однак монархія, російське самодержавство погубило українську демократичну козацьку республіку, та не погубило традицій демократії українського народу. В майбутньому, коли в революційному процесі пощезнуть Австрійська і Російська монархії відродиться незалежна демократична українська державність. Однак вивчати Україну та українців необхідно сьогодні. "Les Annales des Nationalites" розміщує також історичну довідку про Україну і намагаються з'ясувати її історичну перспективу. Всього в "Les Annales des Nationalites" у різний час поміщено 12 статей присвячених статистиці, територіальному розміщенню українського народу, його історії та сьогочасній діяльності українського національного руху зокрема. Одна із статей розповідає, як Україна у продовж століть боролася за свої права, за свою державність. Традиція європейського демократичного життя України має велику історичну перспективу в кристалізованій в майбутньому українській державі, яка буде відігравати велику роль в демократичній Європі. Маючи засади демократії в Східній Європі в козацій демократичній республіці, Україна, як колонія Австрії і Росії, має найбільший шанс створити незалежну демократичну державу по упадку цих деспотичних монархій. Французам незрозуміло, чому Росія забороняє українську мову, культуру, право на національне і політичне відродження українства. Це дикунство наголошує "Les Annales des Nationalites", яке може говорити, що росіяни не є європейською багатокультурною нацією, якою є українці/11.

Українським питанням зацікавилися і в Англії. У більшій мірі воно зацікавило англійців із-за переслідування українства в Росії. За таких обставин українці стали для англійців "симпатичним народом", який бореться за свої національні та культурні права. За таких обставин в Лондоні в 1913 році був організований "Комітет для вивчення і ознайомлення з українським рухом". В англійських газетах і журналах появилися статті про український національний рух. Вінцем діяльності англійців був вихід книги Бенвіда Сандса "The Ukraine" - "Україна". До цього часу українці могли думати, що "українське горе", українські національні проблеми" це "українська хатня справа". Тепер стало ясно, що інтерес до української історії, культури, національного руху виявили не тільки близькі сусіди поляки і росіяни, але й далекі - англійці, які виражають співчуття українському національному рухові в Росії та Австрії. Англійці не можуть зрозуміти, як українці чисельність яких доходять до 36 млн. і які розселені в Росії та Австрії не спричинились до кристалізації своєї української держави. Автор вважає, що українська нація має право на свою окрему державу, на самостійне існування. По словах Бенвіда Сандса вся Європа починає розуміти важливість українського питання. Українське питання лежить в основі політики Росії та Австрії. Страх війни із-за українського питання очевидний, він був одним із предметів обговорення зустрічі російського і австрійського імператорів. Англійці вважають, що Росія і Австрія повинні припинити переслідування українства. І одна і друга сторона повинні відновити українську автономію, яку Україна мала в попередні віки/12.

Для повного розуміння українського питання слід звернутися до промови Масарика, яку він виголосив в віденському парламенті і яка сконцентрована в його праці "Росія і Європа". Масарик наголошує, що відмінність між українцями і росіянами відчутна уже

вчас Київської і Новгородської держав, тобто в X столітті, де український народ є слов'янський, а російський угро-фінський. Сьогоднішнє українське питання-це відродження слов'ян. Цьому мішають фіно-угри - росіяни, які починаючи з Андрія Боголюбського завжди завдавали репресій слов'янам-українцям їхній мові, культурі. Масарик наголошує, що чехи і словаки повсемісно будуть підтримувати українство у його боротьбі за незалежність. Уже зараз в Австрії вони виступають на захист українців їхньої національної самобутності, мови культури. Словаки і Чехи, наголошує Масарик, без сумніву будуть підтримувати українців і український національний рух його право виражати інтереси українців в лоні цивілізованої Європи/13.

З новою силою українське питання постало у розгорівшійся війні. Два союзи розпочали війну за розподіл світу. В цей час пройшла переоцінка в якій українці в Росії оперлися на українців в Австрії намагаючись тим самим вирішити українське питання в Росії. Противники Росії робили все, щоби розвалити Росію і на її розвалинах створити незалежну Україну, тому вони робили відчайдушну агітацію в користь автономістів в Австрії, наголошуючи, що Росія ворог номер один незалежності України, і ніколи не дозволить відновленню незалежного української держави/14.

За таких обставин загострилось відношення Російського уряду до українства. Російська влада вважала, що так називаєме "українське питання в Росії", це не що інше, як австро-німецька пропаганда, яка проектує відсунути Росію за Чорне море і створити незалежну Україну, як економічного васала Австрії та Німеччини. П.Б.Струве важає, що " австрійська орієнтація малоросів" приведе до розвалу Росії. За таких обставин розмова про відновлення "Малоросійської держави" з окремою мовою, культурою не може бути мови. В Росії може бути тільки малоросійська культура з піснями і танцями. Сепаратизм малоросіян викликаний австрійською державою внаслідок перемоги Росії над Австрією знову поставить малоросіян в русло культурного російського розвитку/15.

Однак слідкуючий за ходом європейського процесу, як міністр британського уряду У.Черчіль даючи відповідь росіянам по українськму питанню в Росії заявив: "...сьогочасна війна, що розгорілася в Європі повинна утвердити принципи рівності усіх національностей, стати виразником ідеалів як культурних так і політичних усіх пригнічених європейських народів і в першу чергу цивілізованих народів в Росії. Всі притіснені народи повинні бути визволені і сформувані свої незалежні держави"/16.

Необхідність боротьби за українську державу через підтримку європейської та світової думки розуміли уже прогресивні українські діячі XIX століття. Зокрема М.П.Драгоманов розбудовуючи українські друковані органи в Європі уже в 80-90 роках XIX століття ставив перед європейською громадськістю українське питання. В XX столітті український національний рух значно зміцнившись пішов тим же шляхом, який протоптав для нього М.П.Драгоманов. Він знову взявся за ознайомлювати широкі кола європейської громадської та політичної думки з українським питанням, досягненнями та проблемами українського національного руху на сучасний момент в таких виданнях, як: "Ukrainische Rundschau", "Les Annales des Nationalites". Внаслідок ознайомлення з українським питанням європейська громадська та політична думка почала активно виявляти увагу до української проблеми і признавати необхідність її вирішення. Всю літературу, яка виходила по українському питанню в цей час можна розділити на дві категорії. З однієї сторони українське питання висвітлюється нейтральною пресою, особливо швейцарською, і більш політично налаштованою на користь українства: німецькою, французською, англійською. Усі статті з цікавістю намагаються з'ясувати історію України її минуле і сьогодення, а також стан справ в національно-визвольному русі. Другі газети, такі як: "La Revue Ukrainienne", "Ukrainische Nachrichten" і другі намагалися прослідкувати розвиток українських політичних партій, течій. Так "Gasette de Lausanne" в 1915 році порушує питання з політичного устрою Росії і її відношення до автономії України. Розглянувши політичну історію України і Росії починаючи з 17 століття, газета приходить до висновку, що Росія в повоєнній добі повинна знову

надати Україні політичну і економічну автономію, яку Україна мала в гетьманські часи. До тако ж висновку приходять Альберт Боннар в статті "Les Rutenos" з якою він виступив в газеті "La Semaine Litteraire". Трагічне положення в якому опинилися українці у час війни повинно сколихнути всю Європу. Українці роздираємі усіми змушені служити інтересам кровожадних імперій які небажають надавати їм політичну автономію. Українці, які мають свою багатовікову історію, свою козацьку державність мають у цю пору право на її відновлення. Автор віре, що так воно і станеться. Скоро і для України придуть кращі часи... В статті "Promesses realite" надрукованій в газеті "La Liberte" наголошується, що Росія проводить насильницьку політику щодо українців. Газети: "Le Petit Jurassien", "Journal des Debats", парижська газета "Le Temps", "Polonia (Paris)" наголошували про бойовий дух українського національного руху, який утворив військові українські частини і чекає на падіння ненависних йому російської і австрійської імперій, щоб на їх розвалинах утворити українську державу. Стаття М.Грушевського в "Revue" підсумовує готовність українського національного руху до боротьби за українську державу. Вона оживляє європейцям усю українську історію і багатовікову боротьбу українського народу за свою державу. Стаття М.Грушевського дійсно подає європейцям найкращу інформацію про українство, яка вийшла в воєнний час в Європі. Швейцарський кореспондент газети "Dail Maic" так зображує українське питання в Росії в часі війни". Свобода друку у час війни є облегшенням для України, українськи вояків, як в австрійській так і в російській арміях, які читаючи газети починають розуміти необхідності подальшої боротьби за визволення своєї батьківщини, країни з 34 млн. населення. Україна повстає проти Росії за своє національне визволення її сини починають розуміти, що їм потрібно ще буде по розпаді імперій боротися за своє звільнення. Журнал "L'Ukraine" статтю В.Г.Степанкової наголошує, що Україна після війни зіграє в історії Європи велику роль. Вона побудує цивілізацію над Чорним морем, тому немає нічого дивного, що сьогодні її еліта бореться за своє національне визволення/17.

Франкомовна газета "L' Ukraine", яка виходила в 1915 році в Лозанні вирішила з наукової точки зору познайомити своїх читачів з юридичними відносинами у продовж століть між Україною і Російською імперією. Для цього вона використала працю Нольде в якій він присвятив частину питанню української автономії з моменту Переяславського договору 1654 року до знищення гетьманщини. Дана праця дає історичний опис державних відносин між Україною і Росією, розповідає про підступне знищення української державності московським царством. Текст французьського видання має гарні портрети гетьманів Б.Хмельницького, Виговського, Полуботка, Скоропадського, Розумовського/18.:

Присвячує цікавий матеріал "Країні Мазепи" англійська преса, яка цікавиться Україною з усіх точок зору. Війна висунула перед англійцями цілий ряд питань, нових інтересів на сході. Англійців почала цікавити історія України, культура, мова. При Лондонському університеті утворилась ціла школа вивчення української історії, мови, літератури. Англійці почали співчувати українцям, як великому народові в Європі, який по випадку долі не має своєї держави. Українське питання, наголошує, "Times" повинно бути з'ясованим. Не можна закривати очі на долю 34 млн. народу. Питання потрібно вирішувати і очевидно воно буде вирішене до кінця ХХ століття. Найбільшу цікавість до України виявив в цей час німецькомовний журнал "Ukrainische Rundshcau" з статтями В. Kuschnira: "Le traite de Bohdan Chmelnicki", і "Die Ukraine und Bedeutung im gegen wartigen Krige", які розповіли європейській громадськості про українську проблему в Росії з часу Богдана Хмельницького. Історичні розробки журналу "Ukrainische Rundshcau" доповнюються виданнями університетської бібліотеки в Лондоні "Alisou Phillips' Poland,V.Gayda Modern Austria" в якому особливо звертається увагу про стан українського національного руху в Росії.Серед видань про історію України в цей час найбільшою повагою користувалася в Європі праця Нольде "L'Ukraine sous le Protectorat Russe". Продовжуючи тему України журнал "Athenacum" в №4602 за 1916

присвятив велику статтю під назвою "The Land of Mazepa" - "Країна Мазепи". Дана стаття розповідає англійцям, що з часу Байрона і до цих пір Україна знагодиться під гнітом Росії. Україна, як велика і культурна європейська держава була відома англійцям тільки по поемі Байрона "Мазепа". Автор розповідає про тяжкий історичний шлях українського народу, його боротьбу за незалежність. Він наголошує, що по союзу України з Московською державою в 17 столітті Україна до кінця 18 століття зберігала свою державність і що тільки підступна політика цариці Катерини II зумовила знищення української державності. Україна була жорстоко знищена безпощадною жорстокістю московських тиранів, на її території було запроваджене кріпацтво. Журнал "Athenacum" наголошує, що з усім українським Росія повела жорстоку боротьбу. Усіх хто боровся за попередні українські вільності, українську державність росіяни кинули в тюрми, заслали до Сибіру на вічну каторгу. Ситуація від самого початку в заємовідносинах між Україною і Росією склалась так, що Росія ігнорувала власними, підписаними нею договорами. За таких обставин чільні представники України звертались за допомогою до урядів Польщі, Швеції, Туреччини. Франція, Англія самі висилали в Росію своїх представників ознайомлюватися, як виражались російські офіційні особи з "сепаратистським українським рухом". Поряд з знищенням політичної влади українського народу, росіяни прикріпили також незалежну українську церкву до російського патріархату. З українських церков вигнали стародавні українські співи, красою яких користувався і гордився український народ. У послідуєчому Росія заборонила і саму українську мову. Особливо Росія організувала гоніння на уніатів, які зберігали богослуження українською мовою. Далше автор статті "The Land of Mazepa" наголошує на старовинність української мови, української літератури, яка зависновками європейських вчених є однією з ключових слов'янських мов. Українська мова, українська культура не повинна під репресіями росіян зникнути з широких просторів Європи. Український народ повинен мати своє майбутнє, свою незалежну державу. Далше журнал "Athenacum" вказує на енергійний розвиток нової української літератури починаючи з Т.Г.Шевченка. Власне ці українські літератори народили український національно-визвольний рух, який розпочав боротьбу за відродження України. Включення українського питання в ХХ столітті до європейської політики дає право Україні на відновлення державності. Море крові, яку пролили кращі сини України протоптуючи дорогу до волі, заставило широку європейську громадськість спонукати держави які охоплюють українські землі про надання Україні спочатку автономії, а в сучасну пору незалежності. Однак, як би не було приємно країнцям, що передова європейська думка звертає на них увагу, свобода народам дається небезкоштовно, а внаслідок свідомості усього народу, що йому для повного задоволення своїх потреб потрібна політична незалежність. У боротьбу за незалежність України повині включитися всі партії з єдиною програмою, яка повинна забезпечити українському народові свободу і економічне благополуччя/19.

Ми не будемо, наголошував оглядач "Украинской жизни" Л.Бурчак, детально розглядати що було зроблено українцями внаслідок розвитку в 1905-1916 років українським національно-визвольним рухом. Однак аналіз української літератури дає право наголошувати, що вона вийшла на широкий європейський простір. Все частіше українське питання українськими літераторами розглядається в Франції, Німеччині, Італії, Англії. Усе це говорить, що Європа не байдужа до з'ясування українського питання і змушена в майбутньому його з'ясувати/20.

Таким чином із вищеприведених свідчень авторитетних європейських джерел можемо зробити висновок, що українське питання українцям потрібно з'ясувати самостійно віч на віч з Росією і Австрією. Оскільки з наданням Австрією Польщі незалежності, Австрія покинула українців Галичини напризволяще. При виникненні Польщі, імператор Австро-Угорщини наголосив: " я надаю право українцям Галичини цілком самостійно вирішувати свою долю і тим самим забезпечити собі самостійний національний і економічний розвиток". Таким чином українське населення Галичини втратило союзника в особі австрійської монархії і було змушене самостійно вирішувати свою

долю. Однак страшного не сталося, наголошував оглядач Української Життєвої В.Левінський. Австрійська Україна завжди черпала свої життєздатні відроджуючі сили із Російської України, тому об'єднання зусиль у боротьбі за незалежну Українську державу, це питання часу/21.

В цей же час в самій Росії українське питання не могло бути вирішене так наприклад, як в Австрії, де австрійський імператор сам запропонував українцям створити свою державу. Російське суспільство не було ознайомлене з діяльністю українського національного руху, як з європейським українством взагалі. В ньому домінували націонал-шовіністичні позиції. Не дивлячись на те, що українські суспільно-політичні рупори намагалися виконувати цю благородну роботу в Росії через друкований орган що "Украинский Вестник", що виходив в Петербурзі в 1906 році, через "Украинску Жизнь", що виходила в Москві з 1912 по 1917 роки, українські газети, булетні, однак російське суспільство у своїй більшості, було незнайоме з українським питанням. Усього цього було недостатньо. Потрібно було тільки кардинальні зміни і такі зміни настали. Революція в Росії, повалення самодержавства, виникнення демократичної республіки заставили український національний рух утворити власну державність яка і з'ясувала остаточно українське питання в Росії. Утворення української державності розбудило Росію, Європу і заставило побачити українців у новій епостасі- борців за утвердження незалежності Української держави, як невід'ємного суб'єкта Європи/22.

Література:

1. В. К-ий. Національно-територіальні межі України. Літературно - Науковий Вісник. 1907.; В. Охримович. З поля національної статистики Галичини. Студії з поля суспільних наук і статистики .1909, II. С.Томашівський. Етнографічна карта Угорської Русі. Очерк истории Украинского народа. изд.3.1911г.
2. М. Грушевский. Украина и украинство. Украинская жизнь. М.19912, N1, с.17.
3. Д. Донцов. Австрийская raison d'etat в Галиции. Украинская жизнь. М.19912, N1, с.81-87.
4. С Ефремов. На текущие темы. Украинская жизнь. М.1912, N1, с.91-93.
5. Leon Wasilewski. Ukraina i sprawa ukrainska. Krakiw.1914.
6. Украинская жизнь. М.1913, N1, с.5-13.
7. О.Е. Корш. Об украинском национальном возрождении. Украинская жизнь. М.1913, N1, с.23-24.
8. О.Е.Корш. Украинцы и Австрия. Украинская жизнь. М.1913, N1, с. 6-9.
9. Украинская жизнь. М.1913, N1, с. 6-9.
10. М.Данько. Украинская трибуна в Европе. Украинская жизнь. М.1913, N3, с.36-44.
11. " Les Annales des Nationalites". Paris, Bulevad des Batignolles, N 41.
- С.Русова. Украина в европейской прессе. Украинская жизнь. М.1913, N5, с.72-74.
12. С.Русова. Англичанин об украинском вопросе. Украинская жизнь. М.1914, N5-6, с.86-91.
13. Н.А.Бочковский. Об отношении профессора Масарика к украинскому вопросу. Украинская жизнь. М.1914, N5-6, с.93-97.
14. Украинская жизнь. М.1914, N7, с.1-7.
15. Украинская жизнь. М.1914, N8-10, с.48-52.
16. С.Петлюра. О новом выступлении г-на Погодина. Украинская жизнь. М.1914, N8-10, с.85-88.
17. Украинский вопрос в иностранной прессе. Украинская жизнь. М.1915, N10, с.76-79.
18. L'Ukraine sous le protectorat Russ. Traduit par Maurice Genri. Paris' 1915, str.67; Украинская жизнь. М.1916, N6, с.81.
19. С. Русова. Английский журнал о стране Мазепы. Украинская жизнь. М.1916, N7-8, с.82-86.
20. Л.Бурчак. На тернистом пути. Украинская жизнь. М.1916, N2, с.5-15.
21. В.Левинский. Конец австрийской ориентации. Украинская жизнь. М.1917, N3-6, с.17-31.
22. М.Грушевский. Украинство и российская пресса. Украинская жизнь. М.1916, N9, с.7-15.

Українська Греко-Католицька Церква на шпальтах громадсько-політичного часопису українців Росії "Украинская Жизнь"

Українцям в Росії у першій чверті ХХ століття було відомо, що в "австрійській Україні" будителем української національної ідеї стала Українська греко-католицька церква. Особливо цей процес став посилюватися з того часу, як граф Андрій Шептицький очолив церкву, юрисдикція якої поширювалася і на американських українців. Що стосується самого А.Шептицького, зазначала "Украинская Жизнь", то його рід належить до старої галицької аристократії яка вперше фіксується в документах князя Льва у якого Шептицькі були боярами. На протязі останніх століть у рідний час представники цього аристократичного роду займали Львівську, Перемишльську, Кам'янець-Подільську греко-католицькі кафедри. Так єпископами греко-католицької церкви були Варлаам, Лев, Анастасій Шептицькі. Їх діяльність, як громадсько-політичних, релігійних діячів була направлена на інтеграцію українського суспільства в Європу. В першу чергу вони пеклися, щоб український народ Галичини міг отримати широку європейську освіту, робили все, щоб українські священники піднялися на той рівень, на якому стояв католицький священник Європи. Як більшість тогочасних українських вельмож, культурних та релігійних діячів вони робили все, щоби поширити унію на весь український народ.

Сьогоднішній голова української греко-католицької церкви, зазначав дописувач "Украинской Жизни" Юрій Стрижавський, митрополит граф Андрій Шептицький має зовсім інші спрямування діяльності. В області церковної і сфері національно-політичної діяльності він займає зовсім іншу позицію ніж його попередники єпископи. Переконаний католик, але вірний східному обряду, уніат по духу Володимира Соловйова, митрополит Андрій в той же час щирий патріот свого народу і свідомий син України-Русі. Очищаючи східний церковний обряд від католицьких прошарків часів нововведень Варлаама, Льва і особливо Анастасія Шептицького, а також їх попередників і послідувачів, виправляючи церковний обряд від латинських впливів, митрополит Андрій вважає, що такій новій самобутньо українській Унії суджено звершити велику справу по об'єднанню усього українського народу. Та теорією митрополит Андрей не обмежується, оскільки отримавши широку і блискучу як світську так і духовну освіту він в майбутньому може зробити так, що український народ повірить йому і весь стане під його скіпетр. Його особисті якості можуть стати прикладом і повести український народ до боротьби за національне та релігійне звільнення. Титулований український шляхтич, багатий землевласник, доктор юридичних і філологічних наук він в свій час відмовився від блискучої кар'єри і проміняв мундир гвардійського офіцера на рясу на перекір бажанню родичів і передусім матері він вступив в ряди українського греко-католицького духовенства. Пройшовши усі ступені священницького і монашого служіння він у 1900 році отримав кафедру львівські і всієї Галицької України. З тих пір не було такого випадку, щоб якісь культурно-суспільні починання українців Австрії чи Америки не здійснювалися без його допомоги чи участі, моральною чи матеріальною підтримкою. В останній час митрополит Андрей пожертвував велику суму грошей на український університет, а будучи постійним членом Верхньої палати австрійського парламенту він завжди захищає інтереси українського народу. На протязі свого 20-ти літнього служіння в якості голови Української Греко-Католицької церкви митрополит Андрей зміг прихилити до своїх ідей утворення української держави і церкви немало однодумців як світських так і духовних. Його розбудову Української Греко-Католицької церкви підтримують усі римо-католицькі єпископи і священники римський папа. Усі сьогочасні українські єпископи і священники є щирі виконавці волі митрополита Андрія. З йогодіяльністю змушені рахуватися навіть пихаті польські ксьондзи, які вважають, що Унія яку представляє митрополит Андрей поєднує Україну і Польщу.

Єдиномишленниками митрополита Андрія є у більшій мірі римо-католицькі єпископи і священники глибокого Заходу: французи, бельгійці, які спеціально вивчають українську мову і практику східного богослужіння. Вони уродженці Британії, Льеж переїмають український обряд після чого відправляються до українських греко-католицьких громад в США, Канаду, Бразилію де стають українськими греко-католицькими священниками. Що стосується українських священників в Галичині, то вони слідує прикладу митрополита всеціло поглинені справою нового церковного, національного і культурного будівництва. На думку митрополита Андрія в основі діяльності підвладних йому священників лежать початки широкого демократизму. В одному із своїх пастирських послань духовенству в 1901 році митрополит вказував, що священник окрім усього іншого повинен добре знати скільки заробляє кожний його прихожанин. Як він живе, чим харчується, який його прожитковий мінімум. Митрополит вважає, що священник повинен помагати своєму прихожанину не тільки словом, але й ділом, любов'ю повною доступністю. Священник повинен добиватися, щоб в його приході були грамотні люди, вчити людей, організовувати центри "Просвіти" для задоволення національних та культурних потреб народу. Як добрий знак своїм священникам митрополит подає усе на власному прикладі. Він добивається в австрійського уряду рівних прав і української державності. Його митрополичий дім завжди відкритий для духовництва інтелігенції, студентської та учнівської молоді. Він бере активну участь у роботі українських організацій, є почесним президентом українського взаємострахового товариства "Карпатія". Заснував на свої власні кошти український історико-етнографічний музей, Канікулярний дім - де проводять канікули набідніші учні, студенти. Митрополит взяв участь в заснуванні українського учнівського інтернату у Львові, пожертвував грошу на український університет. Все це, що я описав, наголошував відвідавши Львів московський українець Юрій Стрижовський я почув від серйозних людей в Науковому Товаристві ім. Т.Г.Шевченка і в Галицько-Руському Товаристві ім. Качковського. Мені вдалося оглянути усі українські заклади Львова самим деталним чином, австрійські українці нічого не таїли, вони намагалися показати мені, українцеві з Москви усе, що організували тяжкою працею. Можна сказати, що вони мають чим пишатися. Взнавши, що я українець із Росії, вони дуже гарно мене прийняли і висловили свої побажання, що українці Росії теж повинні мати, як проводиря української справи осередки української греко-католицької церкви, українські наукові та культурні товариства. Українці Росії як і українці Австрії теж повинні дбати про майбутню державність України-Русі. Українців з Львова цікавило, чи мають українці в Росії свою українську церку, українські "Просвіти", українські газети, журнали. Власне в просвіті я побачив велику карту України від Карпат до Чорного і Азовського морів, великий портрет митрополита Андрія, що висів на великій стіні зали. почув про його палку любов до українського народу. Здивував мене красою собор Святого Юра, львівський монасти отців Василіан. Розмовляв з ними, усі вони щирі українські патріоти зайняті розбудовою Української Греко-Католицької церкви. "Усі ми переконані католики, однак ніколи на змінимо свого православного обряду. Тут ми шукаємо істину і свободу, яку бажаємо прищепити нашому народу. Досить на високому рівні знаходяться і навчальні і наукові заклади Української Греко-Католицької церкви у яких українські священники отримують європейську освіту. Виїжджають вони з метою поглиблення знань і в наукові духовні заклади Риму, Відня. В отриманні священниками європейської освіти їх підтримує все вище церковне керівництво включаючи митрополита Андрія. Мені за умов освіченості священників, наголошував при аудієнції митрополит Андрій, вдалося організувати все так, що українське духовенство і на службі і в дома складає одне нерозривне ціле, один духовний організм". Це мої, наголошує митрополит Андрій - " друзі і товариші і я вважаю їх кожного своїм другом на ниві української священницької справи". Ось така в загальних рисах Українська Галичина з її ініціативним митрополитом-графом Андреем Шептицьким, надхненником усіх українських ідей. Без перебільшення потверджую, що ім'я митрополита-графа А.Шептицького належить до

одного із почесних на ниві сьгоднішнього українства, яке ми, українці Росії, повинні теж в себе ввібрати/1.

В подальшому "Украинская Жизнь" поміщує матеріал пов'язаний з Українською Греко-Католицькою церквою уже у час коли внаслідок поразки австрійської армії, російські війська зайняли Галичину і спричинили проти греко-католиків страшний терор. Із секретних документів російської влади ми дізнаємося, що російським урядом був виданий указ: "Про приєднання уніатів до православ'я". Після приєднання уніатської церкви до православ'я слід залишити всі ті обряди і звичаї, якими до цих пір жили "руські уніати в Галичині". Необхідно закрити орден єзуїтів- василіан і конфіскувати їхнє майно. яке повинно бути передане прибулій російській православній церкві. Слід відлучити від митрополитської кафедри митрополита уніатів графа Шептицького, як керівника єзуїтів. Якщо уніатський священник приєднувався до православ'я то парохію можна залишити за ним. Рекомендувалося в Галичину вислати високоосвічене російське духовенство, яке повинно проводити богослужіння на старослов'янській мові. Із поточних моментів необхідно негайно закрити орден Василіан забрати в них всі бібліотеки, цінності, зробити так, щоб Василіани більше не мали впливу на церковне життя Галичини. Закриття цього ордену буде в Росії сприйняте загальною радістю. Необхідно якнайшвидше відлучити від посад уніатських єпископів. які діють в угоду Австрії і які намагаються латинізувати східний обряд. Необхідно викоринити з сіл уніатських священників і привести тудт російських, православних. Необхідно в як найкоротший термін висилити всіх уніатів, єзуїтів з Галичини. Зробити все можливе, що б прибувші російські священники були в фінансовому достатку їх слід профінансувати за рахунок російської казни. Усе управління церковними справами Галичини передати в управління волинському єпископу Євлогію. В якості майбутнього митрополита Львівського призначити архієпископа волинського Антонія/2.

Така ситуація обтяжилася ще більшою втратою серед єпископів Української Греко-Католицької церкви. Як сповіщає Украинская Жизнь в Перемишлі 20 квітня 1915 року помер греко-католицький єпископ Чехович. Під час усієї облоги російськими військами Перемишля єпископ залишався в місті і був одним з ініціаторів всесторонньої допомоги мирному населенню. Із смертю перемишльського єпископа Чеховича Українська Греко-Католицька церква залишилась без архиєрейського керівництва. Митрополит Андрій Шептицький був засланий російською владою в центральні губернії Росії, єпископ Хомишин при зайнятті російськими військами Галичини виїхав в Відень. В цей же час біженці з Галичини, у слід за єпископом, як сповіщає "Vorwärts" і духовним кліром заповнили центральні райони Австрії. В Відні знаходилося 250000 тис. осіб, в Нижній Австрії 25000 тис. осіб, в Вірхній Австрії 22000 тис. осіб, в Штирії 30000 тис. осіб, в Каринтії 10000 тис. осіб, в Зальцбургу 3000 тис. осіб, в Тиролю 2000 тис. осіб, в Країні 4000 тис. осіб, в Богемії 115000 тис осіб, в Моравії 35000 тис. осіб, в Австрійській Сілезії 5000 тис осіб/3.

В цей же час українську громадськість в Росії починає турбувати доля полоненого і вивезеного в Росію митрополита Андрія Шептицького. Російська преса все більше починає приділяти увагу уніатам. В 10 номері часопису "Гол. Мін." за 1915 рік поміщена велика стаття С.П.Мельчунова, яка присвячена "Історії воз'єднання уніатів в Росії/4.

Багато матеріалів С.П.Мельчунов почерпнув із дослідження А.Є Коні, який в 80-х роках ХІХ століття в часописі "На жизненном пути" помістив статтю "Униатские дела" у які намагався з'ясувати відносини між православною і уніатською церквами/5.

В цей же час, наголшує С.П.Мельгунов, коли російські війська приєднали до Росії Галичину почалась кампанія воз'єднання уніатів з православ'ям і русифікацією населення. Однак унія настільки вийшла в свідомість населення, що зразу знищити її було неможливо. Щоб подолати уніатів, наголошує С.П. Мельгунов, треба знати їх історію в тому числі і в Росії. Оскільки Унія в ХVІ столітті мала своїх прихильників і в Росії то московський уряд ніяк не міг вплинути на її припинення поширення серед росіян. Невеликі виступи православних проти уніатів не могли примусити московський

уряд військовим шляхом припинити проникнення уніатів в Росію. В уніатів було багато сторонників і в самій Росії, що заставляло російський уряд уже в XVII столітті і особливо в XVIII задуматися як би припинити уніатський рух в Росії. Однак він існував і мав певний вплив на російське суспільство. Багато російських державних, наукових та культурних діячів були уніатами. Уже при імператорі Павлі I уніатські священники могли вільно полемізувати з православними священниками. Уже при імператорі Павлу уніатам було дозволено мати три уніатські парохії в Росії. Імператором Павлом I були прийняті міри, щоб уніатів не переводили в православ'я. Указом 1797 року уніати були п'єднані до католиків і підчинені католицькому єпископу. В цей же час уніати в Росії намагаються організувати першу єпископську кафедру в Росії. Як вважає С.П.Мельгунов, вона без державного утвердження існувала формально до 1804 року. В 1804 році уніати отримують незалежність і вперше в Росії входять в центральну римсько-католицьку колегію. Незалежно вводять в центральну римо-католицьку колегію представників від уніатських парохій Росії. В 1805 році в цій же колегії утворено самостійний уніатський департамент, а в 1806 році уніатська єпископія, діяльність якої через брак джерел нам маловідома. Однак відомо, що російський уряд спеціальним указом признав за уніатами право на самостійне існування. Однак, це був тільки тимчасовий компроміс. Життя показувало, що уніати почали відігравати велику роль в російському суспільстві. На них до уряду посипалися скарги від російської православної церкви. За таких умов не дивлячись на визнання уніатів, російський уряд почав робити усе, щоб уніати не могли поширювати ідей унії серед широких народних мас. Російська православна церква налякана діяльністю уніатів призвала уряд до "поступового знищення уніатів в Росії". Однак громадська думка була лояльною до уніатів. Ось що говорили в Росії про уніатів: " Народні маси бачили в унії свою релігію і цінили її як таку яка вміла в Росії вжитися як з православною так і з католицькою. Унікальність уніатів полягає в тому, що вони своїм проміжковим становищем були зв'язуючою ланкою між православними і католиками. Уніат любив свій обряд, свого священника, а коли його не було ходив в католицький костюл або в православний собор знаходячи і тому і в другому усе необхідне для себе. Уніати в Росії- це та народна релігійна терпимість, те здорове і раціональне почуття віри, яке прижилося і в Росії і не стало обузою для російського суспільства/6.

Царювання Миколи I різко змінило долю уніатів в Росії. Уніатська церква, яка була офіційно признана російським урядом, російським суспільством дуже швидко стає гонимим і переслідуючим. Бажання "русифікувати" малоросів поставило перед урядом завдання "знищити уніатів". За таких умов російський уряд взяв на озброєння лозунг "православ'я, самодержавність, народність". Під таким лозунгом російський уряд взявся знищити уніатів в Росії. Знищити уніатів було не так просто, як проголосити проти них війну. Як тільки російський уряд вдався до репресій уніатське питання постало в усій Європі. С.П.Мельгунов наголошує, що війна з уніатами, яку оголосила Росія налякала усі католицькі держави, які ніяк не могли зрозуміти політики Росії, оскільки остання визнала на всю Європу, що уніатство є признане як християнська релігійна течія російською державою. Проти притіснення уніатів в Росії виступив єдиний і надійний захисник уніатів папа римський, який закликав усі католицькі держави вплинути на російський уряд. Все це загрожувало російському уряду ізоляцією від католицької Європи, яка визнавала і оберігала уніатів в Росії/7.

Однак не дивлячись на всі протести урядів європейських держав уніатів почали знищувати і надхненником знищення була російська православна церква. Проти насильницького викорінення уніатів з Росії виступили генерал-губернатори Долгорукий і Лазімов, які протистували проти жорстокості, яку влада виявила проти уніатів. Вони наголошували, що тортури і жорстокість ще більше укріплять уніатів в російському суспільстві, вони стануть мучениками і це ще більше укріпить позиції уніатів в Росії. Однак царський уряд не перебирав ніякими засобами і в 1860 році уніатство в Росії було знищене. В Росії не було уніатських парохій в яких би російська влада не

чини́ла беззаконня і насильства. На уніатів були кинуті війська. Нещасних людей мордували холодом і голодом, заганяти насильно в православ'я. Це був час, коли в Росії настав релігійний терор і насилля. Закони припинили функціонувати для всіх тих хто сповідував унію. Губернатори загрожували уніатам засланнями, грошовими штрафами, погромами військових. Однак ніякі загрози не заставили уніатів Росії признати себе православними. Усі хто признавали унію не ходили в російську православну церкву, не хрестили там дітей, тайком хоронили померлих. За такі провини уніатів висилали в Сибір, віддалені райони Росії. Як зазначають багаточисельні свідчення російська православна церква не бачила в цьому нічого поганого. Навпаки російське духовенство допомагало знищувати уніатів за допомогою військової машини російської імперії. За таких обставин "місіонерство" російської православної церкви з військами і нагайками, штрафами і виселеннями можна віднести до найповажніших християнських вчинків. З 1876 року уніатів почали кидати в тюрми, що заставило сколихнутись весь цивілізований світ. Російську православну церкву назвали церквою дьявола, від неї відвернувся увесь християнський світ. Побачивши, що Європейська громадська думка всеціло настроєна проти Росії, російський уряд, щоб спасти своє "азіатське лице варвара" заявив: "что к бывшему греко-униатскому населению должны быть применены начала веротерпимости на широких основаниях... Вследствии чего преследования их не должно иметь места...". Однак усі ці лицемірні заяви були проголошені після тотального знищення пихильників унії в Росії. Усе це намагались показати перед Європою. Документ "Про уніатів" було затверджено Олександром II, але в практику він не вніс нічого нового. Олександр II бажав своєю добродійністю наклонити уніатів до православ'я, але уніати, не дивлячись на репресії, існували і не бажали ставати православними. В 1890 році Сенат припинив гоніння на уніатів і вони залишалися в підвішеному стані до 1904 року. В 1905 році російський уряд під тиском західних католицьких держав проголосив маніфест згідно якого "Росія оголошувала віротерпіння". Згідно положень цього маніфесту російський уряд припиняв "просвітницьку роботу з уніатами". За таких обставин насильно загнані в православ'я уніати знову повернулися до унії/8.

Однак цей маніфест був виданий у час революційної пори, коли російський уряд був слабкий і намагався заспокоїти російське суспільство різними пом'якшувачими маніфестами і циркулярами. Рівно через 10 років в 1916 році Європа стала свідком нового бажання насадити російське православ'я серед уніатів Галичини за допомогою військової сили. Однак малоосвічені російські військові, попи лиш викликали відразу серед галичан і тим самим заставили останніх стійко триматися своє національної Української Греко-Католицької церкви. В цей же час побачивши неможливість знищити Українську Греко-Католицьку церкву в Галичині ключові політичні діячі Росії заявили, що Уніатську церкву в галичині потрібно залишити в незмінному вигляді. Вона може бути корисною для російського суспільства. Російський професор Пальмов призвав російський уряд залишити уніатів в Галичині в спокою". У нас в Росії після політики релігійного фанатизму і політичної близорукості ми поставили себе в політичну і релігійну ізоляцію з усією Європою. Ні терор ні репресії уніатів Росії не заставили їх зректися унії. Я пропоную повернутися Росії до віротерпимості. Якщо ми знову повторимо свою помилку в Галичині то в моральному історичному і релігійному аспекті втратимо її назавжди. В Росії боротьба з уніатами потерпіла фіаско, де позиції російського уряду великі. В Галичині ж де унія не тільки ввійшла в плоть і кров, а всіляко отримати повні правові гарантії її намагання ліквідувати закінчиться нещівною поразкою і соромом для Росії..."/9.

Однак російський уряд повважав, що зайнявши Галичину він повинен запровадити у ній православ'я. Історичний досвід показував російському уряду, що уніати повинні з'єднатися з російською православною церквою хочуть вони того чи ні. Однак уже російські дослідники питань унії сумнівалися в правильності дій уряду. З атри століття діяльності уніатської церкви в Галичині вона стала любимою в народі, що не могло

Галичан ні за гроші ні за інші матеріальні блага нашвидкоруч стати православними, тобто зукраїнців перетворитися в росіян. чи малоросів, як того бажав царський уряд. На впровадження православ'я в галичині російський уряд грошей не жалів. Із документів видно, що кожний російський православний священник, якого відряджали в Галичину, був забезпечений грошима. Великі кошти на реформу церкви в Галичині були затверджені особливою статтею радою міністрів російського уряду/10.

В цей же час російський уряд все робив, щоб організувати православне церковне управління в Галичині. Спочатку вважали, що управителями церковного життя повинні бути військові священники на чолі з протопресвітером духовенства військового. К вопросу об организации церковного управления в Восточной Галиции/11.

Однак вирішили, що роль протопресвітера буде мала і не виразна, тому вирішили призначити для галичини окремого православного єпископа трифона, який раніше був єпископом Дмитровським і зобов'язали останнього негайно приступити до своїх обов'язків/12.

Бачачи розлад в Українській Греко-Католицькій церкві в Галичині австрійський уряд зробив спробу звільнити митрополита А.Шептицького. Однак російський уряд відмовив, наголошуючи, що А.Шептицький визнаний в Росії особою особливої політичної важливості, тому обмінювати його на журналіста Янчевського російський уряд не буде/13.

В цей же час із-за вимог австрійського уряду митрополит А.Шептицький після Курська був відправлений в суздальський Спасо-Єфимівський монастир під особливий нагляд настоятеля. З січня 1915 року по серпень 1916 року А.Шептицький перебував в осії на положенні заарештованого. Шептицькому не дозволялись ніякі зустрічі, тільки декілька разів йому було дозволено відвідати костюл для сповіді. Така жорстока поведінка з митрополитом А.Шептицьким пов'язується з постановою церковної влади. Однак яке має відношення церковна влада до полоненого в Львові митрополита А.Шептицького незрозуміло. Яким чином підданий Австрійської держави не православного віросповідання взятий в якості військовополоненого міг стати в'язнем Священного Синоду"- незрозуміло, наголошувала Украинская Жизнь/14.

Після того, як прогресивна російська преса підняла проблему перебування А.Шептицького в Росії, митрополиту А.Шептицькому було дозволено вільно займатися усіми справами, якщо він того побажає навіщати богослуження в монастирській церкві, але виходити за межі монастиря без дозволу настоятеля не дозволялося, оскільки Спасо-Єфимівський монастир був духовною тюрмою для російських релігійних злочинців/15.

Приниження російською владою митрополита А.Шептицького, його ув'язнення в суздальський монастир заставило В.Г.Короленка звернутися до російського уряду з зверненням: "Після зайняття російськими військами Галичини митрополит А.Шептицький був вивезений в Росію, коли російські політики проголосили про введення для Галичини широких політичних і релігійних свобод. Великий князь Микола Михайлович гарантував уніатам недоторканість церковного життя в Галичині. Здавалось на цей раз Росія виконає свої обіцянки і дасть національні і релігійні свободи галичанам-уніатам. Однак прибувши в Галичину єпископ російської православної церкви Євлогій розпочав насилля, тобто політику релігійної нетерпимості. Єпископ як військовий почав переслідувати українців-уніатів. Тому митрополит граф- А.Шептицький виступив на захист гарантованих російським урядом національних і релігійних свобод, за що був по насильницьки вивезений в Росію. В Росії митрополит А.Шептицький намагався відвідувати православні храми, але не відомо по яких причинах його російське духовенство виганяло із храмів, приміняючи до нього стародавнєхристиянське правило, яке виникло ще у час гоніння на християн: "Изидите".

Все це говорить про дикість російської православної церкви, особливо у тому випадку коли Синод посадив митрополита-уніата в тюрму для релігійних злочинців. Треба зрозуміти, що митрополит -уніат голова чисельної пастви підчиненої

папі римському, якого признає найголовнішим християнським архієреєм. Він підданий ворожої поки що нам держави, однак ми не маємо ніякого права ув'язнювати в тюрму де сидять російські релігійні злочинці. Невже Росія водночас об'являючи уніатам свободу і релігійну нетерпимість думає прихилити уніатів репресіями на свою сторону. Обіцяючи уніатам волю і водночас ув'язнюючи митрополита А.Шептицького Росія показує своє двурушництво, яке характерно взагалі для росії в поведінці з українцями починаючи з XVII століття, тобто з часу заключення договору царя Олексія михайловича з Богданом Хмельницьким/16.

Російська тюрма в Суздалі була тяжким ударом для митрополита Андрія Шептицького, скоро він захворів і його перевели в один з південних монастирів. Після цього він був переведений в Ярославль, а в подальшому в Петроград/17.

Поводячись жорстоко з головою Української Греко-Католицької церкви російський уряд об'явив "повну волю всім релігіям". У Вас громадян Росії тепер є можливість вільно сповідувати любу релігію: мусульманство, лютеранство, юдаїзм". Та як вірно зауважив В.Г. Короленко уніатську релігію російський уряд не дозволив. коли цивілізовані країни Європи виступили на захист уніатів російський уряд заявив:" у нас фактически нет унии, у нас православие...". Отже наголошував В.Г.Короленко Росія залишалася двурушницькою, особливо у питанні уніатської релігії в Росії/18.

Заслання митрополита А.Шептицького в Росію тільки ускладнили національні і культурні відносини Росії і Галичини. Фактична ліквідація Української Греко-Католицької церкви була бар'єром через який з Росією не бажали спілкуватися навіть союзники у війні. Заключення митрополита А.Шептицького, який для Галичини був символом національного, духовного і культурного відродження, показало галичанам сутність російського великодержавного і церковного шовінізму, сутність російської православної церкви. Росія миттєво ліквідувавши Українську Греко-Католицьку церкву показала всьому світу небажання миритися з національними, духовними інтересами українського народу. Підводячи підсумок всьому вищесказаному, що з'ясовувалось відносно Української Греко-Католицької церкви на шпальтах часопису московських українців "Украинской Жизни" з 1912 по 1917 роки, зауважимо, що ні ліквідація Української Греко-Католицької церкви російським самодержавством ні арешт митрополита А. Шептицького не похитнули віруючих. З приїздом митрополита з російського заслання Українська Греко-Католицька церква знову відродилась, скинувши тяжкі окупи російського насилля.../19.

Література:

- 1.Юрій Стрыжовский. Украинское духовенство в Галиции. Украинская Жизнь. М.1913, N1,с.81-91.
2. Украинская Жизнь. М.1914, N8-10,с.95-99.
3. Украинская Жизнь. М.1915, N5-6,с.114.
- 4.С.П.Мельчунов. "Из истории воссоединения униатов в России". Гол.Мин. Спб, N10, с.10-20.
5. А.Е.Кони."Униатские дела".На жизненном пути.М.1880,т.1,с.515.
- 6.С.П.Мельчунов. "Из истории воссоединения униатов в России". Гол.Мин.Спб, N10, с.10-20.
7. С.П.Мельчунов. "Из истории воссоединения униатов в России". Гол.Мин.Спб, N10, с.10-20.
- 8.С.П.Мельчунов. "Из истории воссоединения униатов в России". Гол.Мин.Спб, N10, с.10-20.
9. Н.Ядий. Из практики обращения униатов. Украинская Жизнь. М.1916,N1,с.49-67.
10. Об утверждении православья в Галичине. Украинская Жизнь. М.1916, N3,с.87-92.
11. Украинская Жизнь. М 1916, N7-8, с.118-119.
12. Церковное устройство Галичины.Украинская Жизнь. М 1916,N9,с.66.
13. Попытки обмена митрополита графа Шептицкого на журналиста Д.Б.Янчевского. Украинская Жизнь. М 1916, N7-8, с.113-114.
14. Заточение униатского митрополита. Украинская Жизнь. М 1916, N7-8, с.114-115.
15. Митрополит Шептицкий в Суздале. Украинская Жизнь. М 1916, N9,с.67.
16. В.Г. Короленко. Заточение униатского митрополита графа Андрея Шептицкого в Суздальский монастырь. Украинская Жизнь. М 1916, N9,с.79-81.
17. К заточению митрополита Шептицкого. Украинская Жизнь. М 1916, N10-11,с.108.
18. В.Г.Короленко. Об унии и униатах. Украинская Жизнь. М 1916, N10-11,с.132.
19. Галичанин. Митрополит Андрей, граф Шептицкий. Украинская Жизнь. М 1916, N10-11,с.96-102.

Митрополит Андрей Шептицький у Росії: Курське ув'язнення митрополита

Російські газети часу Першої світової війни, широко висвічували зайняття Росією Галичини і арешт і вивіз в глушину Російської держави главу Української Греко-Католицької церкви, митрополита Андрея Шептицького. Із свідчень журналу “Украинская жизнь”, який прослідковував перебування митрополита А. Шептицького в Росії ми дізнаємося, що зі Львова митрополит Андрій Шептицький був перевезений російським військовим командуванням в Нижній-Новгород. Після недовгого перебування в Нижньому-Новгороді, митрополита Андрія Шептицького було переведено до Курську. По свідченнях “Руського Слова”, коли австрійське військове командування зрозуміло, що йому прийде залишити Львів, влада королівства Галичини і Володимирщини звернулася до Глави Греко-Католицької Церкви митрополита- графа А.Шептицького з пропозицією покинути місто з відступаючими військами. Військова адміністрація теж з свого боку наголосила, що якщо митрополит не виїде разом з відступаючими військами, то над ним нависне смертельна загроза. На такі пропозиції митрополит Андрій відповів повним відказом: “Там де паства, заявив Глава Греко- Католицької Церкви, там повинен бути і пастир. Я не покину місто ні при яких обставинах і залишусь з народом. “Бачачи неможливість подальших переговорів з митрополитом А.Шептицьким, група священиків греко- католицької церкви телеграфувала військовому міністрові Австро-Угорської імперії, просячи насильно вивезти митрополита А.Шептицького в Відень. Відповіді не послідувало. Митрополит залишився у Львові. Дальше послідувало зайняття російськими військами Львова і арешт російською владою глави Греко-Католицької церкви. У зв'язку з арештом митрополита А.Шептицького, преса почала цікавитися його долею. З цього приводу “Русское Слово”N 220, за 1914 рік опублікувала інтерв'ю з графом Бобринським, який знаходився в діючій російській армії і перебував у час арешту митрополита А.Шептицького у Львові. Бобринський наголошує, що коли Львів був зайнятий російськими військами, генерал Брусілов, ставка якого знаходилась в 20 верстах від Львова послав до митрополита-графа А.Шептицького офіцера з пропозицією явитися йому до нього в ставку. У ставці російської армії між генералом Брусіловим і митрополитом. Шептицьким відбулась дуже довга розмова, після якої митрополит-граф був залишений на волі. Однак з нього було взято слово, що він припинить русофобську агітацію. Слово своє митрополит не стримав і на слідуючий же день виголосив в одному із храмів промову в якій призвав паству боротися до останньої каплі крові з всупившими у межі Австійської імперії ворогами. Я сам в храмі присутній не був, наголошує граф Бобринський, і проповіді тієї не чув, про це мені розповіли мої знайомі Галичане. У зв'язку з цим, я явився до генерала Брусілова і доложив йому про проповідь графа А.Шептицького. Виявилось, що генерал уже знав про неї із офіційних джерел. Негайно було дано наказ арештувати нарушившого своє слово митрополита. Із свого будинку митрополит А.Шептицький був доставлений в автомобілі під конвоєм на вокзал і першим же поїздом відправлений в Київ. Із Києва митрополит А.Шептицький був перевезений в Нижній-Новгород. У час переїзду митрополита, всезнаюча петербурська газета “Биржовка” із цілком достовірного джерела узнала, що доля митрополита вирішувалася в Петербурзі на самому високому рівні, на рівні “Імператора”. “Однак, не дивлячись на доказовість цілого ряду злочинів зроблених А.Шептицьким відносно Російської імперії, митрополит- граф А.Шептицький не буде відданий до суду виключно із-за його високого духовного сану. “Якщо ж його перебування в Нижньому-Новгороді для російської влади буде не зручним, то він буде перевезений в друге місце, при цьому рекомендувалося поселити його в Суздальському Спасо-Єфимівському монастирі Володимірівської єпархії, де заходилась добре обладнана тюрма для духовенства. Суздальська духовна тюрма

однак залишилась в стороні від маршруту графа- митрополита і він у скорому переїхав з Нижнього-Новгорода в Курськ, де як свідчать, його по прибуттю навістив Курський губернатор і голова дворянства Курщини, в супроводі яких митрополит обійшов усі православні храми, а також бував у них на богослужіннях. Газета Церковь у своєму №41 за 1914 сповіщала, зі слів архієпископа Курського Тихона інтересні факти про життя митрополита галицько-руського уніатського графа А.Шептицького: “Для його розміщення в Курську відведений був дім-особняк Полтарацького. Митрополиту дозволено вільно роз’їжджати по місту під наглядом поліції. Митрополит навістив архієпископа Курського Тихона і вихлопотав у нього дозвіл навіщати православне богослужіння в архієрейській монастирі, де він стоїть біля олтаря. Митрополит- граф А.Шептицький виявив бажання навістити архієпископа Харківського Антонія, А.Шептицький виказав задоволення відносно зайняття російськими військами Галичини російськими військами наголошувала у своєму N2591 році газета “Колокол”. Із пізніших свідчень про перебування митрополита А.Шептицького в Курську, слід відмітити, наголошує передова стаття газети “День” від 30 вересня 1914 року, що митрополит А.Шептицький почав переписуватися з архієпископом харківським Антонієм, який до цього був архієпископом Волинським. Петроградські церковні кола, наголошувалось в статті, з увагою відносяться до цієї переписки. Обидва церковні ієрарха обмінялися декількома листами і зачепили питання улаштування уніатської церкви Галичини в рамках Російської держави. Декілька питань було порушено відносно проблеми переїзду митрополита- графа з Курська в Петроград. Архієпископ Антоній обіцяв доложити про наслідки від переговорів по поверненню з Петрограда. 15-20 жовтня архієпископ Антоній доложив про наслідки своїх переговорів з митрополитом А.Шептицьким Синоду Російської Православної Церкви. З кіл близьких до митрополита Антонія наголошувалось, що митрополит А.Шептицький окрім висунутих церковних питань задав російському уряду і Синоду Російської Православної Церкви багато політичних питань, такі: як тепер буде відноситись Російський уряд до українського народу, наголошував про необхідність збереження в Галичині ордену Базилиан, про необхідність збереження в Галичині поміщицького класу, як устою державності особливо цінного при різко вираженій національній боротьбі в Галичині. Архієпископ Антоній відчасти на ці запитання дав відповідь негативну. По другому питанню архієпископ Антоній повважав, що державне улаштування в Галичині нічим не повинно відрізнятися від улаштування від Волинської губернії і усіх решту губерній Південно-Західного краю. Відповідаючи митрополиту А. Шептицькому по питанню необхідності при бомбардуванні Кракова пожаліти наявні там польські релігійні святині, архієпископ Антоній виразив свою глибоку впевненість в тому, що російська армія буде бережно відноситись до польських святинь і не піде по шляху своїх ворогів. Яка буде подальша доля уніатського митрополита наголошує газета “День” невідомо, тому газета вирішила залишити це питання відкритим. Дуже цікавою, на нашу думку, є стаття видрукувана на сторінках Пертербурзького “Биржевика” професора духовної Петербурзької семінарії Пальмова. Шанований в російському суспільстві представник богословської науки висказався з приводу перебування в Росії митрополита А.Шептицького так: “Вполне одобряю изгнание митрополита А. Шептицкого, променявшего католицизм на унию и протестовавшего против русских завоевателей. Народ Шептицкого не любил считая его аристократом и чуждым себе по духу. Не любил народ епископов Григория Хомишина в Станиславе и Константина Чеховича в Перемышле. Оба они по безхарактерности, страха ради, политикой больше занимались чем просвещением паствы”. Ніяких фактів однак, окрім загальних декларативних фраз, підтверджуючих для характеристики митрополита А. Шептицького і греко-католицької Церкви взагалі, наголошувала газета професор Пальмов не приводив/1.

Газети за 1915 рік засвідчують, що засланий російською владою греко-католицький митрополит А.Шептицький, російською військовою владою, через посередництво свого брата висунув клопотання перед російським урядом на право поселитися йому у

Перторгаді. У зв'язку з цим газети розповідають про неприязні стосунки митрополита-графа А.Шептицького з архієпископом Курським Тихоном. Петроградська газета "День" пише, що знаходячися в Курську греко-католицький митрополит граф А.Шептицький намагався вступити у дружні стосунки з місцевим православним духовенством, у зв'язку з цим він зробив візит до архієпископа Тихона, але той його по невідомій причині не прийняв. Опісля він почав навіщати православні храми, та звідти його вигнали. Ці вигнання митрополита А.Шептицького стали предметом обговорення на священному Синоді, у Думі. Чи правда, запитує депутат Думи І.В.Тітов, що в Курську уніатському митрополиту А.Шептицькому по розпорядженню архієпископа Тихона було наказано покинути храм після літургії, про що усьому суспільству в деталях розповів журнал "Колокол". Сам же журнал "Колокол" так зображує ситуацію, що склалася внаслідок відвідин митрополитом А.Шептицьким православного храму в Курську: "по літургії митрополиту запропонували покинути храм, оскільки на літургії вірних мали бути присутні тільки православні віруючі. Коли йому у се пояснили і про все розказали то він відповів ієрархам російської православної церкви, що він теж православний." Звичайно, наголошував депутат І.В.Тітов, таке вигнання митрополита А.Шептицького є зовсім не вірний крок, такий факт може викликати дуже погане ставлення уніатів до російської влади." Внаслідок клопотання депутату І.В.Тітову відповідає прокурор святішого Синоду В.К.Саблев: "Курський єпископ розуміє, що уніатський митрополит до сомну російської православної церкви не належить, однак саме вигнання з храму факт більше політичний ніж релігійний, у зв'язку з цим, наголошували "Русские Ведомости", питання графа А. Шептицького слід розглянути на засіданні Думи. Бачачи, що навколо сенсації вигнання митрополита А. Шептицького з храму, можна побільшити тираж і коло читачів, "Колокол" спочатку повважав дії архієпископа Тихона правильними, але коли урядова газета "День" помістила статтю у якій заявила про відношення уряду до цього питання, вважаючи поступок архієпископа є вірним кроком, "Колокол", наголошує редакція "Украинской жизни" спохватився і його смиренний редактор В. Скворцов зайняв уже зовсім другу позицію, очевидно не без натиску офіційної влади: "Мы с болью в сердце узнали об изгнании православного-униатского митрополита А Шептицкого из православного храма в Курске. Не будем касаться частного вопроса о неприятии униатского митрополита архиепископом Тихоном. Очевидными есть факты, що нанося визиты местному Курскому духовенству митрополит А.Шептицкий хотел отдать дань уважения представителям российской православной церкви, но наши иерархи нося в сердце неведомую злобу, ненависть, а не любовь Христову, выгнали православного митрополита с православного храма. Неприлично православным града, где митрополит православный-униат обитает не пускать оного в храм Христовый. Есть положения, которые обязывают принимать и неприятных за ради спасения Христового, и приступных и католикови сектантов, и это должен знать каждый во Христе, каждый священник, а тем более епископ, по завету предводитель паствы и добродетель Христов". Треба зауважити, наголошувала редакція "Украинской жизни", що зробивши помилку один раз "Колокол" приклав багато зусиль, багато старань, щоби знову здобути довіру як об'єктивного органу у культурного і інтелігентного читача/2.

В цей же час, коли на шпальтах газет, на засіданнях Думи, Церковного Синоду виносились судження відносно подій в Курську, сторінках газети "Киевская мысль" наголошувалось, що в Київ привезений із Галичини і висланий в Томську губернію уніатський єпископ Стефан Юрек доктор філософії і професор церковного права Львівського університету/3.

Проїзд єпископа в Росію залишився майже незауваженим у зв'язку розгортанням сенсаційних подій навколо особи митрополита-графа А.Шептицького. У зв'язку з інцидентом з митрополитом А. Шептицьким, архієпископ Курський Тихон сповіщає Священному Синоду Російської Православної Церкви: "що випадку вигнання митрополита-графа А. Шептицького не було, як це сенсаційно розписала преса, і не було такого щоби його виганяли хоч з однієї церкви Курська". Кореспондент "Руського

Слова” з цього приводу і з цілком достовірних джерел вказує на наступне: ”Скоро по прибуттю в Курськ 26 вересня, в день святкування Іоана Богослова, митрополит-граф А. Шептицький з дозволу і у супроводі губернатора Курська Н.П. Муратова прийшов на службу божу у супроводі поліцейського чиновника в церкву Знаменського монастиря і вислухав в церкві всю літургію. Після літургії архієпископ Тихон виразив губернатору Н.П. Муратову своє незадоволення тим, що унріатсько-православний митрополит А. Шептицький залишився в храмі і після окриків “ізійдіте”, і посив губернатора Курська Н.П. Муратова робити розпорядження, щоби супроводжуючий А. Шептицького чиновник після окриків “вийдіть” вивів його з церкви. Губернатор Н.П. Муратов виконав бажання архієпископа Тихона, і супроводжуючий митрополита поліцейський чиновник вивів митрополита А. Шептицького з церкви Ізмайловського монстиря. Через неділю митрополит А. Шептицький знову прийшов на службу божу до церкви в Знаітургію. Після цього архієпископ Тихон звернувся до губернатора Н.П. Муратова за роз’ясненням, чому не дивлячись на те, що не по бажанню архієпископа митрополит-уніат граф А. Шептицький і дальше залишається в храмі після літургії. При цьому архієпископ Тихон виразив здивування, що коли А. Шептицький відвідує храм, то у той час хазяїном храму являється не він, а адміністрація. Внаслідок протестів архієпископа Тихона губернатор Курська Н.П. Муратов змушений був заборонити ходити митрополиту-графу А. Шептицькому на моління в православні храми м. Курська, однак дозволив ходити на службу божу в костел, де митрополит скоро став шанованою особою католицької громади міста Курська, другом і співрозмовником місцевого курського католицького священика. Діяльність митрополита-графа А.Шептицького у костелі настільки була бурхлива, його проповіді настільки зачаровували прихожан, що паства костелу почала умножуватися, що занепокоїло уряд. Зробивши костел немовби відправною точкою своєї опори митрополит знову почав відвідувати православні храми. Пристав, який супроводжував завжди митрополита по місту і завжди йому усе дозволяв, навіть після заборони губернатором приходити на моління в православні храми. За невиконання розпорядження губернатора і знову після скарги архієпископа Тихона, пристав по розпорядженню губернатора Н.П. Муратова був арештований на троє діб. Внаслідок остаточної заборони ходити на моління в православні храми митрополит А. Шептицький переніс усю свою діяльність в курський костел. В костелі, відмічають джерела, митрополит-граф А.Шептицький став справжнім авторитетом усіх прихожан. Його служби стягували до себе велику кількість народу. Усі католики вважали за честь побувати на службі такого високого ієрарха християнського світу. У скорім часі митрополит Андрей Шептицький став великим авторитетом богословія і піітики у Курську. Однак, митрополит у своїх проповідях у костелі почав критикувати місцеве православне духовенство Курська і зокрема архієпископа Тихона, за відсутність у останнього почуття православного зближення, християнської любові. В настоящий момент, зауважує кореспондент газети “Русское Слово” митрополиту А.Шептицькому заборонено навіщати навіть костел і він утримується під сторогим домашнім арештом/4.

Власне цим і завершується період перебування митрополита Андрея Шептицького у Курську, подальша його доля перебування в Росії пов’язується з іншими містами та краями, але це вже сукупність питань подальших досліджень/5.

Література:

- 1.Украинская жизнь". М. 1914, N8-10, с.102-104.
 - 2.Украинская жизнь. М.1915, N1, с.75.
 - 3.Украинская жизнь. М.1915, N1, с.76.
 4. Украинская жизнь. М. 1915, N2, с.85.
 - 5.Віктор Ідзьо. "Украинская жизнь" - культурний, науково-просвітницький, політичний орган українців Москви та Росії у 1912-1917 роках. До 100-річчя з часу заснування(1912-2012рр.). Москва, Видавництво технічного відділу Українського державного університету в Москві", 2012р.
- Віктор Ідзьо. Митрополит Андрій Шептицький на шпальтах російської преси та часопису українців Росії "Украинская Жизнь" в 1914 - 1917 роках ХХ століття. Львів "Сполом", 2007.52с.
- Віктор Ідзьо. Українська діаспора в Росії. Історія, наука, релігія. Львів" БАК", 2002.304с.

Украинская диаспора в России. Русская в Украине - этапы развития

Обзор сложного вопроса о переселении украинцев на финно-угорские территории в X-XI веках есть научной проблемой, до конца не изученной современной исторической наукой/1.

Однако русские историки конца XVIII- начала XIX веков правильно указывали, что такое переселение славяно-украинских племенных объединений на территорию современной России происходило в IX-X веках. Такой точки зрения придерживались известные русские историки В. Ключевский, В.Пресняков. По их мнению, славяне украинцы переселились на территорию России с берегов Днепра, Буга, Днестра в X веке в финно-венгерский массив населения, принеся ему высокую культуру, письменность, государственность, под которой надо видеть Ростово-Суздальскую Русь/2.

М.С.Грушевский по этому поводу подчёркивал: "грандиозность переселения украинцев в Россию в X веке в большей мере активного социально-экономического и политического населения, которое было ассимилировано. По мнению М.С.Грушевского именно оно и создало новую систему государственности, которая известна в последствии как Россия/3.

Современный украинский историк В.С.Сергийчук считает, что украинцы переселились в исторические регионы Московщины во время могущества Киевской Руси. Собственно они перенесли в этот регион язык, культуру, феодальную государственность/4.

Четко фиксируются украинцы в России в XIV веке. Как свидетельствуют источники, волынский князь Боброк, земли которого находились вблизи владений Золотой Орды, участник Куликовского сражения в 1380 году, принял подданство великого московского князя Дмитрия, и вследствие со всеми приближенными, переселился в земли Московского великого княжества/5.

Дальнейшие источники фиксируют украинцев на территории Московского государства в середине XVI века, когда украинский князь Дмитрий Вишневецкий (Байда) в 1557 году перешёл на службу к московскому царю Ивану Грозному/6.

Вчений В. Антонович считал, что Запорожская Сечь с XVI века активно сотрудничала с московскими властями. Многие из запорожских предводителей со своими отрядами находили убежище в Москве от властей Речи Посполитой, бучи гонимыми польскими властями, собственно они переселялись с семьями в Московию, тем самым, давая путь развития украинской колонии (диаспоры) в России/7.

Современный украинский исследователь В.С.Сергийчук считает, что в XVI-XVII веках украинцы начали активно заселять центральные губернии России. В основном это были ремесленники, военные (казаки) и торговые люди. В это же время политическое убежище от гонений властей Речи Посполитой в Московском царстве получили такие видные деятели казачества, как Д.Вишневецкий, С.Наливайко. В Москве, с казацким корпусом, побывал в это время и Пётр Сагайдачный, который в 1618 году с войсками Речи Посполитой брал участие в восточной кампании. Как свидетельствуют источники, часть казаком осталась на территории Московского государства. За приказом царя их расселили «по городам в Калуге 349, в Нижнем 100, Арзамасе, 21, Вологде 44, Пронске-20, Шатцком -50, Переяславль-Залеском-20, в Ярославле - 44, Коломне 20, Переяславле-Резанском-30. Всего 700 казаков/8.

Собственно в XVII веке украинцы более активно начали переселяться на территорию Московского царства. В частности, эти события более активно начали происходить после Переяславской Рады (1654г.). Из Украины приглашались «лучшие люди» - квалифицированные специалисты «со всеми, что у них есть с лошадьми и с коровами»/9.

Со времён гетмана Юрия Хмельницкого украинцы в Московское государство начали попадать в качестве пленников. Среди первых пленников были родственники бывшего гетмана Украины Выговского и полковник Иван Нечай, зять Богдана Хмельницкого. В дальнейшем их долю разделили Пётр Дорошенко, гетман Правобережной Украины, гетман левобережной Украины Демьян Многогришный, гетман Иван Самойлович и его сын Яков. Особенно много украинцев было насильственно переселено в Московское царство после решения гетмана Ивана Мазепы завоевать самостоятельность для Украины/10.

С этого времени, как свидетельствуют источники, в Московское царство насильственно начали переселять видных представителей украинской науки, культуры, религиозных, государственных и общественных деятелей. Русский учёный XIX века О.И.Соболевский по поводу влияния украинской науки и культуры на Московское царство в XVII-XIX веках так писал в своих трудах опираясь на русские источники: " Сегодня мы не хотим признавать, что в XV-XVII веках Россия было отсталой и слабой среди всех славянских народов, что народ и духовенство было малообразованным. Мы привыкли восхвалять реформы Петра 1, однако забыли, что для этих реформ нам понадобились образованные люди с Киева и других городов Украины/11.

Другой русский учёный А.Пыпин по этому поводу писал: " До влияния украинского образования и науки в Московском государстве не было никакого централизованного просвещения. Здесь бытовал церковный фанатизм, вражда к науке, упрямый застой, нравственное одичание, яркий феномен которого «опричнина». Вне сомнения культурное и научное развитие России началось с влияния Украины/12.

Изученные документы дали возможность русскому учёному XX века Е.М.Мединскому ему сделать вывод, что в Московском государстве наука и культура утверждалась благодаря выходцам образованных людей с Украины. Москва, по мнению учёного: "не имела централизованного просвещения. Высших учебных заведений, население и даже знать было безграмотно. Не было и книг/13.

Делая анализ развития Московского царства, видный украинский деятель М.П.Драгоманов писал: "Украина, которая в XVI-XVIII веках быстро развивалась вследствие близости Речи Посполитой с Западной Европой, в которой она обогащалась научно, литературно и культурно, не нуждалась в Москве. Вследствие присоединения к Москве и Петербургу, став донором развития последних, она, создав новую российскую культуру, вследствие переселения украинской элиты в Московию, сама превратилась в пустырь, провинцию Петербурга, который вырос на научных и культурных традициях Киева. Собственно в это время украинская диаспора создает научные, культурные ценности, которые впоследствии перебрали «москвиты»/14.

При всём этническом и культурном многообразии Российской империи и ее геополитического преемника — Советского Союза, любые масштабные проекты в них осуществлялись на основе альянса Российского государства и украинской диаспоры в России. Российская империя, при всех возможных претензиях к ней, была политическим феноменом — синтезом московской системы власти и киевской образованности, которую представляла в России украинская диаспора. Когда эти отношения по тем или иным причинам искажались, страдала Россия ибо украинцы всегда представляли в ней весь восточноевропейский цивилизационный проект, являвшийся (в явном или завуалированном виде) продолжением проекта развития России украинцами со времен Петра 1/15.

Именно Украина, украинская диаспора в России стала той «критической массой», которая превратила в XVIII веке Московское царство в Российскую империю, в 1922 году позволила образовать СССР, а в 1991 ликвидировать это государство, именно Украина и ее диаспора в России, превратила СНГ в пустую формальность,

консолидировав на постсоветском пространстве антимосковски настроенные режимы в виде блока ГУУАМ/16.

Примечательно, что после присоединения части Украины к Московскому царству в середине XVII века государственная идеология России, за счет образованной украинской диаспоры обогащается «киевским» сюжетом (во многом благодаря «Синопису» Иннокентия Гизеля) - представлением об исторической преемственности между Киевской и Московской Русью, а также представлением о «триедином русском народе» и о самодержце «Великой, Малой и Белой Руси», первым идеологом Российской империи стал украинский мыслитель переселившийся в Россию - Феофан Прокопович. Можно сказать, что импероосновательной мистерией для Российской империи стала именно Полтавская битва/17.

В последующий период понимание украинцев в России углубилось благодаря св. Димитрию (Ростовскому), братьям Разумовским, Гоголю, Михаилу Максимовичу, А.К. Толстому, св. Иоанну Шанхайскому (Максимовичу). Почти все отцы-основатели украинской диаспоры - идеологи «Большого континентального пространства» - были этническими украинцами (и «малороссами» по культурно-политической ориентации представителями уже украинской диаспоры в России - именно они в наибольшей (хотя и в явно недостаточной) степени создали украинскую модель в России, которая определяла роль украинского начала в государственном строительстве/18.

Украинская диаспора в Российской империи, оформленная в царствование Петра I, была прототипом идеала украинской цивилизации которая развивалась на берегах Днепра с X по XIII века. Перенеся копию украинского феномена в Россию переселившиеся украинцы попытались создать в России все те научные, культурные, ценности, которыми они владели в своей Родине Украине с X по XVII века.— Это проявилось, кроме всего прочего, также и в подавлении собственно украинского начала к которому украинцы синтезировав свою культуру с российской прибегнули в России к культурному обособлению. Однако в пределах Российской империи оказалось невозможным реализовать все украинские этические и метафизические идеалы: новое полусекулярное полицейское бюрократическое государство раздавило и Московское царство (в XVII веке), и Запорожскую Сечь с Гетманщиной (в XVIII веке) не дав вполне оформить научные и культурные ценности украинцев в России в XVIII-XIX веках/19.

Однако сами украинцы в России сумели, пока исторически реализовались свой активный формотворческий этнос в виде украинской диаспоры но скорее как научно-культурный с образовательным компонентом субстрат, который распространился на всех украинцев проживающих на всей территории российского пространства/20.

Так было до XX века. В конце XX, начале XXI века, роль украинской диаспоры для России выходит за рамки обычного национально-культурного меньшинства - украинская диаспора в России имеет системообразующий характер. Так, если русские, попавшие на Украину, нередко чувствовали себя носителями определенной исторической миссии (например, установление Советской власти на Восточной Украине и в предвоенный период в Галичине, борьба с Украинской Повстанческой Армией «бандеровцами» после войны, государственное и промышленное строительство по русскому (советскому образцу) в 50-80 годах, то их роль в истории Украины тоже нужно изучать. По переписи 1989 года русских в Украине проживает 11 млн. 330 тыс. В сельской местности русские компактно проживают в черте украинско-русского пограничья. Это прежде всего Харьковская, Сумская, Луганская и некоторые южные обл., такие, как Одесская, Херсонская, Николаевская, Крым. Некоторые этнографические группы русских, так называемые «горюны» ещё живут в Путивльском районе Сумской обл. Они этногенично повязаны с древнеславянским населением, которое вобрало в себе перселенческие волны более поздних эпох.

Этнический массив русских сохранился и сегодня на Слобожанщине с XV-XVII ст., а позднее с конца XVIII ст. в Новороссии, Бессарабии, Буковине. Здесь имело место как правительственная и помещичья колонизация, так и стихийное заселение (поселения в Курпьянском и Волочанском повітах основали беглые русские крестьяне. При строительстве фортификационных сооружений Украинской линии 1731-1742 года слободы заселялись москвитами. Тамбовская, Ефремовская, Орловская, Козловская, Борисо-Глебская и другие слободы. На рубеже XVII-XIX ст. количество русских сёл увеличивается за счёт помещичьей колонизации. На Слобожанщине много поселений основано переселенцами из южнорусских губерний. В XVII ст. большой процент составляли служило-ратные люди: пушкар, стрельцы, засечные сторожа, дети боярские, однодворцы. В то же время служилые люди поселяются в районе г. Чугуева.

В 80-х годах XVII в. появляются новые слободы в восточных районах Слобожанщины (районы Харьковской и Луганских обл.). После завоевания Крымского ханства и земель Северного Причерноморья возникает необходимость защиты южных границ. Русские поселенцы в большинстве своём несли военную службу, и составляли значительный процент государственных крестьян (военных поселенцев), которые платили поземельную ренту и поставляли пополнение в Екатеринославскую конницу.

Множество поселений однодворцев во второй половине XVIII ст. возникло в Константиновском, Славянском, Бахмутском, Павлоградском, Мариупольском повітах. В конце XVIII ст. в Крыму.

Земельные наделы в Южной Украине получали помещики, которые селили на своих землях крепостных крестьян из России, а также представители вольных сословий: разночинцев, офицеров, купцов. Среди русских было много староверов. Первые их поселения возникают на Чернигово-Сиверщине в 60-е годы XVII ст. В 30-е годы XVIII ст. староверы-русские появляются в Елисаветградском повіте, а в 80-е годы основывают поселения в районе реки Билозирки, поблизу Берислава, такие как Велика-Знаменка и Водяное. Ряд поселений (Пилипы-Боровские, Слободка) были основаны пилиповцами одного из направлений русских старообрядцев в начале XVIII ст. К середине XIX ст. их численность была более 13 тыс. человек.

С 1802 по 1813 год в Мелитопольском уезде появляются духоборы, выходцы с Повожья, которые основывают ряд поселений. Примерно в это же время одно из направлений старообрядцев малаканы, выходцы с Тамбовской и Орловской губерний основывают на реке Молочной такие поселения как: Астраханка, Нововасиловка, Новоспаская. До конца XIX ст. староверы осваивают Пруто-Днестровское междуречье и Хотинский повіт, их численность 30 тыс. человек.

В 60-80 годы XVIII ст. старообрядцы липоване основали ряд сёл в Северной Буковине: Била Криница, Липованы, Грубна, Белоусовка. Значительный процесс русских составляли помещики и их крепостные. В дореформенное время главным источником русского населения была армия. В Подольской губернии она насчитывала 50-тыс. человек. Многие офицеры вступали в семейные отношения с украинским населением и оставались. В конце XIX ст. в Украине начинается развитие таких промышленных областей как металлургия, горной добычи угля, строительство железных дорог, что способствует увеличению притока русских. За годы советской власти число русских в Украине увеличилось втрое/21.

Отдельно следует сказать о Западных областях Украины. Русские в своём большинстве проживали на Волыни и на Буковине. Всего по Западным обл. Украины они составляли 0,33 сотых % населения по данным переписи 1921 года. В начале 30-х годов на Волыни проживало 23,7 тыс. русских, в Галичине около полутора тысячи/22.

Вторая мировая война за короткий срок сильно изменила этническое лицо Западных регионов Украины. Полностью разрушенные войной и оккупацией

хозяйство, социальные и культурные инфраструктуры, растроченная интеллектуальная база, дефицит рабочей силы, всё это вызвало мощный миграционный поток русских в Западную Украину. В первое послевоенное десятилетие в Западные обл. Украины были переселены советским правительством около 1 млн. из разных регионов СССР. Среди прибывших процент русских составлял 30%/23.

Большинство нынешних русских ведут отчет своего пребывания в регионе с начала Второй Мировой Войны. Переселение русских началось сразу по продвижении линии фронта вслед наступающим советским армиям. Данные оперативного учета в 1944 году во Львовской обл. показали, что количество жителей русской национальности около 20 тыс. человек, то есть 1,3. десятих % от числа жителей Львовщины. В 1944-1948 годах во Львов прибыло 16 тыс. квалифицированных рабочих, инженеров, техников/24.

В последующие годы приток русского населения в Западную Украину увеличивается. Учёный И. Терлюк изучает мотивы переезда русских в Западную Украину путём опроса русских проживающих на Волыни и на Львовщине. По его данным 49% прибыли по направлению на службу или работу. 43% русских руководствовались личными или семейными мотивами/25.

В Западную Украину в те годы направлялись не только специалисты но и целые предприятия. По переписи 1959 года русских в Западных обл. Украины было 465 тыс. человек./26. В основном русские селились в городах, где бурно развивалась наука, культура. Поэтому их доля в составе населения составляла 16%. В конце 60-70 годов миграция русских в Западные обл. Украины остановилась и даже количество русского населения началось уменьшаться. К 1989 году процент этнических русских среди украинского населения снизился до в связи с возобновлением независимости Украины до 10%, в 90 годы многие русские начали уезжать с Украинского государства на свою этническую родину. Статистика свидетельствует, что с Украины в Россию из 1000 русских уехало 8 человек, а с Западных обл. Украины с 1000 русских - 13 человек/27.

Украинцы, оказавшиеся в России и не ощущающие, как правило, никакого провиденциализма в своей миграции, службе или любой иной деятельности, фактически и были той силой, которая «собирала» все украинские силы в России, «выстраивала» многие украинские регионы России, формировала региональные структуры «Объединения украинцев в России» на легальной основе в рамках российских законов. Все эти структуры с 1991 года до сегодняшнего дня эффективно работают. После принятия закона в России в 1998 году «Об культурно-национальной автономии», украинская диаспора в России одна из первых зарегистрировала «Украинскую культурно-национальную автономию в России». В этом понимании становления и развития российского законодательства и его толкования, украинская диаспора, как наиболее образованная часть российского общества, использовала все возможности, для становления и развития своего официального «украинского статуса» в России/28.

В это же время украинская диаспора в России сумела создать историческую концепцию своего пребывания на «финно-угорских землях»/29.

Не случайно так популярна точка зрения украинской диаспоры в России на этногенез русских (вне зависимости от ее исторической достоверности и научной адекватности) как на процесс постоянной миграции представителей украинских племен с территории современной Украины в Северо-Восточную Русь и культурную ассимиляцию ими местных угро-финских и тюркских племен. В XVII-XX веках этот процесс, согласно точке зрения научной части украинской диаспоры в России, трансформировался в непрерывающуюся миграцию украинцев в Россию и их «влияния на формирование государственности» в финно-угорском обществе, создания определяющих научных, культурных ценностей/30.

Испытывая привязанность к своим национальным, культурным традициям украинцы более или менее, в тех регионах России, где они компактно проживали, распространили по всему пространству евразийского континента всю свою культуру, которую они представляли во всем широком диапазоне Украины, украинские эмигранты заселяли всю Россию, сохраняя свои национальные, ярко выраженные особенности, которые они сохранили до сих пор, хотя процесс ассимиляции не обошел и их/31.

Большие части России (и особенно Северный Кавказ, Кубань, Нижнее Поволжье, Башкирия, Казахстан, Западная Сибирь, Дальний Восток - «Зеленый Клин») удерживается с XVII века и до сих пор в значительной степени именно этническими украинцами и их ассимилированными потомками: духовенством и чиновниками, крестьянами-переселенцами и казаками, военными и инженерами оборонных предприятий, нефтяниками и газовиками, изгнанными с Украины во время коллективизации «куркулями» и ссыльными-«бандеровцами». Украинцы составляли существенную (иногда доминирующую) часть и в первоначальной колонизации азиатской части «Российского пространства», и в «столыпинском» переселении, и в многочисленных «стройках коммунизма», и в миграциях советского времени - освоении Сибири, Крайнего Севера, казахстанской Целины/32.

Возможно, для понимания «удерживающей» миссии украинского начала в России символичны фамилии губернаторов граничных российских регионов: на западном направлении - Леонид Губенко и Михаил Прусак (Калининградская и Новгородская области), на восточном - Евгений Наздратенко (Приморский край), северное - Александр и Алексей Лебеди, Леонид Рокецкий (Красноярский край, Хакасия, Тюменская область), южное - Николай Кондратенко и Евгений Савченко (Краснодарский край и Белгородская область), которые и сегодня являются яркими представителями украинской диаспоры в России, носителями украинских национальных ценностей в рамках Объединения украинцев России, и созданной 1999 году «Украинской культурно-национальной автономии»/33.

Современная украинская диаспора в России, на компактной основе проживания, на землях России удерживает национальные традиции, которые украинцы принесли с собою с Украины. И сегодня мы видим в украинцев в России свои методы хозяйствования, свои стереотипы поведения, свою кухню, свое отношение к земле, сельскохозяйственные традиции и шире - свой образ обустройства окружающего мира. А элементы народной материальной культуры, как известно, намного стабильнее, чем национальное сознание, которое размывается уже во втором-третьем поколении переселенцев, хотя и воссоздается в настоящий момент феноменом наличия Украинского государства. В современной России в украинских людей есть еще много родственников в Украине или украинских предков, украинское этическое и государственное влияние удержало украинский этнический феномен в антропологическом и культурном облике украинского народа - недаром в последнее время выделяется в России отдельный этнический тип - «украинский» (наряду с поморами, сибиряками, донскими, уральскими и прочими казаками, старообрядцами некоторых согласий, центрально-русским подтипом и т.д.)- украинцы существуют, как реальная диаспора с своим политическими и культурными организациями, деятельность которых патронируется уже Украинским государством. Несомненно также, что активные украинские силы в России где они составляют этническое большинство представляют собственно украинский социальный, технологический и культурный потенциал/34.

Украинская диаспора в России играет колоссальное значение и для самого Украинского государства - *без восточной диаспоры не может быть могущественной независимой Украины*. Как правило, российским украинцам не присуще чувство ущербности, «младшего брата», им понятнее глобальный и стратегический масштаб «украинского мышления в России», для них естественен

сложный российский опыт пребывания, где они самоутверждаясь, создают свои культурные, национальные ценности в русскоязычной среде, которые по нашему мнению, подлежат тщательному изучению.

Современная прозападная ориентация немалой части украинской элиты в России в конечном итоге может рассматриваться как контрреакция на доминирующее в дореволюционной и советской идеологии «официальное» представление о национальном призвании украинской диаспоры в России: Россия мыслилась украинцам вполне эсхатологично - как «собирательница земель», «защитница православных народов», «надежда мира», «оплот коммунизма». Так было раньше. Сегодня Россия для украинцев - страна в которой они при помощи государства хотят удовлетворять свои национальные, культурные, духовные потребности на основе закона «Об культурно-национальной автономии». Ситуация для украинцев в последнее время облегчается демократичностью российской конституции и законодательства России, в рамках которого на законной основе украинцы имеют возможность создавать и регистрировать свои региональные организации, федеральные объединения, проводить съезды, конференции, симпозиумы, издавать по всей ширине России украинские печатные органы, концентрировать доминирующие влияния различных украинских группировок региональной элиты и т.д. Особенность ретнизации - этно-культурного возрождения - украинской диаспоры заключается в том, что этот процесс не несет никакой угрозы национальной безопасности России. В силу различных исторических и культурных обстоятельств, украинская диаспора в России развивается на принципе позиционирования российского начала как активного, украинского культурного феномена. Поэтому именно грамотная и разумная политика российской власти в отношении украинской диаспоры России может иметь не только узколокальное (культурное и образовательное) значение, но и значение стратегическое - важное для правильной конфигурации сил на постсоветской, общеевропейской и даже общемировой политической арене. Развивать украинское национальное и культурное начало в России нужно с точки зрения славистики, поскольку украинская диаспора в России, неотъемлемая часть общеславянской культуры. Однако надо заметить, российские власти для такого самовыражения украинцев практически ничего не сделали за последние десять лет, и как наблюдается по существу изучаемого нами вопроса не собираются делать, для удовлетворения национальных и культурных потребностей украинцев в России. Этот «самобытный украинский вопрос в России» переведен в плоскость межгосударственных российско-украинских отношений. На «самовыражение украинцев в России» из российского бюджета не выделяется бюджетных средств, а сама «Украинская диаспора» брошена на самовыживание.

Но даже при таких обстоятельствах трудолюбивые украинцы «изыскивают возможности» для поддержания своего «национального Я в России». Собственно при таких тяжелых обстоятельствах украинцы одни из первых создали в России: «Объединение Украинцев в России», «Культурно-Национальную Автономию Украинцев в России», «Украинский Институт», «Украинский Исторический Клуб» и много других научных, культурных и общественных организаций, для поддержания жизнедеятельности которых в России в настоящий момент требуются немалые средства/35.

Подводя итоги данного исследования можно предположить, что украинская диаспора в России на нынешнем этапе развития не имеет возможности удовлетворять свои национальные и культурные нужды. В настоящий момент только в рамках общественных объединений: «Объединения украинцев России», «Украинской культурно-национальной автономии России», которые на данное время функционируют на общественных началах и нуждаются в государственной поддержке, украинцы в России могут как-то мечтать об удовлетворении в будущем, но не в настоящий момент, своих национально-культурных потребностей.

Российские власти в Москве и других регионах практически не поддерживают украинскую диаспору. Она лишена телевидения, книг, газет, радио, которые бы функционировали при поддержке московской или региональной государственной власти. Украинцы прибывшие в Москву должны подвергать себя унижительной регистрации, что впрочем противоречит законодательству Российской Федерации, договору между Украиной и Российской Федерацией, что может убедительно говорить что этот договор по отношению к украинцам российские власти не соблюдают. В большинстве случаев украинцы в Москве подлежат террору властей за свою национально-культурологическую деятельность. Они лишены материальной поддержки от российских властей. Такую ситуацию можно проследить на примере региональной общественной организации г.Москвы св рг. №7571 «Украинский исторический Клуб», «Украинский Государственный Университет». Украинцы проживающие в Москве без так называемого новшества «российской демократии» - «регистрации» подвергаются властями штрафам, различного рода унижениям. У них отбирают паспорта, требуют деньги-хабары, а за неимение денег их превращают в рабов, заставляя работать на плантациях в российских рабовладельцев, должностных лиц от милиции и спецслужб, которые в полной мере используют своё служебное положение. Унижение украинцев в Москве столь очевидно, что это даже не скрывает российская пресса. Их грабят, избивают, насилуют, как омчали неоднократно «Комсомольская Правда», «Москвлвский Комсомолец» и другие независимые от российским властей средства массовой информации. Обжаловать действия российской милиции, спец-служб вследствие их преступной деятельности в прокуратуре, суде просто невозможно.

Пренебрежительное отношение к украинцам в Москве столь велико начиная с 1990 по 2015 года, что любое разбирательство в суде или прокуратуре Российской Федерации ещё ни разу не было решено в пользу украинского гражданина, украинца гражданина России, хотя он был 100% прав. Особое место занимает вопрос удовлетворения украинцами своих духовных потребностей. В Москве нет ни одного украинского храма, а тот что был в Ногинске в Киевского патриархата, был с особой жестокостью отобран российскими властями. Украинская греко-католическая церковь вследствие гонения, должна удовлетворять свои духовные потребности в катакомбах, как христиане в римское время в Римском рабовладельческом государстве. В это же время русские в Украине имеют неограниченные возможности. Они занимают все структуры государственной и общественной власти в Украине, являясь бизнесменами, миллионерами, например во Львове г. Свистунов и другие. Имеют все российские каналы телевидения, радио, российские школы, институты, газеты, центры, мощную религиозную организацию, которую кстати во Львове никто не тироризирует. И всё это в большей мере за счёт финансовой поддержки Украинского государства. Вне сомнения, что российский гражданин прибыв в Украину может беспрепятственно заниматься любой деятельностью, ему в Украине, в частности москвичу, не надо подвергаться унижительным регистрациям например: Киеве, Львове, Харькове. В Украине их русских окружают дружественные чувства добродушных украинцев. В это же время украинец, украинский гражданин в Москве прямо с Киевского вокзала чувствует страх перед российской властью, её дикостью, азиатчиной, неопределённостью российского деспотизма, что отмечено самими русскими, гражданами Украины вкусивших штраф московской регистрации, унижения московской милиции. Знакомство с родиной влетело в кругленькую сумму, дикость и ярость московской милиции, заставило многих русских, украинских граждан, усомниться в гостипреимности московских властей. Складывается мнение, что очень скоро московский мэр нацепит на украинцев бирки-номерки «Украинец» и только так успокоится в своём обоянии к украинцам и в своём желании вижить их в «новом союзе». При таких обстоятельствах, в которые попали украинцы в Москве в России, вне сомнения, что вступление Украинских организаций в России в «Свитовый

Конгес Украинцев», «Европейский Конгресс Украинцев» дал бы возможность украинской диаспоре как-то защититься от произвола российских и в частности московских властей через международные организации, в частности по правам человека, взять для обустройства украинской диаспоры в России все лучшее из практической жизни мировой демократии, хартии по правам человека, в которой беспрепятственно функционирует западная украинской диаспора.

Литература:

1. Финно-Угры и Киевская Русь. М.1987,с.122-125.
2. В.Ключевский. Курс Русской Истории. М.1991, с.22-27.
В.Пресняков. Лекции по Русской истории. М.1993, с.21-24.
3. М.С.Грушевский. Украина и Украинство. Украинская жизнь. М.1912, N1, с. 20.
4. В.С.Сергійчук. Східна діаспора. Московщина. Наука і суспільство. К.19957. N1/2, с. 24.
5. Историко-Филологический Вестник Украинского Института. Москва.1997,т.1,с 3-5.
6. З.И.Хижняк. Киево-Могилянская академия. К.1988, ст. 31-34.
7. І.Огієнко. Українська культура: коротка історія культурного життя українського народу. К.1918, с .197-198.
8. В.С.Сергійчук. Східна діаспора. Московщина. Наука і суспільство. К.19957. N1/2, с. 25-26.
9. В.С.Ідзьо. Українці в Російській державі. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу.Москва 1997I,т.1.№1,с.5-6.
10. Украинская жизнь. Москва.1912, N6, с.21, с.28.
11. А.И.Соболевский Образованность Московской Руси XV-XVII века. Спб.1884, с. 23-25.
12. А.И.Пыпин. Русская славянских литератур.Спб.1908,с.121-123.
А.И.Соболевский Образованность Московской Руси XV-XVII века. Спб.1984, с. 23.
13. Е.Н.Мединский. Школа и педагогическая мысль в Русском государстве на Украине и в Белоруссии в XVII веке.- "Советская педагогика". М.1953, N9 , с.70-88.
14. М.П.Драгоманов. К вопросу о самостоятельности украинской культуры. Украинская жизнь. М.1912; N6, с.21, с.28.
М.Драгоманов. Чудацькі думки про українську національну справу. Друге видання накладом І.Франко. Львів.1892, с.117-238.
15. Б.Е.Нольде.Очерки русского государственного права.Спб.1911,с.288-299.
16. Я.Дашкевич.Г.Башнянин.Я.Дубров.В.Харитонов.Національні інтереси та інтелектуальна п'ята колона в Україні. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу.Москва.2000,т.IV,с.126-128.
17. Историко-Филологический Вестник Украинского Института. Москва.1997, т.1,с 8-12.
18. М.С.Грушевский. Украина и украинство.Украинская жизнь.Москва.1912, №1,с.26-27.
19. Ф.Е.Корш.Украинский народ и украинский язык. Украинский Вестник. Спб.1906,с.144-145.
20. В.Дибенко.Українсько-російські взаємовідносини: спроба ретроспективного аналізу досвіду історичного минулого. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу.Москва.2000,т.IV,с.5-7.
21. В.І.Наулка. Етнічний склад населення України. Збірник. Культура і побут населення України. Київ. Либідь.1993, с.32-34.
22. В.Кубійович.Наукові праці.За ред. Проф. О.Шаблія.Париж-Львів.1996,т.1,с.798.
23. І.Терлюк. Етнічні росіяни Західної України.Генеза №2,1994,с.227.
24. Історія Львова.Короткий нарис.Львів.1956,с.243.
25. І.Терлюк. Переїхав росіянин до Львова. Дзвін.№9,1994,с.11-115.
26. Итоги Всесоюзной переписи населения 1959г.Украинская ССР.М. 1963.
27. Населення України 1994.Демографічний щорічник. Київ. 1995,с.88-89.
28. І.П.Гарчев.Л.П.Гарчева.Перший атлас:"Українці.Східна діаспора". Науковий Вісник Українського Історичного Клубу.Москва.2000,т.IV,с.99-100.
29. Финно-Угры и Киевская Русь. М.1987,с.122-125.

30. В.С.Ідзьо.Українці в Російській державі. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу.Москва 1997І,т.1.№1,с.5-6.
- 31.І.П.Гарчев.Л.П.Гарчева.Перший атлас:"Українці.Східна діаспора". Науковий Вісник Українського Історичного Клубу.Москва.2000,т.IV,с.99-100.
- 32.Український Кур'єр.Москва.1998, №3-4, с.2-3.
- 33.В.С.Ідзьо.Українська преса в Росії 1980-1999. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. Москва. 2000, т.IV,с.133-135.
- 34.А.Н.Окара.Украина-в поисках имперской перспективы.Независимая газета.№9.25 октября 2000 г.,с.1-7.
35. В.С.Ідзьо.Українська преса в Росії 1980-1999. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. Москва. 2000, т.IV,с.133-135.

**Творча зустріч Українського Історичного Клубу, Українського Інституту
з Романом Шпорлюком – директором Українського Інституту
при Гарвардському університеті**

Шановні друзі! Сьогодні я хочу представити Вам гостя Українського Історичного Клубу, Українського Інституту доктора історичних наук, професора, директора Українського Інституту при Гарвардському університеті пана Романа Шпорлюка.

З великим бажанням познайомлю нашого гостя з активними членами Українського Історичного Клубу, науковцями і викладачами Українського Інституту, які разом зі мною взялися за розбудову Інституту. В першу чергу це почесний член УІК О.С. Масикевич, почесний член УІК М.С. Забочень, заступник по організаційній діяльності В.Л. Скрицький, секретар УІК О.Г. Храбан, члени Ради УІК В.Я.Прохоренко, Ю.М. Петренко, член УІК В.І. Дудченко, лаборант Українського Інституту І.В. Скрицький, гостями УІК, які прийшли на святкове наше засідання, присвячене річниці Т.Г.Шевченка, це в першу чергу Український народний хор Москви під керівництвом В.Скопенко.

Коротко розповім Вам Історію Українського Історичного Клубу, який організовано мною у квітні 1995 року і якому у квітні 1998 виповниться 4 роки. За час свого короткого існування Український Історичний Клуб організував першу міжнародну конференцію «Українська діаспора Росії», організував видрук «Наукового Вісника Українського Історичного Клубу», зробив чисельні книжкові виставки, наукові відкриття в різних галузях україністики, семінари, лекції. Вершиною доробку УІК є відкриття Українського Інституту при Московському Державному відкритому педагогічному університеті, вступив в Об'єднання Українців Росії, який очолює О. Руденко-Десняк, який користується у членів УІК заслуженою повагою. Зараз на черзі уже спільне завдання в УІК і УІ і організація II міжнародної конференції «Запорозьке козацтво в історії, культурі, та національній самосвідомості», присвячена 300-річчю пам'яті гетьмана Петра Дорошенка (1627-1698), яка відбудеться 17-19 серпня 1998 р., на яку ми Вас і Український Інститут при Гарвардському університеті запрошуємо.

А зараз, шановні друзі, до Вашої уваги я надаю слово нашому гостю із Америки - директору Українського Інституту при Гарвардському Університеті п.Роману Шпорлюку.

-Я дуже вдячний Голові УІК, проректору УІ пану Віктору Ідзьо за можливість виступити перед Вами. Думаю, що Ви не знаєте про роботу Українського Інституту при Гарвардському Університеті, який я тут представляю. Український Науковий Інститут у Гарварді заснований на зразок Українського Наукового Інституту у Варшаві і у Німеччині, який існував там у міжвоєнні роки. Український Інститут при Гарвардському Університеті у наступному році буде святкувати своє 25-ліття з дня заснування. За таких обставин запрошую Український Історичний Клуб м. Москви, Український Інститут до нас на святкування. Постараюсь, щоби запрошення Вам були завчасно надіслані.

Наукові кафедри у нашому інституті існують уже понад 30 років. Кафедра української філології ім. Потебні, кафедра української історії ім. М.Грушевського, і кафедра української літератури ім. Чижевського. Першим Головою кафедри української історії був професор О.Пріцак, нинішній академік України. Я маю честь займати зараз кафедру Української історії після нього, після того, як 7 років тому я прийшов в Український Інститут із Мічиганського університету.

Специфіка діяльності Українського Інституту така, що наша аудиторія не завжди українська. Ми стараємося переконати американців, що вони не можуть знати історії Східної Європи, якщо вони не будуть знати української історії, української літератури, української мови. У зв'язку з цим ми ведемо видавничу діяльність, організуємо наукові конференції, маємо Український літній Інститут, який у 1998 році буде працювати по програмі, яка охоплює: 1.Семінар української політології; 2.Курс лекцій про політику сучасної України; 3.Історію України; 4.Курс української літератури ХХ ст. Ось коротко чим буде займатися Український Інститут у Гарварді у 1998 році. Надіюсь,

що про усе, що Вас буде цікавити про Український Інститут при Гарвардському університеті я відповім на запитання, які Ви будете мені задавати.

В.Ідзьо: Пане Романе, із висланих Вами і директором видавництва Робертом Де Лосса наукових праць Вашого Інститу ми знаємо, що Ви добре науково вивчили українську діаспору Америки. Поділіться будь-ласка своїми думками з цього приводу?

-Сучасна українська діаспора Америки сьогодні демографічно змінюється, оскільки є вплив українців з України. Це українці православного віросповідання і католицького. Усі вони розподіляються в Америці по відповідних українських громадах Америки. Наприклад, у Бостоні є сильна і активна українська православна і українська греко-католицька громади. Масової еміграції українців до Америки однак не відмічається. Навпаки, з Америки в Україну виїхало багато українців, серед них наприклад, лідер ОУН пані Я.Стецько, яка навіть є в Україні народним депутатом. В цей же час в Америці підтримують українську культуру, українську громадську думку, науку уже діти і внуки тих перших емігрантів, які навчаються у нас і виростають різноплановими фахівцями з україністики. Вони вивчають українську історію і говорять мені: «Ви знаєте зараз моє прізвище звучить досить по-англійськи, але по-українськи воно звучить Підгородецький. Я є українець і мій обов'язок студіювати в Гарварді історію України. Ось такі українці бачачи, що Американська держава позитивно дивиться на їх зв'язок з усім Українським, Україною, уся українська діаспора Америки активно включається в процес зближення позицій України і української діаспори Америки. Здається я відповів на Ваше запитання.

В.Скрицький-Розкажіть: будь-ласка як починався Ваш Український Інститут?

-Ідея утворення Українського Інституту в Америці утвердилась серед широкої української громадськості в 50 роках. Існувало тоді дуже активне Українське студентське товариство Америки. Це були молоді люди, які юнаками у віці 18-19 років приїхали до Америки. Ці люди були студентами різноманітних американських вузів в яких вивчали українську історію і бачили, що вона не відповідає дійсності, у якій українці спотворювались. У зв'язку з цим вони прийшли до висновку, що ставлення провокативних питань чи зривом лекцій вони нічого не доб'ються. На їх думку треба було організувати солідну українську науку в душі американського суспільства, американської демократії. Вони кинули клич в українську діаспору Америки і діаспора підтримала його і утворила Фонд Українознавства для того, щоб українська наука в Америці була незалежна від держави. І вирішила громадськість на улаштований Фонд відкрити кафедри Української історії у кількох університетах. Досвід підказував, що вони будуть дійовими, оскільки за американськими законами, кафедри улаштовані на кошти громадськості не можуть бути скасовані є студенти чи немає їх. Кафедри існуватимуть і далі, оскільки є гроші на оплату викладачів з процентів Фонду. Гроші були зібрані, і тоді громадськість забажала відкрити Український Інститут у тому університеті де працює багато вчених українців, зокрема при Мічиганському університеті (штат Мінісота). Але українське студентське товариство Америки повважало що це не вірно, що українську науку треба влаштувати по-американськи, а тобто організувати Український Інститут треба при найкращому університеті Америки, Гарвардському, щоб він був моделлю і взірцем для інших українських і американських вищих учбових закладів, які займаються україністикою. І ця ідея запрацювала. Гарвардський університет на це пішов і 22 січня 1968 року відбулася інкорпорація першої кафедри історії України. Скоро були улаштовані і кафедри української літератури і української мови. Новина про відкриття Українських кафедр у Гарвардському університеті скоро облетіла всю Америку і українські кафедри були відкриті і в других американських університетах, зокрема в Мічиганському. Ось Вам приклад українських організацій Америки, члени яких давали великі гроші на улаштування Українського Інституту при Гарвардському університеті. У кінцевому такій акції українців Америки було зібрано фонд, у якому накопичилося більше ніж 10 млн. доларів. Я надіюсь, що Ви переконаєте свою українську громадськість Росії про необхідність давати гроші на улаштування Українського Інституту в Росії. У себе ми з цього приводу працюємо так, щоби українці,

які мають мільйони доларів вкладували їх в Український інститут для того, щоби українці Америки мали свою наукову і культурну еліту.

Ю.Петренко: Президент Америки Б.Клінтон, поздоровляючи Українську державу з днем Незалежності говорив: «Поздоровляю стародавній український народ з молодю демократією. Молода демократія це приклад козацької демократії, чи американці вважають, що Україна це молода демократія, чи це тільки президент Б. Клінтон так вважає?»

-Біл Клінтон, щоправда, мене не уповноважував пояснювати своє вітання українському народу, але як історик ХХ ст. постараюсь пояснити його привітання Україні. Мене займають питання формування нації, оскільки в теперішній американській науці панує мода підкреслювати новітність націй, новітність демократичної політики східноєвропейських держав і зокрема України. Україна з точки зору Біла Клінтона, очевидно, має досягнення у формуванні держави після розвалу Радянського Союзу. Від переходу від Радянського Союзу до Самостійної України показала винятковий приклад уникнення сили, революцій, контрреволюцій, путчів, переворотів. Україна є однією з дуже небагатьох Радянських держав в яких відбулася зміна президента парламентським шляхом, виборами. Президент, який відходив, поздоровив того, який прийшов йому на зміну, той йому подякував, хоча вони інтелектуально воювали у час виборів. Отже, у такому сенсі Україна, як я пояснюю студентам, є цікава, оскільки в Україні не було серпня 1991 року, жовтня 1993 року. Тому американцям говорити про козацьку демократію України недоречно, вони цього не зрозуміють. Вони орієнтуються на сучасний момент. Зараз вони знають про Україну тільки те, що вона будує нову демократію більш вільнішу у порівнянні з більш ранішим тоталітарним режимом. У такому розумінні українська демократія, ми їм говоримо, є більш передова ніж російська і відмінна від останньої.

О.Храбан: Пане Р.Шпорлюк із тих англомовних наукових праць, що Ви нам прислали в Український Історичний Клуб ми переклали для себе найбільш цікаві. Особливо нам сподобались такі праця, як Політична економіка України починаючи із часу Київської Русі, Українська діаспора Америки, Взаємовідносини України, Польщі і Росії. Зараз ми бажаємо перевести їх на українську мову силами УІК, щоб познайомити їх з щирою аудиторією ОУР. Однак, щоб не робити двійну роботу запитую. Чи не будете Ви видавати усі ці свої напрацювання українською мовою?

-Я дякую за увагу до моєї наукової творчості, до наукових праць, виданих Українським Інститутом при Гарвардському університеті. Так, я працюю над опублікуванням усіх своїх творів українською мовою, щоб поставити українську проблематику для українців з американської позиції. Українці можуть самі себе у своїй науковій творчості переконувати які вони розумні науковці і патріоти. Однак мені здається, що треба ширше розглядати незалежну Україну, а власне, яку роль вона може зіграти у Європі і Світі. Такий світогляд може піднести свідомість українців не тільки в Україні, але й в Росії, воскресити їх потяг до української культури, історії. Особливо це треба робити для молодих. Виникнення Української держави, як ми споглядаємо, мало великий психологічний вплив на піднесення національної свідомості українців Польщі. Бачачи усе це у Варшаві, коли я був гостем Інституту культурної спадщини Східної Європи (українського відділу), що при Варшавському університеті. Я виступив перед слухачами цього ВУЗу з доповіддю: «Шлях України до самостійності» у якій підкреслив міжнародний аспект української ситуації. Я наголошував, що зараз по відновленню незалежності українців у Європі не потрібно займатися етнічною автобіографією, солісизмом. Українцям необхідно переконувати європейців, американців, що їм необхідно вивчати наукову, культурну спадщину України для розвитку України і її руху у європейський табір. У зв'язку з цим Україні зараз потрібно державне інвестування грошей в людей. Я бачу як зараз в Україні не шанують людину, людське життя-інтелектуала, його принижують морально ламають. Ми в Українському Інституті робимо усе, щоби вкласти гроші в людей, які в Америці цікавляться

українською проблемою. Вклад грошей в фахівців (україністів) - це святий обов'язок нашого Українського Інституту. Якщо Ви будете мати висококваліфіковані кадри по україністиці в Росії вони у майбутньому зможуть вплинути на усі сфери української проблеми в РФ організувати на ще більш вищому рівні українознавчу справу.

-Шановний пане Р.Шпорлюк, давайте поспробуємо з'ясувати усі можливості, які б могли привести до співпраці і Українського Інституту при Гарвардському університеті і Українського Інституту при МДВПУ. Щойно Ви наголошували, що постараетесь допомогти нам у виданні «Наукового Вісника Українського Історичного Клубу», усі напрацювання якого ми передаємо Вам у електронному вигляді. Зауважу, що організація нашого навчального і дослідницького ВУЗу тільки розпочалася. Ви зараз присутні в тому залі в якому я виголосив промову до вченої ради МДВПУ про необхідність Українського Інституту для наукового і культурного середовища Російської держави і як бачите він уже є. У зв'язку з цим, як Ви споглядаєте про можливу широкомасштабну співпрацю між нашими українознавчими вузами?

-Ви праві, нам дійсно треба думати про взаємовигідну співпрацю. Москва це є Москва -великий центр світової науки і культури. І сам факт, що тут Вашими зусиллями відкрився Український Інститут в освітній системі Російської держави, подія визначна. Це заставляє нас шукати шляху до спільної співпраці з Вами при якій невиключена і певна допомога... Надіюсь, що про це ми поговоримо у час наукової конференції у серпні цього року, на яку Ви пане Голово УІК і проректоре мене запросили. Постараюсь привезти з собою чільних українознавців очолюваного мною Інституту.

-О.С.Масикевич: Дуже приємно зустрічатися з земляками з таких далеких країн, і що найцікавіше, у нашому українському національному житті, що де б не були українці чи то він в Києві, Львові, Москві, в Гарварді-Америці - у них одні думки, одні устремління, одні почуття, обов'язки. Ми живемо для однієї справи, для нашої Батьківщини для нашого народу. Дуже нам приємно бачити Вас гостем Українського Історичного Клубу, Українського Інституту. Бажаємо Вам щастя творчих успіхів у Вашій нелегкій роботі.

Література:

- 1.В.С.Ідзьо. Творча зустріч Українського Історчного Клубу, Українського Інституту з Романом Шпорлюком - директором Українського Інституту при Гарвардському університеті. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 1998. - Т.II. - №3. - С.52 - 56.
- 2.Віктор Ідзьо. Українська діаспора в Росії. Історія, наука, релігія. - Львів" БАК", 2002. - 304с.

Вшанування 90-ї річниці академіка-історика Б.О. Рибаківа громадськістю Росії, України, Світу

Виступом директора Інституту Археології розпочався вечір вшанування академіка-історика Б.О.Рибаківа, який у довготривалій промові вказав за заслуги визначного метра історії. Директор оголосив привітання президента Б.М.Єльцина і повідомив про нагородження Б.О.Рибаківа орденом «За заслуги» III ступеня. У президії, поряд з Б.О.Рибаківом, сидів віце-президент НАНУ П.П.Толочко- учень ювіляра.

Після виступу директора Інституту Археології РАН, слово було надано самому ювіляру, академіку Б.О.Рибаківу, який виступив перед науковцями з доповіддю

« Фольклор та культура слов'ян і археологія», у якій академік Б.О.Рибаків наголосив, що казки, легенди, билини слов'ян є джерелом для археології. На думку дослідника, культуру народів треба відраховувати від кам'яної доби. Наскельні малюнки льодовикового періоду достатньо добре можуть говорити про формування етносів і зокрема слов'янського. Слов'янський етнос своїм майбутнім народам дав стародавню культуру, яку сьогодні можна уже відрізнити, а саме, північна- російська відрізняється від південної- української. Сьогодні вже треба фольклор серйозно притягувати до археології, оскільки він пов'язується з глибинною пам'яттю народу. Усе це потрібно для того, щоб вивчати глибинну пам'ять народу. Беручи на сучасному етапі синтез наук ми зможемо співставляти дані археології з фольклором. На цьому доповідь Б.О.Рибаківа під бурхливі оплески була закінчена, після неї головуєчий директор інституту археології РАН почав надавати слово для привітання.

Першим привітав академіка Б.О.Рибаківа заступник президента РАН з Санкт-Петербургу Г.А.Фурсенко, який відзначив, що Б.О.Рибаків уже майже 40 років є дійсним членом РАН і усі ці роки він вірно служив історичній науці.

Другим виступив учень Б.О.Рибаківа П.П.Толочко, який відмітив, що з 1957 він разом з Б.О.Рибаківом почав розкопки в Любечі. На його думку, Б.О.Рибаків є не тільки російським але й українським вченим. Усе життя його дослідження проходили в Україні, а серед українців у нього залишилось багато послідовників, друзів, учнів. Його наукові досягнення в галузі історії залишаються немеркнучими для українських істориків у зв'язку з чим НАНУ вітає Б.О.Рибаківа з його досягненнями. П.П.Толочко зачитав привітання президента НАНУ Б.Патона. Доповідь завершилась бурхливими бурхливими оплесками присутніх. Далі головуєчий надав слово директору інституту Слов'янознавства РАН В.К.Волкову, який підкреслив, що Б.О.Рибаків як історик насамперед славіст, учнем якого він теж являється. В.К.Волков наголосив, що в свій час він допомагав Б.О.Рибаківу проводити Міжнародні з'їзди славістів, що здружило їх. Далше слово було надане представнику Сибірського відділення РАН, який наголосив, що Б.О.Рибаків сприяв становленню їхнього відділення. Під час промов із телетайпів надходили привітання в адресу Б.О.Рибаківа Головуєчий зачитав їх. Так Б.О.Рибаківа вітав Президент Китайської академії наук та Президент Польської академії наук Лешек Кузнєцький. Останній відзначив, що Польській Академії за честь мати у своїх членах такого відомого славіста, як Б.О.Рибаків. Після короткої паузи Б.О.Рибаківа привітали науковці Інституту Археології НАН, які відзначили, що наукова діяльність Б.О.Рибаківа є епохальною в російській і слов'янській історії. Слідчим виступив директор Історичного музею Шкурко, який поздоровив Б.О.Рибаківа з урядовою нагородою і відзначив, що Б.О.Рибаків починав свою роботу в Музею Історії і був упорядником відділів історії слов'ян і Київської Русі. Далі виступив заступник директора Інституту Історії РАН, який подякував Б.О.Рибаківу за підтримку діяльності Інституту. Від Інституту Археології РАН (Петербург) Б.О.Рибаківа привітав А.І.Первичніков, який охарактеризував Б.О.Рибаківа актуальним критиком норманської теорії, що має прихильників у середовищі вчених Санкт-Петербурга.

Слідуючим виступив декан історичного факультету МДУ Б.С.Карпов, який відзначив, що лекції Б.О.Рибаківа в МДУ є дуже цікаві, вони красиві мовно, артистичні і

цікаві, просто захоплюючі. Б.О.Рибаков у минулому був деканом Історичного факультету МДУ і для університета це велика честь. Завідуючий кафедрою МДУ, який виступив слідом за деканом, теж відзначив що Б.О.Рибаков був завідуючим кафедрою археології МДУ та її професором, що для кафедри є велика честь. Зав кафедрою Воронежського університету А.В.Фряжиц наголошував, що спільно працював з Б.О.Рибаков і стояв біля написання його праць, вважаючи його наукову діяльність цілою епохою в історичній науці. Редакція журналу Російська Археологія відзначила патронаж Б.О.Рибакова над журналом, сприяння у його виданні і науковості статей. Далі слово було надане директору інституту історії республіки Білорусь, професору Лисенко, який відмітив вклад Б.О.Рибаков у вивчення етногенезу Ридимичів, що являється великим вкладом у історію вивчення Білорусі. Він передав в дар перший том історії археології Білорусі. І наголосив, що скоро вийдуть усі послідовні три томи. Далі було надано слово завідувачеві кафедри археології Чернігівського державного держ. університету В.П.Коваленку, який відмітив, що своїми дослідженнями України, Любеча, Києва і т.д. Б.О.Рибаков заслужив право рахуватися патріархом археології, відмітив, що Б.О.Рибаков своїми концептуальними висновками по праву є українським вченим його ім'я належить українській історичній науці, оскільки його звеличення Києва є науково доказаним і ставить у зв'язку з цим Б.О.Рибакова у один ряд з такими визначними українськими істориками як М.С.Грушевський, І.П.Крип'якевич і т.д. Далі слово для привітання було надано директору інституту етнології і антропології РАН, який відмітив тонке знання Б.О.Рибаковим психології і етнології слов'ян. Далі з телетайпу зняли поздоровчутелеграму від голови фракції Російської Думи «Народовластя» Рижкова у якій наголошувалося про великі заслуги Б.О.Рибакова перед російською історією. Від імені Інституту Загальної історії виступив його науковий працівник, який відмітив великий вклад Б.О.Рибакова в історичну науку. Директор музею Московський Кремль відмітив великий вклад Б.О.Рибакова в розвиток російської науки. Директор історичної бібліотеки М.Афанасьєв відмітив, що сім'я Рибакових Б.О.Рибаков, Зоя Іванівна Рибакова, зробила великий вклад в облаштування фондів бібліотеки. У черговий раз піднявся директор інституту археології РАН і надав слово для привітання проректору Українського Інституту, Голові Українського Історичного Клубу м. Москви В.С.Ідзьо, який у своїй доповіді відмітив великий вклад Б.О.Рибакова в розвиток української історичної науки радянського часу. Зокрема Б.О.Рибаков став на чолі боротьби з неонорманістами і сучасними принижувачами ідеї ролі Києва, як консолідатора слов'янської державності. Неонорманісти висували на історичну арену Новгород повністю препарували історичними фактами, що було чітко доказано Б.О.Рибаковим під час його зустрічі з українською громадськістю м. Москви. Гордістю, відмічав В.С.Ідзьо є зустріч українських вчених Москви з Українського Історичного Клубу з академіком Б.О.Рибаковим, яка висвітлена в Науковому Віснику УІК №1 за 1998 р. Членом Ради УІК Ю.М.Петренком. Ця зустріч і поклала співпрацю між українським історичним Клубом і академіком Б.О.Рибаковим, наслідком якого є його запрошення Голови УІК на 90-ліття академіка-історика.

Підсумовуючи свою промову перед вченими Росії проректор УІ, Голова УІК ще раз підкреслив великий вклад академіка Б.О.Рибакова в українську історичну науку. УІК і УІ теж вважають Б.О.Рибакова визначним українським вченим і підтримують думку віце-президента НАНУ П.П.Толочко про вшанування 90 ліття Б.О.Рибакова вченими України.

Далі слово було надано Голові ініціативних учителів Росії, яка відмітила великий вклад Б.О.Рибакова в розвиток педагогічної науки Росії.

В самому кінці знову були зачитані привітання від вуд Вузів Росії, академій наук Узбекистану, Польщі, Казахстану, України, Румунії, Удмуртії, Дегістан, археологів Закарпаття, Угорщини, Швеції.

DS: Після був фуршет, де українці П.П.Толочко, В.П.Даниленко, В.С.Ідзьо виступили одною українською фракцією, ще раз поздоровили Б.О.Рибакова. В.С.Ідзьо у промові

від імені УІК та УУМ до наукової еліти Росії зокрема сказав, що Б.О.Рибаков довго працював в Україні, любить український народ правдиво висвітлював його історію і по праву його слід вважати українським істориком

Живучи в Москві він знайшов в дорогу до української громадськості і виразив їй свою палку любов, за що був вшанований Українським Історичним Клубом та українським державним університетом міста Москви оплесками і квітами на одному із своїх засідань спільної Вченої Ради УІК та УУМ.

Література:

- 1.Віктор Ідзьо. Українська діаспора в Росії. Історія, наука, релігія. - Львів” БАК”, 2002. - 304с.
- 2.В.С.Ідзьо. Вшанування 90 - ї річниці академіка - історика Б.О.Рибаківа громадськістю Росії, України, Світу. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 1999. - Т.III.- С.130 – 131.

Український Історичний Клуб на шпальтах світової преси

Український Історичний Клуб м. Москви (УІК) - нове явище в науковому і культурному житті Москви та Росії. За багатовікову історію української діаспори в Росії до 1995 року аналогів існування подібної організації поки що не віднайдено. Щоправда у 1902-1917 роках в Москві існувала Українська Історична секція при Слов'янському товаристві/1, яка немов би перегукується з Історичною секцією товариства «Славутич», що розпочала свою діяльність з 1988 року. Очолював її у час СРСР історик, член КПРС, співробітник Інституту Марксизму-Ленінізму М.І. Ольшевський. Ось як він писав у своїй статті "Про роботу Історичної секції тов. «Славутич»" у першому номері газети товариства «Український кур'єр» за 1991 р.: «Вивчати історію України ми почали спочатку своїми силами. З рефератами на основі своїх історичних розвідок виступили найбільш підготовлені члени секції Омелян Масикевич, Петро Титаренко, Віктор Ідзьо, Володимир Осауленко, Юрко Кобіщанов, Віктор Білий/2.

Слід зауважити, що майбутній організатор УІК був одним із активістів, які організовували діяльність Історичної Секції тов. «Славутич», яка здебільшого займалась розглядом політичних устремлінь українців, особливо це позначилось, коли її очолив хімік за освітою з досить вираженими українськими політологічними устремліннями Р.Т. Дмитришин, який не мав фахової підготовки і не закінчував історичного факультету ВУЗу. Історичну секцію цього часу слід було б краще називати політологічною секцією ніж науковою чи історичною, що заставило В.Ідзьо в подальшому створити дійсно наукову організацію українських істориків Росії «Український Історичний Клуб». Як бачимо, фахової організації, яка б була офіційно зареєстрована органами юстиції Росії як організація українських істориків і яка б об'єднувала істориків-професіоналів, забезпечувала видання їх наукових праць, як це створив УІК (Науковий Вісник УІК, Українська Історична газета Росії, Український Історичний Альманах Росії), і яка проводила б наукові конференції Росія до 1995 року не знала і ніхто з українських істориків, проживаючих у Москві, взятися за цю клопітку і гідну поваги працю не бажав. Ситуація була майже трагічна «українці в історичній секції Славутича зібрались, погломоніли і розійшлися»/3.

Отже, як відмічалось у першій публікації присвяченій річниці діяльності УІК (1995-1996) власним кореспондентом незалежної газети українців в Росії «Український Вибір», що організатором УІК у Росії став випускник історичного факультету Прикарпатського університету (м. Івано-Франківськ), учень провідного в Україні науковця і дослідника української історії В.В. Грабовецького Віктор Ідзьо. Газета своєю статтею «Український Історичний Клуб» наголошувала, що УІК - це організація шанувальників української історії, культури і літератури, своєю метою ставить науково-просвітницьку діяльність у галузі української історії і інших слов'янських народів. Потреба присутності УІК у російському культурному середовищі визріла давно, оскільки саме в Москві, в її наукових інститутах, освітніх центрах та Російській Академії Наук зосереджені чималі інтелектуальні сили, що здавна займаються проблемами слов'янських народів і українського зокрема/4.

Своєю появою у 1995 році УІК зразу ж привернув увагу авторитетної наукової еліти, що підтверджується великою статтею уміщеною у всеукраїнській газеті «Запорізька Січ» за 12 листопада 1996 р. Під рубрикою «Розвідка історика з Росії» наголошувалось: «Прес-Центр Конгресу Української Інтелігенції надіслав всеукраїнській газеті матеріал про походження слов'янського етносу історика з Росії, Голови УІК, випускника Прикарпатського університету. Надіємось, що уся ця інформація буде для читачів дуже цікавою/5.

Без сумніву, що завдяки Прес-Центру Конгресу української інтелігенції і газеті "Запорізька Січ" УІК у 1996 році став відомою українською організацією в Україні, Росії, світі. Однак цьому передувала чільна стаття органу УІК «Української

Історичної газети Росії» під назвою "Український Історичний Клуб у Москві", яка була випущена до річниці УІК і яка користувалась успіхом при розповсюдженні на Конгресі української інтелігенції в Києві. Газета охарактеризувала роботу УІК за рік його діяльності, ознайомила читачів з планами на майбутнє/6.

Пресова підтримка України, «Конгресу української інтелігенції», надихнула активістів УІК провести в Москві I міжнародну конференцію «Українська діаспора Росії», яка ставила мету згуртувати українську наукову громадськість в Росії і російських фахівців-україністів, які займаються українською проблематикою. З цією метою УІК звернувся до ряду газет і в першу чергу до редакції газети "Український Вибір" для підтримки свого заходу. Як видно з останньої рекламної сторінки газети Об'єднання Українців Росії "Український Вибір": «Український Історичний Клуб м. Москви, за участю Об'єднання Українців Росії, Бібліотеки Української літератури та за сприянням Посольства України в РФ проводить наукову конференцію в Москві «Українська діаспора Росії», яка відбудеться в Москві з 18 по 20 серпня 1997 р./7.

Щоб надати конференції міжнародний статус у різні газети України для опублікування були вислані рекламні запрошення. Відгукнулась і опублікувала Запрошення УІК на конференцію до Москви Львівська газета «Нескорена Нація», яка подала повну інформацію уже у травні 1997 року/8.

Немов би продовжуючи естафету Львова інформацію у рубриці «Діаспора» під назвою «Український Історичний Клуб у Москві» помістив часопис Інституту Літератури ім. Т.Г. Шевченка НАНУ та спілки письменників України «Слово і Час». У статті наголошувалась плідна робота, яку проводить УІК у 1995-1996 роках, був укладений перелік ключових наукових напрацювань клубу, чисельний склад, наголошувалось на бажанні УІК до співпраці з різними науково-просвітницькими організаціями України, світу /9.

Досить ёмкою про роботу УІК м. Москви була серпнева стаття О.Масана у Чернівецькій газеті «Молодий Буковинець», у якій наголошувалось: «У російській столиці діє ціла низка більших чи менших українських організацій та установ, починаючи від Об'єднання Українців Росії і закінчуючи бібліотекою української літератури. Однією з наймолодших, але вельми активних спілок є Український Історичний Клуб м. Москви (УІК), який об'єднує фахових істориків, а також шанувальників нашого минулого. Окреслюючи плідну роботу діяльність УІК від 1995 до 1997 року О.Масан наголошує, що зараз УІК у слід за Конференцією готує перший том «Українського Історичного Альманаху Росії», окрім того спільно з Об'єднання Українців Росії, Інститутом Інформатизації освіти РФ з 1 вересня 1997 р. відкриває Український Інститут при Московському державному відкритому педагогічному університеті, як навчальну і науково-дослідницьку структуру, який діятиме, як автономна структура і готуватиме істориків та філологів для української діаспори в Росії. Отже, наголошувалось у завершенні статті О.Масаном, Український Історичний Клуб м. Москви успішно відроджує кращі традиції української історії, докладає зусиль для піднесення національної науки, культури та освіти українців на широких теренах Росії. Відрадно, наголошує О.Масан, що в цій благородній справі беруть чи ненайбільшу участь інтелектуали, які працювали чи навчались в Івано-Франківській, Чернівецькій та інших Західних областях України/10.

Зауважимо, що О.Масан подає у своїй статті також інформацію про відкриття Українського Інституту з рекламної сторінки Українського Вибору за березень-квітень 1997 №3-4 (17-18), де наголошується, що Інститут відкривається з ініціативи УІК і що Голову УІК призначено Головою приймальної комісії по прийому студентів в Український Інститут/11.

Розпочата пресова підтримка діяльності УІК м. Москви в Західних областях України перекинулася в Київ і далі на Схід України. Ми уже наголошували про інформацію про УІК в газеті «Запорозька Січ». Слід за нею про діяльність УІК з подачі заступника Голови УІК з міжнародних зв'язків п. О.Я. Головка, розповідає Херсонська

громадсько-політична газета «Наш Край» у статті «Як живеться українцям в Білокам'яній». У Москві, зауважує кореспондент газети В.Ілларіонов, дуже активно діє УІК, членом якого є наш земляк О.Я. Головка. УІК хоча дуже добре організована і офіційно зареєстрована російською владою організація, про те підтримки ніякої від офіційної російської влади не має і всі наболілі питання вирішує сам. Український уряд теж йому нічим не допомагає. Не маючи технічного обладнання, УІК не може налагодити видання наукових праць своїх науковців. Наш земляк, наголошує В.Ілларіонов, займається дослідженням історії України поч. XVIII ст., зокрема вивченням діяльності уславленого кошового отамана війська Запорозького Низового Константа Гордієнка, з роду якого походить/12.

Таким чином, на передодні своєї першої міжнародної конференції «Українська діаспора Росії» УІК став через пресу відомою організацією в усіх регіонах України, що сприяло у майбутньому успішному проведенню конференції. На московському рівні успішному проведенню конференції сприяло проведення «Круглого столу» у Посольстві України в РФ, у якому взяв участь Голова УІК В.С.Ідзьо і запросив українські організації Москви, Посольство України в РФ взяти участь у конференції. Як відзначав власний кореспондент «Українського Вибору», голова Українського Історичного Клубу В.Ідзьо повідомив про підготовку до запланованої Клубом на серпень 1997 р. конференції «Українська діаспора Росії», інтерес до неї з боку зарубіжних учасників/13.

Сама ж конференція організована УІК пройшла, як відзначила преса, з великим успіхом, що зразу через декілька днів було відмічено редакцією «Вечірнього Києва», яка з великими неточностями донесла до столичного читача України про сам факт проведення у Москві першої міжнародної конференції «Українська діаспора Росії»/14.

Газетою, яка проінформувала про роботу конференції «Українська діаспора Росії», стала «Український Вибір», з статтею «Про діаспору з любов'ю та науковим підходом», власний кореспондент якої наголосив, що конференція була улаштована з ініціативи УІК за участю ОУР, та за сприянням Посольства України в РФ. В її роботі взяли участь близько 60 дослідників, як членів УІК, так і дослідників із України, московських наукових центрів, МДУ, Інституту Слов'янознавства і Балканістики, Інституту Історії РАН, Інституту Археології, вчені Києва, Львова, Чернівців, Черкас, Житомира, Полтави. З вступною доповіддю виступив Голова УІК В.Ідзьо «Українці в Російській державі». За допомогою Посольства України в РФ в рамках конференції було влаштовано поїздку до могили гетьмана П.Д. Дорошенка в с. Ярополець Волоколамського р-ну Московської обл. Стаття наголошує на широкій культурній програмі, яку організував УІК за сприянням Посольства України в РФ. Конференція була розцінена як перша серйозна спроба УІК і щойно утвореного Українського Інституту поновити українознавчі дослідження в Росії/15.

Об'єктивною статтею «Украинская диаспора России», з висвітленням ходу подій конференції, виступила єдина російська газета «Русский Вестник». Її кореспондент Л.Тайожная наголосувала: «Проблема української діаспори в Росії зацікавила учених України і Росії. Одночасно розглядались питання українсько-російських міжетнічних і міжкультурних зв'язків. На конференції були заслухані як старі концепції так і нові гіпотези про етногенез слов'ян, які визвали бурхливу полеміку. До числа цікавих гіпотез можна віднести науково обгрунтовану концепцію В.Ідзьо «Кельтська теорія походження слов'ян», яка була підтримана рядом українських і російських вчених, в тому числі академіком О.М. Трубочевим. Безсумнівно в конференції позитивним було те, і на цьому треба наголосити, що до заслухання не приймалися доповіді, які могли б розпалювати міжнаціональну і релігійну ворожнечу. Кореспондент «Русского Вестника» Л. Таежная зауважила, що організатори, а це Український Історичний Клуб м. Москви, Український Інститут організували в рамках конференції велику культурну програму, вінцем якої було покладення квітів до

пам'ятника Т.Г.Шевченка в Москві, відвідини палацу резиденції українських гетьманів, відомого в історичній літературі під назвою «Мазепиних палат» і поїздкою в с. Ярополець на могилу гетьмана П.Д. Дорошенка/16.

Відгук конференції «Українська діаспора Росії» донісся і Львова і наштовхнув редакцію часопису «За Вільну Україну» поставити у Львові запитання: «Що ми знаємо про українську діаспору в Російській Федерації? Що вона велика, що розкидана по всій території цієї великої держави. Вона покищо неорганізована і не консолідована, оскільки російське керівництво в центрі й на місцях дуже неохоче, нерідко відверто вороже ставиться до найменших проявів українського національно-культурного життя. Але ніщо не счотить на місці, і українці Росії все більше починають відчувати себе українцями і прагнуть зберегти свою національну ідентичність, мову, культуру, традиції. Цей рух набирає організованих форм. Тому маємо всіляко вітати одну з ластівок на шляху- першу науову конференцію, організовану Українським Історичним Клубом м.Москви, яка відбулася 18-22 серпня. Особливо клопотався Голова Клубу пан Віктор Ідзьо. До участі у конференції були запрошені дослідники із міст Росії, передусім Москви, Санкут-Перербурга і республіки Татарстан., які усвідоомлюють себе українцями, або мають у собі українську кров. Окрім них на конференцію прибули гості з України: Львова, Черкас, Києва, Житомира, Одеси. Учасників конференції привітала місцева українська народно-хорова капела під керівництвом В. Скопенко, Об'єднання Українців Росії, Посольство України в Російській Федерації., українські наукові, релігійні, громадські організації Москви, Росії, Світу. Інтерес учасників конференції до внесених в програму тем доповідей, виступів, рефератів і повідомлень був такий, що вони працювали повністю в пленарному режимі. Самі доповіді доповідачів вислуховувались з великою увагою. Науковий рівень доповідей виявився не просто високим, а дуже високим. Чимало ораторів називали «білі плями» і тут же заповнювали їх своїми фактами, відшуканих в бібліотеках та архівах Росії. Ці факти тільки починають входити в науковий обіг і є ще невідомі українським дослідникам. Для ілюстрації назвем лише окремі доповіді. Зокрема з першої тематичної групи можна виділити такі доповіді: «Українська діаспора Росії» (В.Ідзьо), «Петербург в контексті українського національного відродження кінця XVIII-XX ст.» (В.Сарбей). «Українська церква і її конфесіональні особливості» (архієпископ Адріан УПЦ КП) і ряд інших. До другої групи виділимо такі доповіді: «Маньєризм в Центральній та Східній Європі» (П.Скоп), «Своєрідність іконопису Самбірської іконописної школи другої половини XVI ст.» (Л.Скоп), «Національно-визвольна боротьба українського народу в 1930-1950 роках» (І.Кандиба), «Українська преса Москви» (М.Забочень). Гості з Львова побачили, що наші єдинокровні брати відчувають велику потребу в українській книзі, і газеті, науковому журналі. Усе це Росія не юбажає їм давати. Російські великодержавні та шовіністичні кола ніяк не бажають миритися з існуванням незалежної України. Одже було багато проблем піднято на першій конференції. Розповідь про першу конференцію «Українська діаспора Росії» була би неповною без згадки про культурну програму. Її учасники поклали квіти до пам'ятника Т.Шевченку в Москві, побували на могилі славного українського гетьмана П.Дорошенка в с. Ярополчому під Москвою, на концертах в музеях. Другу таку конференцію заплановано провести через рік. Її організатори плекають велику надію, щог на неї приїдуть значно більше представників з України і насамперед з західного регіону/17.

Досить широко і масштабно освітила роботу конференції УІК у Москві газета Міністерства Освіти України, Академії Педагогічних Наук, працівників освіти і науки «Освіта України». У статті «Форум українців у Москві» Є. Луценко, учасник конференції з Києва наголосила: «Цій події передувала велика і плідна робота членів УІК, який зібрав у свої ряди чималі наукові сили Москви. Московські українці плекали надію створити свій вищий учбовий заклад на зразок Українського Інституту

при Гарвардському університеті. Зусиллями членів клубу і насамперед члена Ради УІК Я.А.Ваграменка і Голови УІК В.С.Ідзьо, з урахуванням підписання Договору між Україною і Росією, на базі МДВПУ було відкрито Український Інститут. Першим ректором і проректором стали відповідно Я.А. Ваграменко та В.С. Ідзьо. На базі Українського Інституту і відбулася конференція, яка зібрала понад сто учасників, що стало надзвичайною подією в житті українців Москви. Треба відзначити, що організатори конференції і передусім пан В.Ідзьо, подбали про те, щоб конференція носила яскравий український характер. Підводячи підсумки роботи Першої міжнародної наукової конференції «Українська діаспора Росії» учасники прийняли рішення про її щорічне проведення/18. Слідуючою газетою, яка досить детально висвітлила хід конференції, була газета «Нескорена Нація», яка у своїй статті наголошувала: «Українська діаспора, що розкидана по великій території Росії ще поки що погано сконсолідована і зорганізована. Російське керівництво в центрі і на місцях дуже неохоче, а нерідко і вороже ставиться до найменших проявів українського культурно-національного життя. Але ніщо не стоїть на місці і українці Росії все більше починають відчувати себе українцями і прагнуть зберегти себе українцями і бажають зберегти свою національну ідентичність, мову, культуру, традиції. Цей рух набирає організаційних форм, тому маємо всіляко вітати одну з перших ластівок у цій нелегкій провесні. Український Історичний Клуб м. Москви за участю ОУР, посольства України в РФ провів наукову конференцію «Українська діаспора Росії» під головуванням Голови УІК пана В.Ідзьо. Однак на сьогодні ситуація загалом в РФ невтішна, українці в РФ як духовні раби у них немає ні шкіл, ні радіо, регулярних газет. Росія не піклується, як Україна про своїх громадян росіян, наголошувалось у статті/19.

Дуже широко розповів про конференцію «Українська діаспора Росії» український часопис «Слово і Час», який через призму документального зослідження навіть деталізував счам хід конфкркнції.Власне із поданої статті «Українська діаспора Росії» в часописі «Слово і Час», можна найповніше ознайомитися і відтворити уяву ходу конференції, за що Український Клуб міста Москви складає редакції часопису велику подяку/20.

Слідуючою статтею про конференцію під назвою «Українці всіх країв кохайтеся» виступила «Ваша газета» Товариства "Вербиченька" (Республіка Татарстан), заст. Голови Раїса Степанова: «Грунтовно організувавшись в Татарстані ми вирішили встановити всесторонні контакти з українцями Москви і ось отримали повідомлення, що в Москві активно працює Український Історичний Клуб. Ми написали листа, відповідь не забарилась. Голова УІК В.С.Ідзьо запросив нас на конференцію. Москва зустріла нас сяйвом храмів, вразила архітектурою. УІК м. Москви, що зараз знаходиться в приміщенні УІ ми знайшли швидко. Нас зустрів Голова УІК, проректор Українського Інституту В.С. Ідзьо, віддана улюбленій справі людина. Члени Ради Клубу і особливо пан Ідзьо були уважні і передбачливі і влаштування пройшло швидко. І ось 18 серпня 10-та година ранку в залі жодного вільного місця. Прибули делегати з України, Москви і єдина делегація від усієї Української діаспори Росії-це українське товариство «Вербиченька» Республіка Татарстан, що потім неодноразово підкреслювалось. Відкрив конференцію Голова УІК проректор УІ Віктор Святославович Ідзьо після нього її учасників привітали Архієпископ Дніпропетровський і Московський Київського Патріархату Адріан, ректор МДВПУ Ю.Г. Круглов, та інші. Народна хорова капела під керівництвом Вікторії Скопенко проспівала: «Ще не вмерла Україна», «Боже великий єдиний нам Україну храни...». Моя поява на трибуні зал і президія на чолі з В.С. Ідзьо була зустрінута бурхливими оплесками, мабуть тому, що ми були єдиною делегацією від усієї української діаспори Росії, та ще й в українському національному одязі. В своєму привітанні я високо оцінила роботу В.С. Ідзьо і як керівник Товариства запропонувала йому стати почесним членом нашої організації, за що він щиро подякував нам. Численні доповіді

і культурна програма були тією насагою що зріднила учасників конференції/21.

Спробу зробити висновки щодо конференції було зроблено членом Ради УІК, заступником декана Історико-Філологічного факультету Українського Інституту А.А.Мануйленком, який у своїй статті «Українська діаспора в Росії» наголошував: "В житті української громади Москви сталася небуденна подія - 18-20 серпня цього року відбулась і міжнародна наукова конференція «Українська діаспора Росії». Її організували Український Історичний Клуб м. Москви, Український Інститут при МДВПУ та ін."

Декого може здивувати той факт, що про якусь там конференцію (та ще в Росії) взагалі варто писати. Так от, ризикую здатися самовпевненим, але, на мою думку, про цю конференцію все-таки треба розповісти, бо в культурному житті української діаспори Росії це подія унікальна хоча б тому, що нічого подібного в Москві досі не було. Тим більше, що в Москві (як і у всій Росії) нема українських шкіл, вузів, театрів, музеїв, теле- й радіо передач - взагалі нічого, а в державному бюджеті Російської Федерації на культурні потреби української діаспори взагалі не передбачені витрати. Але якщо хтось з наївних думає, що хоч в цьому випадку Російська держава фінансувала проведення конференції, то той добродій дуже помиляється. Щоправда, й Українська держава настільки бідна, що не спроможна профінансувати навіть конференцію. Інша справа, коли мова йде про фінансування в Україні тисяч російських учбових закладів, друкованих видань, театрів, музеїв, радіо- й телепередач. От тут гроші зразу знаходяться, бо хіба ж можна припиняти хоча б на мить «святу» справу русифікації українського народу! Так що довелося все організувати на громадських засадах: якась добра душа з місцевих українців дала трохи грошей, деякі члени Українського Історичного Клубу підготували все, що було необхідно для проведення конференції, Посольство України в Росії забезпечило транспортом тощо. Та й запрошені з інших міст і країн науковці своїм власним коштом приїхали до Москви й потім повернулися додому. Але не зважаючи на цю обставину, на конференцію з своїми доповідями приїхало досить багато гостей з різних кутків Росії, з України й навіть з Канади, а ті українські організації і установи, які не змогли приїхати по певних причинах, як наприклад з Великої Британії, Австрії, Німеччини, Швейцарії, Польщі - то надітали привітання в адрес конференції. Британські українці навіть надіслали грошову допомогу конференції ємністю 75 фунтів стерлінгів. Щоправда, дехто з них, хто був присутній на конференції, сподівались побувати ще й на Світовому конгресі українців в Києві, а тому не дочекалися її кінця. Саме ця обставина дещо зіпсувала заздалегідь укладену послідовність виступів доповідачів. До того ж декому з доповідачів не сподобалось те, що за регламентом вони повинні були говорити тільки 15 хвилин. Тому вони говорили доти, поки Голова президії не починав нагадувати, що вони порушують регламент. Цю прикру місію виконував В.С. Ідзьо, Голова Історичного Клубу, а від недавно ще й проректор Українського Інституту, щойно створеного при МДВПУ. До речі, саме В.С. Ідзьо був головною діючою особою конференції, бо саме він був її організатором. Це він з усіма домовлявся, кого треба просив й переконував, залагоджував непорозуміння й таке інше. І треба сказати, що не зважаючи на несприятливі умови, йому вдалося організувати не тільки саму конференцію, але й культурну програму для її учасників. На прохання В.С.Ідзьо перед учасниками конференції виступили Народна хорова капела під керівництвом В.І. Скопенко, колектив «Чуєш, брате мій» під керівництвом народного артиста України В. Круша, колектив «Вербена» Черкаської філармонії, організована виставка картин художника Дерябіна із Полтави, організована поїздка учасників і гостей конференції на мо гилу гетьмана Петра Дорошенка в Ярополче, подорож по місцях українських першопоселень в Москві тощо. На його власне прохання, Організація українського національного руху розгорнула продаж українських відео-, аудіокасет та книжок. Отже, в цілому конференція була організована ним відмінно. Що стосується виступів

учасників конференції, то зважаючи на ту обставину, що їх було дуже багато (десь біля 50), й вони були дуже різноманітні з різних точок зору, то з мого боку марно було б запевняти, що мені все сподобалося або запам'яталося. А, отже, у мене, як і в кожного з присутніх на конференції, склався свій - суб'єктивний образ конференції. Мені дуже сподобалося, що переважна більшість учасників конференції доповіді виголошували українською мовою. Навряд чи це сподобалося тим небагатьом росіянам й нашим вітчизняним «любителям русской словесности», але вони змушені були мовчати. Щоправда, дехто з місцевих українців, що здавна мешкають в Росії, але не забули рідну мову, були прикро вражені, коли почули як гості з України (з Києва, Полтави), виголосивши доповідь українською мовою, потім між собою спілкувалися російською мовою (іноді з виразним українським акцентом). Це що, комплекс меншовартості чи ментальність затурканих хуторян, що сподіваються, заговоривши позиченою мовою, здатися більш культурними? Чи з такою (малоросійською) інтелігенцією можливе відродження української мови й культури? Заради об'єктивності треба сказати, що цікавих доповідей було дуже багато. Серед наукових доповідей найбільш цікавими мені здалися: В.С. Ідзьо «Українська діаспора Росії», О.Г. Храбана «Спалах гніву народного. Про повстання 1768 - 1769 рр.», О.М. Луценко «Українська історія як об'єкт вивчення професором М.В. Довнар-Запольським (1867-1934)», О.І. Ганжі «Питання встановлення кордону у російсько-українських взаєминах в XV ст.», Г.О. Саніна «Внешняя политика России и Украины», Б.М. Флорі «Брестская Уния и некоторые вопросы и отношения на Украине в первой половине XVIII в.», та інші. Вже під час конференції була висловлена думка, що слід через рік - в серпні 1988 р. провести другу наукову конференцію й присвятити її пам'яті українського гетьмана Петра Дорошенка. Ця ідея була схвалена, й дасть Бог, буде втілена в життя/22.

Приблизно таку ж оцінку конференції «Українська діаспора Росії» Член Ради УІК А.А.Мануйленко висловив на сторінках часопису Слово і Час у статті «Мої враження»/23.

З приводу висновків члена Ради УІК, заступника декана Історико-Філологічного факультету УУМ А.А. Мануйленка слід зауважити, що російська влада на офіційному рівні абсолютно не підтримала захід і не збирається підтримати матеріально другу міжнародну конференцію «Запорозьке козацтво в українській історії, культурі та національній самосвідомості українського народу». На офіційне звернення Ради УІК в Мерію м. Москви, відповіді немає рівно рік. За те на замовлення Мерії вийшла стаття у газеті «Труд» кореспондента Є.Березньової «Чи ви хлопцы будете? Или почему запорожские казаки «московского разлива» не пишут писем столичному мэру». Стаття у коректній формі поливає брудом усіх українських лідерів Москви, зокрема Голову ОУР О.О. Руденка-Десняка, ректора Українського Інституту Я.А. Ванграменка, Голову УІК В.С. Ідзьо. Із цієї статті у газеті «Труд» «запорозьким казаки московского разлива» з УІК стає зрозуміло, що Мерія не зважить на задоволення прохань українських істориків м. Москви, тому що психологічно не переварює усього українського, як справедливо зауважив О.О. Руденко-Десняк кореспонденту «Труда»: «По розвалу СРСР демократична Росія захворіла українофобію і зробила з українців головних винуватців у розвалі «могутньої держави», а отже за таких умов любі задоволення їх національних, культурних та наукових потреб у Москві за допомогою російської влади, просто неможливі/24.

Зрозумівши, що від мерії ніякої допомоги не буде, Рада УІК вирішила готуватися до конференції самостійно і повістила в черговому номері ОУР повідомлення про наукову конференцію «Запорозьке козацтво в українській історії, культурі та національній самосвідомості українського народу» надіючись виключно на власні сили своєї організації. В цьому ж номері (с.12) поміщена інформація про зустріч УІК з директором Українського Інституту при Гарвардському університеті Романом Шпорлюком. Повний виступ в УІК директора Українського Інституту при

Гарвардському університеті Р. Шпорлюка з відповідями на запитання можна почерпнути в Науковому віснику УІК/25.

З досить об'ємною статтею під заголовком «Украинское образование в России должно стать главным делом российской украинской диаспоры» виступила з приводу виступу Р.Шпорлюка в Українському Історичному Клубі приватна газета «Українська Мозаїка». Газета також підкреслила в другій статті позицію американського вченого з Колумбійського університету Ю.Лабора по питаннях організації української освіти в Росії і подальшому розгортанню роботи Українського Історичного Клубу в м. Москві/26.

В ряді своїх матеріалів об'єктивно висвітлила під рубрикою «Український Історичний Клуб у Москві» інформацію про роботу УІК у столиці Росії, рекламувала регулярно повідомлення про чергові засідання УІК, за що Рада УІК виголосила головному редактору п. О.Строкань, члену УІК, подяку/27.

Досить змістовною і об'ємною була стаття газети «Українська Думка» від 5 травня 1998 року, що видається Союзом Українців у Великій Британії: «Український Історичний Клуб у Москві». Дана стаття наголошувала, що УІК, організований 8 квітня 1995 року в українському відділі міської бібліотеки № 147 м. Москви, випускником історичного факультету Прикарпатського університету (м. Івано-Франківськ) учнем провідного в Україні та світі науковця і дослідника української історії, (учня академіка І.П.Крип'якевича), з недавнього часу академіка Української Національної Педагогічної Академії Наук В.В. Грабовецького - В.С.Ідзьо, який у той час працював викладачем української історії в Українському Національному Освітньому Центрі (УНОЦ), а у цю пору працює проректором по науково-організаційній роботі в Українському Інституті при (МДВПУ). Напрацьовані й перейняті під час навчання і співпраці під керівництвом доктора історичних наук, професора В.В.Грабовецького навички по організації науково-освітніх закладів були використані при організації Українського Історичного Клубу і Українського Інституту в Росії. На своєму першому засіданні організаційне ядро уклало Статут Клубу, вибрало Голову УІК і Раду. Далі у статті «Української Думки» було наголошено на структурі УІК і його науково- культурологічному спрямуванні: «Згідно пунктів Статуту, УІК добровільна організація шанувальників української історії, культури і літератури, яка входить в Об'єднання Українців Росії (ОУР) залишаючись при цьому незалежною Організацією, керівництво якого обирається на засіданні членів Ради Клубу терміном на 5 років. УІК не являється політичною організацією і ставить за мету науково-просвітницьку діяльність в галузі української історії, та історії інших слов'янських народів. Кожен член УІК зобов'язаний брати активну участь у роботі Клубу в його науково-освітній організаційній та міжнародній діяльності, вносити посильну матеріальну допомогу у підтримці заходів, що їх проводить Рада Клубу, зокрема у виданні друкованих органів УІК "Українського Історичного Альманаху Росії", "Наукового Вісника УІК". Потреба присутності УІК у російським культурним і науковим середовищі визріла давно, адже у Москві і РФ у її наукових, освітніх центрах, університетах та Російській Академії Наук зосереджені чималі наукові сили українського походження, що давно займаються проблемами слов'янських народів і українського зокрема. Українська Думка детально розповіла про активістів УІК і науковців. Детально висвітлила тематику науково-дослідницьких повідомлень з якими виступили члени УІК на своїх засіданнях у 1995-1996 роках і які були орієнтовані на наукову думку м. Москви: "Дивосвіт стародавнього населення України згідно з історичними свідченнями Геродота" (О.Д.Онопенко), "Повстання Українського народу 1768-1769" (О.Г.Храбан), "Етногенез Дністро-Карпатських слов'ян" (В.С.Ідзьо), "Українська Церква і її конфесіональні особливості" (В. Шкарубський, о. Валерій священик Греко-Католицької Церкви м. Київ), "Репресивні органи царської Росії та СРСР в Україні у XIX-XX ст." (Ю.Ф.Овченко), "Освіта в Росії і Україні в XIV-XIX ст." (А.А.Мануйленко), "Нові археологічні відкриття в Україні"

(Б.О.Тимощук), "Українська держава часів короля Данила" (В.С.Ідзьо), "Українське наукове товариство ім. Т.Г. Шевченка, його зародження та діяльність" (А.А. Мануйленко), "Стародавня історія України згідно свідчень Велесової книги" (О.Д. Онопенко), "Історіографія України" (В.Ф. Осауленко), "Іконографія гетьмана Мазепи" (М.С. Забочень), "Берестейська Унія і Петро Могила" (В. Шкарубський, о. Валерій, священник Греко-Католицької Церкви м. Київ), "Галицька держава IX-XII ст. - етногенез, культура, традиції" (В.С. Ідзьо), "Зародження московського товариства українців «Славутич» і його роль в організації українців в Росії" (О.С. Іванченко), "Походження українців" (Ю.Г. Година), "Історія та соціологія України" (О.Г. Храбан), "М.С. Грушевський - науковий, культурний та державний діяч" (Владика Адріан, Архієпископ Української Православної Церкви м.Ногінськ), "Київська Русь: етногенез, культура, традиції" (В.С. Ідзьо), "Життя і творчість В.Т. Наріжного, попередника М.В. Гоголя" (В.Ф. Калмиков), "Шипинська земля 12-13 ст." (О.Ф. Масикевич), "Фіно-Угри та Київська Русь" (В.Ф. Кіселов), "Боги слов'ян Київської Русі, Центральної і Східної Європи", "Писемність слов'ян Київської Русі Центральної та Східної Європи" (А.А. Бичков), "Віра Київської Русі" (А.А. Вишневський), "Українська діаспора Росії" (О.О. Руденко-Десняк), "М.С. Грушевський та його історична школа" (Б.Г.Чопик), "Московські адреси М.С. Грушевського" (М.С.Забочень), "Вернадський і Україна" (В.П. Волков), "Кельти і слов'яни, сфера взаємовпливу на етапі формування держави у слов'ян" (В.С. Ідзьо), "Посольство України і українські організації Москви та Росії" (В.Г. Крикуненко), "Вернадський і Грушевський" (В.П. Волков). Далі «Українська Думка» відмітила плідну роботу УІК у 1997 році, наголосивши: «Не вщухає активна робота Клубу і у 1997 році. УІК проводить багаточисленні засідання і зустрічі з видатними істориками України та Росії, світу, зокрема, професором Гарвардського університету І. Шевченком; директором архівних надбань Канади, доктором Ю. Болотенком; почесним президентом РАН, академіком, істориком Б.О. Рибаківим; директором Інституту Балканістики і Слов'янознавства В.К. Волковим; завідуючим кафедрою південно-західних слов'ян МДУ, доктором історичних наук професором Г.Ф. Матвєєвим; Головою ОУР О.О. Руденко-Десняком; завідуючим українського відділу Інституту Слов'янознавства Л.Є. Горизонтовим; директором архівних надбань В.І. Вернадського при МДУ В.П. Волковим; доктором історичних наук, професором Інституту Російської історії РАН В.М. Кабузаном. Гостем УІК був дійсний член Української Вільної Академії (США), член Українського Історичного Товариства Америки, доктор, професор, Б.Г.Чопик, а також відомий в усьому світі скульптор Л.Молодожанін, творитель незабутніх пам'ятників Т.Г.Шевченку в Буенос-Айресі (Аргентина), Вішингтоні (США), пам'ятника св. Володимиру у Лондоні тощо, та інші наукові та культурні діячі України, Росії, світу. 8-9 березня 1998 р. гостем УІК був директор Українського Інституту при Гарвардському університеті доктор, професор п. Роман Шпорлюк. Визначною подією у житті УІК є його реєстрація 5 травня 1997 р., як регіональної громадської організації м. Москви (св.№7571), яку провів Голова УІК В.С. Ідзьо. УІК приймає участь в різних громадських заходах, зокрема Голова УІК був делегатом від УІК на II конгресі Об'єднання українців Росії, що проходив у Москві у жовтні 1997 р., як член Ради ОУР був учасником зустрічі української діаспори Росії з президентом України Леонідом Кучмою. Така широка характеристика «Українською Думкою» роботи УІК м. Москви закінчується тим, що редакція приходить до висновку: «Свою науково-просвітницьку діяльність УІК намагатиметься будувати на кращих традиціях української історичної школи XIX-XX ст., яка у сучасну пору продовжує функціонувати у Львівському, Прикарпатському Університетах і яку очолює в Прикарпатському Університеті (м. Івано-Франківськ) учень академіка І.П. Крип'якевича, академік В.В.Грабовецький, учнем якого є засновник і організатор УІК і співзасновник (разом з Я.А. Ваграменко) Українського Інституту в Росії. По всій ймовірності можна вважати, що УІК в особах Голови організатора В.С. Ідзьо і Почесного Голови Б.О.Тимощука буде намагатися відтворити у РФ кращі традиції

української історичної школи, яка так бережно передається із покоління у покоління у Львівському, Прикарпатському, Чернівецькому Університетах Української держави. Сподіваємося, що УІК і в подальшому буде робити все, щоб вносити свій посильний внесок у розвиток української національної культури в Росії/28.

Підкреслила потреби УІК м. Москви газета українців Польщі «Наше Слово», яка звернула увагу на прохання УІК про необхідність поширювати інформацію про діяльність української громадської думки в Росії і в першу чергу Українського Історичного Клубу м. Москви та Українського Інституту». Налагодження плідної співпраці з газетою «Наше Слово», як і з українською громадськістю Польщі, було б актуальним і своєчасним, особливо зараз, коли в Москві, в Росії починає відроджуватися «українська національна культура». Донесення інформації про українську діаспору Росії до української європейської і світової співдружності було б шляхетним проявом «Нашого Слова», наголошувалось оглядачем листів, які надходять до редакції/29.

Ряд статей про УІК м. Москви були опубліковані в Українському Квартальнику українців Америки і газеті українців Америки «Свобода». Дописувач Б.Г. Чопик, розповідав про роботу УІК оглядово за період 1995-1997 роки в конкретно наголошував на святкуванні УІК 130 річниці М.С. Грушевського в Посольстві України в РФ, де йому було надане слово для виступу «М.С. Грушевський і його історична школа» і прийнято в члени УІК м. Москви/30.

У газеті «Свобода» була Б.Г. Чопиком поміщена інформація про УІК і запрошення українців Америки на наукову конференцію «Українська діаспора Росії»/31.

Досить обширну інформацію про діяльність Українського Історичного Клубу подала газета «За Вільну Україну» під назвою «Український Історичний Клуб» напередодні організованої УІК II міжнародної конференції «Запорозьке козацтво в історії, культурі та національній самосвідомості». Газета закликала широкі кола науковців України взяти участь в науковій конференції. Широко висвітлюючи роботу клубу газета «За Вільну Україну» тим самим посприяла, що велика кількість гостей було учасниками конференції саме з Західноукраїнського регіону/32.

Допоміг поширити інформацію про проведення наукової конференції «Запорозьке козацтво в історії, культурі та національній самосвідомості» і Вісник Інституту Досліджень Діаспори, який очолює Ігор Винниченко. Вісник у статті «Наукові конференції» детально розповів про проведення конференції у Москві, закликав світову українську громадськість взяти участь в московському форумі українців/33.

Закликала прийняти участь у конференції своєю статтею «Українська діаспора Росії» і газета «День». Оглядач газети «День», представник УІК в Києві Ростислав Мартинюк наголошував: «Сьогодні об 11-й годині ранку в Москві розпочался робота дводенної наукової конференції «Запорозьке козацтво в історії, культурі та самосвідомості українського народу». Організатори - Український Історичний Клуб, Український Інституту, Посольство України в РФ, Об'єднання українців Росії. Цей форум українців приурочено 300 -річчю пам'яті гетьмана П.Дорошенка, похованого в підмосков'ї в с. Ярополче /34.

Слід зауважити, що львівська газета «За Вільну Україну» однією із перших у своїй статті «Феномен козацтва обговорювався у Москві» розповіла про конференції «Запорізьке козацтво в історії, культурі та національній самосвідомості». Організатор конференції Український Історичний Клуб м.Москви, наголошувала газета зумів так організувати конференцію, що привернув увагу широкої наукової міжнародної еліти. Серед прибулих були гості з України, Польщі, Німеччини, США, регіонів Росії: Республіки Татарстан, Башкортостан, Республіки Комі, Приморського Краю, відомих московських вузів, науково-дослідних установ. Друга конференція, сказав у привітанні привідкритті Голова УІК м. Москви є логічним продовженням першої, яку рік тому назад проводив УІК і має мету всебічно обговорити історичний феномен козацтва. Конференцію привітав президент міжнародної академії Євразії

Є.Ширяєв, Голова Об'єднання українців Росії О.Руденко-Десняк, Перший заступник посла України в РФ П.Кирьяков, директор культурного центру України в Москві в.Сергієнко. На конференції було виголошено 63 доповіді. У культурній програмі-відвідання музею Петра Дорошенка, виступ кобзаря І.Михайліченка. Учасники конференції схвалили пропозицію зібратись на III міжнародну конференцію наприкінці серпня 1999 року в Москві з темою «Українське питання в Росії середина XVII- кінець XX ст.»/35.

У послідуєчому досить обгрунтовано розповів про конференцію друкований оргаЗ УІК «Науковий Вісник», який зауважив, що друга міжнародна конференція «Запорізьке козацтво в історії, культурі та національній самосвідомості», яка була присвячена 300-літтю пам'яті гетьмана П.Д. Дорошенка, відбулася 17-19 серпня 1998 р. в Москві в приміщенні Українського Інституту. Організатори, Український Історичний Клуб м. Москви (УІК) і Український Інститут (УІ), ось уже вдруге під головуванням Голови Українського Історичного Клубу м. Москви, проректора Українського Інституту з питань науки Віктора Святославовича Ідзьо, проводять науковий форум для українців світу в Москві. Ця конференція притягнула до себе широке коло науковців з України (Луцьк, Львів, Київ, Полтава, Івано-Франківськ), США (Нью-Йорк, Нью-Джерсі), Німеччини (Мюнхен), Польщі (Ольштин), українські наукові сили з безкрайніх теренів Росії. У конференції взяли участь представники українських громад Республіки Татарстан (Нижньокамськ), Республіки Башкортостан (Уфа), Республіки Комі (Воркута), Кольського півострова (Мурманськ), Приморського Краю (Владивосток). Чільні науковці з провідних наукових установ Москви: Московський державний університет, Російський державний гуманітарний університет, Московський державний відкритий педагогічний університет, Інституту Історії РАН, Інституту Археології РАН, Інституту Слав'янознавства, а також чільних міжнародних наукових установ: Національна Академія Наук України, Інститут Історії НАНУ, Академії Інформатизації освіти Росії, Міжнародної Академії Слов'янознавства, Міжнародної Академії Євразії, Міжнародної Академії Інформатизації і багато других. До присутніх звернувся з вступною промовою організатор і головуєчий конференції Голова УІК, проректор УІ В.С.Ідзьо: «Шановні друзі, ми починаємо II міжнародну конференцію «Запорізьке козацтво в історії, культурі та національній самосвідомості», яка присвячена 300-літтю пам'яті гетьмана П.Д. Дорошенка і на яку, згідно реєстрації, прибули гості з України, США, Польщі, Німеччини, різних регіонів Росії. Друга міжнародна конференція є логічним продовженням першої конференції «Українська діаспора Росії» і буде вивчати запорізьке козацтво, яке сформувало свою, властиву тільки козацтву, національну і культуру. II наша конференція співпала з 300-літтям пам'яті гетьмана П.Д. Дорошенка, який покоїться тут, у Московській землі. У зв'язку з цим прошу вшанувати пам'ять гетьмана П.Д. Дорошенка хвилиною мовчання, а бандуристу Івану Михайліченку після виконати в честь пам'яті гетьмана козацьку пісню». Слово для привітання було надане ректору Московського державного відкритого педагогічного університету (МДВПУ) Ю.Г. Круглову: «Шановні друзі, ось уже більше року, як у складі (МДВПУ) з'явився Український Інститут. Я був присутній на першій конференції і ось відкривається друга конференція, організована Українським Інститутом і Українським Історичним Клубом. Я думаю, що нова справа по утворенню Українського Інституту повинна мати 3-5 літній організаційний шлях. Слід відзначити, що Український Інститут вже розвиває філіали, зокрема в Башкирії, де набрано 130 студентів. Другий момент, який слід відзначити, В.С. Ідзьо, проректор по науковій роботі, виступив I том Історико-Філологічного Вісника Українського Інституту, що мені дуже приємно, а отже свої наукові напрацювання за рік існування Український Інститут теж уже має. Український Інститут почав працювати, прийшли студенти, є наукові напрацювання. Мені хотілось, щоб наукова і освітня лінія Українського Інституту продовжувалась у такому напрямку. Бажав би, щоб Український Інститут

розвивав відносини не тільки з Києвом, але й з науковими і освітніми установами, де розміщена українська діаспора. Сьогоднішня конференція, яка вшановує козацтво, дуже своєчасна, я за походженням донський козак, тому мені особливо приємно, що конференція буде з'ясовувати проблеми становлення козацтва. Бажаю успіху конференції». Далі слово було надано раднику Посольства України в РФ П.О. Кір'якову, який від імені посольства України в РФ привітав конференцію і відзначив, що дуже приємно, що вдруге в Москві проводиться наукова конференція, на яку приїхали гості не тільки з України та з регіонів Росії, але й з США, Німеччини, Польщі. Далі він наголосив, що ця наукова конференція для української діаспори Росії, Москви, Українського Історичного Клубу, Українського Інституту - визначна подія: «Я розумію, настільки важко було організувати I міжнародну конференцію, настільки важко було організувати II міжнародну конференцію, але мені здається, що це тільки початок. Я бажаю Вам продовжувати цей напрямок роботи і дай Бог, щоб усі присутні були гостями і на 4 і 5 конференції. Успіхів Вам у цій нелегкій роботі». Далі виступив ректор Українського Інституту Я.А. Ваграменко: «Дорогі друзі, я звертаюсь до громадян Росії, які працюють на конференції, це українці з різних міст Росії, звертаюсь до всіх гостей, які беруть участь в нашій роботі і зацікавлені в ній з боку Московського державного відкритого педагогічного університету. Я звертаюсь до тих, хто приїхав до нас з далеких міст з-за кордону і віддає час і наукові напрацювання нашій конференції. Ми сьогодні вдруге збираємося і це є відзнакою того, що український прошарок в Росії є вагомий і дуже активний, який знає свої потреби, знає свою історичну роль і знає що їй треба розвивати і зберігати українську культуру. Українці в Росії відстоюють свої національні та культурні традиції. Сьогодні ми маємо поживлення діяльності українців на території Росії. Ми повинні зробити усе, щоб національна самосвідомість українців була висока, і усе, щоб українці були повноцінними громадянами РФ. Зараз у Росії з'являються сили, які розуміють необхідність задоволення національних і культурних потреб українців. Усім цим буде займатися Український Інститут, якому ніхто не створював особливих умов, який прагне стати осередком української освіти і науки в Росії. Такі люди у нас уже є, які плекають українську науку і освіту в Росії, це насамперед і другі. Мені прийшлося би зайняти багато часу, щоб зробити їх перелік, але я Хотів би сказати, що дуже багато зробили для розбудови Українського Інституту Голова Українського Історичного Клубу м. Москви В.С. Ідзьо, активісти УІК. Хоча УІК і не був прямим засновником, засновником був МДВПУ, роль УІК дуже велика, як і його Голови, сьогодні проректора Українського Інституту пана В.С.Ідзьо, завдяки його невтомній праці ми сьогодні в Українському Інституті маємо багато усього, чим можемо вже пишатися, це і Історико-Філологічний Вісник Українського Інституту, і Історико-Філологічний факультет, прикладає він руки до утворення кафедр, утворення Інформаційних Центрів у регіонах Росії, прийому студентів в Український Інститут, зокрема на Історико-Філологічний факультет. Усі ці надбання повинні дати нам те, що Український Інститут мусить стати вищою науковою, освітньою і культурною інституцією українців в РФ. З боку УІ ми зробили все, навіть неможливе, щоби мати результати і низку конкретних наукових напрацювань. Дана конференція - це крок до розбудови Українського Інституту. Я дуже вдячний, що гості з України і інших країн підтримали нашу конференцію, запрошую до роботи спільно з Українським Інститутом». Далі слово було надане гостю від Національної Академії Наук України, Інституту Історії В.Г. Сарбею, який відзначив великі досягнення НАНУ за час незалежності української держави у розбудові національної науки і освіти. Звертаючись до роботи Українського Інституту в Москві, наголосив: «Національна Академія Наук України з великою радістю зустріла ініціативу УІ відзначення науковою конференцією пам'яті гетьмана П.Д. Дорошенка. Нам приємно, що саме тут, в Москві, Ви підняли це питання і за це Вам велика подяка, тому, що П.Д. Дорошенко помер в Росії, так і не побачивши України. Тут, на Московській землі, Ви

через 300 років складаєте йому шану. За це вам велика подяка. Споглядаючи на колектив УІ, бачу, що це літні люди. Я бажав, щоби в УІ було більше молоді, маючи такого молодого і енергійного проректора по науці пана В.С. Ідзьо, я сподіваюсь, що керівництво буде омолоджуватись, бо ми повинні орієнтуватися на молодь. Успіхів усім у роботі Українського Інституту, який розбудовує українську науку в Москві». Далі слово було надане Голові Об'єднання українців Росії пану О.О. Руденку-Десняку, який наголосив, що нинішню конференцію він вважає найбільшою подією в житті української діаспори в Росії: «Я дуже вдячний МДВПУ за відкриття Українського Інституту, оскільки відновлення української освіти є процесом демократизації Росії. Особливо хотів би наголосити, що українській громаді в Росії необхідно потужно працювати, щоб улаштувати культурне, освітнє життя українців на усіх теренах Росії з розумінням, що ніхто за них цю роботу не зробить. Українцям у регіонах потрібно працювати приблизно так, як працюють науковці у стінах Українського Інституту. Мені особливо приємно сьогодні сказати про ініціативу Українського Історичного Клубу м. Москви і його невтомного Голову Віктора Ідзьо, який багато зробив для організації цієї конференції і українства в Росії. На жаль, російським урядом для Інституту зроблено дуже мало, усе на ініціативі УІК. Український Інститут заявив про себе рівно рік тому і за цей час зробив дуже багато. Згадаймо поважні наукові і освітні інституції в США та Канаді, скільки їм потрібно було років, інколи десятиліття, щоб розвинути науково-освітню роботу. Будем сподіватись, що за десятиліття Український Інститут в Росії буде з аналогічним статусом, як його колеги в західних діаспорах». Далі виступив президент Міжнародної Академії Євразії Є.Є Ширяєв, який привітав конференцію від білоруської діаспори Росії: «Я радий, що українська діаспора має значні успіхи, радий поздоровити українську діаспору з організацією Українського Інституту і цією прекрасною науковою конференцією. Це хороший приклад для білоруської діаспори в Росії. Ми повинні знати свою власну історію, культуру і підтримувати її в наш час. Наша академія в 2000 році буде проводити конгрес і асамблею на Кіпрі. У її програмі будуть питання, пов'язані з 2000 річчям християнства. Ми знаємо, яка була роль України в поширенні християнства серед східних слов'ян, тому я запрошую учених і бажаючих прийняти участь у цьому конгресі. Я бажаю українській діаспорі успіху у сьогоднішній конференції». Привітала конференцію від наукової громадськості столиці України Києва пані Є.Луценко: «Я дуже рада, що вже двічі маю честь прийхати на конференцію. На мою думку, на 99 а може і на усі 100 відсотків того, що відбуваються такі цікаві конференції, належить пану Віктору Ідзьо при сприянні звичайно Українського Історичного Клубу м. Москви, який він організував і очолює. Я бажаю конференції успіхів і передаю привітання від наукової думки столиці України». До конференції звернувся ректор Українського Інституту Я.А. Ваграменко і оголосив, про надання слова Голові УІК, проректору УІ В.С. Ідзьо: «Шановні друзі! Хочу виступити від імені УІК, який я очолюю від самого його заснування ось уже скоро 5 років і зусиллями якого створений Український Інститут, за сприянням нашого члена Ради Я.А. Ваграменка і ректора МДВПУ Ю.Г. Круглова. Якщо б не було такого загального розуміння усіх членів УІК з керівництвом університету, Українського Інституту не було б. Споглядаючи через рік усю, можна уже сказати, історію Українського Інституту, як він починався, як я з питанням його утворення просив з трибуни цього залу Вчену Раду МДВПУ і яка, вислухавши мене, втамувала запит українців Росії і проголосувала за утворення УІ, то в усе це зараз самому важко повірити. Але Український Інститут в Москві сьогодні уже історична реальність. За таких обставин я ще раз хочу подякувати в першу чергу члену Ради УІК Я.А. Ваграменку, який на Раді УІК в Посольстві України в РФ перший висунув в життя ідею про утворення Українського Інституту при МДВПУ. Дякуючи ректору МДВПУ Ю.Г. Круглову і його розумінню нашої проблеми, ми зуміли спільно прийти до думки про необхідність відкриття першого державного науково-освітнього закладу,

Українського Інституту в Москві, для задоволення національних, освітніх та культурних потреб 7-ми мільйонної української громадськості Росії. Усіма нашими діями, без сумніву, керувала як Рада, так і усі члени УІК. Можна стверджувати, що УІК стоїть біля підвалин УІ і усі його члени робили все можливе, покладали усі свої сили на розбудову і утвердження Українського Інституту як державної науково-освітньої інституції, яка могла б на державному рівні задовольняти наукові, освітні і культурні потреби українців в Росії і не тільки в Росії. Я вважаю за необхідне подякувати членам Ради УІК В.В. Клименку, В.Я. Прохоренку, А.А. Мануйленку, П.М. Дуброву, О.Г. Храбану, членам УІК І.В. Скрицькому, В.І. Дудченко, В.Л. Скрицькому, К.Ю. Логінову і другим нашим членам, які робили усе, щоб Український Інститут став хоча би спочатку державною інституцією. Ми звертались до Посольства України в РФ, до державних установ РФ і України і Український Інститут був зареєстрований як державний заклад. У цій роботі приймали участь члени Ради УІК В.Я. Прохоренко, В.В. Клименко, В.Л. Скрицький і інші. Якщо б не натхнення усіх членів УІК, то можна сказати, що мрія про утворення вищого державного науково-освітнього закладу для задоволення потреб українців в Росії, була б ще й досі нездійсненою».

Конференція плідно працювала на протязі трьох днів. Було зачитано приблизно 63 доповіді. Напрацювання конференції будуть опубліковані в II томі Істоико-Філологічного Вісника Українського Інституту. В рамках культурної програми перед учасникам конференції виступив з добіркою козацьких пісень кобзар Іван Михайліченко. У четвертий день, за сприянням Посольства України в РФ, гості конференції відвідали музей і могилу П.Д. Дорошенка. В музеї, серед експонатів, які пов'язані з особою П.Д. Дорошенка були прочитані доповіді про діяльність гетьмана П.Д. Дорошенка. Науковці одностайно зауважили, що мало вивченим є період життя гетьмана як В'ятського воєводи і період його проживання в с. Ярополець. Конференція завершила свою роботу одностайно схваливши пропозицію Секретаріату зібратись на III Міжнародну конференцію "Українське питання в Росії (середина XVII ст. - кінець XX ст.)" в кінці серпня 1999 р. /36.

Досить живою статтею відгукнулася на конференція російська газета «Русский Вестник». Газета вдмітила широке коло учасників міжнародної конференції, які з'їхались до Москви з України (Луцьк, Львів, Київ, Полтава, Івано-Франківськ, США (Нью-Йорк, Нью-Джерсі), Німеччина (Мюнхен), Польщі (Ольштин), українських вчених з територій Росії, зокрема Республіки Татарстан, Башкортостан, Республіки Комі, Кольського Півострова, Примор'я. На конференції було виголошено 60 доповідей і виступів. Пройшла презентация I тому Історико-Філологічного Вісника по матеріалах першої конференції «Українська діаспора Росії». Широкомаштабною була і культура програма. Конференція відмітилв ініціативу невтомного Голови УІК В.Ідзьо, який усе зроб для прекрасного проведення уже ось двох конференцій. Конференція зобов'язалась відновити роботу чеерез рік з темою «Українське питання в Росії середина XVII- кінець XX ст.»/37.

Досить широко відгукнулася про наукову конференці українська преса і зокрема наукові часописи. Зокрема Український Історичний журнал у своїй статті В.Г. Сарбей (псевдонім В.Г. Григоренко) «Українознавчий осередок у Москві розповів про поботу Українського Історичного клубу і його клопоти по улаштуванню вищої освіти в Москві і РФ. В.Г. Сарбей, завідувач наукового відділу Інституту Історії НАН, з 1998 року закордрнний член УІК. Він досить детально висвіттив хід конференції, як історик-професіонал всесторонньо висвітлив усі напрацювання українців Москви, яких очолює такий визначний, на його думку осередок, як Український Історичний Клуб. Як позитив дослідник вімітив вихід об'ємного тому праць попередньої конференції, заохотив своєю статтею науковців на поїздку до Москви на наступню конференцію «Українське питання в Росії- середина XVII-кінець XX ст.»/38.

На першій полосі помістила інформацію про Український Історичний Клуб газета «Історія України». Газета розповіла про наукові, культурологічні освітні доробки УІК

за п'ять років, спонукала співпрацювати з УІК, як з регіональною громадською організацією №7571 усі українські організації світу. Наголосила на усіх аспектах пройшовшої наукової конференції в Москві, яка була присвячена 300 літтям пам'яті гетьмана П.Дорошенка, опублікувала ряд статей, які прозвучали на конференції/39. Трохи по іншому відтворила конференцію газета «Промінь», яка низкою фотографічних матеріалів відтворила увесь хід подій конференції, за якими стояла невтомна праця. ентузіазм усіх членів УІК/40.

Широкомаштабним звітом про II Міжнародну конференцію відмічається стаття в журналі «Слово і Час», який всесторонньо розглянув усі аспекти конференції і заохотив своїх читачів прийняти участь у III міжнародній конференції УІК/41.

Подальші статті намагаються розглянути феномен Українського Історичного Клубу через шляхом інтерв'ю з Головою УІК. Так Івано-Франківська газета «Галичина» з'ясовує зародження УІК, його сьогоденні напрямки роботи, діяльність УІК, як члена Об'єднання українців Росії».Цікавлять «Галичину» і наукові напрацювання УІК/42.

Приблизно проблему піднімає львівська газета «Молода Галичина», яка у своїй статті «Діаспора потерпає від кризи і чекає нашої допомоги» намагається знайти спонсорів для видання в видавництві Логос «Наукового Вісника Українського Історичного Клубу за 1998 рік», висвітлює різносторонні аспекти життя ОУР і його складові частини УІК/43.

Шляхом інтерв'ю львівський кореспондент газети «Високий Замок» С.Кошла теж намагається з'ясувати причини становлення Українського Історичного Клубу м. Москви:Одже, пане Вікторе, як постав УІК:« По всій Росії виникають у 90-х роках українські культурно-освітні товариства. У 1995 році я організував і очолив Український Історичний Клуб у Москві, в 1997 році зареєстрував його, як регіональну громадську організацію №7571.Почалась клопітка робота по залученню широких українських сил Росії до науково-дослідної роботи. Подальше виникла думка організувати і вищий навчальний український заклад, провести Клубом міжнародні наукові конференції/44.

Досить широко роботу Українського Історичного Клубу висвітлює на своїх сторінках газета американських українців «Свобода», як розповідає про усі досягнення УІК за п'ять років його діяльності, закликає світову українську громадськість допомагати науковим та культурологічним стремлінням УІК/45.

Нещодавно, львівська газета «Високий Замок» знову відмітила черговий доробок Українського Історичного Клубу, а зокрема видрук у львівському видавництві «Логос» тому «Наукових Вісників Українського Історичного Клубу».Як відзначає газета, у «Наукових Вісниках» опубліковано дослідницькі праці членів та чільних гостей клубу, науковців, які займаються в галузях української історії та філології.Читачі можуть ознайомитися з публікаціями про Українську державу, переселення українських козаків на Кубань на поч. XIX ст., українську колонізацію Далекосхідного краю Росії, гетьмана П.Дорошенка та кошового отамана К. Гордієнка, а також про символіку М.Шашкевича в українському відродженні, філософію щастя Г.Сковороди - дослідника з Америки водночас члена Ради УІК Богдана Чопика. Праці науковців відрізняє глибина розробки історичних проблем, вони розширюють наші пізнання про минуле нашої держави. Актуальним видається дослідження Віктора Ідзьо «Про роль боярства в Українській державі у XIII ст.». Дослідник відмічає, що хвороба Української держави була всередині самої держави, можновладці то консолідувались на основі загальноукраїнської держави, то через властолюбство губили українську державу. Загалом «Науковий Вісник» дає нам чимало історичної інформації для роздумів про минуле, сучасне та майбутнє України/46.

Дальше про плани на майбутнє Українського Історичного Клубу розповідає львівська газета «За Вільну Україну» статтю «Наукові форуми з проблем українства».Українським Історичним Клубом, Українським Історико-Філологічним Інститутом організовується в столиці РФ. 23-25 серпня наукова конференція

«Українське питання в Росії сер 17 - кінець 20 ст.». До речі такий захід проводиться не вперше. В процесі пленарних та секційних засідань буде досліджуватись історія формування української громади в Росії, її нинішній стан, історія запорізького козацтва. Лаеується видання монографії та з та доповідей. УІК також планує міжнародну конференцію в Варшаві 18-21 жовтня :« Річ Посполита : українці, білоруси, поляки, росіяни, литовці». Науковці з УІК і зокрема Голова УІК Віктор Ідзьо, вважають, що наукові форуми збагатять історичну науку матеріалами про роль і місце світових процесах українства, Української держави/47.

У свої оглядовій статті «Український історичний клуб в Москві», газета українців Америки зауважувала: Український історичний клуб (УІК) організовано 8 квітня 1995 року в українському відділі міської бібліотеки №147 міста Москви. Ініціатором, організатором та першим головою УІК в Москві став випускник нинішнього Прикарпатського університету (м. Івано-Франківськ), учень видатного дослідника української історії, з недавнього часу академіка Української Національної Академії Наук В. В. Грабовецького - Віктор Ідзьо, який тепер працює в Москві викладачем української історії в Українському національному освітньому центрі (УНОЦ). На своєму першому засіданні організаційне ядро уклало статут клубу, обрало голову УІК і Раду.

Клуб не є політичною організацією і ставить за мету науково-просвітницьку діяльність в галузі української історії та історії інших слов'янських народів. Друковані органи УІК - „Український історичний альманах Росії“, «Науковий вісник УІК». Потреба присутності УІК в російському культурному науковому середовищі визріла давно, адже у наукових, освітніх центрах, університетах Москви й усїєї Росії, в Російській Академії Наук зосереджені чималі наукові сили, що давно займаються проблемами слов'янських народів і українського зокрема. Це, наприклад, доктор історичних наук, провідний фахівець Інституту археології РАН Б. Тимощук, в доробку якого є наукові праці „Давні слов'яни на Дністрі“, „Слов'яни Північної Буковини V-IX ст.“, „Давньоруська Буковина“. На першому засіданні доктор Б. Тимощук за участю В. Ідзьо виступив з доповіддю „Поганські святилища давніх слов'ян“. В грудні 1995 року у посольстві України в Росії відбулась презентація його книжки „Східні слов'яни: від общини до міст“, яка отримала першу премію Російської Академії Наук в галузі гуманітарних досліджень.

Варто назвати деякі наукові теми, з якими за останні роки виступили члени нашого клубу: О. Онопенко - Стародавнє населення України за свідченнями Геродота, історія України за свідченнями Велесової книги, О Храбан - Повстання українського народу у 1768-1769 роках, історія та соціологія України, А. Мануйленко - Українське наукове товариство імені Шевченка та ін. На засіданнях клубу, що відбуваються два рази на місяць, з'ясовуються питання слов'янської етногенези, виникнення Київської Русі, формування українського, білоруського і російського народів, численні проблеми, пов'язані з історією, культурою та виникненням української держави, проводяться екскурсії в місця українських першопоселень і шевченківські місця Москви.

Відбулись зустрічі з видатними істориками України, Росії й світу, зокрема з професором Гарвардського університету І. Шевченком, директором архівних надбань Канади доктором Ю. Болотенком, почесним президентом РАН, академіком-істориком Б. О. Рибаким, директором Інституту балканістики і слов'янознавства В. К. Волковим, головою ОУР Руденко-Десняком, завідувачем українського відділу Інституту слов'янознавства Л. Є. Горизон-товим, директором Українського науково-дослідного інституту при Гарвардському університеті Романом Шпорлюком. Гостем УІК був відомий скульптор з Канади А. Молодожанин.

Голова УІК брав участь в зустрічі української діаспори з Президентом України Леонідом Кучмою, у святкуванні Дня незалежності України, який проводив Культурний центр України в Росії. УІК проводить спільні культурні заходи із

посольством України в Росії, з ОУН-Рухом м. Москви, співпрацює з Товариством української культури „Славутич“, Українською бібліотекою м. Москви, сприяє розбудові Українського історико-філологічного інституту, засновником якого він є. УІК у 1997 році провів першу міжнародну конференцію в Москві „Українська діаспора Росії“, яка поклала початок консолідації українських науковців цієї країни. До роботи УІК включились чільні україністи України, Росії й світу. Відбулися презентація документального фільму за матеріалами міжнародної конференції „Українська діаспора Росії“, зустрічі з льотчиком-космонавтом Павлом Поповичем з питань роботи ОУР і розбудови в Росії української вищої освіти, з дочкою визначного українського мовознавця П. Плюща - М. Плющ, яка виступила з доповіддю „Українська інтелігенція в 50-70 роках“, з радником з питань науки і культури посольства України в Росії Є. Сердюком, з заступником голови торгово-економічної місії посольства України в Росії О. Бомбою. На вечір вшанування пам'яті тараса Шевченка почесний член клубу М. Забочень зробив доповідь про Шевченкові „Кобзарі“, виступила народна хорова капеля під керівництвом В. Скопенко. Серед інших імпрез - розповідь заступника голови УІК О. Головка про поїздку до Австрії і Великої Британії, цикл лекцій про поразку Росії у війні проти Чечні, участь у лекторії Центру україністики і білорусистики Московського державного університету і українського відділу Інституту слов'янознавства, участь у балто-слов'янському святі Івана Купала. Гостями клубу були науковий співробітник Інституту історії Національної Академії Наук України Ю Шилів, доктор історичних наук В. Кабузан з Академії Наук Росії, пресовий аташе посольства України В. Козловський та ін. Видано два томи „Наукового вісника УІК“.

Наукова конференція „Українське питання в Росії, середина XVII - кінець XX ст.“ відбудеться 23-25 серпня ц.р. в Культурному центрі України в Москві. Спільно з Центром преси і книги слов'янських народів Варшави проведемо 18-12 жовтня ц. р. наукову конференцію у Варшаві з теми „Річ Посполита: українці, литовці, поляки, росіяни, білоруси“.

З 20 по 24 травня наступного року УІК спільно з клубом української інтелігенції ім. Богдана Лепкого проведе в Івано-Франківському міжнародну наукову конференцію „Українсько-російські взаємини на зламі тисячоліть“. Отже, УІК в Росії - це дієва організація, яка підтримує контакти і співпрацює з усіма організаціями українців Москви і Росії, українськими релігійними установами України та Росії. Докладаються зусилля для встановлення зовнішніх зв'язків із різноманітними історико-науковими та просвітницькими організаціями різних країн. УІК буде намагатися відтворити у Росії кращі традиції української історичної школи, які так дбайливо передаються із покоління у покоління у Львівському, Прикарпатському, Чернівецькому університетах України. Якщо хто хотів би спілкуватися з українцями в столиці Росії, просимо звертатися на адресу: Украинский Исторический Клуб г. Москвы, Россия, 123458, Москва, ул. Таллинская, 20-101. Тел.:7(095) 498-14-52, E-mail: tw@aha.gi eei@huf.gi/48.

Своє враження від конференції висловив її учасник, гість з Івано-Франківська, директор музею Манявський Скит І.Скрипник, який на сторінках Івано-Франківської газети «Галичина» статтею «Українське питання в Росії обговорили на міжнародному рівні» так зауважував з приводу конференції :« Український Історичний Клуб м. Москви, Український Історико-Філологічний Інститут за участю Об'єднання українців Росії, Культурного Центру України в РФ, Посольства України в РФ., провели третю Міжнародну конференцію на тему « Українське питання в Росії середина 17 - кінець XX ст. З доповідями виступили вчені з Москви, Петербурга, Варшави, Німеччини, США, Таджикистану, України :Києва, Львова, Івано-Франківська, Чернівців.В рамках форуму відбулося покладення квітів до пам'ятника Т.Г.Шевченка перед готелем Україна в Москві, тут же пройшло віче, на якому виступив Голова УІК, ректор УІФІ Віктор Ідзьо, гості з Урала, Стефан Паняк, США- О.Кудряшова, Польщі-А.Байцар, Києва - С.Пивовар, Івано-Франківська -І.Скрипник і багато других. На Ваганківському

кладовищі учасники конференції поклали квіти до пам'ятників і могил Гулака-Артемівського, відомого вченого Клименту Квітці (чоловікові Лесі Українки), історика М.Стороженку. На Новодівочому кладовищі учасники конференції відвідали могилу відомого українського історика О.Бодяньського. Приємними були відвідини музею В.Вернадського знаменитого українського вченого, президента АН України (1918-1921). Однак обурення багатьох делегатів форуму, учасників екскурсії, викликав жалюгідний стан палацу гетьмана І.Мазепи. На цій будувлі немає охоронної дошки і тільки назви Хохловська площа, Хохловська вулиця, провулок, Троїцько-Хохловська церква нагадують, що тут колись проживали компактно українці. Досить мовчазним виглядає і український культурний центр... Однак те що тисячі українців проживаючи у Москві незреклися рідної мови, своєї Вітчизни і не зрусифікувалися, все це вселяє оптимізм/49.

Досить своєрідною статтею про наукову конференцію «Українське питання в Росії» відгукнулася Львівська газета Високий Замок і її кореспондент С.Кошля, який узагальнив своє світобачення висловом на науковому форумі голови ОУР Руденка-Деснака: «Особливо хотів би наголосити, що українській громаді в Росії необхідно потужно працювати, щоб улаштувати культурне, освітнє життя українців на всіх теренах Росії з розумінням, що ніхто за них цю роботу не зробить. Українцям у регіонах потрібно працювати приблизно так, як працюють науковці у стінах Українського Історичного Клубу, Українського Історико-Філологічного Інституту. Учаники цієї конференції, наголошує С.Кошля, українці з багатьох країн світу, обговорили тему «Українське питання в Росії середини 17- кінець 20 ст. Конференція стала логічним продовженням двох попередніх, які порушували важливі питання українознавчої справи. Генератором наукових ідей став Український Історичний Клуб м. Москви, зусиллями якого створено український Історико-Філологічний Інститут. Голова Клубу та ректор Інституту, професор В.С.Ідзьо говорить, що вони намагаються утвердити україністику в Росії, яка має задовільняти наукові, культурні та освітні запити української діаспори в Росії., хоча умови в теперішнього сусіда непрості. Як зазначив на конференції голова Уральської асоціації Україністів професор С.Паняк: «Підтримуючи традиції попередників, нові російські демократи не бажають вирішувати українського питання в Росії, роблячи вигляд, що його не існує.» Та ентузіасти, такі як В.Ідзьо, засвітили перші українські досвітні вогні на теренах Росії. Треба зробити наступні кроки, як наголошував гість УІК директор Українського Інституту при Гарвардському університеті- треба вкладати гроші в тих людей, які цікавляться українськими проблемами. Якщо будуть висококваліфіковані кадри з україністики, то в майбутньому вони зможуть вплинути на всі сфери української проблеми в Росії, організувати на більш високому рівні українознавчу справу. Мабуть своєрідним етапом, наголошує С.Кошля, стане 4 Міжнародна конференція, яка присвячена 5-ти літтю УІК на тему « Українська діаспора Росії» і яку УІК проведе в квітні 2000 року. Мова йтиме про історію політичних, наукових, культурних та релігійних взаємин українців та росіян впродовж століть і на сучасному етапі/50.

Досить змістовним і здається єдиним досить точним відчитом про роботу наукової конференції в Москві була стаття опублікована в газеті «Нескорена Нація». Газета помістила також запрошення на наступну конференцію, яка присвячена 5-ти літтю УІК і яка відбудеться 7-8 квітня 2000 року. Що стосується наукової конференції «Українське питання в Росії сер 17- кінець 20 ст.» То Нескорена Нація зауважувала : III міжнародна конференція «Українське питання в Росії сер. XVII- кінець XX ст.», яка з'ясувала становище українців в Російській державі, відбулася 23-25 серпня 1999 р. в приміщенні Культурного Центру України в Москві. Організатори, Український Історичний Клуб м. Москви (УІК) і Український Університет міста Москви (УУМ), ось уже втретє під головуванням Голови Українського Історичного Клубу м. Москви, ректора Українського Університету, професора УУМ, Віктора Святославовича Ідзьо,

проводять науковий форум для українців світу . Ця конференція, як зазначено в її програмі, притягнула до себе широке коло науковців з України (Тернопіль, Львів, Київ, Полтава, Івано-Франківськ, Чернівці, Луганськ, Запоріжжя), США (Нью-Йорк, Нью-Джерсі), Німеччини (Кьолн), Польщі (Варшава), Республіки Білорусь (Мінськ), Республіки Таджикистан (Худжан) . У конференції взяв участь Голова Світового Конгресу Українців, Голова Уральської Асоціації Українців, який також представив українців Тюменської обл. Надійшло поздоровлення в адрес конференції від українських громад Республіки Татарстан (Нижньокамськ), Республіки Башкортостан (Уфа), Республіки Комі (Воркута), Кольського півострова (Мурманськ), Приморського Краю (Владивосток), представники яких через брак грошей не змогли приїхати на конференцію до Москви. Було зачитане привітання від українців Америки, яке прийшло за підписом Б.Чопика.

В конференції взяли участь чільні науковці з провідних наукових установ Москви: Московський державний університет, Російський державний гуманітарний університет, Московський державний відкритий педагогічний університет, Інституту Історії РАН, Інституту Археології РАН, а також чільних міжнародних наукових установ: Національний університет ім. Т.Г. Шевченка (м.Київ), Міжнародної Академії Інформатизації (Нью-Йорк), Центр реабілітації (Нью-Джерсі), Інституту Історії Національної Академії Білорусі(Мінськ). До присутніх звернувся з вступною промовою організатор і головуючий конференції Голова УІК, ректор УІФІ, професор В.С.Ідзьо: «Шановні друзі, ми починаємо III міжнародну конференцію «Українське питання в Росії сер XVII- кінець XX ст.» у цьому прекрасному палаці, про який ми українці Москви, Росії давно мріяли».Третя Міжнародна конференція є логічним продовженням попередніх наукових зусиль українських організацій Москви і передусім Українського Історичного Клубу, Українського Історико-Філологічного Інституту, які я організував і за допомогою моїх друзів, однодумців привів до життя. Завдяки таким нашим зусиллям за непростих умов перебування в Росії нам ось у третє вдається організувати українські наукові форуми в Москві. Наша невтомна справа уже набирає світової поваги, про що може свідчити факт участь у нашій конференції Голови Всесвітнього Конгресу українців пана Аскольда Лозинського. Звичайно, що проблем у нас вистарчає, однак те що на нашу III міжнародну конференцію приїхали гості з України, США, Польщі, Німеччини, Республіки Білорусь, Голова Світового Конгресу Українців, Голова Об'єднання українців Росії, Голова Уральської Асоціації українців, говорить про правильність нашої роботи. Шановні гості ваша підтримка нашим починанням своєчасна, оскільки зараз ми починаємо утверджуватися і ставити перед російською владою питання про необхідність фінансування українських програм із бюджету Російської держави. Третя міжнародна конференція є логічним продовженням першої і другої конференції, які Український Історичний Клуб м. Москви проводив в попередні роки. Ш наша конференція співпала з 8- річницею Відновлення Незалежності Української держави і власне присвячується цій великій даті. Я щиро радий, що і цьогорічна конференція в Москві така представна. Щиро радий вашій участі. Надіюсь що у подальшому ви теж уже з більшою охотою будете приїжджати до української Москви. Слово для привітання було надане гостю президенту Світового Конгресу українців пану Аскольду Лозинському. Шановні науковці, мені дуже примно бути учасником наукового форуму у Москві, який ось у третє проводить для світової української науки Українським Історичним Клубом м. Москви, який очолює професор Віктор Ідзьо. Цілком очевидним є те що зі сторони Світового Конгресу українців такі починання потрібно підтримувати і ми будемо надавати їм всяку підтримку. Радий познайомитися з Українським Історичним Клубом м.Москви, який, як я зрозумів є будителем української наукової думки в Росії. Світовий Конгрес українців буде сприяти налагодженню співпраці з аналогічними українськими організаціями в Америці і світі. Пану Аскольду Лозинському було подаровано два томи Наукового

Вісника Українського Клубу за 1998 рік і 1 том Наукового Вісника за 1997 рік. Даліше слово було надане генеральному директору Культурного Центру України в Москві В.Сергієнку: Шановні учасники конференції, я був гостем II конференції, яка відбувалась в інституті і ось відкривається уже в наших стінах третя конференція, організована Українським ІУніверситетом і Українським Історичним Клубом. Я думаю, що нова справа в Культурному Центрі, очолена її надхненником паном Віктором Ідзьо повинна прижитися. Слід відзначити, В.С. Ідзьо, особисто добре попрацював для її улаштування і надіюсь, що вона пройде успішно. Зичу плідної роботи учасникам конференції і подальших Вам наукових успіхів. Даліше до присутніх звернувся Голова Об'єднання українців Росії пан О. Руденко-Десняк. «Дорогі друзі, я звертаюсь до вас від імені українських громад Росії, звертаюсь до всіх гостей, які беруть участь в нашій роботі і зацікавлені в розбудові української науки в Росії, початки якої заложив Українським Історичним Клубом м. Москви і його Головою Віктор Ідзьо. Я звертаюсь до тих, хто приїхав до нас з далеких міст з-за кордону і віддає час і наукові напрацювання нашій конференції. Ми сьогодні втретє збираємось і це є відзнакою того, що український прошарок в Росії є вагомий і дуже активний, який знає свої потреби, знає свою історичну роль і знає що їй треба розвивати і зберігати українську науку, культуру. Українці в Росії відстоюють свої національні та культурні традиції. Сьогодні ми маємо похвалення діяльності українців на території Росії. Ми повинні зробити усе, щоб національна самосвідомість українців була висока, і усе, щоб українці мали свої науково-дослідницькі заклади в РФ. Зараз у Росії з'являються сили, які розуміють необхідність задоволення національних і культурних потреб українців. Усім цим поки що займатися Український Історичний Клуб, якому ніхто не створював особливих умов, який прагне стати осередком української освіти і науки в Росії. Такі люди у нас уже є, які плачуть українську науку і освіту в Росії, це насамперед пан Віктор Ідзьо. Мені прийшлося би зайняти багато часу, щоб зробити їх перелік, але я хотів би сказати, що дуже багато зробив для розбудови Української науки в Росії Головою Українського Історичного Клубу м. Москви В.С. Ідзьо, активісти УІК. Роль УІК дуже велика, як і його Голови, сьогоднішнього ректора і професора Українського Історико-Філологічного Інституту пана В.С.Ідзьо, завдяки його невтомній праці ми ось уже втретє присутні на наукових конференціях маємо багато усього, чим можемо вже пишатися, це і Історико-Філологічний Вісник, том 1 за 1997 рік і два томи Наукового Вісника Українського Історичного Клубу за 1998 рік. Усі ці надбання повинні прискорити під керівництвом Українського Історичного Клубу розбудову української науки в Росії. З боку ОУР ми зробимо все, навіть неможливе, щоби мати результати по даних конференціях - низку конкретних виданих наукових напрацювань. Дана конференція - це крок до розбудови Української науки в Росії, на чолі якої стоїть Український Історичний Клуб м. Москви, член Об'єднання українців Росії. Я дуже вдячний, що гості з України і інших країн підтримали нашу конференцію, запрошую до роботи спільно з Українським Історичним Клубом розбудовувати українську освіту, науку в Росії. Особливо хотів би наголосити, що українській громаді в Росії необхідно потужно працювати, щоб улаштувати культурне, освітнє життя українців на усіх теренах Росії з розумінням, що ніхто за них цю роботу не зробить. Українцям у регіонах потрібно працювати приблизно так, як працюють науковці у стінах Українського Історичного Клубу. Мені особливо приємно сьогодні сказати про ініціативу Українського Історичного Клубу м. Москви і його невтомного Голову Віктора Ідзьо, який багато зробив для організації I, II і сьогоднішньої III конференції як і взагалі для українства в Росії. На жаль, російським урядом для української освіти та науки в Росії зроблено дуже мало, усе на ініціативі УІК. Будем сподіватись, що за десятиліття Український Історичний Клуб в Росії буде з аналогічним статусом з яким є Українське Історичне Товариство Америки, мати такі самі досягнення, як його колеги в західних діаспорах. Далі слово було надано раднику з питань освіти та

культури Посольства України в РФ Ю. Сердюку, який від імені посольства України в РФ привітав конференцію і відзначив, що дуже приємно, що уже втретє в Москві проводиться наукова конференція, на яку приїхали гості не тільки з України та з регіонів Росії, але й з США, Німеччини, Польщі. Далі він наголосив, що ця наукова конференція для української діаспори Росії, Москви, Українського Історичного Клубу, - визначна подія: «Я розумію, настільки важко було організувати I міжнародну конференцію, настільки важко було організувати II міжнародну конференцію, але мені здається, що це тільки початок. Я бажаю Вам продовжувати цей напрямок на III конференції і дай Бог, щоб усі присутні були гостями і на послідуєчих конференціях. Успіхів Вам у цій нелегкій роботі». Далі слово було надане гостю з України, з національного університету ім. Т.Г.Шевченка С.Пивовару, який відзначив великі досягнення національного університету ім.Т.Г. Шевченка за час Незалежності Української держави у розбудові національної науки і освіти. Звертаючись до роботи Українського Історичного Клубу і Українського Університету м. Москви гість відмітив правильний напрямок роботи цих науково-освітніх закладів, відмітив високі моральні якості Голови УІК і ректора УУМ в розбудові української освіти в Росії, ще більше проявляться у майбутньому. Нам приємно в Києві, що саме тут, в Москві, ви підняли українське питання, це питання необхідно з'ясувати і за це Вам велика подяка. Я бажав, щоби в Українському Історичному Клубі було більше молоді, маючи такого молодого і енергійного голову і ректора ректора пана Віктора Ідзьо, я сподіваюсь, що керівництво буде омолоджуватись, бо ми повинні орієнтуватися на молодь. Успіхів усім у розбудові української науки в Москві». Далі слово від Міжнародної Академії Інформатизації, української діаспори Америки, було надане пані О.Кудряшовій-Чопик(США) «Я рада, що українська діаспора має значні успіхи, рада поздоровити українську діаспору Росії з організацією Українського Історичного Клубу, Українського Університету м.Москви і цією прекрасною науковою конференцією. Це хороший приклад новизни, яка переживає українська діаспора в Росії. Ми українці Америки намагалися не забувати свою власну історію, культуру і підтримувати її в наш час. І таке побажання я передаю Вам усім і зокрема надхненнику цієї нової ідеї професору Віктору Ідзьо. Ми знаємо, що роль українства в Росії велика. Я бажаю українській діаспорі в Росії успіху у сьогоднішній конференції і у подальших ваших стремліннях». Привітав конференцію від наукової громадськості Польщі, від Об'єднання українців в Польщі, Голова Українсько-Польського Товариства пан А.Байцар. Я дуже радий, що в Росії є певні зрушення до українців, я дуже радий що запрошений прийхати на конференцію. На мою думку, на усі 100 відсотків того, що відбулася ця конференція, належить пану професору Віктору Ідзьо при сприятливі звичайно Українського Історичного Клубу м. Москви, і очолюваного ним Українського Історико-Філологічного Інституту, який він організував і очолює. Я бажаю конференції успіхів і передаю привітання від наукової думки столиці Польщі - Варшави. Був би радий, щоб українці Росії хоча б частково могли б задовільняти так свої національні та культурні потреби, як українці Польщі. До конференції звернувся ректор Українського Університету м.Москви, Голова Українського Історичного Клубу, професор УУМ - В.С. Ідзьо: «Шановні друзі! Гості конференції! Хочу виступити від імені УІК, УУМ який я організував і очолюю від самого його заснування, ось уже скоро 5 років і зусиллями якого створений Український Університет міста Москви. Якщо б не було такого загального розуміння усіх членів УІК – вчених Українського Університету міста Москви всього цього не було б. Споглядаючи через майже як п'ять років усю, можна уже сказати, історію нашого доробку, то в усе що зробив УІК в Росії, зараз самому важко повірити. Але те що зроблено мною і моїми друзями-однодумцями, це сьогодні уже історична реальність. За таких обставин я ще раз хочу подякувати в першу чергу членам Ради Клубу, які з розумінням віднеслись до поставленої нашої спільної проблеми, ми зуміли спільно прийти до думки про необхідність, кристалізації Українського Історичного Клубу, Українського

Університету міста Москви, для задоволення національних, освітніх та культурних потреб 7-ми мільйонної української громадськості Росії. Усіма нашими діями, і моїми в тому числі, без сумніву, керувала Рада і усі члени УІК. Можна стверджувати, що УІК стоїть біля підвалин сучасної розбудови української освіти і науки в Росії і усі його члени робили і роблять все можливе, щоб розбудувати і утвердити українську науку в Росії, яка могла б задовольняти наукові, освітні і культурні потреби українців в Росії і не тільки в Росії. Я вважаю за необхідне подякувати членам Ради УІК О.Я.Гордієнку-Головку, Т.С.Петровій, В.Я. Прохоренку, П.М. Дуброво, секретарю О.Г. Храбану, членам УІК І.В. Скрицькому, В.І. Дудченко, В.Л. Скрицькому, К.Ю. Логінову, В.А.Нагорному, С.І.Святодух, І.Я.Смутьському, О.А.Олійник, Т.М.Дудко, Н.А.Тимченко, О.С.Масикевичу, М.С.Забочню і другим нашим членам і науковцям, які робили і роблять усе, щоб українська наука не припиняла своє існування в Росії. Якщо б не натхнення усіх членів УІК, то можна сказати, що мрія про утворення Українського Історико-Філологічного Інституту, закладу для задоволення наукових потреб українців в Росії, була б ще й досі нездійсненою. До конференції з привітанням звернувся директор Центру Україністики і Білорусистики МДУ пан М. Дмитрієв, який високо оцінив роботу очолювано Віктором Ідзьо Клубу і Інституту він побажав подальших творчих успіхів у роботі українських організацій Росії для задоволення національних та культурних потреб українців в Російській Федерації. Від Ради Об'єднання українців Росії, до присутніх звернувся з привітанням Голова Уральської асоціації українців, професор С.Паняк, який відзначив велику роботу професора Віктора Ідзьо у розбудові українських наукових організацій. Російська влада, наголосив промовець, чинячи перепони В.Ідзьо, втрачає шанс бути демократичною, законною, гуманною, а основне багатокультурно. Підтримуючи традиції російської темряви, нові російські демократи небажають вирішувати українського питання в Росії, роблячи вигляд, що його не має. Український Історичний Клуб сміливо взявся, з наукової точки зору, за з'ясування цього складного питання за це велика подяка надхненнику цієї новітньої епопеї пану Віктору Ідзьо. В адрес конференції прозвучали привітання від наукової громадськості Івано-Франківська, яку виголосив директор музею Манявський Скит І.Скрипник, від Історичного музею м. Москви В.Дуров, від Інституту Історії Російської Академії наук В.Кабузан, від науковців Чернівців А.Федорчук, від Українського Історико-Філологічного Інституту, вчений секретар О.Храбан і багато других науковців, державних та громадських діячів України, Росії, Москви...

Конференція плідно працювала на протязі трьох днів. У перший день для учасників конференції та гостей була проведена культурна програма. Гості конференції поклали квіти до пам'ятника Т.Г.Шевченка, побули на місцях поховань визначних українців, зокрема Гулака-Артемівського, чоловіка Лесі Українки, -Квітки, визначного українського історика О.Бодяньського. Відвідали резиденцію українських гетьманів в Москві «палати гетьмана Івана Мазепи», українську церкву XVIII ст. Вечором учасників конференції було запрошено на святковий концерт в Культурному Центрі України в Москві.

У другий і третій дні конференція плідно працювала. Було зачитано приблизно -52 доповіді. Найбільш проблемні, а це: М.С.Забочень «Перший пам'ятник Т.Г.Шевченка в Москві», В.С.Ідзьо «Український Вестник»-політичний рупор українців Петербурга в 1906 році», В.Я.Парохоренко «Историко-социологическая канва украинского вопроса в России», І.Б.Голуб «Мій батько- Антоненко-Давидович», Т.М.Дудко «Довженко і космос», І.Р.Скрипник «Юрій Липа і Росія», О.Г.Храбан «Нові течії в російській історіографії», В.С.Ідзьо «Українські періодичні газети та журнали в Росії в XIX-XX століттях», В.І.Дудченко « Історія та майбутнє України в математичному вимірі», показали високий рівень у досягненні мети конференції. Напрацювання конференції будуть опубліковані в III томі Науково Вісника Українського Історичного Клубу. Науковці одностайно схвалили продовжити у подальшому розгляд складного

«Українського питання в Росії», однак дещо під іншим історичним кутом. У зв'язку з чим учасники конференції схвально віднесли пропозиції керівництва УІК провести конференцію в 8-10 квітня 2000 року на відзначення п'ятилітньої діяльності Українського Історичного Клубу «Українська діаспора Росії сер. XVII ст. - кінець XX ст.» і пообіцяли взяти участь в українському міжнародному науковому форумі в Москві. Конференція завершила свою роботу одностайно схваливши пропозицію Секретаріату зібратись на Міжнародну конференцію "Українська діаспора в Росії (середина XVII ст. - кінець XX ст., яка буде присвячена 5-ти літтю утворення Українського Історичного Клубу" 7-8 квітня 2000 року/ 51.

Така активність УІК незалишилась непоміченою і УГКЦ, представник якої Екзарх Києво-Вишгородський, відмічає серед активно діючих українських організацій в 1999 році Український Історичний Клуб м.Москви, який очолюється членом УГКЦ м. Москви В.Ідзьо/52.

В випущеній монографії В.П.Трощинського, А.А.Шевченко.«Українці в Світі» наголошується, що серед організацій які активно діють в Москві це Український Історичний Клуб, який заснував і очолює Віктор Ідзьо. Серед чисельних заходів, які провів УІК слід відзначити проведені міжнародні наукові конференції :«Українська діаспора Росії» (М.1997), «Запорізьке козацтво і історії, культурі та національній самосвідомості».(М.1998), «Українське питання в Росії» (М.1999). Ці конференції викликають незмінний інтерес російських науковців і приють зближенню поглядів українських та російських вчених у вивченні нашого непростого минулого/53.

Приблизно таку було піднято на конференції українських громадських організацій РФ в кінці 1999 року, на якій Голова УІК Віктор Ідзьо перерд чільними представниками російської влади, гостей з України заявив: Шановні пані та панове, друзі! УІК, який я організував і очолюю ось уже ского відмітити своє 5-ти ліття. За цей час він має уже багато доробків, якими може пишатися. По-перше, УІК є засновником Українського Інституту при МДВПУ, і реорганізатором його в науково-дослідну структуру Українського Університету міста Москви. Однак уся ця реорганізація відбулася за умов нефінансування Інституту Мін. Фіном., Мін. Освіти РФ .Ми неодноразово зверталися з своїми проблемами до мера Москви пана Ю.Лужкова з проханням дати УІК приміщення, профінансувати видання Наукового Вісника УІК, 2-3 оклади для правління.Однак відповіді немає, не дивлячись на те, що чільні науковці Москви підтримали наше звернення. Ні яких результатів не дали звернення до уряду Росії. Не побажала Мерія і встановлення пам'ятної дошки на будинку де проживав академік М.С.Грушевський в Москві. Не допомогло і сприяння Посольства України в РФ. І досі УІК без приміщення. Однак не дивлячись на таку ситуацію, УІК активно працює і налічує 54 члена. Реконструкція Українського Інституту не відхиляє його функціонування у майбутньому. Ми не відхиляємо ідею Українського Інституту, як тільки з'являться фінанси перейдемо до його статутних вимог.Треба бути реалістами, сьогодні на мою думку залишається єдиний розумний вихід - перехід інституту на науково-дослідницьку роботу., який і повинен бути профінансований Російським урядом, а коли фінанси будуть включені Російською державою в повному об'ємі - перейти до статутних норм Українського Інституту, який створений заповзятістю УІК. Зусиллями членів УІК проведено три міжнародні конференції: «Українська діаспора Росії» (М.1997), «Запорізьке козацтво і історії, культурі та національній самосвідомості».(М.1998), «Українське питання в Росії сер. 17- кінець 20 ст.» (М.1999). Маю надію, що в резолюції нашої конференції будуть включенні наші освітні, наукові і культурологічні потреби, які накінець то повинні сприяти задоволенню потреб української діаспори в Росії/54.

Журнал «Перевал», що видається в Івано-Франківську видав вперше наукову працю голови УІК В.Ідзьо « Українська діаспора Росії»/55.

З цього приводу газета Галичина зауважувала, що праця професора Віктора Ідзьо – голови та засновника Українського Історичного Клубу м. Москви, засновника та

ректора Українського державного університету міста Москви, члена Ради Об'єднання українців Росії, автора наукової праці «Українців в Російській державі», вражає тим, що в ній першоджерела з архівів, до яких досі не заглядали українці...»/56.

Закінчуючи далеко неповний огляд преси про діяльність УІК та УУМ за період 1991-2010 та 1995 - 2015 роки..., зауважимо, що УІК та УУМ міста Москви і у подальшому будуть прокладати усі свої зусилля, щоби будити свідомість українців Москви та Росії, про що і зауважує світова преса покликана доносити правду про практичну діяльність Українського Історичного Клубу м. Москви та Українського державного університету міста Москви до української та світової громадськості...

Література:

- 1.Украинская Жизнь. М., 1912-1917.
- 2.Український Кур'єр. М., 1991 №1, с.2.
3. В.Я.Прохоренко.Кровь тут не при чем.Науковий Вісник УІК.М.1988.
- 4.Український Вибір. Травень-червень. №1-2 (11-12), с.4.
- 5.Запорозька Січ. 12 листопада 1996 р., с.6.
- 6.Українська Історична газета Росії. М., 1996, №1, с.1-2.
- 7.Український Вибір. 1997. Січень-лютий. №1-2. (15-16), с.16.
- 8.Нескорена Нація. Видання ОУН в Україні. Травень. 1997. № 9-10 (89-90), с.8.
- 9.Слово і Час. К., 1997. №7, с.69.
- 10.О.Масан. 3 життя українців Москви. «Молодий Буковинець» №60, 6 серпня 1997р.
- 11.Український Вибір. 1977. Березень-квітень. №3-4 (17-18), с.16.
- 12.В.Ілларіонов. Як живеться українцям в Білокам'яній // Наш Край. 1997. №7 (13).1 серпня, с.2.
- 14.Український Вибір. 1977, липень-серпень. №7-8 (21-22), с.11.
- 15.Вечірній Київ. 1997, 21 серпня.
- 16.Український Вибір. Липень-серпень. 1977. №7-8 (21-22),с.4,11
- 17.Л.Таежная.«Украинская диаспора России». Русский Вестник. № 35-36, 1997, с.3.
- 17.«Українці в Москві».За Вільну Україну.2 вересня 1997 року, с.3.
- 18.Є.Луценко. Форум українців у Москві. Освіта України. № 37. 12 вересня 1977, с.2
- 19.Іван Кандиба. Конференція української діаспори Росії». Нескорена Нація. Вересень 1997, №17-18 (97-98), с.7.
- 20.Слово і Час.Київ.1988,№ 2,с.70-71.
- 21.Ваша Газета. №39. 25.09.97.
- 22.А.А. Мануйленко. Наукова Конференція «Українська діаспора Росії». Науковий вісник Українського Історичного Клубу. М., 1977. №3, с.21.
- 23.Слово і Час. Київ.1998, №2,с.72.
- 24.Е. Березнева.Чьи вы хлопцы будете? Или почему запорожские казаки не пишут писем столичному мэру.Труд, 14 января 1988 г., с.4.
- 25.Український Вибір. 1988. Березень-квітень. 1988, с.16, с.12 .
- 26.Українська Мозаїка. №10. 18. июля 1998.
- 27.Українська Мозаїка. №2-10.
- 28.Українська Думка. СУБ. Лондон. 5 травня 1998 р., с.4.
- 29.Наше Слово. Варшава, 16 серпня 1998 р., «3 листів до редакції», с.2.
- 30.Український Квартальник. 1997. №4.
- 31.Свобода 12 липня.1997р.
- 32.Український Історичний Клуб. За Вільну Україну. 15 серпня 1998 року,с.1,4.
- 33.Наукові конференції.Вісник Інституту Досліджень Діаспори.К.1998, рік 5,Ч.1(3), липень,с.7.
34. День. Вівторок, 18 серпня.1998 р,№156,с.2
35. Феномен козацтва обговорювався у Москві». За Вільну Україну.29 жовтня.1998 р.,с.2.
- 36.Науковий Вісник Українського Історичного Клубу.М.1988,№6,с.2-5.
37. «II Международная конференция в Москве. «Запорожское казачество в истории, культуре и национальном самосознании» Русский Вестник.№36-38,1998,с.15.
- 38.В.Г.Григоренко. Українознавчий осередок у Москві». Український Історичний Журнал.К.1999.№1,с.149-151.
- 39.Український Історичний Клуб м. Москви.Історія України,К.1988, №37, жовтень,с.1-3.
- 40.Промінь.липень-грудень 1998 р.с.5.
- 41.«Слово і Час».К.1999, №6, с.71-73.

42. Галичина. 17 листопада 1998 р. №185, с.7.
43. Українці в Москві. Діаспора потерпає від кризи і чекає нашої допомоги. Молода Галичина. №130, субота, 21 листопада, с.2.
44. Шукав він правду у Москві. Високий Замок, тижневий випуск 11-17 грудня 1988, с.9.
45. Українці в Москві. «Свобода», п'ятниця, 21 травня 1999р.
46. «Великі чвари почалися у Руській землі». Високий Замок., вівторок, 25 травня 1999 року, с.5.
47. За Вільну Україну. Наукові форуми з проблем українства. 2 липня 1999 р. , с.9.
48. Український Історичний Клуб у Москві. Свобода. США. П'ятниця, 20 серпня 1999 р., с.11.
49. І.Скрипник. Українське питання в Росії обговорили на міжнародному рівні. Галичина. 10 вересня, 1999 р., с.2.
50. С.Кошля. Досвітні вогні засвітили... Високий Замок. 26 жовтня 1999 року, с.5.
51. III Міжнародна конференція в Москві «українське питання сер. 17- кінець 20 ст.». Нескорена Нація. Листопад 1999, с.7.
52. Василій І.Медвіт, Екзарх Києво-Вишгородський УГКЦ. Перспективи розвитку Української Греко-Католицької Церкви в РФ. Київ 1999, с.6.
53. В.П.Трощинського, А.А.Шевченко. «Українці в Світі». К.1999, с.249.
- Радяться керівники українських організацій. Український Вибір. Листопад-грудень 1999, №3-4, с.8.
54. Радяться керівники українських організацій. Український Вибір. Листопад-грудень 1999, №3-4, с.8.
55. В.Ідзьо. «Українці в Російській державі». Перевал. Івано-Франківськ. 1999, №3, с.
56. Розмаїття тем. Тижневик Галичина. 23 грудня 1999, с.5.

Українська вища освіта в Росії. Українському державному університету міста Москви (1991-2015рр.) – 25 років

Ця наукова праця ознайомить шанувальників української науки та освіти у Російській Федерації (РФ) з проблемами і здобутками та намаганнями українських наукових, освітніх та культурно-громадських сил Москви, організувати в столиці РФ, перший український державний науково-освітній заклад, Український державний університет міста Москви (УУМ) який повинен працювати по державних програмах демократичної РФ на зразок Українського Інституту при Гарвардському Університеті в Америці, Канадського Інституту Українських Студій, Українського Вільного Університету в Німеччині, та інших українських діаспорних науково-освітніх закладів світу...

У даній праці на честь 20-ти літнього ювілею УУМ(1992-2012рр.), зроблений аналіз і приведені усі наявні документи, які висвітлять здобутки та проблеми, які спіткали українську наукову та освітню громадськість при організації такого вкрай необхідного для українців Росії українського державного закладу, який вбачався бути чільним осередком української науки, освіти та культури в Російській Федерації.

Фото 1.Ректор УУМ Т.Муранівський(1992-2000рр.), ректор УУМ В.Ідзьо (2000-2015рр.)

За утворення навчально-наукового І за всю історію в Росії Українського державного університету, взяли ентузіасти та натхненники, науковці, освітяни, громадсько-культурні діячі як Муранівський Т.В., Ідзьо В.С., Овченко Ю.Ф., Шевеленко А.Я., Руденко-Десняк О.О., Кононенко П.П., Білокінь В.А., Окара О.Й., Дороніцин А.А., Нестеренко Р.Ю, Назаренко В.М., Глущенко А.І, Жила Л.І., Кожановський А.Н., Онищук С.В., Кравченко І.Н., Кривенький В.В., Семіряга М.І., Забочень М.С., Масикевич О.С., Прохоренко В.Я, Плющ М.П, Тимощук Б.О, Головка О.Я., Кабузан В.М., Русанова І.П., Храбан О.Г., Мануйленко А.А., Дудченко В.І, Дуброво П.М., Святодух С.І., Логінов К.Ю., Щербина А.О, Кісельов О.Ю., Турчик Д.І. і багато других науковців, освітян та ентузіастів утворення Українського державного Університету у Москві. Всього у списку

“професорсько-преподавательського состава Українського Університету в Москві” (далі УУМ), затвердженого ректором Українського Університету в Москві доктором філософських наук професором Т.В.Муранівським(1991-2000рр.), проректором В.С.Ідзьо(1991-2000рр.), числиться 60 науковців різного напрямку спрямування, які активно включились у роботу по утворенню УУМ. Приблизно такий же список науковців з до бавленням Летюк Г.А, Танюк Л.С, Волков В.К., Овсієнко Ф.Д., Кутковець Т.І., Онищук С.В., Лісевич І.С., знаходимо в списку Оргкомітету Московського територіального об'єднання Руху. Для підтримування своєї діяльності, як наукової установи УУМ було виготовлено бланки “Українського державного університету в Москві” на трьох мовах, аналогічні бланки “Приказ” і на останніх інформаційні довідки УУМ.

Фото 2.Творча зустріч в кабінеті ректора, професора Українського Університету міста Москви(УУМ) з нагоди ХХ-ти ліття УУМ(з Президентом Міжнародної Академії Інформатизації Педагогічних Наук(МАІПН) В.Чопиком(США).

Згідно з останніх, основне завдання Університету це задоволення потреб громадян українського походження та прихильників української культури в освітньому, інтелектуальному та духовному розвитку. Університет здійснює підготовку кадрів з вищою освітою-фахівців гуманітарного, соціологічного, природознавчого і технічного напрямків, а також науково-педагогічних кадрів; - проведення наукових досліджень у сучасних галузях науки і техніки та практичну реалізацію їх результатів; - просвітницькі і соціально-культурні програми, спрямовані на культурний та духовний розвиток української діаспори в Росії; - встановлення і розширення міжнародних зв'язків і співробітництва з Україною і з Українською діаспорою у Канаді, США, Німеччині, Італії, та іншими закордонними партнерами; - видавничу та інформаційну діяльність. У розділі організація навчання вказувалось: - навчання в Університеті проводиться українською, російською та англійською мовами; - +випускники Університету здобувають освіту, відповідно до державних стандартів для університетів з урахуванням міжнародного досвіду; - студентами Університету можуть стати громадяни Російської Федерації та

іноземні громадяни, які мають середню освіту. Зарахування до Університету- за конкурсом. Навчання державне і платне; - Університет готує бакалаврів та магістрів наук; - викладачі Університету- вітчизняні та зарубіжні найвищої кваліфікації. Факультети: українознавства, бізнесу, екології та здоров'я людини, історичний, філологічний, філософський, технічний, художній, інформатики, технології систем. Спеціалізації: українська (мова, історія, культура, етнологія, краєзнавство) міжнаціональні та міждержавні відносини, менеджмент та маркетинг, ноосфера та космонавтика, історія науки і техніки, системний аналіз, реставрація та реконструкція історичних пам'яток, комп'ютерна графіка, гуманітарні та фізико-технічні проблеми цивілізації, народна медицина, педагогічна інформатика. Подальші документи свідчать, що 25 вересня 1992 року була остаточно утверджена Структура УУМ по факультетах, де факультетам: Українознавства, Історичному, Філологічному, Технічному - надавалось пріоритетне значення. У нього входили Кафедри: української мови і літератури; історії та політології; філософії; етнографії та краєзнавства.

Фото 3. Засіданні Вченої Ради УУМ.

Другим по значимості керівництвом УУМ вважався Педагогічний факультет з Кафедрами: педагогіки й психології; історії цивілізацій, релігії і культури; іноземна мова. Наступні меш значущі, на нашу думку, були факультети: економіки, екології і здоров'я людини, технології систем, художній факультет з кафедрами: реставраційним, живопису і малюнку, комп'ютерної графіки. У структурі Українського Університету планувався також Російсько - Український Науково-Дослідницький Інститут (з відділами і лабораторіями по профілю кафедр), Інформаційно-обчислювальний центр, Бібліотека, Канцелярія, Бухгалтерія, Господарський відділ, відділ кадрів, відділ міжнародних зв'язків, Прес-центр. Для підтримання діяльності УУМ був зроблений розрахунок вартості підготовки спеціалістів в УУМ в цінах на 1993 рік. Внаслідок підрахунку виявилось, що на плату викладачам, оренду приміщень, придбання оргтехніки на 100 студентів на один рік необхідно 152 млн. крб. Із вище приведеного документу стає ясно, що таких грошей колектив УУМ взяти ні де не міг, з документів УУМ за 1992 рік теж не видно, щоби УУМ мав якихось Російських, Українських чи інших закордонних

спонсорів, а це значить, що УУМ не міг розпочати своєї роботи. Документація УУМ не засвідчує також ні однієї заяви вступників, які бажали поступати до даного ВУЗу. Таке становище штовхало керівництво УУМ до пошуку спонсорів для своєї подальшої діяльності, оскільки офіційна держава відмовлялася фінансувати УУМ.

Наступний документ свідчить, що керівництво УУМ пішло власне таким шляхом, про це ми дізнаємось із “Положення о Международной Конвенции Украинского Университета в Москве”. Згідно цього положення: “Международная Конвенция УУМ, объединяет участников-членов осуществляющих поддержку деятельности УУМ”. Конвенція знову оповістила про грандіозні плани УУМ, однак і Конвенція учасників, не дала УУМ фінансової підтримки своїм планам і намірам, уся їх грандіозність, приведена нами вище залишалась тільки на паперах за підписом ректора УУМ Т.Муранівського. Розуміючи це ректор УУМ виніс питання Українського Університету, на проходячий в Москві Конгрес Українців Росії, який розпочав свою роботу 23-24 жовтня 1992 року.

Фото 4. Регіональні представники Українського університету міста Москви в кабінеті ректора обговорюють плани науково-освітньої діяльності структур УУМ в Російській Федерації.

Конгрес українців Росії прийняв рішення по питанню Українського Університету в Москві звернутися до Президента і уряду Росії і вирішив просити останній надати допомогу для втамування запитів громадян українського походження. Тут же на з'їзді було заявлено, що ідею УУМ підтримує Міністерство Освіти РФ. Доповідь ректора про проблеми УУМ на конгресі українців Росії дало можливість останньому звернутися також до шанувальників української культури в Росії. У своєму зверненні ректор УУМ Т.Муранівський 10.11.1992 року писав: “До українців та шанувальників української культури в Росії: “Дорогі співвітчизники! Відчуваючи Ваш великий потяг до всього того, що має додати Вам змоги відчувати себе носіями української культури і самосвідомості, повідомляємо Вас, що українською громадою в Москві щойно створено незалежний Український Університет, центр освіти і культури українців Росії. Маємо намір розбудувати заклад, від якого розпочнеться українська школа, українська наукова

думка на російському терені. В багатьох осередках і товариствах на теренах Російської Федерації спостерігаються пожвавлення культурно-освітнього життя... Ми отримуємо листи з різних регіонів Росії з проханням розпочати підготовку українських кадрів для Росії... Потрібні кошти, для обладнання учбових приміщень, для того, щоб уже у 1993 році розпочати платне навчання.

Комплектування контингенту студентів в значній мірі залежить від фінансової підтримки з боку зацікавлених підприємств і установ. Ваша фінансова підтримка в значній мірі дозволить своєчасно розпочати цю велику справу на благо українців Росії”.

Однак українська діаспора Росії не відізвалась на просьбу ректора УУМ, і керівництво УУМ вирішило звернутися за допомогою до державних структур Російської і Української держави. Із архівів УУМ нам відоме звернення ректора УУМ Т.Муранівського до Президента України Л.Кравчука: “Високоповажний Леоніде Макаровичу! Ректорат, професорсько-викладацький склад та науковці Українського Університету в Москві, який недавно створено, як незалежний науково-дослідницький заклад для українців Росії звертається до Вас з надією знайти підтримку та допомогу у розбудові навчально-наукової та культурно-виховної роботи. Здобуття нашою ненькою Україною повної державної незалежності стало могутнім стимулом для зростання національної самосвідомості, почуття власної гідності українського населення серед нашої громади. Ми готові взяти посильну участь по піднесенні своєї нації та сприяти розвитку Української держави до того рівня, який вона по праву має займати в історії та світовій цивілізації. Вже сама наявність у Москві Українського Університету важливий чинник піднесення та зміцнення авторитету України й українців, нашої мови, культури серед росіян та народів усього світу. Зараз ми потребуємо відповідних коштів для створення матеріальної бази УУМ. Хотілось би також, щоб українським дітям не треба було платити гроші за вивчення рідної мови, літератури та історії. Ми будемо дуже вдячні Вам, Леоніде Макаровичу, якщо Ви знайдете можливість, щоб надати Українському Університетові фінансову та матеріальну допомогу. Запрошуємо Вас стати офіційним опікуном Українського Університету в Москві, та сприяти його перетворенню у міжнароду інституцію російсько-українських відносин. Ректор Тарас Муранівський”.

Очевидно внаслідок звернення до президента України Л.Кравчука, лист ректора УУМ Т.Муранівського було переадресовано до міністра вищої середньої спеціальної освіти Української держави, який в свою чергу звернувся до Замісника голови уряду РФ Салтикова Б.А.: “Уважаемый Борис Георгиевич! Ко мне обратилась большая группа представителей украинской общественности в Москве с просьбой поддержать идею создания в Москве украинского университета. Провозглашенные Россией принципы национальной политики, основанные на уважении прав и свобод человека, а также положения Закона Российской Федерации об образовании, о праве национальных меньшинств на удовлетворение их национально-культурных потребностей в образовании, позволяют надеяться на то, что Правительство России решит этот вопрос положительно. Со своей стороны Правительство Украины горячо приветствует это начинание украинской интеллигенции в Москве и готово оказать необходимую помощь в становлении и развитии украинского университета. Мы уверены, что украинский университет в Москве сыграет большую роль в развитии и укреплении культурных связей между двумя братскими народами, активизирует участие украинцев, проживающих в России, в возрождении многонациональной культуры РФ”.

Лист Міністра вищої і середньої спеціальної освіти Української республіки до Федерації по національній політиці: “Обращаюсь к Вам от украинской общественности рассмотреть вопрос о выделении Российско-украинскому государственному университету помещений для организации учебного процесса. Госкомитету РФ по национальной политике с участием Комитета по высшей школе Миннауки РФ, Мин. экономики РФ и Мин. юста РФ рассмотреть вопросы, связанные с организацией и деятельностью Российско-украинского государственного университета. С.М. Шахрай”.

В цей же час до Голови Державного Комітету РФ по національній політиці Тішкова В.А., звернулись представники української громадськості Росії, з проською підтримати ідею створення в Москві національного вищого учбового закладу-українського університету: “Среди национальных меньшин РФ украинская диаспора едва ли не самая крупная. Свыше 7 млн. украинцев проживает в России, из них полмиллиона в Московском регионе... Обретение нашей исторической Родиной Украиной государственной самостоятельности, явилось стимулом возрождения среди украинцев национального самосознания и чувства национального достоинства... Однако удовлетворение национально-культурных потребностей украинцев в России оставляет желать лучшего. Одно из важных мер в этом направлении представители украинской общественности в Москве считают создание украинского университета, который мог бы стать центром национально-культурной жизни украинцев в России. Мы считаем, что это будет небольшой вуз, бюджетное финансирование которого рассчитано на 300 человек в год. Университет будет вести обучение по специальностям: украинской истории, литературе, языке. Украинский Университет обращается с просьбой, поддержать идею создания в Москве высшего учебного заведения с научно-исследовательским институтом... Среди национальных меньшинств России украинская диаспора едва ли не самая крупная - свыше 7 млн. чел., в том числе около миллиона в Московском регионе. Украинцы вносят существенный вклад в развитие экономики, науки, культуры России. Однако удовлетворение их национально-культурных потребностей оставляет желать лучшего. С целью сохранения национальных традиций среди украинцев России, изучения ими родного языка, литературы, истории, по предложению группы ученых, педагогов и специалистов украинского происхождения в июле 1992 года Моссовет зарегистрировал Украинский Университет в Москве, как негосударственное учебное заведение... Научная программа которого будет направлена на решение проблем развития межнациональных отношений, тесного сотрудничества Украины и России с учетом духовной близости, единства культурно-исторических традиций, двух братских народов. Поэтому считаю, что необходимо дальнейшее развитие вуза... Этот университет будет небольшим вузом, бюджетное финансирование которого рассчитано на прием около 250 студентов... Убежден, что деятельность университета будет способствовать возрастанию роли украинцев в развитии Российского многонационального государства”.

Із документів УУМ дізнаємось, що зовсім скоро керівництво УУМ, ректор Т.В.Муранівський, проректор В.С.Ідзьо, отримало Проект від “Правительства Российской Федерации” за підписом Заступника голови Уряду РФ С.М. Шахрая, у якому наголошувалось: “1.В целях развития... и углубления научных исследований по межнациональным отношениям, создать в Москве Российско-украинский государственный университет Государственного Комитета Российской Федерации по национальной политике. 2.Госкомимуществу Российской Федерации и правительству Москвы, управлению образования разработать программы для преподавания украинской истории, литературы, языка, культуры, искусства, этнографии, а также обеспечивать подготовку молодежи, особенно украинского происхождения по указанным дисциплинам”. Заст. Голови Уряду РФ Салтикова Б.А.

В цей же час, внаслідок звернення ректора УУМ Т.В. Муранівського до президента України Л. Кравчука, з питання налагодження взаємовідносин, в УУМ звернувся Центр Міжнародних зв'язків Інституту українознавства Київського університету ім. Т.Г. Шевченка, який розповів про діяльність, запропонував обмін науковою, методичною та художньою літературою. В цей же час ректора УУМ було запрошено на міжнародну наукову конференцію, яку проводив Інститут Українознавства Київського університету “Роль вищих навчальних закладів (інститутів) у розвитку українознавства”. Звернення до ректора УУМ Центру Міжнародних зв'язків Інституту українознавства Київського університету ім. Т.Г. Шевченка, як і звертання міністра Української держави очевидно і заставило уряд РФ намагатися вирішувати питання УУМ. Отримавши повідомлення про

розгляд в уряді РФ питання по УУМ, ректор УУМ Т. Муранівський звернувся для вирішення питання фінансування і визнання УУМ, до найвищих структур Російської влади, на ім'я Заступника Голови Уряду Російської Федерації, Голови Державного Комітету Російської Федерації по національній політиці С.М. Шахрая, у якому розказав про свої бачення розвитку УУМ в Російській Федерації і питання фінансування Російською державою УУМ: "Создание Российско-Украинского университета, который зарегистрирован в 1992 году в качестве независимой общественной организации как Украинский Университет в Москве, вокруг которого сконцентрировались учёные, профессора, преподаватели по разным направлениям исследовательской работы, нуждается в финансовой поддержке Российского государства. Создание Университета будет служить укреплению и развитию всесторонних связей двух братских народов и государств", наголошував ректор УУМ у першому зверненні до С.М. Шахрая. Реакція уряду очевидно була доброзичлива, що дозволило ректору УУМ 11.11.92 року у друге звернутися з листом на ім'я заступника Голови уряду, голови Державного Комітету Російської держави за сприянням: "...университет станет важным для развития экономики, науки и образования России... Просим поддержать наше обращение в Правительство России по этому вопросу".

Аналогічне звернення було направлено і заступнику Заступнику Голови Уряду Салтыкову Б.Г., від якого українська громадськість Москви отримала відповідь: "Правительство Российской Федерации:

1. В целях развития многонациональной культуры народов России создать Украинский университет в Москве, Министерству науки высшей школы и технической политики РФ приступит к реализации проекта.

2. Госкомимуществу РФ и правительству Москвы рассмотреть вопрос о выделении финансов Украинскому университету в Москве для организации учебного процесса.

3. Комитету по высшей школе Миннауки РФ, Минфина РФ, Минюста РФ, рассмотреть вопросы, связанные с организацией и деятельностью Украинского университета в Москве". Зам. Пред. Правительсва РФ. Б.Салтыков.

В цей же час певне зацікавлення діяльністю УУМ було виявлено українською діаспорою Америки, яка запросила до себе ректора Т.Муранівського і останній виступив перед українськими американцями з таким зверненням: "До всіх українців та шанувальників української культури в Америці. Високоповажні панове! Засвідчуючи нашу велику пошану українській громадскості в Америці, повідомляємо Вам, що українською діаспорою щойно створено незалежний незалежний Український університет у Москві, центр освіти і культури для українців, яких налічується у Росії 10 мільйонів. Маємо намір розбудувати заклад, від якого розпочнеться українська школа, українська наукова думка... у Росії. Нам відомо, про сприяння та вашу допомогу при становленні Київсько-Могилянської Академії... Маємо надію на допомогу з Вашого боку Українському Університетові в Москві, для якого стартові умови дещо складніші. Така допомога буде відзнакою всесвітнього українського єднання. Потрібні значні кошти... для налагодження роботи УУМ. Будемо дуже вдячні Вам за кожний практичний крок, що Ви воздасте у відповідь на це наше звернення..."

Однак фінансової та матеріальної допомоги на адресу УУМ і його рахунів в банку не послідувало, і тому керівництво УУМ розпочало власну господарсько-підприємницьку діяльність з метою здобуття фінансів для свого функціонування. Із архіву УУМ нам відомі ряд угод заключених Ректором УУМ Т.В. Муранівським, зокрема з генеральним директором АО "Мідія" А.С. Аброскіним, згідно якого АО "Мідія" представляє інтереси УУМ в третіх країнах, проводить набір на підготовче відділення УУМ з метою у подальшому їх поступлення в вузи СНД. УУМ з своєї сторони зобов'язувався приймати і навчати російській мові і спеціальним дисциплінам іноземних громадян на підготовчому відділенні університету. Фінансові стосунки у документі договору конкретно не вказувались, однак: "В рамках действия настоящего соглашения стороны согласовывают смету затрат и подписывают протокол о договорной цене, являющейся

неотемлемой частью соглашения. Претензии сторон друг к другу в случае нарушения настоящего соглашения предъявляются в установленном законодательством порядке". Що стосується зацікавлення набором студентів на підготовчий факультет УУМ із країн Азії і Африки, то ректором УУМ Т.В. Муранівським була видана "Довіреність" громадянину Сирійської республіки Баракат Ахмеду, який уповноважувався заключати контракти пов'язаних з організацією навчання іноземних студентів на підготовчому факультеті при УУМ. Зі своєї сторони УУМ зобов'язувався забезпечити навчання абітурієнтів російській мові на необхідному рівні можливостей поступу цих абітурієнтів у вузи СНД. В період навчання УУМ зобов'язувався забезпечити абітурієнтів місцями в гуртожитку. Однак, як свідчать подальші документи даліше заключення договорів не пішло, оскільки УУМ не зумів налагодити своїх навчальних структур, за браком необхідних для такого ведення фінансів, і небажання держави фінансувати діяльність УУМ. В архівах УУМ і ще ряд угод і договорів, які засвідчують, що ректорат УУМ намагався за для налагодження своєї діяльності підключати російських підприємців, спонсорів, окрім них економічні і підприємчі сили з українських діаспор США, Канади, Німеччини, у зв'язку з чим відряджав туди своїх представників, уповноважував культурних і громадських діячів вести переговори з підприємцями в тому числі з українськими США, Канади, Німеччини. Підтвержуючим чинником наших висновків є посвідчення видане УУМ канд. іст. наук п.Кравченко І, яке уповноважувало останнього узгоджувати стосунки між УУМ та його партнерами (зкладами діячами) в Америці у справі співпраці з УУМ. Посвідчення УУМ, є таким же підтверджуючим фактом бажання Ректорату УУМ отримати фінансову допомогу на організацію діяльності УУМ і звернення ректора УУМ до Української діаспори Америки. В цей же час досить всесторонньо вивіреном, і це, на нашу думку, є вершиною чи найбільшим надбанням, на жаль так і не реалізованої діяльності УУМ, є Договір про спільну діяльність Українського державного Університету в Москві (РФ) та Українського Вільного Університету в Мюнхені (ФРН). Приведемо весь договір повністю, так як він і у подальшому зможе служити дорогою доказом для заключення і реалізації конкретних договорів Української діаспори Росії з своїми українськими і Західно-Європейськими та Американськими партнерами: Незалежний Університет у Москві (далі УУМ) іменем ректора-професора, доктора Т.В.Муранівського на Український Вільний Університет в Німеччині (далі УВУ) іменем ректора-професора, доктора Т.Б.Цюцюри, прагнучи удосконалити вищу освіту української діаспори, сприяючи формуванню нової гуманітарної культури на синтезі світових та національних цінностей, підписали цей договір з метою об'єднання зусиль по підготовці бакалаврів, магістрів та докторів у галузях гуманітарних, суспільних, природничих і технічних наук та по розбудові спільної діяльності у навчальній та науковій сферах.

І. Предмет Договору.

1.1.УВУ буде сприяти налагодженню міжнародних контактів УУМ з навчальними та науково-дослідними установами Німеччини та інших країн у галузі вищої освіти.

1.2. УУМ надає

можливість УВУ розмістити свою бібліотеку у приміщенні бібліотеки УУМ, як її автономної частини, включаючи відділ інформації на машинних носіях з електронною поштою. Викладачі, наукові співробітники та студенти УУМ будуть мати можливість працювати у бібліотеці УВУ.

1.3.УВУ забезпечить пріоритет у прийомі на навчання та на проходження виробничої практики студентів та випускників УУМ, які матимуть відповідні рекомендації Вченої Ради УУМ.

1.4.Викладачі УВУ будуть читати окремі спецкурси на факультетах УУМ по запрошенню його керівництва.

1.5.При необхідності УУМ та УВУ відкривають згідно окремої угоди спільні факультети для української діаспори.

1.6. У дипломах випускників УУМ буде зроблено відповідний запис, що вони

паралельно закінчили УВУ, а в дипломах випускників УВУ - відповідний запис про закінчення УУМ.

1.7.УУМ бере на себе організацію підготовчих курсів з української та російської мови для осіб рекомендованих УВУ.

1.8.3 боку УВУ буде передбачено заохочення кращих студентів УУМ, які проявили значні успіхи в галузях спеціалізації УВУ.

1.9.УВУ надає право УУМ відкрити свій субрахунок відповідно чинного законодавства.

1.10.УУМ зобов'язується надати УВУ приміщення для навчання та адміністративних потреб. Порядок розміщення та використання будуть регламентуватися спеціальною угодою.

1.11.УВУ за рахунок орендної платні за надані приміщення здійснює фінансове та організаційне забезпечення стажування викладачів та аспірантів у Німеччині та надає допомогу в обладнанні довідково-бібліографічної служби бібліотеки.

1.12.УУМ надає УВУ за окрему платню гуртожиток для його студентів. Таке ж зобов'язання бере на себе УВУ відносно студентів УУМ.

1.13.УУМ допомагає викладачам та студентам УВУ, що перебуватимуть у Москві в користуванні гарантованою їдальнею. Таке ж зобов'язання бере на себе УВУ.

1.14. Для налагодження більш щільної координації зусиль у науково-педагогічній діяльності, виробленні спільних учбових планів та програм ректор УВУ Т.Б.Цюцюра включається до Вченої ради УУМ, а ректор УУМ Т.В.Муранівський включається до Сенату УВУ.

1.15.УУМ та УВУ утворюють об'єднану групу по вивченню можливостей для заснування єдиної системи освіти для світової української діаспори.

2. Форс Мажор.

2.1.Договір у цілому або його окремі пункти можуть бути припинені, якщо виникнуть обставини непередбаченої сили. Ці обставини можуть бути зв'язані з неможливістю фінансувати сторонами передбаченими у договорі витрат, зміною і правом власності, зовнішніми відносно договірних сторін заборонами або обмеженнями.

3.Надбання сили та припинення сили договору.

3.1.Договір набирає силу з дня його підписання. З цього дня сторони беруть на себе зобов'язання по забезпеченню цілковитого виконання пунктів договору, за винятком тих, що базуються на спеціальних угодах.

4.1.Чинність договору може бути припинена у разі взаємної згоди сторін: через невиконання, неповне виконання, або у випадку неможливості виконання однією з сторін зобов'язань; з огляду на закінчення строку дії цього договору. Виплату неустойки цим договором не передбачено. Додаткові пункти, які повинні визначатися спеціальними угодами після підписання договору є такі:

1.Угода про створення субрахунку УУМ на поточному рахунку УВУ(п.1.9).

2.Фінансування за рахунок орендної платні(п.1.11).

3.Порядок надання приміщень для навчальних та адміністративних потреб (п.1.10)

4.Угоди про створення спільних факультетів (п.1.5).

5.Статут бібліотеки(п.1.2).

6.Положення про диплом по закінченні УВУ-УУМ (п.1.6).

7.Умови організації мовних курсів(п.1.6).

8.Положення про об'єднану групу по утворенню світової системи освіти для української діаспори(1.15).

9.Угоди про обмін студентами та викладачами(п.1.15).

10.Спільні учбові плани та програми(п.1.15).

За УУМ договір підписав ректор Т.В.Муранівський, за УВУ ректор Т.Б.Цюцюра.

Сьогодні Український Університет має аналогічні договори з Інститутом Українознавства Міністерства науки та освіти України, який очолює академік

П.П.Кононенко (Київ.Україна), Українським Інститутом при Гарвардському університеті, який очолює Р.Шпорлюк і в літній інститут УУМ відправляє своїх кращих студентів, аспірантів. (Гарвард. США), Ставропігіївським Університетом, ректор Р.Мокрик (Львів.Україна), та з Львівською спеціалізованою загальноосвітньою школою з поглибленням вивчення англійської мови №56, яку очолює Г.В.Лопушанська (Львів. Україна).

В цей же час на хвилі ентузіазму розвитку діяльності УУМ група російських громадян-українців взяла на себе ініціативу по заснуванню Української Комунікаційної Асоціації (УКА) з міжнародним статусом, яка збиралась обслуговувати українську діаспору усього світу, маючи мережу відділень і корпунктів. Члени й науковці з УУМ активно підтримали діяльність УКА. В перспективі УКА окрім ретрансляції і радіо-телепередач з України і трансляції своїх програм, дасть можливість налагодити особисті стосунки поміж українськими громадянами та окремими громадянами різних країн континентів з допомогою радіо-телемостів. Передбачається, що утримуватися комунікаційна система зможе не тільки за рахунок добровільних внесків, але й за рахунок комерційних підприємств, які будуть засновувати УКА, а також прибутків від надання інформаційно-рекламних та зв'язкових послуг. Необхідність утворення і активної діяльності УКА пов'язувалось необхідністю у зв'язку з здобуттям Україною незалежності і піднесенням національної самосвідомості серед українців, зокрема серед українців діаспори. Задовольнити культурно-національний і інформаційний попит, дійти до кожного українця, і підтримати почуття сім'ї єдиної, можливо ефективно тільки з допомогою сучасних засобів зв'язку. В цей же час налагодження роботи Української Комунікаційної Асоціації підтримав Інституту Інформатизації освіти Міністерства загальної і вищої професійної освіти, та президія Академії Інформатизації освіти, які у своєму напрацюванні "Электронная информационная среда для украинцев России" відобразив своє світобачення розвитку програм УКА. На його думку: "Осуществляемая в России государственная политика гармонизации межнациональных отношений, поддержки национальных традиций, в том числе и многочисленных слоев граждан России украинского происхождения предполагает решение проблем украинской диаспоры России, информационными услугами, отвечающими национальным интересам украинцев проживающих на территории РФ. Такая информация может включать: - материалы украинских переодических изданий, исторических и этнографических разработок; - сведения о культурной жизни украинской диаспоры в России и обзовательной деятельности центров украинистики; - материалы о деятельности и жизни украинской диаспоры в различных странах мира; - информацию отражающую экономические интересы украинцев в России; - сведения о культурной работе, организуемой украинцами в регионах о проведении различных фестивалей, творческих мероприятий, выставок, к которым могут проявлять интерес граждане украинского происхождения; - материалы, отражающие экономические и культурное сотрудничество, контакты в области образования между Россией и Украиной. Для формування інформації, наголошував ректор Т.В.Муранівський "должны быть привлечены разнообразные отечественные культурные фонды и кадры украинистов, которыми располагает Россия, при этом существенную роль может сыграть Объединение украинцев России, Украинский Исторический Клуб г. Москвы. Постоянными источниками информации о жизни как украинской диаспоры в России, так и украинцев зарубежом, располагает Украинский культурный центр в Москве, будут использованы также возможности получения информации из культурных центров Украины. Предполагается использование радио и телевидения, а также действующего канала "ТВ-ИНФОРМ", которая через информационную спутниковую сеть, ориентированную на граждан России украинского происхождения... сможет обслуживать духовно-информационные запросы Российских граждан украинского происхождения, и жителей заинтересованных в поддержании культурных связей с Украиной. Институт информатизации образования (ИНИНФО), готов выступить

гарантом осуществления данного проекта для Украинского Университета г.Москвы". У підсумок вище приведених документів і фактів про діяльність Українського Університету у Москві та його керівництва ретора Т.В.Муранівського та проректора В.С.Ідзьо, (1992-2000 роки) наголосимо, що розпочата з великим натхненням, могутнім українським бажанням праця по улаштуванню в Російській державі Українського державного Університету зазнала краху по наступних причинах: "Не дивлячись, на те, що за справу взялась висококваліфікована українська професура Росії, яка до певної міри знала структуру російського суспільства і наукового в тому числі, усі бюрократичні тонкощі російської влади, однак вона не врахувала дуже суттєвого моменту, що Росія у кінці 80 на початку 90 років, та на початку XXI століття, тобто у час створення УУМ не мала досвіду і бажання фінансування українських державних вищих і середньо-спеціальних закладів. Завжди бачить в розвитку останніх якусь крамолу. Сума фактів дає право наголосити, що у 90-ті роки у час пробудження української ідеї у Росії, у час коли українці на кінець то відчували себе українцями, вони думали, що нові демократичні віяння отримають сприяння у розвитку діяльності українських вчених по улаштуванню української освіти в Росії (СРСР). Однак в Росії уся освіта була під міцним контролем," неконтрольованих державою, так званих Українських державних університетів Росія у цей час не знала.

Фото 5. Буденна робота колективу УУМ під керівництвом ректора доктора історичних наук, професора академіка Міжнародної Академії Наук Євразії В.Ідзьо

Якщо поглянути на історію розвитку освіти цієї держави, то фактично у продовж усієї своєї історії ми не споглядаємо взагалі будь-якого розвитку української освіти, культури, фінансування українських громадських організацій за рахунок російської казни. У Росії взагалі не було ніякої вільної та державної освіти. Щось незалежно-державне, поза межами контролю Російської держави завжди лягало останню, особливо українське, і якщо дана навчальна структура виходила з під контролю самостійно на міжнародну арену, заключала договори з закордонними аналогічними чинниками, особливо з німецькими чи американськими установами, то без сумніву закрістилися у своєму

мисленні російські чиновники, робили усе, про що наголошувалось згідно документів вище, щоби така установа або стала як державна, або повністю припинила своє існування. Звичайно, що така науково-дослідницька установа, тим паче українська у РФ, на нашу думку, була приречена на загибель, що й показав терор ФСБ у 2006 та 2007 роках...

Влада свідомо душила весь історичний час функціонування Український Університет...

Як бачимо із приведених документів, ні один захід по розгортанню економічної, культурної та наукової діяльності УУМ, за період з 1992 по 2007 роки ні одне звернення про фінансування УУМ з боку РФ і збоку уже Незалежної України не були підтримані державними установами.

Із усіх так званих декларативних спонсорів, у УУМ не було ні одного, як це ми бачимо із документів, які би намагалися допомогти налагодженню УУМ навчально-дослідницького процесу, за те провокаторів типу І.Шишова та В.Нагорного та інших... за період 1992 – 2007 років було багато, яких тільки “бандерівців не приїжджало з провокаціями з Львова та інших міст...?, наприклад Я.Гелктій”?

Нерозуміння цієї складної проблеми привело до припинення діяльності так чинно організованої і з запалом розвернутої широкомасштабної міжнародної діяльності УУМ...

Сукупність фактів, дає підстави зробити висновок, що радянська перебудовча влада і змінивши її на початку 90 років “російська демократія” за період 1992-2012 роки не вирішила освітнього та наукового питання українців в Росії.

Українське освітнє та наукове питання в Росії залишається відкритим і сьогодні в 2012 році.

Сума фактів дає підстави робити висновок, що як і перебудовча епоха СРСР, так і утворена на її підвалинах і надбаннях Російська Федерація у першій чверті ХХІ століття свого існування не вирішували і не намагалися вирішити українське освітнє питання в Росії.

Навпаки, опираючись на репресивні органи і напрацьовані віками інстинкти великодержавного шовінізму, терору щодо українців, офіційна російська влада за період 1992-2012 років свідомо гальмувала розбудову українських наукових та освітніх закладів в Росії, що застало українських ентузіастів в 2012 році призупинити роботу по улаштуванню вищої освіти для українців в Москві, по неможливості протистояння з реакційною владою Росії і її репресивними органами. Треба наголосити, що до цього долучились і українські державні та силові структури...

За період 1992-2000 років керівництво Українського Університету м.Москви в особах ретора, професора Т.В.Муранівського та першого проректора, доцента В.С.Ідзьо зосередились на “вибиванні фінансового забезпечення для діяльності університету в російській владі”. Однак потерпівши фіаско у 2000 році, Український Університет м.Москви переходить на науково-дослідну роботу в Москві в Росії. З цього часу УУМ підсилює Український Історичний Клуб м. Москви(УІК). За таких обставин з травня 2000 року всі раніше утворені українські науков-освітні заклади об'єднуються навколо реорганізованого Українського Університету, ректором і професором якого Вчена Рада УУМ, обирає першого проректора УУМ, голову Українського Історичного Клубу, члена Ради об'єднання українців Росії, почесного члена української громади “Вербиченька (Республіка Татарстан), члена ради міжнародної організації “Україна і світове українсьво”- Віктора Святославовича Ідзьо.

З цього часу розпочинається активна науково-дослідна та видавнича діяльність УУМ. В 2001 році виходить I Том Наукового Вісника УУМ, М.2001, під егідою УУМ в 2001 році проводиться наукова конференція присвячена Х річниці відновлення незалежності України “Українська діаспора в Росії”. В 2002 році колектив Українського Університету під керівництвом ректора, професора Віктора Ідзьо видає II том Наукового Вісника Українського Університету.

Таким чином з 2000 року УУМ розгортає більш ширше науково-дослідну та

видавничу роботу, якій новий ректор, професор УУМ В.С.Ідзьо надає пріоритетне значення.

УУМ проводить ряд наукових конференцій: “Кельтська цивілізація на території України”(Львів 2002), “Українсько-Російські відносини на зламі тисячоліть” (Івано-Франківськ 2002), “Українська діаспора в Росії” яка присвячується 10-ти літній діяльності 1992-2002 Українського Університету м.Москви.

Безсумніву що найбільшою подією в науково-громадському житті Москви є те, що всі науково-дослідні і навчальні організації в Росії в кінці 2000 року кристалізувались в одну українську науково-дослідну та освітню установу, яка, згідно реєстрації у 1992 році, носить назву “Український Університет в Москві”. За таких обставин ректор УУМ, професор Віктор Ідзьо виніс проблему розбудови діяльності Українського Університету на Наукову конференцію Міністерств освіти України та РФ, Міністерств закордонних справ України та РФ, яка проходила в березні 2002 року в культурному Центрі України в Москві, де отримав “розуміння проблеми необхідності надати фінансову і кадрову допомогу в розбудові українського науково-освітнього життя в РФ”.

В квітні 2002 року проблема розвитку в РФ Українського Університету була винесена вже делегатом від Москви, членом Ради Об'єднання українців Росії Віктором Святославовичем Ідзьо на Конгресі Об'єднання українців в Росії на якому були присутні віце-прем'єри України та Росії В.Матвійєноко та В.Семеновенко, міністри Національностей РФ та України. Як з боку російської та і українські влади університету було обіцяно всіляке сприяння...

Питання розбудови Українського Університету в м.Москві для задоволення національних та культурних потреб української діаспори в Росії було поставлене на зустрічі української діаспори з головою Верховної Ради України М.Литвином, президентом України Л.Кучмою.

В цьому ж році по цих питання Вчена Рада Українського Університету звернулась з аналогічними проханнями до міністра освіти України. Відбувся офіційний прийом у міністра освіти Кременя, де останній обіцяв допомогу УУМ. Свою допомогу УУМ обіцяло Міністерство закордонних справ України... Історія сходження Українського Університету не проста, однак можна наголосити, що він виник не на пустому місці, а є спадкоємцем попередніх науко-освітніх закладів, які українці намагались організувати в Російській Федерації в продовж століть.

Однак вперше реєстрація Українського Університету в Москві, як державної науково-освітньої організації стала можлива після розпаду Радянського Союзу, коли самосвідомість наукової української еліти стала настільки висока, що дала їй можливість організувати в 1992 році Український Університет в м. Москві. Слід наголосити, що ректор Тарас Васильович Муранівський і проректор Віктор Святославович Ідзьо і багато інших учасників заснування Українського Університету пройшли складний шлях до його утвердження, про що наголошувалось вище. Більш глибоко поставити роль української освіти та висунути на першу роль Український Університет українці змогли тільки після підписання широкомаштабного договору України з Росією в 1997 році. Однак, досвід показує, що організувати український навчальний процес в Москві, Російській Федерації є справою нелегкою. Ректор Тарас Васильович Муранівський (1992-2000) та проректор Віктор Святославович Ідзьо (1992-2000) робили все з своїм колективом, щоб налагодити навчальний процес в Українському Університеті, однак це завдання вдалося виконати тільки на історичному, філологічному, українознавчому та технічному факультетах з великою працею і то в незначному об'ємі. Переїзд великої кількості вчених Українського Університету в Україну на постійне місце проживання, сильно позначилося на роботі Українського Університету м.Москви, тому, обраний Вченою Радою УУМ в травні 2000 році ректором, професором (до того займаючий посаду першого проректора), Віктор Святославович Ідзьо зштовхнувся з великими проблемами в роботі Українського Університету в м.Москві, що змусило його дещо перебудувати роботу Українського

Університету. Окрім традиційних провокаторів, дискредитароків роботи УУМ, таких, як Шишов, Антонів, Дудко, добавився тиск на Український Університет як української так і російської влади, особливо спецслужб..., оскільки демократія в Росії закінчилась, а в Україні призупинилась...

Фото 6. Загальні збори колективу УУМ у кращі його часи Єльцинської епохи.

Під керівництвом ректора, професора Віктора Святославовича Ідзьо Український Університет в Москві в більшій мірі в перспективі до 2015 року буде функціонувати як науково-дослідний заклад на українознавчому та технічному факультетах, структурою пошукачів- дослідників для захисту дисертацій. Активно робиться ставка на Вчену Раду по захисту кандидатських і докторських дисертацій, яку очолив в 2000 році професор, академік Петро Петрович Кононенко...

Сьогодні в 2012 році внаслідок скорочення демократії в Росії та невиконання закону "Про національну-культурну автономію" при тяжких обставинах функціонування, Український Університет в Москві став суто московською науково-дослідною установою, яка однак, буде активно займатися українською діаспорою в Росії взаємозв'язками з світовою українською діаспорою, Україною, українознавчими осередками світу. В цю пору УУМ відкрив українознавчі науково-дослідні представництва в усіх регіонах РФ, найбільш потужні у Владивостоці - який очолює В.Чорномаз, Петрозаводську - А.Литвин, Екатеринбургі - С.Паняк, Мурманську - Н.Литвиненко-Орлова, в Республіці Якутія – Л.Дяченко, в Республіці Татарстан - Є.Савенко, Пермі –О.Яременко, в Республіці Хакасія - М.Лазебнюк, Воронежській обл.-М.Бірюк і.т.д. Плануємо в ближчі часи відкрити такі науково-дослідні представництва в Уфі, Новосибірську, Санкт-Петербурзі, Тюмені, Сахаліні та інших регіонах Російської Федерації. Надіємось на підтримку України, її українознавчих, наукових, освітніх та громадських організацій. Український Університет вже має свій науковий друкований орган "Науковий Вісник Українського Університету м.Москви" головним редактором якого є ректор, професор Українського Університету Віктор Святославоч Ідзьо. Під його керівництвом з 2001 по 2015 роки вийшло XXI Томів "Наукового Вісника Українського Університету".

Поряд з розбудовою науково-дослідних структур УУМ з 2000 по 2012 роки, ректор В.С.Ідзьо, провів в Москві дев'ять міжнародних наукових конференцій під назвами: “Українсько-Російські відносини на зламі тисячоліть”, “Українська держава: історія та перспективи розвитку” та “Українська діаспора в Росії”.

В 2012 році Український Університет відзначає своє 20-ти ліття нелегкого функціонування в Москві, витримуючи провокації, дискредитації та знущання в першу чергу української та російської влади та спецслужб, опираючись на Статут УУМ та звитяжні здобутки виключно свого колективу. Нерозуміння владою національних та культурно-освітніх потреб українців Росії, змушує вчених-українців, скорочувати свою діяльність.

Науковці надіються, дожити до цього епохального часу 25 - ти ліття (1991-2016), в який намагатимемося відсвяткувати 8-9 листопада 2016 року...

Це звичайно звитяга, оскільки в Москві практично всі організації за два терміни правління президента В.Путіна та Д. Медведева вже давно знищені... або перетворені на москофільські бутафорії, своєрідні “потьомкінські хатки”... , які на чолі за згодою сьогоденної російської державної еліти, очолюють українців в Росії та сидять мовчазно, щось пописуючи для звіту в спец-служби РФ, в президії... Всесвітньому форумі у Києві у 2014 році. Як бачимо цього рік нікчеми, провокатори, так яскраво були представлені, як добре вишколені агенти спец-служб галасували на Форумі, які фактично нічого конкретного не зробили для української діаспори в Росії.

В 2014 році ці галасуни не будучи ніякими уособленнями громадського та наукового життя в українській Москві, однак задля загального антуражу, всі вони цинічно і фальшиво галасували в залі Української Опері, розповідаючи про свою діяльність у Москві світовій українській діаспорі, казна-що...

Однак всі повинні реально зрозуміти, що реально залишився незнищеним тільки Український Університет у Москві, до якого з своїми амбіціями, провокаціями, дискредитаціями, які виринули у 2006-2015 роках, як лисиця, підкралась сьогоденна влада та спецслужби (українські та російські) і в Українському Університеті у 2015 році миттєво розпочалось скорочення і відтік кадрів, доноси, провокації та дискредитації, ректора і т.д., при чому як в Росії так і в Україні...

Основний удар був нанесений звичайно по ректору, академіку Віктору Ідзьо на якого СБУ та колеги ФСБ вилили всю жагу своєї 30-ти літньої біганини, всю “батью” бруду... В результаті на невеликий колектив, який особливо то окрім науки нічим себе і не “заплямував” накинувся весь київський “кагебісько-есбеушний” апарат російськомовних манкуртів та їх московсько-київських та львівських агентів перевертнів..., скагебізована преса, та інші совєтсько - українські васальні від совєтського СБУ структури... Все це і привело до скорочення енергійної діяльності УУМ...

Це скорочення діяльності УУМ передусім пройшло після Помаранчевого збурення “революції-провокації” в Україні і сильно відбилосся на якості науково-освітньої діяльності. На перетворення в Україні були великі надії, які однак не збулися. Все ця ілюзія збурення, а після цього обопільна реакція і привела до скорочення роботи УУМ в Росії.

Так сильно, як в 2006 році, за весь час функціонування, всесторонньо і комплексно, УУМ ще так ніколи спецслужби не громили. Все було сплановано за рік вперед до дрібниць високоінтелектуальними фахівцями терору...з СБУ та ФСБ.

Російська влада не бажає тримати і фінансувати в себе Український Університет, який будує свою роботу на засадах задоволення національних та культурних традицій українців в РФ. Вона бажала б щоб університет йшов би в політичному та стратегічному фарватері політики президента Д.Мєдвєва. Однак вчені УУМ не займалися ніколи політикою, а виключно задовольняли національні та науково-освітні потреби українців в РФ і тому не виявилися готовими до впровадження “сучасного модерного москофільства”. За таких обставин влада вдалася через спецслужби до дискредитації української науково-освітньої ініціативи, влаштувавши різні провокації з метою

остаточно знищити в 2015 році науково-освітній український рух в Росії.

Вся ця епопея відбулася зненацька і мосовою атакою в другій половині 2012 року засобами українських провокаторів з Росії та зі згоди реакційно-консервативних сил в Україні, які в цей час прийшли до влади в Україні... Провокації пройшли в тому числі і через підконтрольну спец-службам українську пресу...

Таким чином в 2011-2015 роках внаслідок терору та мосової дискредитації в Українському Університеті пройшла реорганізація, а тобто скорочення відділів із-за відтоку кадрів та страху за своє становище в суспільстві...

Українські науковці в 2011-2015 роках злякалися тихих репресій та переслідувань, щось на зразок гучних з грузинською діаспорою, грузинською школою та елітою в Москві...

Тому із-за терору спец-служб, та загальної ненависті до українців, передусім науковців з Українського Університету м.Москви, московська влада, вдалась до насильства над українцями-науковцями...

Отже не з власної волі, а за умов жорстоких репресій, насилля, свавілля влади, провокацій та дискредитацій, в тому числі й подання різних провокаторів типу Шишова, ганебних замовних пасквілів в "українській пресі", з волі реакційної влади, засобом різношерстих інсинуацій, які були організовані спецслужбами, яких до речі, до 2006 року не було, Український Університет насильно і вимушено реорганізується в 2007 році із шести в два відділи: 1 – українознавчий, який включатиме в себе: історію, філологію та філософію та, 2- технічний.

Вся робота двох відділів УУМ в 2007 році буде на території РФ виключно науково-дослідна...

Відповідно українознавчий відділ, за рішенням Вченої Ради очолюватиме ректор, професор, академік - Віктор Ідзьо, а технічний – професор, академік Євген Ширяєв. Надіємось, що така куца діяльність УУМ на якийсь час заспокоїть владу, оскільки ми стаємо повністю прозорими, а отже підконтрольними владі...

Всю науково-дослідну роботу Українського Університету за 2007-2012 роки сумуватиме в честь 20-ти ліття УУМ (1992-2012рр.), традиційна Міжнародна наукова конференція "Українська діаспора в Росії", за яку відповідатиме проректор, професор Анатолій Андрійович Мануйленко і яку проводитимемо в честь 20-ти ліття Українського Університету (1992-2007) 8-9 листопада 2012 року...

Плануємо випустити в 2012 році в честь 20-ти ліття УУМ XIX Наукового Вісника Українського Університету і тим самим довести їх число до XX – ти томів...

Таким чином, сьогодні в 2012 році вся робота двох відділів університету: українознавчого та технічного буде зведена до науково-дослідної роботи та публікації своїх доробків, яку сумуватимуть з усіх українських представництв УУМ в Росії, черговий том Наукового Вісника Українського Університету м. Москви.

В силу вищепреділених обставин, Ректорат, Вчена Рада УУМ надіється на підтримку українознавчих, наукових, освітніх, громадських та культурних організацій, передусім Науково-дослідного Інституту Українознавства МОН України, нашого Голови Вченої Ради, академіка Петра Кононенка, який повинен надати нам посильну допомогу в розбудові українського науково-освітнього життя в Російській Федерації, передусім в виданні наших Наукових Вісників та проведенні міжнародних наукових конференцій "Українська діаспора в Росії у Москві", розробці українських архівів в РФ у 2012 році.

В подальшому ректорат та Вчена Рада буде у меншій мірі опиратися на будь-які небудь російські та українські державні структури, оскільки вони з епохи СРСР мало притерпіли змін, оскільки за ними стоїть бруд, терор, провокації та різного рода дискредитації спецслужб...

...З боку "українських" спецслужб, банд-формувань СБУ та їх доморощеної радянсько-кагебістської агентури... здійснюються найрізноманатніші терористичні акти. Сучасна українська влада та СБУ з метою затерти раніше сфабриковані "КГБ" справи проти академіка Віктора Ідзьо оголосила йому справжню війну терору, насилля,

провокацій та дискредитацій...

Як не дивно, але сучасна Україна, за незалежність якої він фактично боровся з дитинства, що можна прослідкувати по архіві КДБ в Івано-Франківську, та сфабрикованою КДБ справою №12, так яскраво відтвореною кореспондентом Літературної Газети Ю.Щикочініним в 1989 році, видно, що нічого не змінилося, і сьогодні банд-формування КДБ-СБУ проводить над ректором УУМ, академіком Віктором Ідзьо терористичні акти, провокації, дискредитації, тотальні спостереження, цькування фактично всією агентурою, “суспільною та громадською думкою”... Дикунством являється те, що СБУ, і в 2012 році організує вбивство по відпрацьованій схемі “є людина, є справа, нема людини, немає справи”...

Можна з впевненістю наголосити, що СБУ, вся українська влада у продовж свого існування, за період з 1991 по 2015 роки, із-за однієї людини, сьогодні ще ректора УУМ, академіка В.С.Ідзьо, намагається знищити його за те, що він добивається оправдального вироку та оскаржує неправоправні дії банд-формувань КГБ-СБУ, та їх репресивну та терористичну діяльність. СБУ, щоб облежити собі над В.Ідзьо ефект дискредитації, та не відповіді на заяви, як і терористичну діяльність, намагається зняти з нього всі наукові та почесні звання, розвалити всі очолювані ним українські організації в Москві, зокрема Український Історичний Клуб м.Москви та Український Університет м.Москви. З цією метою СБУ організувала тотальний терор, прослуховування телефонів, тотальне спостереження, побиття по ходу які проводить за участю української, польської, російської агентури, та агентури інших країн...

Взагалі українська влада сьогодні брудна, корумпована, просто огидна, що засвідчують заяви в Москві пана Д. Табачника..., щодо незалежних поглядів української діаспори та незалежних науково-громадських організацій. Просто не хочеться з цією владою не те що співпрацювати, а встановлювати які-небудь відносини, не говорячи що вже щось просити в кланово- корумпованої зграї злодіїв, бандитів та вбивць... Отже від кланово-кумівського режиму, що склався сьогодні в Україні ми сьогодні не бажаємо приймати ніякої допомоги... Як виразився Кузьма Прутков: “Спасіння утопаючих, справа рук самих утопаючих”...

Робота та наукова-освітня діяльність Українського Університету в Москві у 2008-2012 роках розвивається в тяжких та складних умовах, із-за нової напруженої політичної ситуації в Україні та РФ, та невизначеності України по українському питанню в Росії, та українсько-російських відносин...

За таких невизначених обставин Український Університет з 2008 року до 2012 року сконцентрував свою діяльність в основному в українознавчому та технічному відділах. Однак навіть за таких важких обставин у 2009 році колективу Українського Університету в Москві внаслідок звернення та переговорів з Львівською державною телекомпанією, керівниками Т.Каляндруком, визначнем фахівцем з створення науково-популярних фільмів А.Моргуленко та іншими, вдалося створити геніальний науково-популярний фільм “Український Університет, Український Історичний Клуб у Москві”, який Український Університет міста Москви та Український Історичний Клуб м.Москви складають офіційну ПОДЯКУ.

Після 2015 року внаслідок терору та репресій над українськими організаціями міста Москви, зокрема Українським Історичним Клубом (Членом Об'єднання українців Роії), коли остаточно припинив вихід Науковий Вісник Українського Історичного Клубу міста Москви який виходив з 1997 по 2010 роки, і якого вийшло XVI томів, Українському Університету міста Москви вдалося навіть через розбрат, який в середовищі українців в Москві та Росії організувала російська влада, вдалося об'єднати наукову та освітню еліту міста Москви та Росії навколо діяльності УУМ та його друкованого органу Наукового Вісника, яких у 2015 році вийшло XXI томів.

У 2011-2015 роках видаючи Наукові Вісники Український Університет працюючи в рамках законодавства РФ, в першу чергу “Закону про національно-культурну автономію РФ” робив все в українознавчому, та технічному, відділах, передусім у

науково-дослідному аспекті, для розбудови та поширення українознавства в Росії та співпраці з українськими науково-дослідними та освітніми установами, як і науково-освітніми установами Світового українства...

Слід наголосити, що ректор УУМ, як Член Президії Світової Наукової Ради при Світовому Конгресі Українців у 2011-2015 роках, докладав зусиль для популяризації Наукового Вісника УУМ, яких вийшло XVII томів... Не слід виключати що після 20-ти літнього ювілею, тобто після 2015 року діяльності Українського Університету в Москві через терор, провокації, та дискредитації, які ведуться проти Об'єднання українців Росії, Український Університет вестиме тільки науково-дослідну роботу в українознавчому аспекті, роботу, головним рупором якої буде єдиний і останній в Росії засіб науково-освітньої інформації - Науковий Вісник Українського Університету міста Москви...

У висновок нашого наукового дослідження можна наголосити, що 25-ти літня робота Українського державного університету в Москві (1991-2015рр.), його реальна діяльність дала багато світовому українству і передусім Україні. Реальна українська державна організація, яка вперше за всю історію Росії виникла і розвивалась з 1990 по 2015 роки, після розпаду імперії СРСР, сьогодні є дійсно єдиним незалежним науково-освітнім середовищем в РФ, як джерелом знань, який репрезентує його - Науковий Вісник УУМ!...

Фото 7. Керівництво Українського державного університету в останні роки активної науково-освітньої роботи у Москві та Росії...

Література:

1. В.С.Ідзьо. Українська вища освіта в Росії. До питання організації українського вищого навчального закладу в Москві в 80-х поч. 90-х років ХХ ст. - першій чверті ХХІ ст. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 1999. - Т.III.- С.101-105.
2. В.С.Ідзьо. Українське питання в Росії в минулому і сучасному науковому просторі Російської академії наук (XIX- ХХ століття). Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. - М., 2000. - Т. IV. - С.5-7.
3. Віктор Ідзьо. Українська діаспора в Росії.- Львів."Бак", 2002. - 304 с.
4. В.Ідзьо. Історико-психологічні методи вчених Українського Університету по питаннях налагодження співпраці з державними науковими та освітніми організаціями Російської Федерації та України. Науковий Вісник Українського Університету. - М., 2005. - Т.VII. - С.4-10.
5. В.Ідзьо. Український Університет м. Москви (1992-2007) – 15 років звитяжної праці в розбудові українознавства в Росії. Науковий Вісник Українського Університету. - М., 2007. - Т.XII. - С.5-7.
6. В. Ідзьо. Український Університет м. Москви в 1992 - 2007 роках. - Львів "Сполом", 2008. - 92с.

Українська діаспора та її преса в Росії 1989-2011

Розглядаючи джерела по питаннях української діаспори в Російській Федерації з 1930 по 2011 роки, зауважимо, що окрім самостійного протесту проти радянського режиму О.П.Довженка - не було жодного українського культурно-національного осередку, жодного друкованого українського слова. Українство в Росії було повністю знищене, чи загнане в підпілля. Про щось українське можна було говорити пошепки в трицятих роках на квартирі М.С.Грушевського в Москві, сорокових-п'ятдесятих на квартирі та дачі О.П.Довженка. Усе українське жорстоко переслідувалося. Історія не зафіксувала за цей період жодного українського друкованого слова, навіть комуністичного, жодної української організації комуністичного напрямку... Українських друкованих органів в Росії в ці часи просто не було. Першою ластівкою українського відродження в Росії був часопис «Украинский Вопрос», якого вийшло всього три номери в 1989 році. Часопис видавався Московським філіалом «Украинского хельсинского общества». У першому ж номері «Украинский Вопрос» ставить питання відновлення української державності та української незалежної церкви. Своїм завданням «Украинский Вопрос» вважає донесення до радянської влади необхідності політичних змін в СРСР - відновлення багатопартійності в Україні та СРСР, відновлення діяльності Греко-Католицької Церкви, функціонування української мови, літератури, культури. Редакція часопису друкує раніше заборонені праці І.Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація», праці по українському питанню В.Чорновола, В.Косика, М.Руденка, В.Марочкіна та інших. Часопис насичений інформацією про зловживання радянською владою, зокрема порушення прав людини, совісті, слова. У останньому своєму третьому номері московський журнал, який став політичним рупором українського відродження в Росії, ставить перед російським суспільством питання про необхідність виходу України з складу СРСР. Очевидно за таку постановку питання журнал було заборонено. «Украинский Вопрос», особливо його третій номер наповнений статтями по питаннях відновлення української державності. Журнал розвивав питання відновлення Української державності в контексті становлення незалежності в країнах Центральної Європи. Припинення виходу журналу «Украинский Вопрос» в 1989 році закрило можливість українській громадськості в Росії задовільняти свої політичні потреби через цей друкований орган. Не дивлячись на короткочаність «Украинского Вопроса», він зумів пробудити національну свідомість українського населення Росії. Влада звернула на нього увагу і внаслідок цього пішла на певні поступки українській громаді в Росії/1. В Москві у 1989 році, а згодом у Ленінграді та інших містах було дано дозвіл на функціонування та реєстрацію «Товариств української культури». Звичайно, що на їх чолі «вибирались» перевірені, лояльні до влади люди... За таких обставин було утворено в Москві «Товариство української культури Славутич», а в 1991 році вишла перша українська газета українців в Росії під егідою Товариства - «Український Кур'єр». Друкований орган з самого початку і до кінця входу (1991-1996) - був цікавим джерелом інформації про життя Товариства московських українців «Славутич».

Однак непорозуміння в середовищі редакції вихід із редакції фахового видавця і журналіста О. Руденка-Десняка і очолення редакції некомпетентним редактором, амбіції якого були і залишаються надмірні, привели до припинення видавничого процесу і виходу «Українського Кур'єра», діяльність якого так і не відновлено /2. За таких обставин в Москві, новими прогресивними українськими зусиллями було утворене Об'єднання українців Росії (ОУР), яке організував і очолив О. Руденко-Десняк. Першим завданням, яке було поставлене перед ОУР, це налагодження виходу друкованого органу для задоволення національних та культурних запитів українців в Росії. Такий орган був утворений Радою українських організацій Росії і з 1994-5 року, його назвали «Український Вибір», він почав активно функціонувати для задоволення національних та культурних потреб українців в Росії. Треба зауважити, що даний український друкований орган видавався професійними видавцями, на чолі яких стояв О.Руденко-Десняк. За роки виходу газети, а через брак грошей газета виходить в останній час не частіше ніж чотири рази на рік, часопис розповсюджується по усіх українських організаціях Росії і намагається бути цікавим інформативним джерелом по налагодженню співпраці між ОУР і різноманітними російськими структурами влади/18. Нова доба породила в Москві та Росії нові громадські організації. Зокрема науковцями- істориками був уперше в українському житті Москви, Росії - зареєстрований, як регіональна громадська організація «Український історичний Клуб (УІК)». Слід зауважити, що організатор і перший Голова УІК і раніше активно приймав участь в

засіданнях Історичної Секції Товариства «Славутич», однак, хоч був професійним істориком до керівництва не входив.../3.

Діяльність Українського Історичного Клубу поставила перед його членами завдання налагодити видання свого друкованого органу. В 1995-1997 роках Український Історичний Клуб видає «Український Історичний Альманах Росії» у якому зосереджуються праці по «Історії України», російсько-українських відносинах. Навіть за умов наукової центрискості російська влада і відповідні наукові підрозділи спецслужб не дозволила своєчасному виходу Альманаху. Така ситуація застала науковців Українського Історичного Клубу до менш ємного органу, листка-газети «Українська Історична Газета Росії», яка за період 1996 по 1997 роки вдалося видати 10 номерів. Українська Історична Газета Росії критикувала російську зневагу до усього українського. Дописували матеріали високопрофесійні фахівці: історики, філософи інші діячі української культури в Москві. Така позиція газети і редактора не сподобалася « російській демократичній владі» і вона припинила своє існування/4. Репресивні дії російської влади до українських істориків знущання і травля уже в так званий «демократичний період сучасної Росії» застали зареєструвати Український Історичний Клуб з Статутом у якому було вказано на право функціонування друкованих органів. За 1997 і 2010 роки УІК були напрацьовані 16 томів Наукового Вісника УІК, які по одному екземпляру були подаровані в Державну Російську Бібліотеку де з їх напрацюваннями можна ознайомитися. Водночас УІК організував типографне видання своїх напрацювань з 1997 по 2010 роки, які оприлюднював на всіх Конгресах ОУР. Усі вийшовши номери були розповсюджені на Конгресі серед української діаспори. На Наукові Вісники УІК з 1997 по 2010 роки була організована підписка. Вісник УІК передплатили 15 регіональних об'єднань ОУР, а саме: українське згромадження Башкортостану, Татарстану, Республіки Комі, Республіки Калмикія Тюмені, Петербургу, Самари та інші. З Науковими Вісниками була ознайомлена частково наукова громадськість США, Канади. Наукові Вісники УІК за 1997-2010 роки являють собою напрацювання українських істориків Росії, України, США по питаннях української історії, російсько-українських взаєминах, українській діаспорі Росії. Вісник подає також інформацію про науково-культурну роботу, протоколи засідань УІК за 1995-2010 роки/5.

В 1998 році редакція виходить на більш професійний рівень і видає шість номерів Вісника УІК за підтримкою Львівського видавництва «Логос». У 16 томах Наукового Вісника (1997-2010рр.) видані матеріали міжнародних наукових конференцій, матеріали поточних засідань УІК за участю відомих істориків Росії, України, Світу. Часопис «Науковий Вісник Українського Історичного Клубу» друкує на своїх шпальтах історичні розробки з життя української діаспори в Росії, українських діаспор в інших країнах світу/6.

В цей же час УІК своїми, вченими істориками та філологами УІК та сприяв з 1992 року до 2011 року, до розбудови Українського Університету міста Москви (УУМ), який був зареєстрований в 1991 році, як державна організація в управлінні юстиції Москви і працює в жалюгідному стані і сьогодні під вивіскою Міністерства освіти РФ. Однак російська влада неспромоглася фінансово підтримати вихід його видання Наукового вісника УУМ і це єдине наукове видання яке було видане вперше у 2001 році і сьогодні до 2011 року, є у 16 томах виходило на гроші спонсорів/7.

Через втручання російських спец-служб Наукові Вісники УУМ, як і Вісники УІК є незалежними, отже виходили дещо не такими..., якими їх бажали бачити видавці від влади... Складається враження, що офіційна влада в 2011 році як в Росії так і в Україні сповнена ненависті до усього українського просто не бажає виходу під дахом наукових та освітніх офіційних російських закладів українських наукових видать, для задоволення наукових потреб українців в Росії.

Видавці з 2001 по 2011 роки «є не ті» зауважує влада як в Росії так і в Україні - «націоналісти». Тому офіційна влада вдалася до дискредитації і виїмки Наукового Вісника Українського Університету міста Москви, незважаючи на центрискість та науковість цього єдиного за усю історію Росії українського наукового видання. Однак сам вихід в Росії, зауважимо не за гроші Російської ні Української держави, Наукового Вісника Українського Університету в Москві (2001-2011рр. - 16 томів), під державним російським грифом, є геніальним витвором українських вчених і педагогів..., як і Наукових Вісників Українського Історичного Клубу (1997-2010рр. - 16 томів), що відмічено, аналітиками в Україні і в світовій українській науковій та освітній діаспорі. Це наш подвиг в Українській Росії за 20-років (1992-2012рр.) без сумніву склав велике враження на міжнародну українську громадськість. Як

зауважувала львівська газета «Високий Замок»: Праці науковців з УУМ та УІК відрізняє глибина розробки історичних проблем, вони розширюють наші пізнання про минуле нашої держави. Актуальним видається дослідження Віктора Ідзьо «Про роль боярства в Українській державі у XIII ст.». Дослідник відмічає, що хвороба Української держави була всередині самої держави, можновладці то консолідувались на основі загальноукраїнської держави, то через властолюбство губили українську державу. Загалом «Наукові Вісники Українського Історичного Клубу» дають нам чимало історичної інформації для роздумів про минуле, сучасне та майбутнє України/8.

Після виходу «Української Історичної Газети Росії» в 1997-1998 роках та «Приватної газети Українська Мозаїка» які після року виходу померли..., вся видавнича діяльність в Москві сконцентрувалась з 1997 по 2010 роки в Українському Історичному Клубі м. Москви, який з 1997 по 2010 роки у 16 томах свого Наукового Вісника розкрив всі гострі кути російсько-українських відносин, (зневаги російським урядом усього українського... в тому числі українського діаспорного в Росії)/9.

В цей же час з 1991 по 2011 роки в Росії почали появлятися регіональні українські газети. Вихід таких газет слід відмітити в Санкт-Петербурзі, Самарі, Уфі, Челябінську, Нижньо-Камську (Республіка Татарстан), Тюмені, Краснодарі. Однак огляд цих друкованих органів, це завдання нашого подальшого дослідження.

Завершуючи огляд української періодичної преси в Росії, яка виходила в XIX-XXI століттях, зауважимо, що офіційна російська влада ніколи не підтримувала видання ні одного з українських періодичних часописів, усі вони як і раніше, так і у сучасну пору видаються на ентузіазмі українських громадських, наукових та культурних згромаджень Росії. Росія за описаний нами період, тільки боролася з українським друкованим органом, як показує практика сьогодні, само що не є най жорстокішими засобами. Російська влада і сьогодні є душителькою українського слова, освіти, науки та культури.

При підтримці найреакційніших сил сконцентрованих в Україні... - російське чиновництво, спецслужби, та інші «демократичні чинники» роблять все, щоб на сьогоднішньому етапі «жевріння» українського друкованого слова в Росії припинити будь-яке його звучання, включаючи найулюбленіше до владних структур Російської держави...

Останні наукові висновки напрацьовані в Українському Університеті в Москві, в 2011 році, дають право робити про скоріше припинення періодичних друкованих органів в Росії, без фінансової, видавничої підтримки України, чи української канадо-американської діаспори, оскільки очолювати видання українських періодичної преси та українські наукові видання, незалежні українські науковці, журналісти не зв'язані з російськими спецслужбами, просто не зможуть.../10.

Література:

- 1.«Украинский Вопрос». Московский филиал украинского хельсинского общества.М.1989, №1-3.
17. «Український Кур'єр» - Засновник: Товариство Української культури «Славутич»М. 1991-1996.
2. «Український Вибір». Незалежна газета українців в Росії. М.1996-1999 роки.
3. «Український Кур'єр» - Засновник: Товариство Української культури «Славутич»М. 1991,№1,с.2.
- 4.«Український Історичний Альманах Росії». М.1995.
«Українська Історична газета Росії.М.1996№1-5,М.1997№1-5.
- 5.«Науковий Вісник Українського Історичного Клубу».М.1997. №1-6.
- 6.«Науковий Вісник Українського Історичного Клубу».М.1998. Вид. Логос, №1-6.
- 7.Историко- Филологический Вестник Украинского Института. М.1997,т.1.265.
- 8.«Великі чвіри почалися у Руській землі». Високий Замок., вівторок,25 травня1999 року, с.5.
9. «Украинская Мозаика». Частная газета из жизни украинцев Москві.М.1998-1999.
- 10.В.С.Ідзьо. «Украинская жизнь» - культуррний, науково-просвітницький, політичний орган українців Москви та Росії (1912-1917). Историко- Филологический Вестник Украинского Института. М.1997,т.1,с.59-67.

“Українофільство”- з точка зору сучасного російського вченого.

Російський вчений А.І.Міллер вважає, що термін "Українофільство" дуже походить за своїм соціальним походженням на термін "Слов'янофільство" який появився в Росії у середині XIX століття. Слід зауважити однак, що в цей же час в Галичині виникає такий термін, як "Москвофільство", як протиположність "Українофільству"/1.

Ці течії, на нашу думку не слід прив'язувати до якихось дат, вони породжені доби в якій розвивалася та чи інша національна інтелігенція. Власне з розвитком інтелігенції, гуманітарної науки взагалі, терміни "Українофільство", "Москвофільство", як протилежне першому терміну явище розвивалися одночасно і в протиположності один одному. Що стосується терміну "Слов'янофільство", то це більш старіший термін і наукова чи громадська думка, яка сповідувала слов'янофільство відома в кінці XVIII століття. На початку XIX слов'янофільська течія охопила майже всю російську інтелігенцію і тримала її в полоні майже до кінця XIX століття. Два попередні терміни, явно виразники громадської думки часу зародження буржуазного способу мислення. Однак Л.І. Міллер прив'язує термін "Українофільство" до конкретної справи і вважає, що воно виникло в зв'язку з конкретною справою 1847 року. Ця справа, на думку дослідника, викликала зацікавлення громадської думки і зокрема до мови, історії, культури України.¹ "Українофільство" відродилось, як ідея "Малоросійської особливої державності", пам'ять про яку права, вільності і привілеї, автономію, зберігалася в середовищі українських дворян в XIX столітті, що зафіксовано в Історії Русів, як була своєрідним підручником по історії України, виданим в 1846 році/2.

Дальше на думку А.І.Міллера українофільство розвивалось в вигляді художньої літератури та української мови, яку пропагував І.Котляревський. Українофільське насліддя цього періоду було рушійною силою для розвитку українського націоналізму, що отримало символічне признание в 1903 році, коли був відкритий перший пам'ятник діячу української культури І.Котляревському в Полтаві/3.

Новий імпульс, на думку дослідника розвитку українофільства дала епоха романтизму. В українську культуру закохалися відомі представники російської науки і культури. Першими збирачами української народної творчості і авторами і етнографічних праць були кн. М.О.Цертельов і М.О.Максимович. Свій вклад в розвиток українофільства внесли також І.І.Срезневський, О.М.Бодянский, який видав "Історію Русів". Сподвижниками українофільства були також Доленга-Ходаковський, О.Л.Метлинський, П.А.Лукашевич/4.

Українофільство цього періоду не складало загрози для російського суспільства, наголошує А.І.Міллер, оскільки усіх хто сприяв становленню українофільства не можна було назвати українцями, українськими патріотами. Становленням українофільства займалися в основному росіяни, яких не можна було запідозрити в симпатіях до розвитку української національної ідеї чи в розвитку концепції української державності. Цим займалися росіяни тому, що це був дуже цікавий напрямок науки, який стосувався російсько-польського політичного і культурного простору, а пізніше й економічного суперництва Росії і Речі Посполитої. Отже, вважає А.І.Міллер українофільство цього часу не носило в собі націоналістичні ідеї. Навіть українці і з числа цього покоління націоналістами не були, вони мали свій "малоросійський патріотизм" в контексті загальноросійського патріотизму. Зокрема М.О. Максимович не стояв у непримиримому конфлікті з загальноросійською ідентичністю/5.

Однак уже в 30 роки українофільство із наукового і культурного згуртування перетворюється в політичну силу, яка починає ставити перед собою завдання політичної боротьби. На думку А.І.Міллера цьому сприяли польські ідеологи, які ненавиділи Російську імперію і шукали союзників для боротьби після поразки польського повстання 1830-1831 років. Таким мислителем польського походження, який перетворював українофільство з науково-культурного явища в політичну течію був І.Лисак-

Рудницький, автор нарисів трьох видатних ідеологів українського українофільства: В.Терлецького, М.Чайковського, Ф.Духінського. І.Лисак-Рудницький зауважував: поляки українофіли і українці польського походження внесли великий вклад в створення нової України, їх вплив поміг поміг польському відродженню перебороти рівень аполітичного культурного регіоналізму і підсилив антиросійську боєздатність/6.

В цей же час польські українофіли створюють концепцію любові до України, яка вишла з під пера польської інтелігенції. У подальшому українофільство побажало бути разом з українським народом, тому шляхетська верства, сім'ї українського дворянства змінюють світобачення в користь українофільства, створюють для цього необхідну ідеологію. Власне в цей час в 50-ті роки XIX століття зароджується український національний рух. Найбільш відомий, та не єдиним діячем стає видатний історик і діяч українського національного руху 60-80 років Володимир Антонович, усе це видно із українського журналу Основа/7.

Такий процес вів, як вірно зауважував Р.Шпорлюк до формування української нації і українського образу ідеальної Батьківщини і відхилення польської чи російської версії Батьківщини/8.

Діяльність журналу Основа відбивала стратегічну концепцію В.Антоновича на розвиток джерельної бази Історії України, що було найбільш конкретним завданням в умовах цензурного переслідування. Велику підтримку журналу, як і другим українофільським ініціативам надавав багатий полтавський поміщик Т.Галаган, один із найбільш яскравих представників старого покоління українофілів. Однак центр активності українофілів в результаті гонінь та переслідувань царським урядом перекотився в Австро-Угорську імперію, а конкретно в Галичину. Сюди після втечі з Росії в 1875 році приїхав М.Драгоманов, а в 1894 році по рекомендації В.Антоновича М.Грушевський. В Галичині уже в 30-х роках українофільство у більш ліберальній Австро-Угорській імперії набуло яскравого організаційного забарвлення в усіх сферах народного життя включаючи науку, культуру, літературу. В 60-х роках українська мова в Галичині використовується в Галицькому сеймі, а з 1868 року починає задля розширення ідей українофільств активно працювати Товариство Просвіта, а з 1873 року Наукове Товариство ім Т.Шевченка. Розквіт активності українофільства, на думку А.І.Міллера, члід пов'язувати з діяльністю І. Франка і М.Грушевського Створення концепції української історії, фактично утвердило українофільство, що заставило в 1903 році Російську академію наук, російську історичну науку стараннями російських академіків О.О. Шахматова і Ф.Є. Корша визнати українську історію, мову та літературу самостійною і розвиненою мовою, літературою та мовою до часу злучення з Росією. За таких обставин М.Грушевський видрукував "Нарис історії українського народу", його його сміливий вчинок підтримали і другі українофіли, які теж отримали можливість друкувати свої наукові праці в Росії/9.

В цей же час передова російська наукова еліта ознайомившись з творчістю М.Грушевського зробила рецензію на головний твір М.Грушевського " Історія України-Русі". Передовий російський історик порівняв концепцію М.Грушевського і його роль в українському національному русі з роллю видатного чеського історика і політичного діяча чехів в чеському національно-визвольному русі. Ті обставини, що так пізно появився український феномен , наголошувала передова російська громадська думка, може говорити про тяжкий шлях українофільства до офіційного визнання його в Російській імперії. Становлення українофільства в росії, як окремої національно-визвольної течії було відмічено і в європейській науковій та громадській думці/10.

Перша світова війна, ріст свідомості українців видозмінило наукове і культурне українофільство, тому воно не щезло і не переродилося, як вважає російський вчений А.І. Міллер, багато і російських передових наукових та політичних представників підтримали його у новій фазу його переродження/11.

Настав час нових завдань в нових буржуазних умовах і українофільство в кращому розмінні кристалізації української наукової ідеї почало перероджуватися в політичну

силу для побудови національної української держави. В цей час, українофільство перетворюється в український націоналізм, який супроводжувався по усій Європі і звісно не міг обминути українців, що може говорити, що українофільство в його традиційному вигляді відходить в історію разом з XIX століттям. Однак роль, яку воно зіграло в становленні самосвідомості українського народу применшувати не можна, якщо враховувати умиви розвитку українського національного руху в Росії/12.

Новий виток історії дав українцям новий повстовх українофільства, яке будувалося на нових початках XX століття, у якому українофільство ставило питання спочатку автономії, а пізніше питання побудови української держави. Такі постановки питань були новою епохою в його політичного розвитку і привело його доповної перемого наукової ідеї, яка концептуально кристалізувалася в побудрві незалежної від Росії - Української держави.

Література:

1. А.И.Миллер. "Украинофильство". Славяноведение. М.1998, №5, с.28.
2. История Русов или Малой России. Сочинение Георгия Конисского архиепископа Белорусского. ЧОНДР. №1-4, М.1846.
3. А.И.Миллер. "Украинофильство". Славяноведение. М.1998, №5, с.28.
4. М.Грушевський. Очерк истории украинского народа. Спб.1904.
5. М.Максимович. Ответные письма М.П.Погодину. Русская беседа. 1857. Кн.2.
6. І.Лисак-Рудницький. Історичні есе. Київ 1994, т.1, с.221-227.
7. Основа. 1861, №1, 3, 10. 1862.
8. Р.Шпорлюк. Украина от периферии империи к суверенному государству. Украина и Россия: общества и государства. М.1997, с.56- 60.
9. М.Грушевський. Очерк истории украинского народа. Спб.1904.
10. Sbornik Ved Pravnich a Statnich. 1909. №9, s. 298.
11. А.И.Миллер. "Украинофильство". Славяноведение. М.1998. №5, с.35-36.
12. М.Грушевський. Движение политической и общественной украинской мысли в XIX столетии. Спб.1907, с.14-15.

Українофоб Б.М.Смолін та “Український сепаратизм в Росії”. (до питання сучасного стану українофобства в Росії)

В цей раз у 2010 році в Москві вийшов друком збірник праць під назвою “Український сепаратизм в Росії. Ідеологія національного розколу”. У вступній статті упорядник Б.М.Смолін, яку він назвав “Український туман повинен розсіятися і російське сонце зійде”, наголошує, що намагання Росії знову стати єдиною і неділимою заставляє росіян з'ясувати “українське питання”, яке заважає Росії бути великою державою. Внаслідок існування з XVII – по XX століття українського питання і нерозуміння його урядовими колами, Росія потерпіла катастрофу. Тому сьогодні для росіян найбільшою проблемою є “українське питання” Нез'ясування цього питання може привести до великої катастрофи, розміри якої важко собі уявити. Щоб залишити Україну за Росією слід використовувати любі засоби, варіанти, як внутрішньої так і зовнішньої політики, а ж до війни по югославському сценарію. Якщо російське суспільство і держава будуть без діяти, признавати появу держави “Україна” то через певний період, коли ця держава укріпиться економічно та політично, Росія зштовхнеться уже з більш складнішими проблемами в особі держави Україна, яка вступить в НАТО і буде готова до якої війни з Росією в любих коаліціях/1.

За таких обставин українство, як ворожий вірус на тілі Росії, своєю ідеологією тумана, який мішає росіянам бачити перспективу, складає найбільшу небезпеку сьгоднішньому російському суспільству. Національно мислячі люди, росіяни, просто зобов'язані раді майбутнього російського народу, ні під яким видом не признавати право на існування держави “Україна”, “українського народу” з “українською окремою мовою”. Сьгоднішнє існування України означає подальший крах Росії/2.

Без сумніву що пан Б.М.Смолін своєю статтею, сам того нерозуміючи розпалює міжнаціональну порожнечу між двома сусідніми народами. Водночас фальсифікуючи українську історію, культуру, літературу, процес розвитку української мови, беручи за авторитет апологетів консервативної історичної науки XIX початку XX століття він своїм збірником знецінює все те прогресивне, що до українства, що виробила передова російська громадська і політична думка за цей час. Звертає увагу його назва яким він відкриває свій розділ “Історична “правда” і українська пропаганда”. Першим кого Б.М.Смолін у своєму збірнику зобов'язав поборотися з сучасною українською державою, українською мовою, українським народом, це представника старої аристократії князя А.М.Волконського, царського полковника втікшого в Західну Європу в час революційних подій в Росії. Взагалі князь А.М. Волконський зштовхнувся з українцями будучи уже емігрантом. Його праця вміщена в збірнику за 2010 рік не носить собою ніякої науковості і звичайно загрози українству, українській державі. Однак його історичний екскурс цікавий тим, що власне дискредитує саму російську великодержавну ідею в яку так вірить і намагається реінкарнувати на сьгоднішньому етапі Б.М.Смолін і його сторонники. Протиставляючи українцям росіян, фальсифікуючи українську історію Б.М.Смолін нарисом А.М.Волконського, його “Історичною правдою і українофільською пропагандою” показує нам Росію часів Миколи II, її культуру, імперські традиції. Б.М.Смолін забуває, що навіть найсерйозніші дослідники Росії цього часу не вдавалися до такого фальсифікату української історії, не говорячи про рік 2010. Таким чином нарис А.М.Волконського переніс нас в Росію в кінець XIX на початок XX століття і показав, що сьгоднішня Росія щодо українців, готує їм такий самий зашморг на її історію, культуру, мову та державність/3.

Дальше М.Б.Смолін намагається з'ясувати історію “українського сепаратизму в Росії” і робить це за допомогою статті П.М.Богаєвського “Присоединение Малоросси к Московскому царству”, яка вийшла в Одесі в 1919 році і зовсім невідома не тільки українській але й російській історичній науці. Стаття вводить в нас в історичний екскурс з часу Київської держави і доводить до епохи відносин Речі Посполитої і Московського

царства в XVII столітті. Події 1654 року висвітлюються в ракурсі імперської традиційної політики, яка побутувала до часу написання статті, а тобто до 1919 року. Нічого нового вона сучасникам не подає, окрім короткого і стислого викладу подій згідно яких Богдан Хмельницький фігурує, як єдиний в українській історії того часу позитивний герой. Саме козацтво розглядається як стихія, яку треба ліквідувати. Звичайно, що сама сутність української держави не проглядається, як і сутність національно визвольної боротьби українського народу. Стаття, на наш погляд навіть для пересічного російського читача, не говорячи про фахівця не є з наукової чи фактологічної точки зору цікавою. Тай важко повірити щоб в вирої революційної пори можна без науково документальної бази створити серйозний всесторонньо обґрунтований науковий твір. Однак, стаття показує, що рівень російського суспільства ще залишається на “мрії” яка була так добре відома в час розпаду імперії в 1919 роках/4.

В подальшій, вміщеній в збірнику статті, М.Б.Смолін розглядає політичний сепаратизм українців в нарисом А. Царинного “Украинское движение” (Кратний исторический очерк преимущественно по личным воспоминаниям). Слід вказати ,що брошура “А.Царинного” була написана в 1924 році і видана на кошти А.М.Волконського і хто такий “А. Царинний” не ясно до сьогоднішнього дня. Є ряд версій авторства в М.Б.Смоліна, однак з’ясування їх не є завдання цього дослідження/5.

Так анонім А.Царинний розглядає “український громадський рух” у тому вигляді в якому він бачив його через призму світобачення в 1924 році, тобто в час коли більшовиками була утворена “Українська Радянська Соціалістична Республіка”, на чолі якої стояла Українська комуністична партія. На його думку, більшовики в цей час повністю підчинилися українській національній ідеї. У тому вигляді як її створив М.С.Грушевський, що дало можливість забути стару російську історіографію/6.

Сам розвиток подій в Російській імперії починаючи з 1905 року зробив для українського руху, вважає А.Царинний, велику послугу. Його в Росії признали, а більшовики підхопили і внесли в державний ранг, не розуміючи, що через років так 70 український національний рух знищить їх самих/7.

Сьогодні більшовики-українці, обманувши більшовиків-росіян, кристалізувавши свою українську національну ідею, остаточно знищують Росію, роблячи послугу Європі. Сьогоднішня соціалістична Україна в майбутньому, як самостійна держава при першій же слабкості більшовиків буде остаточно визнана Європою, як самостійна держава/8.

Таким чином опублікована в 2010 році М.Б.Смоліним праця аноніма А.Царинного в еміграції, є набір думок по історичних подіях, які відбувалися в 1924 році. Його злоба до функціонування Радянської України чомусь виявила зацікавлення великодержавних шовіністів в 1998 році, в час коли треба уже будувати толерантні взаємовідносини між двома сусідніми російською та українською державами. Очевидно, розуміючи це, М.Б.Смолін небажаючи цього, вирішив виступити проти самого творця концепції Української держав М.С.Грушевського концепцією великодержавного шовініста І.А.Лінніченко і зокрема його працею “Малоруський вопрос и Автономия Малороссии”. Привертає увагу той факт, що робота І.А.Лінніченка була надрукована в 1917 році в час революції і є відкритим листом М.С.Грушевському з критикою його історичних поглядів і громадської діяльності. З написаних І.А. Лінніченком історичних праць нам стає достовірно відомо, що він ніколи в цілому не займався історією України. Його три монографії по питаннях взаємовідносин Русі та Польщі ніяк не можуть кункурувати з багатотомною історією України-Русі М.С.Грушевського/9.

З точки зору І.А. Лінніченко українська нація не має права на свою державу, історію, навіть культуру та релігію, бо вона є складовою частиною російської. Якщо появиться окрема українська історія тоді щезне російська. Він навіть боїться самого слова “автономія”. На його думку, автономія для України, яка займає великий регіон, ослабила б єдність і могутність Російської держави, особливо тепер у тяжкі хвилини, коли Росія переживає затяжну економічну та політичну кризу, коли проти росіян повстала ціла когорта народів, які хочуть розірвати її єдність/10.

Одже з урахуванням на 1917 рік І.А.Лінніченко ще мав якусь концепцію для дискусії з М.С.Грушевським, однак незрозуміло яку дискусію майже столітньої давності в 1988 році хоче нав'язати Україні видавець збірника "Украинский сепаратизм в России"-? Однак повернувшись в ту історичну добу протистояння українського та російського, де українське всесторонньо пробиваючи собі дорогу і боролось на своїй же етнічній території з концептуально невідповідаючим епосі "російським великодержавним шовінізмом", зрозуміла реакція статті в той час А.В.Стороженка "Малая Россия или Украина?", яка була декілька раз опублікована в 1918-1919 роках. В своєму історичному екскурсі А.В.Стороженко слідує імперському принципу "розділяй і володарюй" намагається розділити Україну навпіл на російську і німецьку, де зауважує, що сьогодні Україна, це держава, що створена поляками і німцями щоб розвалити Росію. Український туман, наголошує у висновок А.В.Стороженко, розсіється і російське сонце взійде"/11.

У збірник, який має на меті розгромити українство включено також статтю А.І.Савченка, юриста, члена організації російських націоналістів, яка активно функціонувала до революції. Його озлоблення на все українське можна зрозуміти, оскільки не дивлячись на те, що його організація підтримувалась Російською державою, однак вона не змогла протидіяти українському національному рухові. Проживаючи в Одесі в 1919 році, озлобившись на все українське він написав статтю "К вопросу о самоопределении населения Южной России". Особливістю цієї статті є те, що А.І.Савченко на відміну від попередників в збірнику М.Б.Смоліна, признає дві народності під однією він бачить українців, які проживають на території сучасної України, під другою, яка живе на півночі- росіян. Наявність двох народів ми бачимо по сьогоднішніх гаслах: "Самостійна Україна" та "Единая Розсип". Така ситуація говорить, що пройшов процес протиставлення українського російському, де українське, на думку А.І.Савченко, вирощено в Австрії і до нього потрібно відноситись обережно/12.

Щось похоче нам висвітлює і брошура генерала царської армії Ю.Д. Романовського, учасника першої світової війни "Украинский сепаратизм и Германия". Ця праця написана в 1920 році в час коли говорити "що Німецька імперія робить все щоб посварити українців з росіянами" - було за правило в російському суспільстві. Власне німці, на думку Ю.Д.Романовського, придумали український сепаратизм, тим самим привели до політичного, економічного та культурного банкрутства Росію/13.

Цікаво вже те, що Ю.В. Романовський згадує про культурне банкрутство Росії у 1920 році. Тому зрозумілою стає нам подальша стаття в збірнику М.Б.Смоліна "Малорусская культура". На самосу початку свого екскурсу І.А.Лінніченко намагається з'ясувати, які народи, що проживали в Російській державі раніше мали свою державність. Ті які мали, на думку дослідника, мали і свою культуру. Згідно висновків І.А.Лінніченка українці раніше не мали своєї держави, а отже і не мають своєї власної культури. Їх культура є частиною російської, як і історія та література. Весь час починаючи з часів Богдана Хмельницького українці, за висновками І.А.Лінніченка, тільки думають, як пов'язати свою історію з історією російського народу і стати складовою великого російського народу/14.

З'ясуваши, хоча досить туманно і тенденційно в дусі велико-державно-шовіністичних традицій українську культуру, яка теж на думку М.Б.Смоліна, є одним із головних знарядь "українського сепаратизму" у подальшому упорядник збірника намагається статтю Г.Д.Флорінського "Малоруський язык и "украинско-русский" литературный сепаратизм" з'ясувати питання розвитку української мови та літератури. Характерно, що цей нарис, який М.Б.Смолін відтворив в своєму збірнику в 1988 році був написаний і опублікований в 1900 році в Санкт-Петербурзі, де в той час науковці зірко вглядалися в наукові витвори. Однак, як ми знає по висновках філологів він якоїсь цінності наукової та філологічної не має. Скоріше всього цю статтю можна назвати політичним памфлетом великодержавного шовініста, який не має філологічної освіти, в свій час побажав бути популярним. Чисто з політичної точки зору, приниження української мови,

державної мови 52- мільйонного населення, дозволяє назвати М.Б.Смоліна традиційно невихованою, некультурною що до української проблематики, людиною. Опираючись сьогодні на антинаукові апологети столітньої давності М.Б.Смолін намагається нав'язати впершу чергу росіянам на початку третього тисячоліття утопічну реваншиську мрію, якій не суджено збутися. Його напади сьогодні на українську мову, це волення столітньої давності, яке немає сьогодні ні історичного ні культурного підґрунтя/15. Таким чином збірник М.Б.Смоліна продовжує дискусію щодо мови працею Б.М.Ляпунова, з якої ми бачимо, що українська мова це “наречие” – діалект російської мови. “Единство руського языка”, вважав вчений в 1919 році - в “наречиях”, тобто діалектах, які в епоху Київської Русі мали свої племінні держави. В подальшому ці племінні говори розвинулись в “южно-русское наречие”. Однак це “наречие” почали вивчати вчені, які вважають, що “малоруський язык, є особлива мова українців. Так виник “україно-руський літературний сепаратизм”, який на хвилі революційної доби кристалізував окрему українську державу, націю, культуру, мову/16.

Таким чином завершуючи огляд збірника, “Украинский сепаратизм в России. Идеология национального рас кола”, упорядкованого М.Б.Смоліним в 1988 році, наголосимо, що його вихід це крик волаючого в бездну великодержавного шовініста. На жаль збірник не знайшов в Москві а ні в Росії схвального ставлення російської наукової еліти, оскільки свою українофобією розпалює міжнаціональну ворожнечу двох сусідніх народів. Сьогодні ніхто вже в Росії не сумнівається в стародавності української мови, української державності, історії та культури, яка ще на початку століття була відтворена в Російській імперії М.С.Грушевським та підтримана передовою науковою громадськістю Росії. Очевидно ці праці, які вже масово видані з 1900 по 1920 роки в Росії слід було б перевидати російським шанувальникам української мови, культури, історії та державності, яка з незапам'ятних часів розвивалася на берегах Дніпра. Сьогодні в тому числі й російськими вченими встановлено, що українська мова, це мова стародавніх слов'ян та Київської Русі де в останній домінувала українська культура, яка в незмінному вигляді дійшла до наших днів. Що стосується праць, які використані в збірнику М.Б.Смоліним, зауважимо, що вони написані в час, коли російське суспільство знаходилося в найвищій фазі великодержавного націоналізму та шовінізму, і це треба сприйняти, як останній крик на “спасіння імперії”. Волення російських шовіністів в Одесі в 1919 році проходили тоді, коли згорала клаптикова держава, Російська імперія, яка у продовж віків паратизувала на українській історії, культурі, літературі. Створений століттям назад міф про виняткову “єдину і неділиму” Російську імперію, яка внаслідок розвитку стала благодійницею для народів, що в неї входили, не справдився. Всім відомо, що вона була “тюрмою народів”. Революційна доба сколихнула клаптикове створіння, яке було утворене на обмані в культурі, історії і кристалізувала історичні цінності українців. За таких обставин представники імперської великодержавної науки в останній фазі свого існування не змігши втримати поступальний хід розвалу імперії, вдалися до чергових фальсифікацій історичного розвитку українського народу, однак як ми бачимо з історичного ходу подій, потерпіли повний крах.

У висновк нашого дослідження, зауважимо, що сьогоднішня реінкарнація епохи столітньої давності в збірнику “ Украинский сепаратизм в России. Идеология национального рас кола” – це попередження українській державі, українському народу, українській культурі, історії, що сьогодні в Росії є ще сили, які бажать вирішити українське питання по югославському варіанту, хочуть втягнути український народ, українську державу, в темряву “малоросійства”, “наречия”, “украиского сепаратизма”- тоб-то в епоху столітньої давності, виразником якої є М.Б.Смолін, який і сьогодні вважає, що “ украинский туман “должен” рассеяться и русское сонце взойдёт...”

Збірник М.Б.Смоліна на початку ХХІ століття нагадує нам утопічні трактати часів Сен-Сімона, Фур'є, Оувена, а отже “Украинский сепаратизм в России. Идеология национального рас кола” – це у утопія, якою сучасна Росія з наявними ще сьогодні великодержавними амбіціями, з ностальгією за минулим, вступила в ХХІ століття...

Література:

1. Б.М.Смолин. “Украинский туман должен рассеяться и русское солнце взойдёт”. В сб. Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола. М. 1998, с.5-6.
2. Б.М.Смолин. “Украинский туман должен рассеяться и русское солнце взойдёт”. В сб. Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола. М. 1998, с.21-22.
3. А.М.Волкренский. “Историческая правда и украинофильская пропаганда”. В сб. Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола. М. 1998, с.26-124.
4. П.М. Богаєвський. “Присоединение Малоросси к Московському царству”. В сб. Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола. М.1998, с.124-130.
5. М.Б.Смолин. Коментарии. В сб. Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола. М.1998, с.404.
6. А.Царинный. “Украинское общественное движение”. В сб. Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола. М. 1998, с.157-159.
7. А.Царинный. “Украинское общественное движение”. В сб. Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола. М. 1998, с. 248-249.
8. А.Царинный. “Украинское общественное движение”. В сб. Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола. М. 1998, с.252.
9. И.А.Линниченко. “Малоруський вопрос и Автономия Малороссии”. В сб. Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола. М. 1998, с.254-279.
10. И.А.Линниченко. “Малоруський вопрос и Автономия Малороссии”. В сб. Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола. М. 1998, с.279.
11. А.В.Стороженко. “Малая Россия или Украина?”. В сб. Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола. М. 1998, с.290.
12. А.И.Савченко. “К вопросу о самоопределении населения Южной России”. В сб. Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола. М. 1998, с.291-295.
13. Ю.Д.Романовський. “Украинский сепаратизм и Германия”. В сб. Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола М. 1998, с. 312.
14. И.А.Винниченко. Малорусская культура. В сб. Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола. М. 1998, с.315-316, с.328-329.
15. Т.Д.Флорінський. “Малоруський язык и “украинско-русский” литературный сепаратизм”. В сб. Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола. М.1998, с.330-384.
16. Б.М.Ляпунов. Единство руського языка в наречиях. В сб. Украинский сепаратизм в России. Идеология национального раскола. М. 1998, с.386-398.

Аналіз сучасного стану та перспективи розвитку Української Греко-Католицької Церкви в Москві та регіонах Російської Федерації (2001-2010 роки)

До загальної проблематики відносин Російської держави з українською діаспорою в Росії, додається питання про становище Української Греко-Католицької Церкви (УГКЦ) в Російській Федерації, Москві в зв'язку з введенням нового законодавства, яке обмежує діяльність УГКЦ в Москві, Російській Федерації.

До часу прийняття нового «закону про релігію», УГКЦ в Росії мала дві зареєстровані парафії (Омськ, Прокоп'євськ; отці-парохи: Ярослав Сподар і Сергій Голованов), які сьогодні треба перереєструвати. Згідно з даними, поданими о. Сподарем, є десять релігійних парафій зі сформованими десятками засновників у Москві та ряді міст Сибіру та Далекого Сходу. Прийняття нового законодавства ускладнює процес надання УГКЦ юридичного статусу.

Новий «Федеральний закон про свободу совісті і про релігійні об'єднання», визнаючи особливу роль Православ'я в історії Росії, інші християнські конфесії (також і католицизм) ставить на один рівень з ісламом, буддизмом, юдейством і відносить їх до розряду «шанованих» (див. Вступ Закону).

Це, за ст.2 п.3 Закону, не означає пригноблення свободи совісті для людей інших віросповідань, але на практиці надає певні труднощі і серйозні перепони щодо закріплення юридичного статусу інших конфесій, зокрема УГКЦ в Росії. Так, статті 9 п. 1 та 11 п.5 цього Закону уможливають реєстрацію місцевої релігійної організації (тобто парафії) лише при наявності документа, виданого місцевими державними органами, який підтверджує існування релігійної групи (не менше десяти чоловік - ст. 8 п.3) на даній території протягом принаймні 15 років. Це значить, що у більшості випадків у державній реєстрації наших парафій буде відмовлено, згідно зі ст. 11 п.9 та ст. 12 п-1. Парафії УГКЦ можуть існувати лише на правах «релігійної групи», яка може функціонувати, відправляти богослуження у приватних приміщеннях, але не має права юридичної особи (ст. 7). Про можливість утворення Єпархії у ближчі роки не доводиться й говорити, бо, згідно зі ст.8 п.4 «централізована релігійна організація» (в нашому випадку Єпархія чи Екзархат) визнається законодавством лише при наявності трьох «місцевих релігійних організацій» (зареєстрованих парафій). Якщо на цілій території РФ зареєструється хоча б три парафії, тоді Федеральний орган юстиції міг би зареєструвати Єпархію УГКЦ для Росії (ст. 11 п.3).

Крім того, згідно зі ст. 8 п. 5, «централізована релігійна організація, структури якої діяли на території РФ на законних підставах на протязі не менше 50-ти років на момент звернення вказаної релігійної організації до органу реєстрації з заявою про державну реєстрацію, має право вживати в своїх назвах слова «російський» і похідні від нього». Це значить, що на даний момент наша Церква у Росії має статус іноземної релігійної організації (ст. 13 п.1), яка, згідно із Законом, має право лише на відкриття свого представництва з дуже обмеженими повноваженнями (див. ст. 13 п.2), яке могло б бути зареєстроване при Римо-Католицькій Церкві (ст. 13 п.5). Також завдяки згоді і підтримці РКЦ можлива реєстрація наших парафій, які б діяли при костелах на підставі біритуалізму. В цьому випадку нашим священикам прийшлося б зайняти двозначну позицію, наприклад, їм доводилося б уникати вживання назви «греко-католицький», замінюючи словами «вселенсько-православний», як це робилось у Сургуті Тюменської області. Як свідчить досвід праці на Східній Україні, це зовсім не сприятиме визначенню ідентичності нашої Церкви і вводитиме непорозуміння серед вірних. До того ж, проблеми з реєстрацією парафій має і Римо-Католицька Церква. Так, у європейській частині Росії, після прийняття Закону, з червня по грудень цього року перереєстровано лише 7 з 93 парохій РКЦ.

Беручи до уваги викладене вище, переходимо до характеристики окремих регіонів Росії під оглядом щодо перспектив Української Греко-Католицької Церкви в Москві та Росії.

1. Європейська Частина Росії.

а) На цій території розташовані найголовніші адміністративно-політичні, історичні і духовно-культурні центри РФ.

б) За даними Українського Посольства, у європейській частині Росії проживає найбільша кількість історичних українців, однак, демографічні дані свідчать про невелику динаміку зростання їх чисельності у порівнянні зі Східними і Північними регіонами РФ, а в останні роки навіть значне скорочення.

В силу різних історичних обставин цей регіон посідає перше місце за ступенем асиміляції українців з російським населенням. Так, за статистикою, лише 14,2% українців з Воронезької області назвали українську мову рідною.

в) Історичні дані свідчать, що найбільша хвиля іміграції в цей регіон відбувалася в 17-19 століттях; враховуючи, що у 50-их роках виходцям з Західної України, які поверталися з концтаборів та заслань, заборонялося оселятися у визначних містах, не важко здогадатися, що серед українців європейської частини Російської Федерації кількість греко-католиків дуже невелика. Однак, у великих містах (особливо це стосується Москви і Петербурга) серед українців може бути значний процент інтелігенції і кваліфікованих професіоналів різних галузей, які залучувалися до праці в головніших центрах СРСР, тому священики для цих міст повинні бути найбільш інтелектуально підготовленими.

г) За свідченням Преосвященнішого Патріарха-кардинала Любомира Гузара, Апостольський Адміністратор для римо-католиків цього регіону Архієпископ Тадеуш Кондрусевич дуже неприхильне ставиться до українських греко-католиків, що в умовах сучасного законодавства РФ зводить до мінімуму практичну можливість здійснення продуктивних місій.

д) Серед даних Посольства, інформуючих про життя і діяльність українських об'єднань в окремих містах і областях Європейської Частини РФ, найбільш цікавими, з огляду на перспективу для УГКЦ, є наступні:

1) Москва. У столиці РФ проживає 552.670 українців (по паспортах радянського часу) що складає 6,8% усього населення міста. За проведеною статистикою Українським Університетом м.Москви в Московській області проживає 1 млн., 200 тис. українців. В Москві діє дві незареєстровані громади Української греко-католицької церкви у кількості: перша очолювана отцем Валерієм Шкарубським який ось уже на протязі 10 років раз в місяць приїжджає в Москву з Києва на відправлення служби божої для вірних УГКЦ в Москві - 50-80 чоловік; друга очолювана отцем О.Сімченком, випускником Івано-Франківської Теологічної Академії УГКЦ, висвяченим єпископом Іринеем Біликом в 1998 році, та направленим ним на служіння вірним УГКЦ в Москву. Чисельність цієї громади УГКЦ 20-30 чоловік. Серед суспільно-культурних осередків слід зазначити , «Український Історичний Клуб» (Голова – Віктор Ідзьо). При Українському Історичному Клубі, офіційно зареєстрованій регіональній громадській організації св.р.№7571 в більш легальній формі створено духовне відділення «Український Греко-Католицький Центр» (Керівник відділення згідно поданих для реєстрації документів в Міністерство Юстиції РФ, очолює член Українського Історичного Клубу, громадянин Росії, корінний москвич, отець УГКЦ м.Москви О.Сімченко. Тут в Українському Історичному Клубі отці УГКЦ Валерій Шкарубський та О.Сімченко читають лекції по унійних процесах в християнській церкві. Отець О.Сімченко є членом Українського Історичного Клубу з 1998 року. Науковою роботою в Москві з правом на всю Російську Федерацію займається Український Університет в Москві (Ректор, доктор історичних наук, професор, академік

– В.Ідзьо). В Москві виходить, “Науковий вісник Українського Історичного клубу”. Видано XVI томів (1997-2010рр.) (Головний редактор В.Ідзьо) та Науковий Вісник Українського університету міста Москви(Видано XVI томів 2001-2011рр.)(Ректор, доктор історичних наук, професор, амакадемік – В.Ідзьо). Науковий Вісник університету у 2011 році єдине наукове видання за всю історію в Росії. Українське Посольство у поданій інформації звертає особливу увагу на те, що у московських українців найбільш помітні проблеми з російською владою, яка не розуміє задоволення потреб українців в Москві. Посольство та сейчасні релігійні та наукові кола наголошують, що слід надавати допомогу Українському Історичному Клубу та Українському Університету м.Москви, які роблять конкретну науково-культурну роботу по розбудові української духовності в Москві в рамках законодавства, яке існує в РФ., зокрема домагається юридичного статусу УГКЦ в Москві.

2) Санкт-Петербург. Місто населяє понад 150 тис. українців, або 3% населення міста. Діє «Українське суспільно-культурне об'єднання ім. Шевченка», систематично проводяться концерти та інші культурні заходи.

3) Волгоград. Проживає майже 79 тис. українців, або 3% населення міста. Працює Товариство української культури «Проліски»;

Волгоградський Державний Педінститут проводить широкомасштабні наукові дослідження з україністики.

4) Воронеж. Населяє понад 122 тис. українців, або 4,9% населення міста. При Воронізькому Державному Університеті діє філія Товариства української мови ім. Шевченка та інші культурні організації.

5) Калінінград. Проживає понад 62 тис. українців, або 7,2% населення міста. З 1992 року діє обласне Калінінградське Товариство української культури «Мрія», при якому відкрито недільну школу Товариство бере активну участь у щорічних міжнародних фестивалях прибалтійських міст, репрезентуючи українську культуру.

6) Самара. Проживає понад 82 тис. українців, або 2,5% населень Створено Самарський обласний український національно-культурний центр, працює недільна школа, український хор, організован Українську редакцію на незалежній радіостанції «Радіо - 7».

7) Сочі Краснодарського Краю. Крупний і визначний курорт і східному узбережжі Чорного моря. Діє Український культурний центр недільна школа, проводяться вечори, Шевченківські свята тощо.

2. Сибір і Далекий Схід.

Деяко благоприємніші обставини для розвитку нашої Церк складаються на території Західного і Східного Сибіру, а так< Далекого Сходу.

а) Дані про ці регіони базуються на довідці Українське Посольства в Росії, а також о. Сподара та о. Майби, що побували та місіями, влаштованими завдяки ініціативі Новосибірського Єпископа РКЦ Йосифа Верта. З приватної розмови патріарха-кардинала Любомира Гузара;

За о. Сподарем видно, що Єпископ Верт готовий вже прийняти наших священників. До латинських храмів ходить дуже багато греко-католиків. Римо-католицькі священники хотіли б допомогти їм в їх бажанні молитися і отримувати духовне оформлення у рідному обряді. В м. Омську діє парафія УГКЦ, настоятель якої о. Сергій Голова нещодавно повідомив про те, що Адміністрація міста дозвол Апостольській Адміністрації придбати дві споруди для греко-католиків. Одна з них - колишня мечеть - вже облаштовується під храм, в другій буде парафіяльний осередок з українською бібліотекою, недільною школою і т.д.

б) Звіт о. Сподара про його місійну поїздку з 2.10 по 11.12. 1997 року виявляє можливість створення греко-католицьких парафій принаймні у десяти місцях Сибіру і Далекого Сходу. Там створені осередки засновників УГКЦ чисельністю по 10 чоловік (необхідних для реєстрації у державних органах). Місії у містах Омську та Сургуті Тюменської області показали, що потенційна кількість парафіян, які регулярно б відвідували церкву, сягає 200-400 чоловік. В Омську під час Служби Божої, за повідомленням о.Сподара, було присутніх більше 200 чоловік (порівняйте: в липні 1998 року на Архиєрейській Св. Літургії з Владикою Юліаном Гбуром було 100 чоловік). У місті Томську люди готові прийняти навіть одруженого священника УГКЦ з родиною.

Всі ці осередки УГКЦ засновані за допомогою українських громадських організацій.

в) Фінансові спроможності тих осередків фактично рівні нулю. Відстані між названими містами дорівнюють 500-1500 км; за словами Єпископа Верта треба бути мільйонером, щоб працювати у Сибіру, адже кожна подорож до США обходиться йому 1000 доларів. Авіаквіток з Іркутська до Москви чи до Києва коштує не набагато менше.

г) Сибір та Далекий Схід населяє понад 1,5 млн. українців, але, навряд чи можна серйозно більшість з них ідентифікувати з греко-католиками, як це робить о. Сподар. У своєму ж звіті він підкреслює, що успішність місій можлива лише через старше покоління, яке ще пам'ятає основи католицького віросповідання. Це старше покоління, звичайно, має велике бажання і потребу у духовній опіці українського греко-католицького священника, який асоціюється в них з вірою батьків, з втраченою батьківщиною, з їх молодістю. З розмови патріарха-кардинала Любомира Гузара з о. Сподарем виявляється, що ці старші люди з неприязню і з підозрою відносилися б до парафіян не українців, особливо російського походження, не говорячи вже про священника-росіянина, у той час, маємо свідчення про велику кількість мішаних подруж серед потенційних парафіян, які не проти бути прихожанами УГКЦ. Так чи інакше, наша Церква там повинна дбати, щоби найменший конфлікт на національному чи міжрелігійному ґрунті не став великою проблемою у реєстрації Українських Греко-Католицьких парафій (порівняйте: Закон про релігію ст. 14 п. 2).

д) Наступні міста, згідно зі звітами о. Сподара, о. Голованова виглядають найбільш перспективними:

1) Омськ. Мешкає 104 тис. 830 українців. Найбільша Українська греко-католицька парафія, яка з жовтня 1998 року має релігійну споруду з назвою Покрова Пресвятої Богородиці. Парафія налічує від 100 до 200 чоловік, при якій активно діють недільна школа, українська бібліотека.

2) Прокоп'євськ. Мешкає 65 тис. 245 українців. Діє зареєстрована парафія. Парафію УГКЦ заснував ще з 1959 року о. Василь Рудко, який перебував там на засланні.

3) Сургут Тюменської області, в якому побував В.Ідзьо з 16 квітня по 16 травня 1997 року має парафію УГКЦ. Парафія УГКЦ налічує до 500 осіб. Постійного приміщення не мають; під час місійних приїздів священників УГКЦ вірні моляться в приміщенні української школи. Збільшення громади можливе за рахунок агітації екуменізму з Російською православною церквою

4) Тюмень. Мешкає 260 тис. 203 українці. В Тюмені о. Сподареві не вдалося організувати десятку засновників парафії, але він зустрівся з товариством «Єдина Родина», співзасновник якого є Кепещук Богдан Гаврилович, юристом мерії м. Тюмень, який разом із своїми товаришами висловили побажання утворити Українську Греко-Католицьку спільноту при приїзді священника для цієї діяльності.

5) Томськ. Мешкає 2 тис. 799 українців. Заснована Українська Греко-Католицька десятка. Є Товариство «Джерело», члени якого висловили дуже велике побажання прийняти греко-католицького священника.

6) Челябинськ. Мешкає 109 тис. 615 українців. Отець Сподар також склав список засновників Української греко-католицької спільноти. Під час перебування в місті він займався душпастирською працею, уділивши багатьом Святі Тайни. Громада УГКЦ заснована за допомогою місцевих українців.

7) Красноярськ. Мешкає 118 тис. 763 українці. Є Українська Греко-Католицька громада, яка також очікує на приїзд священника для душпастирської обслуги. У місті активно діє громадська організація «Україна».

8) Владивосток. Мешкає 185 тис. 091 українці. Українська Греко-Католицька громада складається з 15-ти чоловік; іде процес реєстрації в органах юстиції Приморського краю. Відслуживши Літургію в римо-католицькому костелі, о. Сподар дізнався, що значна кількість парафіян костелу є греко-католики. Діє товариство Української культури.

9) Магадан. Мешкає 85 тис. 772 українці. В Магадані є Українська Греко-Католицька парафія. На території Магаданської області було дуже багато сталінських таборів, тому кількість греко-католиків там повинна бути досить висока.

10) Єкатеринбург. Мешкає 82 тис. 215 українців. Діє Уральська асоціація українців, яка, за словами о. Сподара, «вичерпала свої можливості по відродженню духовності української нації, і тому подальшу працю не уявляє без участі священника». Отець Сподар склав список для реєстрації громади українських греко-католиків.

11) Южно-Сахалінськ. Мешкає 46 тис. 216 українців. Отець Сподар склав список засновників української греко-католицької громади; місцеві люди тісно співпрацюють з католиками корейської національності, які там проживають.

Доки перейдемо до пропозицій щодо дальшого розвитку душпастирства Української Греко-Католицької Церкви в Російській Федерації, зокрема в Москві, столиці Росії.

Перспектива Української Греко-Католицької Церкви у Москві заторкує дуже багато аспектів політичного, церковного та економічного життя України, Росії та Ватикану. Отже, по-порядку.

1. Живучість Української Греко-Католицької громади у Москві доведена самим фактом її існування діяльністю протягом 10 років вірних УГКЦ у несприятливих умовах. В вірних УГКЦ немає приміщення, економічні обмеження, громада потребує фінансової підтримки, національно-свідомих постійно проживаючих священників, які б легально працювали, наприклад в рамках Українського Історичного Клубу м. Москви, його духовного Відділення "Український Греко-Католицький Центр", мали фінансову підтримку для душпастирської діяльності в Москві на 5 років. За таких обставин стержень вірних, навколо такого священника, який плекав ли засади УГКЦ в Москві збільшувався. В такому стані, при наявності духовного відділення Українського Історичного Клубу, як юридичної особи під який було б куплене приміщення, технічне забезпечення, перевезена Церква УГКЦ, на куплений земельний учасок, оскільки в РФ вже діє Закон про приватну власність, яка збудована Йозефом-Марія де Вольфом і є в Галичі громада може існувати в рамках існуючого закону, навіть якщо Російський Уряд та громадські організації шовіністичного гатунку вдадуться до репресивних заходів і надалі не будуть сприяти громаді УГКЦ. Сьогоднішній цей стан є незадовільний, і для розвитку та утвердження УГКЦ в Москві, Української Церкви В Росії взагалі, потрібні певні радикальні симіливі заходи.

Коротко викладемо тези розвитку УГКЦ в Москві.

1. Необхідна офіційна реєстрація громади, як релігійної організації, яка надасть права юридичної особи, а це означає: будувати, арендувати приміщення, заощаджувати гроші на рахунках від різних джерел, вести місіонерську, видавничу діяльність, виховувати дітей, провадити катехизацію тощо. Реєстрація громади як релігійної групи не надає

жодного з цих прав, діяльність громади розглядається як приватна діяльність групи громадян.

Зареєструвати громаду як релігійну організацію - парафію УГКЦ, зараз, згідно із російським законодавством, не можливо: потрібно, щоб громада на час реєстрації вже не менше 15-ти років існувала як релігійна група.

Вся громада може бути зареєстрована як релігійна організація в складі Римо-Католицького Архиепископства в Європейській частині Росії і тоді природньо зникає її українськість. Хоча і тут можуть бути проблеми з боку Римо-Католицької Церкви. За таких обставин можна віддати перевагу офіційно зареєстрованій організації Української історії та культури Українському Історичному Клубу, який має ценз юридичної особи 15 років і Голова якого є прихожанином УГКЦ м. Москви. Під юридичну особу Український Історичний Клуб можна купити земельний участок на який перевезти збудовану Йохифом Марія де Вольфом Українську Церкву для Москви. На перших порах вона буде на правах духовного центру української культури в Українському Історичному Клубі м. Москви, його духовному відділенні "Український Греко-Католицький Центр" документи якого вироблені для реєстрації, подані в реєстрацію і потребують фінансової підтримки для офіційної реєстрації. Згідно з російським законодавством через 10 років це відділення може вже перереєструватися в Українську греко-католицьку церкву м. Москви, набути чинності релігійної організації. Іншого шляху в даний момент для законного вирішення цього питання немає.

2. Діяльність римо-католицьких громад східного обряду ніколи не зустрічала підтримки в Москві з боку клиру Архиепископства. Свідчення тому - жодної нині подібної громади в Москві, хоча намагання подібної є і були.

3. Щодо обслуговування духовного громади. Громада у своїй переважній більшості (а може і вся) не погодиться на те, щоб нею опікувався неукраїномовний, не вкорінений в життя українського народу, суспільства священик. Це принципове питання, бо діяльність громади це не лише можливість брати участь в Євхаристії, мати Причастя в рідному обряді, а це ще і духовний зв'язок української громади з Батьківщиною, при чому чи не єдиний для більшості.

4. Наявність української греко-католицької громади в Москві - столиці величезної імперії, яка і досі має вплив на перебіг світових подій, надає їй особливого значення. Стосунки між Римом і Москвою щодо Української Греко-Католицької Церкви мають характер церковно-політичного характеру, і чи навряд Московська Патріархія легко погодиться на отаке існування легалізованої Української Греко-Католицької парафії у Москві, однак починати треба з духовного відділення "Український Греко-Католицький Центр" при Українському Історичному Клубі. Тому тільки за рахунок суттєвої фінансової допомоги з боку Риму та патріархії УГКЦ Українському Історичному Клубу м. Москві, надання останньому технічної допомоги (бо на український уряд надії ніякої) можна сподіватися на створення Української Греко-Католицької Церкви в Москві, як релігійної організації.

Отже можна зробити такі висновки, які робля науковці Українського Університету, його юридичні консультанти:

Для легалізації Української Греко-Католицької громади в Москві, тобто надання їй статусу релігійної організації, потрібні рішучі дії з боку Патріархату (Митрополії) УГКЦ, а також Ватикану, Католицької Архиепископії в Росії. Надавати матеріальну, технічну допомогу треба виключно юридичній особі, регіональній громадській організації св.р.№7571 "Український Історичний Клуб" м. Москви, яка як організація історії та культури на легальній основі має право організовувати українську духовність, утримувати церкву як культурну пам'ятку, створити відділення УГКЦ, яке буде очолюватися священником, членом Українського Історичного Клубу. Тільки за таких

обставин будуть досягнуті результати. Також потрібно, щоб Рим надав можливість на постійній основі громаді УГКЦ в Москві створити єпископат УГКЦ. Це дало б можливість збільшити чисельність громади, покращити її матеріальний стан, провадити в межах закону, як релігійнійному відділенню Українського Історичного Клубу, мінімальні заходи просвітницько-релігійного та організаційного характеру в рамках духовного відділення Українського Історичного Клубу на законній основі.

Такі наші міркування лягають у висновок пропозицій до патріарха-кардинала Любомира Гузара.

1. Що стосується інших громад, розташованих у тій чи іншій області у Росії, з огляду на те, що віддалі між населеними пунктами не великі, а колосальні, як наприклад в Сибіру чи на Далекому Сході і, якщо ще й зважити на тяжкі кліматичні обставини з майже постійною зимою в деяких регіонах, Москва могла би стати концентруючим ядром УГКЦ в Росії, тому цей варіант фінансової, технічної підтримки УГКЦ в Москві, яка 10 років буде діяти в рамках філіала Українського Історичного Клубу цілком можливий для здійснення. 2. На нашу думку, в Москві можна буде створити Центр для передпідготовки і розподілення священників УГКЦ. За таких обставин можна вирішити проблему майбутнього душпастирства УГКЦ в Росії. Варто було б в Патріархії не говорити говорять про українців взагалі, українських греко-католиків в Москві, а реально і конкретно надати їм допомогу в рамках вищевикладених реалій. Варто було б вислати в Український Історичний Клуб добре підготовленого священника, який взяв би на себе обов'язок, познайомитися з людьми, вірними УГКЦ, та розпочати конкретну постійну душпастирську роботу. Безсумнівно, що це повинен бути священник-українець, інтелектуал вихований на українській національній ідеї українського народу. Це повинна бути людина, яка реалістично дивляться на світ (громадяни України, Росії, щоб не було проблем з візами та із знанням російської мови), фінансово спроможна реалізувати плани УГКЦ в Москві. 3. На нашу думку слід започаткувати Фонд підтримки Духовному Відділенню УГКЦ Українського Історичного Клубу м.Москви, як підтримати матеріально, технічно стремління Клубу до співпраці задля розбудови УГКЦ в Москві на легальній основі. Безсумнівно, щодо цієї програми потрібно підключити «Реновабіс», «Церкву в Потребі» та інші організації. 4. Треба підібрати також добревивчених священників, які б окрім Москви з радістю б поїхали в Сибір, чи Далекий Схід. На нашу думку, як в Москві та і в Росії повинні їхати священники УГКЦ, як бали обіцянку неодруження. 5. Патріархії слід вирішити матеріальну допомогу для реєстрації УГКЦ, яка є однією з найбільших труднощів. Слід врахувати хабарництво російських чиновників, без якого в даний час не можна вирішити проблему реєстрації УГКЦ в Москві, Росії. Всяка такого роду реєстрація коштує, враховуючи вищевикладене, додаткових фінансових витрат.

Не можна заперечити, що в Росії проживає велике число українців, як рівно ж не можна заперечити, що серед них є люди, які почувають себе вірними української греко-католицької церкви, чи є греко-католицького віровизнання. Ми зобов'язані до душпастирської опіки над ними, а вони її потребують і хочуть її від УГКЦ прийняти. Слід накінець прийняти кінцеве рішення з холодною розсудливістю, без емоцій, керуючись розумом, а не серцем, і у спосіб централізований, а не поодиноким і не партизанським, а як викладено вище на легальній основі, розпочинаючи розбудову УГКЦ з серця Росії, Москви, власне туди треба звернути всі моральні та матеріальні погляди, оскільки визріли певні юридичні засади для легально функціонування УГКЦ в Москві в рамках російських законів.

Література:

- 1.В.І.Медвіт.ЧСВВ.Перспективи розвитку Української Греко-Католицької Церкви в Російській Федерації. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу.М.2001,т.V,с.100-106.
- 2.В.С.Идзьо.Украинская диаспора в России - этапы развития. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу.М.2001,т.V, с.33.
- 3.В.С.Артюх. В.С.Идзьо. Украинская диаспора в России. Русская в Украине - этапы развития. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. М.1999, т.III, с.195-198.
- 4."Федеральный закон об свободе совести и об религиозных объединениях". М.1997, ст.2, п.2;ст.9, п.1;ст.11, п.5; ст.8 п.3,5; ст.11,п.9; ст.12, п.1; ст.8,п.4; ст.7.ст.11, п.3; ст.13, п.1,2,5.
- 5.В.С. Ідзьо. Українська Греко-Католицька Церква на шпальтах громадсько-політичного часопису українців Росії "Украинская Жизнь". Науковий Вісник Українського Історичного Клубу.М.1999, т.III, с.156-158.
- 6.Віктор Ідзьо. Український Університет м. Москви в 1992 - 2007 роках. - Львів "Сполом", 2008. - 92с.
- 7.Віктор Ідзьо. Митрополит Андрій Шептицький на шпальтах російської преси та часопису українців Росії "Украинская Жизнь" в 1914 - 1917 роках ХХ століття. - Львів "Сполом", 2007.- 52с.
- 8.Віктор Ідзьо. "Українські Греко - Католики в Росії". - Львів "Сполом", 2009. - 80с.

Украинская диаспора в России – этапы развития и современное состояние

Обзор сложного вопроса о переселении украинцев на финно-угорские территории в X-XI веках есть научной проблемой, до конца не изученной современной исторической наукой/1. Однако русские историки конца XVIII - начала XIX веков правильно указывали, что такое переселение славяно-украинских племенных объединений на территорию современной России происходило в IX-X веках. Такой точки зрения придерживались известные русские историки В. Ключевский, В.Пресняков. По их мнению, славяне украинцы переселились на территорию России с берегов Днепра, Буга, Днестра в X веке в финно-венгерский массив населения, принеся ему высокую культуру, письменность, государственность, под которой надо видеть Ростово-Суздальскую Русь/2.

М.С.Грушевский по этому поводу подчёркивал: "грандиозность переселения украинцев в Россию в X веке в большей мере активного социально-экономического и политического населения, которое было ассимилировано. По мнению М.С.Грушевского именно оно и создало новую систему государственности, которая известна в последствии как Россия/3.

Современный украинский историк В.С.Сергийчук считает, что украинцы переселились в исторические регионы Московщины во время могущества Киевской Руси. Собственно они перенесли в этот регион язык, культуру, феодальную государственность/4.

Четко фиксируются украинцы в России в XIV веке. Как свидетельствуют источники, волынский князь Боброк, земли которого находились вблизи владений Золотой Орды, участник Куликовского сражения в 1380 году, принял подданство великого московского князя Дмитрия, и в следствии со всеми приближенными, переселился в земли Московского великого княжества/5.

Дальнейшие источники фиксируют украинцев на территории Московского государства в середине XVI века, когда украинский князь Дмитрий Вишневецкий (Байда) в 1557 году перешёл на службу к московскому царю Ивану Грозному/6.

В. Антонович считал, что Запорожская Сечь с XVI века активно сотрудничала с московскими властями. Многие из запорожских предводителей со своими отрядами находили убежище в Москве от властей Речи Посполитой, будучи гонимыми польскими властями, собственно они переселялись с семьями в Московию, тем самым, давая путь развития украинской колонии (диаспоры) в России/7.

Современный украинский исследователь В.С.Сергийчук считает, что в XVI-XVII веках украинцы начали активно заселять центральные губернии России. В основном это были ремесленники, военные (казаки) и торговые люди. В это же время политическое убежище от гонений властей Речи Посполитой в Московском царстве получили такие видные деятели казачества, как Д.Вишневецкий, С.Наливайко. В Москве, с казацким корпусом, побывал в это время и Пётр Сагайдачный, который в 1618 году с войсками Речи Посполитой брал участие в восточной кампании. Как свидетельствуют источники, часть казаком осталась на территории Московского государства. За приказом царя их расселили "по городам в Калуге 349, в Нижнем 100, Арзамасе - 21, Вологде - 44, Пронске -20, Шатцком - 50, Переяславль-Залеском - 20, в Ярославле - 44, Коломне 20, Переяславле-Резанском - 30. Всего 700 казаков/8.

Собственно в XVII веке украинцы более активно начали переселяться на территорию Московского царства. В частности, эти события более активно начали происходить после Переяславской Рады (1654г.). Из Украины приглашались "лучшие люди" - квалифицированные специалисты "со всеми, что у них есть с лошадьми и с

коровами”/9. Со времён гетмана Юрия Хмельницкого украинцы в Московское государство начали попадать в качестве пленников. Среди первых пленников были родственники бывшего гетмана Украины Выговского и полковник Иван Нечай, зять Богдана Хмельницкого. В дальнейшем их долю разделили Пётр Дорошенко, гетман Правобережной Украины, гетман левобережной Украины Демьян Многогришный, гетман Иван Самойлович и его сын Яков. Особенно много украинцев было насильственно переселено в Московское царство после решения гетмана Ивана Мазепы завоевать самостоятельность для Украины/10.

С этого времени, как свидетельствуют источники, в Московское царство насильственно начали переселять видных представителей украинской науки, культуры, религиозных, государственных и общественных деятелей. Русский учёный XIX века О.И.Соболевский по поводу влияния украинской науки и культуры на Московское царство в XVII-XIX веках так писал в своих труда опираясь на русские источники: "Сегодня мы не хотим признавать, что в XV-XVII веках Россия было отсталой и слабой среди всех славянских народов, что народ и духовенство было малообразованным. Мы привыкли восхвалять реформы Петра 1, однако забыли, что для этих реформ нам понадобились образованные люди с Киева и других городов Украины/11. Другой русский учёный А.Пыпин по этому поводу писал: "До влияния украинского образования и науки в Московском государстве не было никакого централизованного просвещения. Здесь бытовал церковный фанатизм, вражда к науке, упрямый застой, нравственное одичание, яркий феномен которого "опричнина". Вне сомнения культурное и научное развитие России началось с влияния Украины/12.

Изученные документы дали возможность русскому учёному XX века Е.М.Мединскому ему сделать вывод, что в Московском государстве наука и культура утверждалась благодаря выходцам образованных людей с Украины. Москва, по мнению учёного: "не имела централизованного просвещения. Высших учебных заведений, население и даже знать было безграмотно. Не было и книг/13.

Делая анализ развития Московского царства, видный украинский деятель М.П.Драгоманов писал: "Украина, которая в XVI-XVIII веках быстро развивалась вследствие близости Речи Посполитой с Западной Европой, в которой она обогащалась научно, литературно и культурно, не нуждалась в Москве. Вследствие присоединения к Москве и Петербургу, став донором развития последних, она, создав новую российскую культуру, вследствие переселения украинской элиты в Московию, сама превратилась в пустырь, провинцию Петербурга, который вырос на научных и культурных традициях Киева. Собственно в это время украинская диаспора создает научные, культурные ценности, которые впоследствии перебрали "московиты"/14.

При всём этническом и культурном многообразии Российской империи и ее геополитического преемника - Советского Союза, любые масштабные проекты в них осуществлялись на основе альянса Российского государства и украинской диаспоры в России. Российская империя, при всех возможных претензиях к ней, была политическим феноменом - синтезом московской системы власти и киевской образованности, которую представляла в России украинская диаспора. Когда эти отношения по тем или иным причинам искажались, страдала Россия ибо украинцы всегда представляли в ней весь восточноевропейский цивилизационный проект, являвшийся (в явном или завуалированном виде) продолжением проекта развития России украинцами со времен Петра I/15.

Именно Украина, украинская диаспора в России стала той "критической массой", которая превратила в XVIII веке Московское царство в Российскую империю, в 1922 году позволила образовать СССР, а в 1991 ликвидировать это государство, именно Украина и ее диаспора в России, превратила СНГ в пустую формальность,

консолидировав на постсоветском пространстве антимосковски настроенные режимы в виде блока ГУУАМ/16.

Примечательно, что после присоединения части Украины к Московскому царству в середине XVII века государственная идеология России, за счет образованной украинской диаспоры обогащается “киевским” сюжетом (во многом благодаря “Синопису” Иннокентия Гизеля) - представлением об исторической преемственности между Киевской и Московской Русью, а также представлением о “триедином русском народе” и о самодержце “Великой, Малой и Белой Руси”, первым идеологом Российской империи стал украинский мыслитель переселившийся в Россию - Феофан Прокопович. Можно сказать, что импероосновательной мистерией для Российской империи стала именно Полтавская битва/17.

В последующий период понимание украинцев в России углубилось благодаря св. Димитрию (Ростовскому), братьям Разумовским, Гоголю, Михаилу Максимовичу, А.К. Толстому, св. Иоанну Шанхайскому (Максимовичу). Почти все отцы-основатели украинской диаспоры - идеологи “Большого континентального пространства” - были этническими украинцами (и “малороссами” по культурно-политической ориентации представителями уже украинской диаспоры в России - именно они в наибольшей (хотя и в явно недостаточной) степени создали украинскую модель в России, которая определяла роль украинского начала в государственном строительстве/18.

Украинская диаспора в Российской империи, оформленная в царствование Петра I, была прототипом идеала украинской цивилизации которая развивалась на берегах Днепра с X по XIII века. Перенеся копию украинского феномена в Россию переселившиеся украинцы попытались создать в России все те научные, культурные, ценности, которыми они владели в своей Родине Украине с X по XVII века. - Это проявилось, кроме всего прочего, также и в подавлении собственно украинского начала к которому украинцы синтезировав свою культуру с российской прибегнули в России к культурному обособлению. Однако в пределах Российской империи оказалось невозможным реализовать все украинские этические и метафизические идеалы: новое полусекулярное полицейское бюрократическое государство раздавило и Московское царство (в XVII веке), и Запорожскую Сечь с Гетманщиной (в XVIII веке) не дав вполне оформить научные и культурные ценности украинцев в России в XVIII-XIX веках/19.

Однако сами украинцы в России сумели, пока исторически реализовались свой активный формотворческий этнос в виде украинской диаспоры но скорее как научно-культурный с образовательным компонентом субстрат, который распространился на всех украинцев проживающих на всей территории российского пространства/20.

Так было до XX века. В конце XX, начале XXI века, роль украинской диаспоры для России выходит за рамки обычного национально-культурного меньшинства - украинская диаспора в России имеет системообразующий характер. Так, если русские, попавшие на Украину, нередко чувствовали себя носителями определенной исторической миссии (например, установление Советской власти на Восточной Украине и в предвоенный период в Галичине, борьба с “бандеровцами” после войны, государственное и промышленное строительство), то украинцы, оказавшиеся в России и не ощущающие, как правило, никакого провиденциализма в своей миграции, службе или любой иной деятельности, фактически и были той силой, которая “собирала” все украинские силы в России, “выстраивала” многие украинские регионы России, формировала региональные структуры “Объединения украинцев в России” на легальной основе в рамках российских законов. Все эти структуры с 1991 года до сегодняшнего дня эффективно работают. После принятия закона в России в 1998 году “Об культурно-национальной автономии”, украинская диаспора в России одна из первых зарегистрировала “Украинскую культурно-национальную автономию в России”. В этом понимании становления и развития российского законодательства и его

толкования, украинская диаспора, как наиболее образованная часть российского общества, использовала все возможности, для становления и развития своего официального “украинского статуса” в России/21.

В это же время украинская диаспора в России сумела создать историческую концепцию своего пребывания на “финно-угорских землях”/22.

Не случайно так популярна точка зрения украинской диаспоры в России на этногенез русских (вне зависимости от ее исторической достоверности и научной адекватности) как на процесс постоянной миграции представителей украинских племен с территории современной Украины в Северо-Восточную Русь и культурную ассимиляцию ими местных угро-финских и туранских племен. В XVII-XX веках этот процесс, согласно точке зрения научной части украинской диаспоры в России, трансформировался в непрекращающуюся миграцию украинцев в Россию и их “влияния на формирование государственности” в финно-угорском обществе, создания определяющих научных, культурных ценностей/23.

Испытывая привязанность к своим национальным, культурным традициям украинцы более или менее, в тех регионах России где они компактно проживали, распространили по всему пространству евразийского континента всю свою культуру, которую они представляли во всем широком диапазоне Украины, украинские эмигранты заселяли всю Россию, сохраняя свои национальные, ярко выраженные особенности, которые они сохранили до сих пор, хотя процесс ассимиляции не обошел и их/24.

Большие части России (и особенно Северный Кавказ, Кубань, Нижнее Поволжье, Башкирия, Казахстан, Западная Сибирь, Дальний Восток - “Зеленый Клин”) удерживается с XVII века и до сих пор в значительной степени именно этническими украинцами и их ассимилированными потомками: духовенством и чиновниками, крестьянами-переселенцами и казаками, военными и инженерами оборонных предприятий, нефтяниками и газовиками, изгнанными с Украины во время коллективизации “куркулями” и ссыльными-“бандеровцами”. Украинцы составляли существенную (иногда доминирующую) часть и в первоначальной колонизации азиатской части “Российского пространства”, и в “столыпинском” переселении, и в многочисленных “стройках коммунизма”, и в миграциях советского времени - освоении Сибири, Крайнего Севера, казахстанской Целины/25.

Возможно, для понимания “удерживающей” миссии украинского начала в России символичны фамилии губернаторов граничных российских регионов: на западном направлении - Леонид Губенко и Михаил Прусак (Калининградская и Новгородская области), на восточном - Евгений Наздратенко (Приморский край), северное - Александр и Алексей Лебеди, Леонид Рокецкий (Красноярский край, Хакасия, Тюменская область), южное - Николай Кондратенко и Евгений Савченко (Краснодарский край и Белгородская область), которые и сегодня являются яркими представителями украинской диаспоры в России, носителями украинских национальных ценностей в рамках Объединения украинцев России, и созданной 1999 году “Украинской культурно-национальной автономии”/25.

Современная украинская диаспора в России, на компактной основе проживания, на землях России удерживает национальные традиции, которые украинцы принесли с собою с Украины. И сегодня мы видим в украинцев в России свои методы хозяйствования, свои стереотипы поведения, свою кухню, свое отношение к земле, сельскохозяйственные традиции и шире - свой образ обустройства окружающего мира. А элементы народной материальной культуры, как известно, намного стабильнее, чем национальное сознание, которое размывается уже во втором-третьем поколении переселенцев, хотя и воссоздается в настоящий момент феноменом наличия Украинского государства. В современной России в украинцах есть еще много родственников в Украине или украинских предков, украинское этическое и

государственное влияние удержало украинский этнический феномен в антропологическом и культурном облике украинского народа - недаром в последнее время выделяется в России отдельный этнический тип - "украинский" (наряду с поморами, сибиряками, донскими, уральскими и прочими казаками, старообрядцами некоторых согласий, центрально-российским подтипом и т. д.) - украинцы существуют, как реальная диаспора с своим политическими и культурными организациями, деятельность которых патронируется уже Украинским государством. Несомненно также, что активные украинские силы в России где они составляют этническое большинство представляют собственно украинский социальный, технологический и культурный потенциал/26.

Украинская диаспора в России играет колоссальное значение и для самого Украинского государства - *без восточной диаспоры не может быть могущественной независимой Украины*. Как правило, российским украинцам не присуще чувство ущербности, "младшего брата", им понятнее глобальный и стратегический масштаб "украинского мышления в России", для них естественен сложный российский опыт пребывания, где они самоутверждаясь, создают свои культурные, национальные ценности в русскоязычной среде, которые по нашему мнению, подлежат тщательному изучению.

Современная прозападная ориентация немалой части украинской элиты в России в конечном итоге может рассматриваться как контр реакция на доминирующее в дореволюционной и советской идеологии "официальное" представление о национальном призвании украинской диаспоры в России: Россия мыслилась украинцам вполне эсхатологично - как "собирательница земель", "защитница православных народов", "надежда мира", "оплот коммунизма". Так было раньше. Сегодня Россия для украинцев - страна в которой они при помощи государства хотят удовлетворять свои национальные, культурные, духовные потребности на основе закона "Об культурно-национальной автономии".

Ситуация для украинцев в последнее время облегчается демократичностью российской конституции и законодательства России, в рамках которого на законной основе украинцы имеют возможность создавать и регистрировать свои региональные организации, федеральные объединения, проводить съезды, конференции, симпозиумы, издавать по всей ширине России украинские печатные органы, концентрировать доминирующие влияния различных украинских группировок региональной элиты и т.д. Особенность реэтнизации - этно-культурного возрождения - украинской диаспоры заключается в том, что этот процесс не несет никакой угрозы национальной безопасности России.

В силу различных исторических и культурных обстоятельств, украинская диаспора в России развивается на принципе позиционирования российского начала как активного, украинского культурного феномена. Поэтому именно грамотная и разумная политика российской власти в отношении украинской диаспоры России может иметь не только узколокальное (культурное и образовательное) значение, но и значение стратегическое - важное для правильной конфигурации сил на постсоветской, общеевропейской и даже общемировой политической арене. Развивать украинское национальное и культурное начало в России нужно с точки зрения славистики, поскольку украинская диаспора в России, неотъемлемая часть общеславянской культуры. Однако надо заметить, российские власти для такого самовыражения украинцев практически ничего не сделали за последние десять лет, и как наблюдается по существу изучаемого нами вопроса не собираются делать, для удовлетворения национальных и культурных потребностей украинцев в России. Этот "самобытный украинский вопрос в России" переведен в плоскость межгосударственных российско-украинских отношений. На "самовыражение украинцев в России" из российского

бюджета не выделяется бюджетных средств, а сама “Украинская диаспора” брошена на самовывживание. Но даже при таких обстоятельствах трудолюбивые украинцы “изыскиваю возможности” для поддержания своего “национального Я в России”. Собственно при таких тяжелейших обстоятельствах украинцы одни из первых создали в России: “Объединение Украинцев в России”, “Культурно-Национальную Автономию Украинцев в России”, “Украинский Историко-филологический Институт”, “Украинский Исторический Клуб” и много других научных, культурных и общественных организаций, для поддержания жизнедеятельности которых в России в настоящий момент требуются немалые средства/28.

Подводя итоги данного исследования можно предположить, что украинская диаспора в России на нынешнем этапе развития имеет возможность удовлетворять свои национальные и культурные нужды только в рамках общественных объединений: “Объединения украинцев России”, “Украинской культурно-национальной автономии России”, которые на данное время функционируют на общественных началах и нуждаются в государственной поддержке. Вне сомнения, что вступление Украинских организаций в России в “Світовий Конгрес Українців”, “Європейський Конгрес Українців” дал бы возможность украинской диаспоре взять для обустройства украинской диаспоры в России все лучшее из практической жизни мировой украинской диаспоры. Собственно при таких тяжелейших обстоятельствах украинцы одни из первых создали в России: “Объединение Украинцев в России”, “Культурно-Национальную Автономию Украинцев в России”, “Украинский Историко-филологический Институт”, “Украинский Исторический Клуб” и много других научных, культурных и общественных организаций, для поддержания жизнедеятельности которых требуются немалые средства, которые Россия не выделяет и в ближайшем настоящем и будущем не будет выделять на удовлетворение национальных и культурных потребностей украинской диаспоры в России. Можно убедительно констатировать, что украинская диаспора в России на нынешнем этапе развития не имеет возможность удовлетворять свои национальные и культурные нужды. В настоящий момент только в рамках общественных объединений: “Объединения украинцев России”, “Украинской культурно-национальной автономии России”, которые на данное время функционируют на общественных началах и нуждаются в государственной поддержке, украинцы в России могут как-то мечтать об удовлетворении в будущем, но не в настоящий момент, своих национально-культурных потребностей. Российские власти в Москве и других регионах практически не поддерживают украинскую диаспору. Она лишена телевидения, книг, газет, радио, которые бы функционировали при поддержке московской или региональной государственной власти. Украинцы, прибывшие в Москву должны подвергать себя унижительной регистрации, что впрочем, противоречит законодательству Российской Федерации, договору между Украиной и Российской Федерацией, что может убедительно говорить, что этот договор по отношению к украинцам российские власти не соблюдают. В большинстве случаев украинцы в Москве подлежат террору властей за свою национально-культурологическую деятельность. Они лишены материальной поддержки от российских властей. Такую ситуацию можно проследить на примере региональной общественной организации г.Москвы св.рг.№7571 “Украинский исторический Клуб”. Украинцы, проживающие в Москве без так называемого новшества “российской демократии” - “регистрации” подвергаются властями штрафам, различного рода унижениям. У них отбирают паспорта, требуют деньги –взятки, а за неимение денег их превращают в рабов, заставляя работать на плантациях в российских рабовладельцев, должностных лиц от милиции и спецслужб, которые в полной мере используют своё служебное положение. Унижение украинцев в Москве столь очевидно, что это даже не скрывает российская пресса. Их грабят, избивают, насилуют, как отмечали неоднократно “Комсомольская Правда”, “Московский Комсомолец” и другие независимые от российских властей средства массовой информации. Обжаловать действия российской милиции, спецслужб вследствие их преступной деятельности в

прокуратуре, суде просто невозможно. Пренебрежительное отношение к украинцам в Москве столь велико, начиная с 1990 по 1999 года, что любое разбирательство в суде или прокуратуре Российской Федерации ещё ни разу не было решено в пользу украинского гражданина, украинца гражданина России, хотя он был 100% прав. Особое место занимает вопрос удовлетворения украинцами своих духовных потребностей. В Москве нет ни одного украинского храма, а тот, что был в Ногинске от Киевского патриархата, был с особой жестокостью отобран российскими властями. Украинская Греко-католическая церковь вследствие гонения, должна удовлетворять свои духовные потребности в катакомбах, как христиане в римское время в Римском рабовладельческом государстве. В это же время русские в Украине имеют неограниченные возможности. Они занимают все структуры государственной и общественной власти в Украине, являются бизнесменами, миллионерами. Имеют все российские каналы телевидения, радио, российские школы, институты, газеты, центры, мощную религиозную организацию, которую кстати в Львове никто не терроризирует. И всё это в большей мере за счёт финансовой поддержки Украинского государства. Вне сомнения, что российский гражданин прибыв в Украину может беспрепятственно заниматься любой деятельностью, ему в Украине, в частности москвичу, не надо подвергаться унижительным регистрациям, например: Киеве, Львове, Харькове.

В Украине их русских окружают дружественные чувства добродушных украинцев. В это же время украинец, украинский гражданин в Москве прямо с Киевского вокзала чувствует страх перед российской властью, её дикостью, азиатчиной, неопределённостью российского деспотизма, что отмечено самими русскими, гражданами Украины, вкусивших штраф московской регистрации, унижения московской милиции. Знакомство с родиной влетело в кругленькую сумму, дикость и ярость московской милиции, заставило многих русских, украинских граждан, усомниться в гостипреимности московских властей. Складывается мнение, что очень скоро московский мэр нацепит на украинцев бирки-номерки "Украинец" и только так успокоится в своём обаянии к украинцам и в своём желании видеть их в "новом союзе". При таких обстоятельствах, в которые попали украинцы в Москве, в России, вне сомнения, что вступление Украинских организаций в России в "Світовий Конгрес Українців", "Європейський Конгрес Українців" дал бы возможность украинской диаспоре как-то защититься от произвола российских и в частности – московских властей через международные организации, в частности – по правам человека, взять для обустройства украинской диаспоры в России все лучшее из практической жизни мировой демократии, утверждённой мировым сообществом "Хартии по правам человека", в которой беспрепятственно функционирует западная украинской диаспора.

Литература:

1. Финно-Угры и Киевская Русь. М.1987,с.122-125.
- 2.В.Ключевский. Курс Русской Истории. М.1991, с.22-27.
В.Пресняков. Лекции по Русской истории. М.1993, с.21-24.
3. М.С.Грушевский. Украина и Украинство. Украинская жизнь. М.1912, N1, с. 20.
4. В.С.Сергійчук. Східна діаспора. Московщина. Наука і суспільство. К.19957. N1/2, с. 24.
5. Историко-Филологический Вестник Украинского Института. Москва.1997,т.1,с 3-5.
6. З.И.Хижняк. Киево-Могилянская академия. К.1988, ст. 31-34.
7. І.Огієнко. Українська культура: коротка історія культурного життя українського народу. К.1918, с .197-198.
8. В.С.Сергійчук. Східна діаспора. Московщина. Наука і суспільство. К.19957. N1/2, с. 25-26.
- 9.В.С.Ідзьо. Українці в Російській державі. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу.Москва 1997I,т.1.№1,с.5-6.
10. Украинская жизнь. Москва.1912, N6, с.21, с.28.
11. А.И.Соболевский Образованность Московской Руси XV-XVII века. Спб.1884, с. 23-25.
- 12.А.И.Пыпин. Русская славянских литератур.Спб.1908,с.121-123.
А.И.Соболевский Образованность Московской Руси XV-XVII века. Спб.1984, с. 23.
13. Е.Н.Мединский. Школа и педагогическая мысль в Русском государстве на Украине и в Белоруссии в XVII веке. - "Советская педагогика". М.1953, N9 , с.70-88.
14. М.П.Драгоманов. К вопросу о самостоятельности украинской культуры. Украинская жизнь. М.1912; N6, с.21, с.28.
М.Драгоманов. Чудацькі думки про українську національну справу. Друге видання накладом І.Франко. Львів.1892, с.117-238.
- 15.Б.Е.Нольде.Очерки русского государственного права.Спб.1911,с.288-299.
- 16.Я.Дашкевич.Г.Башнянин.Я.Дубров.В.Харитонов.Національні інтереси та інтелектуальна п'ята колона в Україні. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу.Москва.2000,т.IV,с.126-128.
- 17.Историко-Филологический Вестник Украинского Института. Москва.1997, т.1,с 8-12.
- 18.М.С.Грушевский. Украина и украинство.Украинская жизнь. Москва.1912, №1,с.26-27.
- 19.Ф.Е.Корш.Украинский народ и украинский язык. Украинский Вестник. Спб.1906,с.144-145.
- 20.В.Дибенко.Українсько-російські взаємовідносини: спроба ретроспективного аналізу досвіду історичного минулого. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу.Москва.2000,т.IV,с.5-7.
- 21.І.П.Гарчев.Л.П.Гарчева.Перший атлас:"Українці.Східна діаспора". Науковий Вісник Українського Історичного Клубу.Москва.2000,т.IV,с.99-100.
- 22..Финно-Угры и Киевская Русь. М.1987,с.122-125.
- 23.В.С.Ідзьо.Українці в Російській державі. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу.Москва 1997I,т.1.№1,с.5-6.
- 24.І.П.Гарчев.Л.П.Гарчева.Перший атлас:"Українці.Східна діаспора". Науковий Вісник Українського Історичного Клубу.Москва.2000,т.IV,с.99-100.
- 25.Український Кур'єр.Москва.1998, №3-4, с.2-3.
- 26.В.С.Ідзьо.Українська преса в Росії 1980-1999. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу.Москва.2000,т.IV,с.133-135.
- 27.А.Н.Окара.Украина-в поисках имперской перспективы.Независимая газета.№9.25 октября 2000 г.,с.1-7.
28. В.С.Ідзьо.Українська преса в Росії 1980-1999. Науковий Вісник Українського Історичного Клубу.Москва.2000, т.IV,с.133-135.

Висновок

Наукова праця академіка Академії Наук Вищої Школи України, доктора історичних наук, професора, директора Інституту Східної Європи та завідувача Кафедри українознавства Університету "Львівський Ставропігійон" Віктора Ідзя «Українська діаспора в Росії, українсько-російські взаємовідносини: історія, наука, релігія» - дослідила історичний розвиток української діаспори в Росії та українсько-російських взаємовідносин на сучасному етапі.

Вперше на великому фактологічному матеріалі показано історичний розвиток української діаспори в Росії, з часу коли на фіно-угорських землях появились племінні об'єднання слов'ян, які нині складають основу українського народу.

У праці академіка Академії Наук Вищої Школи України, доктора історичних наук, професора, директора Інституту Східної Європи та завідувача Кафедри українознавства Університету "Львівський Ставропігійон" Віктора Ідзя «Українська діаспора в Росії українсько-російські взаємовідносини: історія, наука, релігія» досліджена роль українців в формуванні політичних, та релігійних організацій на території майбутньої Росії, в епоху Української держави IX-XIV століть(Київської Русі), а також становлення в фіно-угорському етносі слов'янської культури, християнської релігії принесеної з міжріччя Дніпра та Дністра.

В праці «Українська діаспора в Росії, українсько-російські взаємовідносини: історія, наука, релігія» - яскраво засвідчено значення українців в формуванні Ростово-Суздальської Русі, великого Московського князівства, подальшої ролі українців в кристалізації і розвитку Московської та Російської держави. Особливо наголошено про домінуючий український політичний та культурно-християнський вплив на Московське царство в час функціонування Запорізької Січі та Української Гетьманської держави.

У праці також з'ясовані всі питання у взаємовідносинах України з Росією в XVII-XVIII показано велику роль українців в XVIII-XIX століттях, в час коли українська козацька державність була підступно ліквідована Російською монархією, а українська феодальна державність, культура, мова, фактично припинила своє існування і була заборонена.

У праці досліджена пагубна роль російського царату, зокрема Петра I і Катерини II в долі українського народу, діяльність яких однак не зупинила волелюбних українців до боротьби за відновлення своєї державності, збереження своїх національних, культурних, релігійних надбань.

В праці досліджені всі аспекти, як політичні, наукові, культурно-християнські, які охарактеризують українську еліту в час відновлення Української держави на початку XX століття. Досліджені також події, які пов'язані з діяльністю наукових, релігійних та громадських українських організацій після розпаду Радянського Союзу і відновлення в 1991 року повної незалежності України.

В науковій праці «Українська діаспора в Росії українсько-російські взаємовідносини: історія, наука, релігія» також розглянуто українство в Росії скрізь віки, буде показано, що українці в Росії зуміли зробити все, щоби зберегти свою ідентичність, історично вплинути на відновлення Української держави. Навіть в тяжких умовах українці в Росії зуміли зберегти свою національну ідентичність, створити наукові, освітні, культурні та релігійні організації, оформитись в російському суспільстві у вигляді потужної української діаспори, яка функціонувала в рамках закону про «Культурно-національну автономію».

В праці доказано, що на початку XXI століття роль української діаспори в Росії виходить за рамки культурно-національного буття. Українці в Росії формують «Об'єднання українців в Росії», регіональні українські організації, які діючи в рамках російських законів мають можливість функціонувати на легальній основі і задовільняти свої національні та культурні потреби не тільки в столиці, але й в тих регіонах де вони компактно проживають.

В праці наголошено, що після розпаду СРСР в українців Росії, є певний підйом національної свідомості, що дає українській діаспорі в Росії зберегти свої національні традиції. Все це стало можливим при наявності Української держави, вплив якої на українську діаспору в Росії стає відчутним, а отже, що добре організована українська діаспора в Росії відіграє велике значення для росту могутності Української держави – без могутньої східної діаспори не може бути могутньої незалежної України. Тому у праці розглянуті і українсько-російські взаємовідносини: історія, наука, релігія» - які повинні вказати шлях і напрямок українським державним, громадським, науковим та релігійним організаціям до співпраці з українською діаспорою в Росії, що є важливо особливо на сьогоднішньому етапі для національного і культурного розвитку української діаспори в Росії у XXI столітті...

Наукове видання

Віктор Ідзьо

**Українська діаспора в Росії,
українсько-російські
взаємовідносини:
історія, наука, релігія.**

Видання II, 2015р.

Подано до друку 2.09.15 р.

Підписано до друку 22.09.15 р.

Формат видання 60/ 84 1/16. Папір офсетний.

Умовн.друк.арк.10,25

Зам.56. Тираж 300 екз.

**Львів, Видавництво
Університету «Львівський Ставропігон»,
2015р.**

